

9
BRV
107
C8
E. J. ...

LAW LIBRARY

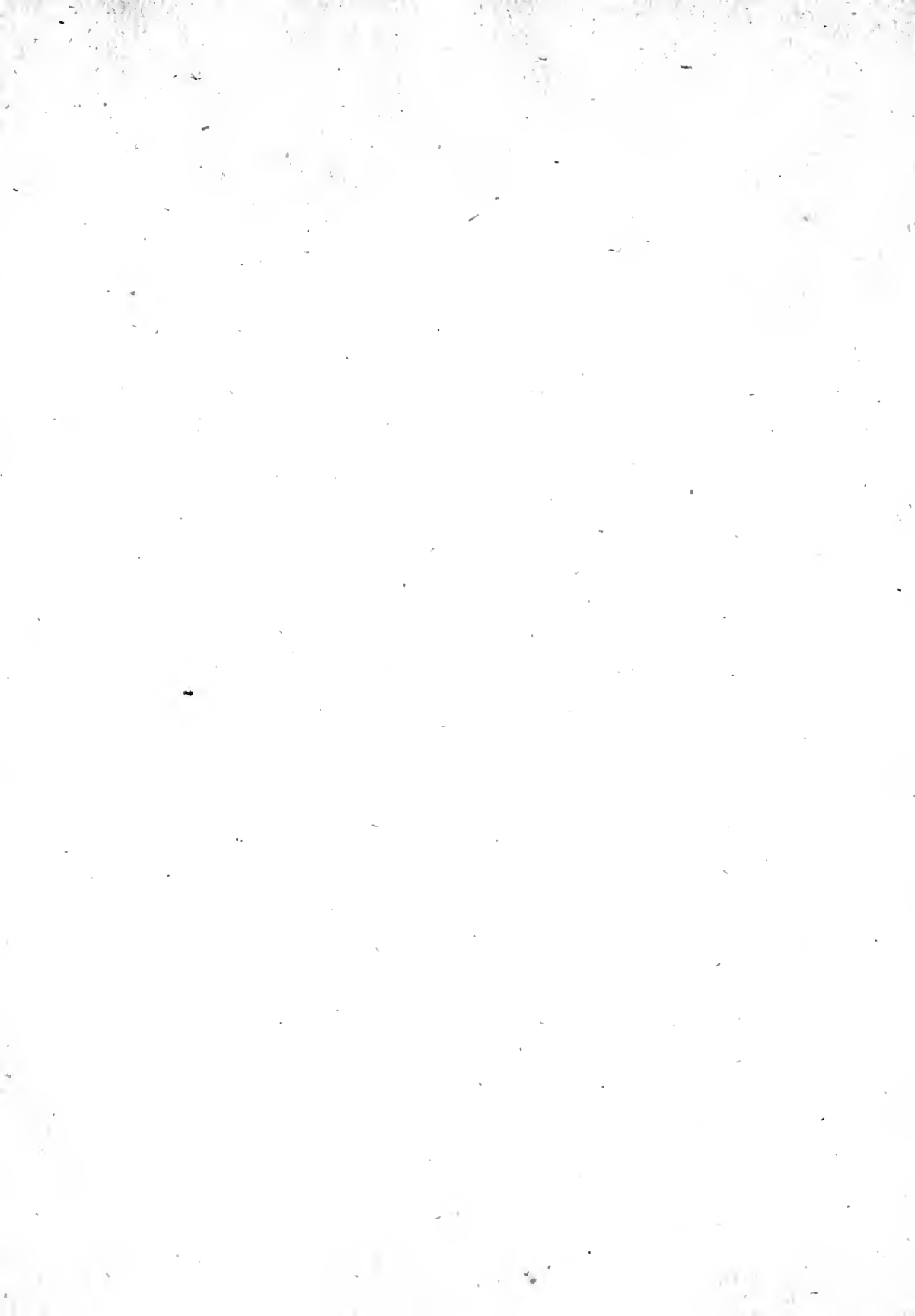

THE UNIVERSITY
OF CALIFORNIA

THE REUEL DRINKWATER AND
SADITHA MCCULLOUGH ROBBINS
FUND ESTABLISHED BY
DR. LLOYD M. ROBBINS

P

14

Imprimatur,

SAM. PARKER, *Reverendissimo in Christo Patri ac Domino, Dom. GILBERTO Archi-ep. Cantuar. à Sac. dom.*

Julii 25.
1671.

Sam. Rosewell. H H

DE
LEGIBUS NATURÆ

Disquisitio Philosophica,

In qua

Earum Forma, summa Capita, Ordo,
Promulgatio, & Obligatio è rerum
Natura investigantur;

Quinetiam ELEMENTA.

Philosophiæ *HOBBIANÆ*,

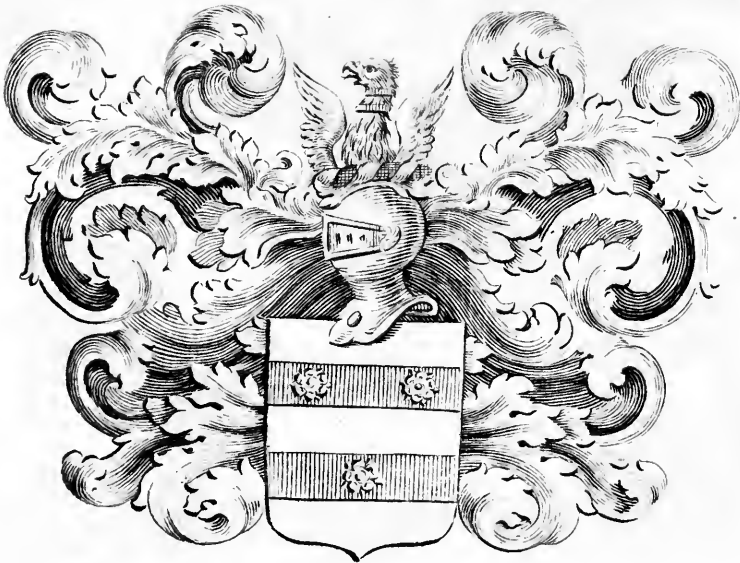
Cùm MORALIS tum CIVILIS, considerantur
& refutantur.

Authore *RICARDO CUMBERLAND*, S.T.B.
apud *Cantabrigienses*.

L O N D I N I,

Typis *E. Flesher*, Prostat verò apud *Nathanaelem Hooke*, ad In-
signia Regia in Vico vulgò vocato *Little-Britain*.

Anno Dom. MDCLXXII.

John Orlebar
of the Middle Temple Esq.

HONORATISSIMO

Illustrissimóque Viro

D^{no} *ORLANDO BRIDGEMAN,*

EQUITI AURATO & BARONETTO:

Regiæ Majestati à Sanctioribus Consiliis,
& Magni Sigilli ANGLIÆ Custodi.

Honoratissime Domine,

QUæ duæ res in librorum Dedicacionibus plurimùm valere solent, Operis nempe materia, & Auctoris conditio, eæ ambæ Tuo nomini inscribendum esse hunc librum efflagitarunt. Quandoquidem Leges, de quibus agimus, Naturales fundamenta sunt Æquitatis, cujus Tu & ex indole Tua es amantissimus, & ex Optimi Regis designatione Supremus Judex; ini-

Epistola Dedicatoria.

quum sanè fuisset alium hujus operis Patronum quæsvisse. Verùm non solius Æquitatis res agitur in hac controversia, sed totius insuper Religionis, Justitiæ, & Societatis Civilis. Principia quæ Tibi sunt charissima querimur ab Hobbio impugnari. Quanquam enim aliquando fatetur dictata Rationis huc spectantia à Deo unicuique pro actionum suarum Regula esse tributa; hoc tamen non obstante, ea neminem obligare contendit ad actus externos eis conformes, nec propriè Leges esse, nisi ea pars fiant Legis Civilis, adeoque pœnis à Magistratu Civili muniantur; & nisi homines, quorum interest hæc observari, sub eodem fuerint Imperio Civili. Nempe hæc est *νομία δίκαια*, seu Rata illa Sententia doctrinæ Hobbianæ, cui stabiliendæ cætera ejus dogmata vel inserviunt vel ab ea tanquam fati stabilita deducuntur. Hinc infert quòd

Summis

Civ. c. 4.
sect. 1.

Civ. c. 3.
sect. 27. c.
5. sect. 2. 5.
c. 6. sect. 3.
Leviath.
Ang. c. 26.
p. 143.

Epistola Dedicatoria.

Summis Imperiis, seu Civitatibus omnibus quicquid libet licet facere in alias quavislibet Civitates; quæ omnes in statu belli sunt perpetuò, etsi pacta mutuæ fidei intercesserint. Hinc singulis hominibus contendit licere aliis quibuslibet vitam, omniâque eis necessaria eripere, si in statu (quem fingit) naturali confiderentur, seu eidem Legislatori Civili se non subjecerint. Nos autem hæc contendimus non solum Dominio Dei in Actus hominum externos (quod Religio Naturalis agnoscit) repugnare: Verumetiam indè sequi Deum ad externos actus jus suum cuiq; tribuendi, fidemq; datam servandi neminem obligare; sine quibus nec Societas Civilis, nec Commercium inter diversas Civitates consistere possunt. Sublata autem obligationis vi quam dictamina hæc Rationis à Deo accipiunt, mirum non erit si Hobbius nullam aliam afferre poterit causam obligationis,

Epistola Dedicatoria.

gationis, quæ sufficiat ad coercendam quidlibet agendi licentiam. Omnis enim Auctoritas Civilis minor est Divina illa Legum Naturalium, & indiget Auctoritate Legum Naturæ ad actus externos obligante, ut licitè fundari, & ut facta tecta conservari possit. Porrò illi non est visum fati Civitatum, Legumque fundamenta evertere, nisi Leges omnes postquam scriptæ fuerint, in cujuslibet flagitii favorem flexiles fecerit ex arbitrio sui Leviathanis. Ideoque ut nullus relinquatur Jurisconsultis locus, Armatum introducit Legum interpretem, qui omnes Legum nodos gladio solvet: Eodemq; in capite apertè docuit Judices Legis Communis Anglicanæ non esse propriè judices sed tantùm jurisconsultos.

Leviath. c.
26. Anglic.
Edit. p.
143. &
P. 147.

Quoniam itaque notissimum est quàm propitio Tu semper fueris animo in Pietatem, & Justitiam; Tibi imprimis isthæc
Differ-

Epistola Dedicatoria.

Differtatio erat offerenda. Tu enim Bonum illud Commune totius Civitatis Dei assiduè, & foeliciter prosequeris; quod Pietatem, & Humanitatem universam in se continet, omnésque adeò Leges Naturæ adimplet. Pietatem Tuam in Deum, insigni Tua in ejus Ecclesiam munificentia testatam facis, tam Episcopatum Cestriensem, quàm Parochiales Ecclesias complures prædiis ornando. Benevolentiam autem erga genus Humanum exerces, partim dum in Consiliis Serenissimi Regis, (in quibus commercia aut foedera cum Gentibus plurimis transiguntur) Tu jura Gentium, fidem, ac Pacem Sanctissimè colis, & ab omni Invasione alieni abhorres: partim verò dum Regno, cui Subditus natus es, adeò constanter te fidelem præstitisti, ut Tibi velut Catoni illius Causa etiam victa placuerit, nec voluisti Rebeli jam Victori Te subditum facere; cùm Hob-

a bius

Epistola Dedicatoria.

*Lev. Ed.
Angl. Com-
clif. p. 39c.*

bius id licitum esse apertè docuerit. Atq; has quidem Dedicacionis causas suggessit operis nostri argumentum. Auctorem quod attinet, satis erit dixisse illum Tibi ut Patrono adeò devinctum esse, ut hunc ingenii sui foetum Tui juris esse libenter agnoscat, quia in Tua quasi nascitur domo. Eo denique consilio libellum istum ad Te dedi ut genti literatæ (quæ tota tuo assurgit nomini) gratior sit: Filiis autem tuis, Tuarum Virtutum hæredibus, hac ipsa de causa erit, sat scio, longè acceptissimus. Restat ut veniam supplex petam, quòd ea palàm dicere ausus fuerim quæ Tu in Ecclesiæ commodum secretò præstiteris. Feci certè nullo adulandi studio: sed quia visum est Tuam Munificentiam in honorem Reformatæ Religionis cedere posse, & ut aliis omnibus quibus facultates suppetunt rarissimum exemplum proponerem imitandum. Ignoscas mihi insuper obsecro,

Epistola Dedicatoria.

obsecro, quòd ab arduis Regni Negotiis Te diutiùs quàm par erat distinuerim. Ad vota igitur quotidiana mea me recipio, ut Deus Te Ecclesiæ, Regi, Regno, nobis denique omnibus incolumem quàm diutissimè seruet.

Seruus tuus humillimus multis

Nominibus devinctissimus,

R. C.

ALLOQUIUM

AD

LECTOREM.

SCias velim, Erudite Lector, Auctorem in Philosophica hac dissertatione non id agere ut verborum lenociniis, & oratione calamistratâ te captet. Non ille in elegantissimis undique conquirendis, non in concinnandis periodis navavit operam. Verùm sicut non in amœnis Oratorum hortis, in suaveolentibus rosetis; ità nec in horridis Scholasticorum dumetis, inter vepres & sentes ambulabis. Nulla hîc barbara Monachorum Vocabula, nullos aut paucissimos *Artis* (ut vocant) *terminos* invenies; nullis denique Sophismatum retibus illaqueaberis. Philosophus noster non adèò prolixam alit barbam, ut eum ab omni elegantia abhorruissè, nedum ut æstimationem à neglectu & squallore aucupari dixeris; licèt nec ita comptam nitidamve, ut inter Aulicos censerì debeat. Fatetur se non esse purum putum Ciceronianum, neque in eo ingenium exercuisse suum ut iis placeret quibus *thesaurus in lingua situs est*: verùm in eo duntaxat ut intelligere, ut intelligi posset. Nimirùm omnia curare non potuit, maximum negligere noluit. Ac proinde ad rem attentus, ritu eorum qui ad *rem* paulò attentiores sunt, neglectâ facie & inornato prodit habitu.

Ad hæc ut ab illo crimen penitus amoveam mihi ipsi scriptum hoc accurandum commisit. Ego verò sive per

Alloquium ad Lectorem.

imperitiam, sive per desidiam, vel (quod perinde est) multiplices occupationes, partes meas non egi. Mihi igitur imputes velim, quicquid ab illo hac in re peccatum est. Et ob læsam Grammaticorum Majestatem, Capitale scilicet Crimen, pœnas à me gravissimas esse jure meritò exigendas agnoscam oportet. Denique si nihil horum te moveat, ad Scioppium, aliòsque rigidos sermonis Latini exactores me conferam: hos in hac causa appellabo, qui nullius unquam patrocinium repudiârunt. Supremi autem hi sunt iudices, penès quos est *jus & norma loquendi*. Solent illi phrasin, si qua sit, peregrinam, pro auctoritate quâ pollent gravissimâ, civitate donare. Et proculdubio sermonem rudem argumento philosophico, & facili tractandi methodo congruum esse asseverabunt. Cave igitur, bone Lector, si me audis, ut, locutionem nostram increpando, classicum canas ad bellum Grammaticale.

Aliud insuper est quod te monitum vellem, nempe sales & facetias, acres, argutâsque sententias hoc in Tractatu nequaquam esse expectandas. Nimirum Auctor noster tantum ab illo confutandi genere abhorruit, quo convitiarum plaustra in Adversarium congeruntur, ut justæ quidem indignationi fræna non semper laxaverit. Profectò *difficile* admodum est *Satyram non scribere* in malè moratam istam philosophiam, in quâ omnis impietatis, injustitiæ, nequitix, discordiæ denique jacta sunt fundamenta. Attamen placidissimi ingenii vir leni & temperatâ Oratione uti voluit, idque multis de causis. Primò enim apud se statuerat Hobbium, virum haud vulgariter doctum, & jam multâ, tristicique *senectâ tabescentem* comiter tractare. Non enim minùs inhumanum esse duxit, si in moribundum, & mortem continuo horrentem senem vehementiùs inveheretur, quàm si in sepulti ossa & cineres insultaret, aut si mortui vexaret manes.

Alloquium ad Lectorem.

manes. Deinde in studiis Mathematicis multùm, diùq; versatus Auctor noster, ab illis didicerat purâ, simplicique, nullis ornatâ elegantis, nullis salibus interspersâ dictione uti. Nec erat cur ab inficeto hoc dicendi genere abstineret, in alio licet Argumento; quoniam inde fit, ut in Mathesi (nisi fortè *insaniam quispiam*, teste Hobbio) rarissimè errantes deprehenderis. Ut igitur pacato, & tranquillo animo maximi momenti veritates, easque sanè non obvias investigaret; utque eas perspicuâ & æquabili oratione aliis proponeret amplectendas, more Mathematicorum, incertos, & turbatos fluctuantis ingenii æstus sibi depellendos esse judicavit. Denique, ne molestus sim, quisquis Librum hunc siccum, jejunum, omnium festivitatum, venerumque expertem esse cavillabitur, sciat is Auctorem id solùm egisse, ut veritatem gravissimam dilucidè explicaret, & ut confirmaret nervosè: quod aut ille egregiè præstitit, aut à quoquam alio posse perfici desperabo. Verùm, ut id obiter moneam, quicquid dixerò in Authoris, operisve laudem meritissimam, noli tu ita accipere, quasi præcoci aliquo encomio tuam gratiam occuparem. Integrum (per me licet) esto cuivis judicare, si modò prius patienti animo & attento librum perlegerit, penitusque cognoverit; tum demum sententiam ferre (ex bono tamen & æquo) fas erit. Quicquid autem de eo dixerint indocti, malevoli, invidi, derisores; quicquid ogganniant stulti, oscitantes, *jurati in verba*, sophistæ; quicquid Athei, Dei, hominumque Osos cavillentur, eorum maledicta præconii in loco reponemus: certè optimi quique benignè agent, & causam quam agit (*i. e.* commune bonum) in se defendendam suscipient ad unum omnes. Imò omnibus non malis acceptum fore hunc librum nullus dubito, cùm id unum agat, ut communem omnium foelicitatem unicuique esse.

Alloquium ad Lectorem.

esse pro virili promovendam probet. Itaque nisi me ^{mea} fallit conjectura, laudabit eum præsens ætas, admirabitur posteritas: siquid enim judico, non uni scribitur ævo sed æternitati.

Tu autem Præstantissime Vir, perge, pro eâ quâ es charitate profusissimâ, de humano genere optimè mereri: id est præclara illa cogitata ^{ἀνιδροκία}, quæ ex animo tuo, ceu ex perenni, & limpidissimo Notionum fonte, jugiter promanant, omnibus communicato; ut universi optatissimos illos prudentiæ, virtutis, tranquillitatis capiant fructus, quos nimium pauci hæctenus percipimus.

Vos denique, quotquot estis, ubique gentium, Patres, fratresque mei; Vos Indiarum, Scythiæ, Lybiæ, & ignotarum regionum incolæ; vos qui Religionibus, qui opinionibus & affectibus magis quàm locis diffiti estis: Audite hunc librum, audite Sacrum Codicem si ad vos pertigerint; audite vestram ipsorum rationem, experientiam, sensum susurrantes; imò totam Naturam audite clamantem, vociferantem, nihil esse utilius, excellentius, melius, nihil humanius, divinius nihil Charitate omnium in omnes diffusissimâ. Omnia hæc clarâ voce, & uno ore attestantur, Benevolentiam latissimè diffusam esse officiorum nostrorum principium, mensuram, regulam, unicâmq; legem; quinetiam eandem actionum nostrarum finem, amplissimum, quod expetimus, præmium, *summum* denique hominis *bonum* esse attestantur. Quousque igitur odium, invidiam, similtates fovebimus stulti mortales? Quin potius depositâ omni malevolentîâ, iracundiâ, nimiâ ^{φιλανθία}, ardentes & infinitos in nobis omnibus amores excitemus. Tum demum fœlicitatem humanam consequemur maximam; ubi non nobis, non consanguineis, non juxta nobiscum sentientibus, non amicis solùm, verùm omnibus, quotquot sunt,

Alloquium ad Lectorem.

sunt, vivemus, ubi in commune consulemus. *Rara erit illius temporis felicitas*, quando omnes omnium beatitudinem summo studio, & junctis viribus promovebunt. *O præclarum illum diem!* O sæculum expetendum! Acceleremus illud, fratres, quantum in nobis est; & benevolos nostros conatus adjuvare dignetur benignissimus Deus (Amor ille æternus, & prototypus) spiritum suum, *φιλόανθρωπον* illud *πνεῦμα*, copiosè afflando; ut sanatâ omni animorum exulceratione, universi hujus mundi incolæ ardenti *Omnibus benefaciendi* studio te-
neamur.

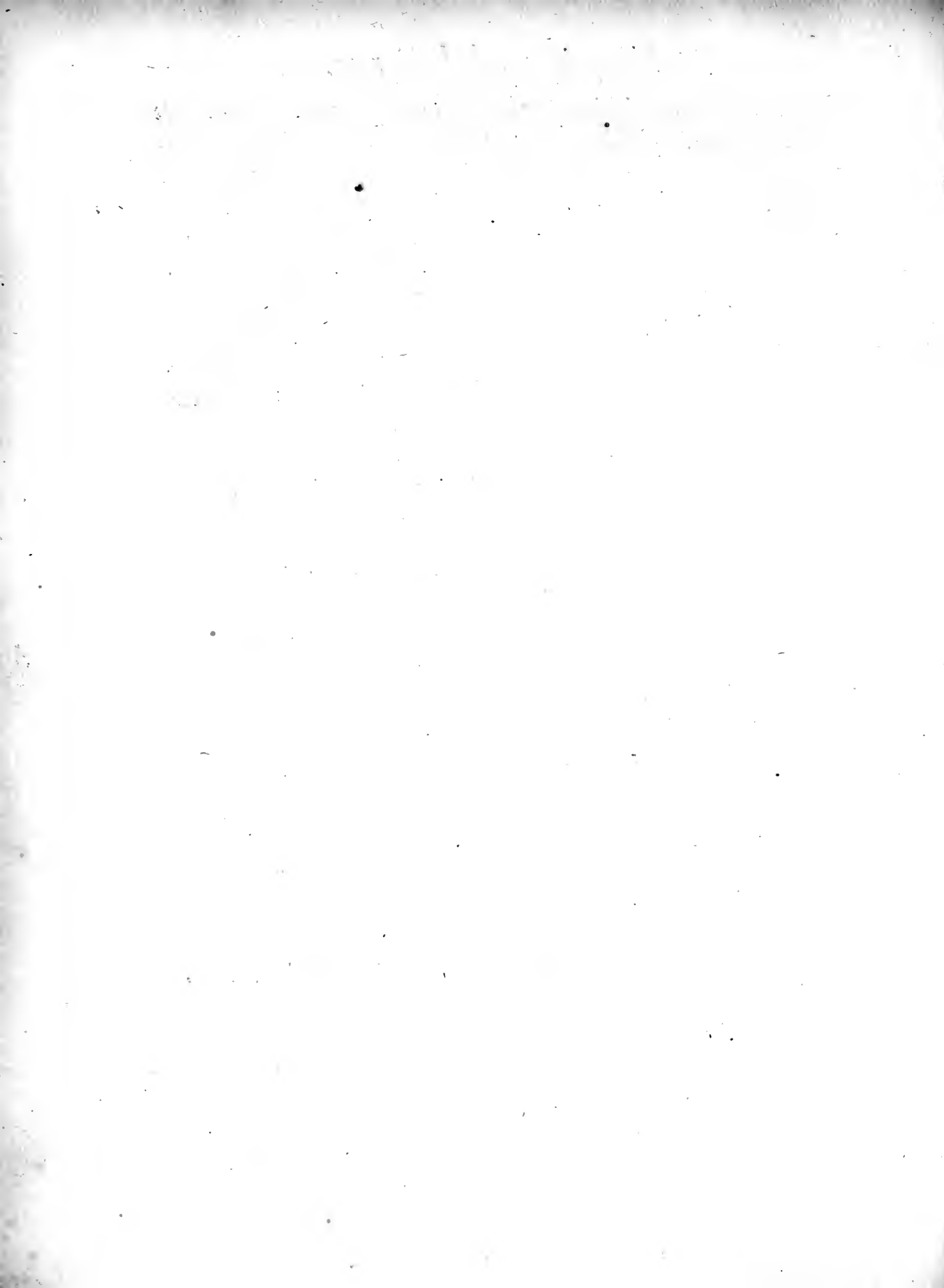
Sic ex intimis præcordiis vovet

Vestrûm omnium amantiſſimus,

H. B.

b

CONTENTA.

CONTENTA.

IN Primo capite status *Quæstionis* proponitur. Et *Leges Naturæ omnes ad unam de Benevolentia erga Rationales omnes reducuntur, ejusque sanctio ex effectis ab Auctore Naturæ tali Benevolentia annexis breviter indicatur.* Ostenditur etiam *methodus quâ dictamina de effectis Benevolentia universalis, actuümque sub eâ contentorum (qui sunt Divisio rerum operarumque humanarum inter omnes, fidei datæ observatio, Gratitude, sui Prolis-que cura) reducantur ad idoneam similitudinem cum Propositionibus Matheseos Universalis de effectis Computationis Mathematicæ quâ omnes quantitates inter se conferuntur.* Inde verò deducitur, & earum veritatem, & impressionem in mentes nostras fieri à Primâ *Necessariorum omnium effectorum Causâ simili ratione innotescere.* Hec decem sectionibus primi absolvuntur. Ostenditur Sect. 11, 12. *Hobbium & modo dictis & sibi met ipsi adeò repugnare, ut in Atheismum ruat & neget ullas Leges Divinas propriè dictas vel è Naturâ rerum disci posse, vel è sacrís Scripturis nisi Revelatio cuique particulariter detur, quòd Scriptores Sacri fuerint Propheta.* Deinde usque ad finem Sect. 15. probatur *Propositionis nostræ Generalis veritatem manifestò cognosci è phænomenis ubique vulgo agnitis, eamque ab ipso Hobbio ut sibi constat agnoscendam est Sect. 16.* Postea ostenditur *Philosophicâ notitiâ Causarum Naturalium quæ effecta sua generant aut conservant distinctam notitiam hauriri Bonorum quæ non uni tantum sed pluribus profunt, aut contrà eorum quæ pluribus nocent seu mala sint.* Et Sect. 20. probatur *Hobbianam Philosophiam evincere talem vim omnibus moti-*

bus Corporum inesse. Pari ratione ex cognitione finitæ conditionis creaturarum omnium deducitur necessitas limitandi usus rerum quarumlibet & operarum humanarum ad certas personas pro dato tempore; cujus vi obiter eruitur origo Divisionis rerum & Domini ad finem Sect. 23. §. 24. Legum Naturalium summa capita proponuntur, earum ordo inter se innuitur. Modusque omnes à primaria deducendi indigitatur. Sect. 26. Præmia pœnâsque cum observatione neglectisque harum è voluntate Primæ causæ in constitutione & gubernatione Mundi coherere ostenditur. Hobbiûmque hoc aliquando asserere, quandoque autem negare, ut jus Omnium in omnia Doctrinæ suæ Civilis ponat. Sect. 27. Fundamentum illud doctrinæ Hobbianæ subruitur ad finem capituli Sectionibus 35. absoluti.

CAP. II.

IN Secundo capite explicamus quid in hominis, quid in Naturæ nomine comprehenditur: & Sectione quartâ enumerantur distinctius animi humani vires quæ homines cæteris animalibus aptiores faciunt ad Societatem cum Deo hominibusque universis ineundam. Recta Ratio explicatur à 5 Sectione ad finem 10. Universalium notionum propositionumque vis huic fini inserviens, Sect. 11. Actuumque in nosmet reflexorum indigitatur. Sect. 12. Deinde ad corporis humani considerationem transimus, & ostendimus esse aliquid quod suadeat ut Commune Bonum nostrumque ei subordinatè quæramus; quoniam Corpora nostra naturaliter partes sunt Systematis Mundani à Pri-
mo

mo Motore perpetuo pendentis, cujusque omnes partes mutuis motibus necessario implicantur, aliaque aliis subordinantur ad Totius conservationem, ad Sect. 16. 2° Animalia sunt aliis hominibus congenera, adeoque pariter limitatos habent sese conservandi appetitus, qui facile consistunt cum permissione conservationis similium, §. 17. Quinetiam similitudo phantasmatum quibus ejusdem generis animalia representantur disponit ad effectus similes iis quibus feruntur animalia in suam conservationem. §. 18. Ipse porro Amor erga congenera animalia jucundus est affectus, ideoque ejus exercitium cum ^{phantasia} animalium conjunctissimum est. §. 19. Tandem idem è naturali earum propensione ad prolem generandam & educandam. Sect. 20, 21. Objectiones Hobbi in argumentum à consociatione aliorum animalium solvuntur, & eae omnes in ipsum retorquentur. Sect. 22. Denique idem probatur ex iis quae corpori humano peculiaria sunt, qualia sunt adjuncta aliquot phantasiae & memoriae, adeoque prudentiae. Hic considerantur Cerebrum pro mole corporis multò majus quàm in aliis animalibus: Sanguinis insuper Spirituumque major copia, defecatio & vigor; Aetas etiam longior. 2. Quae faciunt ut Affectus regere homines melius possint, ut Plexus nervorum homini proprius; aut ut eorum regimen ipsi magis necessarium sit, ut pericardii cum diaphragmate connexio, aliaque causae propter quas in affectibus vehementioribus praeter ceteris animalibus periclitatur, ad finem Sect. 27. 3. Propensiones majores humani generis ad sobolis procreationem & educationem quàm in aliis animalibus observantur. Sect. 28. Denique consideratur apta totius hominis conformatio ad Societatem; Vultus praesertim & manus humanae: quodque Societatis aptaeque subordinationis adeoque Regiminis commoda è naturali conjunctione mentis cum corpore & illius in hoc imperio commonstrentur.

CAP. III.

IN capite tertio Sect. 1. Definitur Bonum Naturale & dividitur in bonum uni proprium & pluribus commune. Actio habitúsve agentis naturalis communi omnium bono naturali inserviens in Legibus præcipitur: & quando existunt tales actus habitúsve propter convenientiam cum Regulis morum dicuntur moraliter Boni. Sect. 2. Hobbii sententia bonum æstimantis in statu naturæ à sola persona loquentis traditur, & oppugnatur tam è principiis rationis Communis, quàm è scriptis illius propriis. Evincitur illum non alijs tantùm sed sibi insuper hîc contradicere.

CAP. IV.

Capite Quarto Sect. 1, 2, 3. Innuitur definitio Dictaminum practicorum sunt propositiones actionum humanarum connexionem cum effectibus suis enunciantes: & ostenditur tales propositiones dum causam exhibent idoneam aut necessariam effectûs destinati, eâdem operâ medium sufficiens aut necessarium ad finem præscribere. Eorum autem variæ formæ inter se conferuntur. Præfertur ea quæ actiones humanas ut causas & omnia inde pendencia velut effectus quosdam exhibet: quippe ceteræ in hanc ultimò resolvantur: hæc ex observatione facillimè discitur. Sect. 4. Res tota per comparisonem cum praxi Mathematicâ illustratur.

CAP.

CAP. V.

Quinto Cap. Sect. 1. Definitur Lex Naturæ in hanc Sententiam. Est propositio naturaliter cognita actiones indicans effectrices Communis Boni, quas præstitas præmia, neglectas pœnæ naturaliter sequuntur. Cujus prios pars Præceptum effectum finemve Legis Principalem, pars posterior sanctionem effectumque Legis subordinatum innuit. Sect. 2. Ratio redditur cur obiter hîc definiatur Lex Nat. quam à J. C. Cæsaris. Sect. 3. Ostenditur definitio nostra eas vires habere quæ in Pandectis Legibus tribuuntur. Imperare &c. Sect. 4. Effectum humanarum actionum, Bonum naturale publicum ulterius explicatur. Sect. 5. Stoici reprehenduntur, quia Bonum Naturale sustulerunt ut virtutem unicè bonam esse affirmarent. Hobbius etiam ostenditur, secum pugnare qui Leges Civiles unicam esse vult regulas discernendi inter Bonum & Malum: & discrimen inter bonum Naturale ac Morale plenius elucidatur, ad finem Sect. 9. §. 10. Brevitur attingitur Sanctio, quatenus in definitione datâ innuitur. §. 11. Obligationis definitio Justinianeâ consideratur & resolvitur in Legislatoris voluntatem legi suæ pœnas ac præmia annexentem: Ideoque §. 12. investigantur præmia cum studio Boni Communis naturaliter conjuncta. Ea imprimis quæ in Mentis Humane felicitate continentur. Hîc autem ostenditur argumentis multis Animi nostri statum beatissimum consistere in Benevolentie hujus amplissimæ exercitio & sensu intimo ad finem Sect. 17. Deinde probatur Deum hunc finem velle & præmia diaturum esse hominibus secum cooperantibus, puniturum autem repugnantes: oppugnatûrque Epicuri ἀπολογία ex principiis naturaliter

liter notis & ab ipsis Epicuræis sæpe concessis ad finem
 Sect. 23. Probatur etiam extra statum Civilem expectan-
 das esse pœnas ab iis qui contra Bonum Commune quic-
 quam moliuntur, ad finem §. 31. Sect. 32. Illustrantur hæc
 ex oppositis. Sect. 33, 34. à paribus. Sect. 35. Deum homi-
 nésque cæteros præcipuas esse & quodammodo generales
 causas felicitatis, quam necessario singuli expetunt, ideòque
 nunquam impunè negligi posse. Sect. 36. Objectiones duæ
 proponuntur. 1. Quòd incertæ videantur pœnæ præmi-
 que quibus præceptum de studio boni Communis sanciri di-
 ximus. Pœnarum sat certa indicia proferuntur ad finem
 Sect. 39. In illis autem sectionibus methodi nostræ discrimen
 ab Hobbiana evincitur; & probatur, non posse dari
 jus quicquam sibi vendicandi, nisi concedatur priùs Leges
 naturæ in statu naturali obligare etiam ad actus exter-
 nos iis conformes. Hobbiùmque adèò apertè sibi contradice-
 re dum jura naturæ valida esse contendit quoad actus ex-
 ternos; Leges autem Naturæ eo in statu ad actus externos non
 obligare. Sect. 40. Probatur præmia, seu bona positiva certò
 sequi Communis boni studium. Speciatim autem Pacem inter
 rationales non necessariò præsupponere bellum uti docet
 Hobbius. Sed eam è naturali concordia inter rationales
 circa media ad eundem finem consentientes definiendam
 esse, bellùmque ex ejus absentia definiendum esse, contra
 Hobbiùm. Sect. 41. Majora recensentur præmia: & Epi-
 curi principia Physiologica, quorum vi Providentiam Dei ex-
 terminare conatur, breviter refutantur. Sect. 43. Societa-
 tes Civiles omnes è cura Boni Communis fundari, adeòq;
 omnia vite Civilis ornamenta inter præmia naturalia hu-
 jus studii censenda esse. Sect. 44. Ex his ostenditur col-
 ligi posse Deum velle homines obligare ad tales actus: re
 totâ in syllogismum reductâ. Sect. 45. Tollitur objectio
 secunda & probatur methodum nostram indagandi sancti-
 onem

onem Legum Naturæ, ex annexâ fœlicitate nostrâ actibus bonum Commune promoventibus, non efficere ut nosmet ipsos Omnibus præponamus. Finis effectumque Legis adequatum ab omni sapienter judicante præfertur ejus sanctioni quatenus singularem illa quemlibet spectat: explicatur hoc ad finem Sect. 49. Sect. 50. Examinatur Hobbii ratio propter quam negat Leges Naturæ in statu Naturæ obligare ad actus externos, nempe propter defectum securitatis. Probatur perfectam seu absolutam ab omni metu securitatem non requiri ut valida sit obligatio, nec eam dari in Civitatibus. Comparativam autem securitatem, quæ major sit quàm quæ oritur è Bello Hobbiano probatur dari in statu Naturæ. Ostenditur Legum Civilium præsumptionem quòd Homines Boni sint donec contrarium probetur, Hobbianam sententiam evertere, ad finem Sect. 52. Sect. 53. Probatur hanc Hobbii assertionem jus dare unicuique committendi crimen Læsæ Majestatis, quippe quod ipse asserit non esse transgressionem Legis Civilis sed Naturalis. Sect. 54. Probatur hinc tolli omnem obligationem, omnemque adeo usum fœderum inter Civitates diversas, quippe quæ respectu ad se invicem sunt in statu naturæ & Belli. Sect. 55. Legatorum & Commerciorum omnium securitas tollitur ab Hobbio. Sect. 56. Ostenditur Civitatem constitui non posse aut conservari ab hominibus talibus quales omnes esse contendit Hobbiius. Sect. 57. Ex his datis colligitur Dari unam Legem Naturæ Fundamentalem, Quærendum esse Commune Rationalium Bonum.

CAP. VI.

I. SECT. Derivantur è Generali illo præcepto Leges illæ quæ felicitati 1. Gentium diversarum quæ nullum inter se commercium habent; 2. Civitatum singularum; 3. Minorum quarumlibet Societatum, ut Familiarum & Amicorum. SECT. 5. Ostenditur eandem Legem Generalem dirigere omnigenos actus humanos, tam Elicitos, Intellectûs & voluntatis, quàm Imperatos qui corporis motus à Mente determinatos complectuntur. Hinc deducitur hæc Lege imperari in intellectu, Prudentiam in omnigenis actibus circa Deum hominésque. E quâ oriuntur 1. Animi Constantia ejûsque modi varii: 2. Moderatio vera quæ Integritatem & Industriam complectitur. In voluntate autem, Benevolentiam amplissimam. E prudentiæ autem & Benevolentie concursu consurgere Æquitatem, omniûmque Affectuum Regimen, & virtutes quæ spciales Leges Naturæ respiciunt. SECT. 9. Explicatur discrimen inter Actus ad finem Necessarios, & Indifferentes, in quibus & libertati locus est, & arbitrio seu Imperio Summarum Potestatum.

CAP. VII.

I. SECT. & 2, & 3. Fusius traditur origo Domini in res & personas, & deducitur à Lege Naturæ de jurium divisione faciendâ conservandâque. SECT. 4. Ostenditur hanc Legem in ipsa definitione Justitiæ supponi. SECT. 5. Inde verò deducitur discrimen inter Res aut personas Sacras,

Contenta.

cras, & res personæve usibus communibus destinatas. Sect. 6. Domini divini origo è dictamine Sapientie Divina huic Legi Naturali analogo deducitur. Hæc autem dictamina Rationis humanae consentire cum iudicio Dei ostenditur. Sect. 7. Ratio redditur ob quam visum est aliquid adjicere iis quæ dici solent de derivatione Domini divini ab actu Creationis. Sect. 8, & 9. E Lege Domini introductionem & conservationem jubente plura deducuntur circa plenam Divisionem dominiorum tam in Res quàm in Personas earumve operas faciendam (vel per consensum, aut arbitros aut sortes) vel conservandam, de jurium translatione per Pacta; & ostenditur unde obligandi vim hauriunt pacta, eaque ad illicita neminem obligare. Sect. 10. Ostenditur ex eadem Lege derivari obligationem ad Benevolentiam, Gratitude[m], limitatam φιλαυτίαν, & σοφίην. §. II. Atq; ad constituendam Potestatem Civilem, quæ subditorum potestate major sit. Sect. 12. Neesse esse ut Civitatum constitutio & conservatio imperetur Lege Naturali ad actus externos obligante, priusquam Civitas existat. Sect. 13. Alia inde deducuntur corollaria magni in rebus Sacris & Civilibus momenti.

C A P. VIII.

I SEct. Ostenditur obligationem omnem ad exercitium Virtutum Moralium inde immediatè fluere, quòd tales Actus Lege Naturæ imperentur. Sect. 2. E Lege de constituendis ad Bonum Commune per divisionem dominiis deducitur 1. Tribuenda esse aliis, 2. Nobismet reservanda esse quæ in hunc finem necessaria sunt, aut maximè conducunt. Sect. 3. Com-

*munne Bonum omnium partium Systematis Rationalium utro-
 bique necessario spectandum esse. Mediocritatis naturam
 in eo consistere ut nulli parti plus vel minus tribuatur quàm
 totius ratio postulat. Sect. 4. E priore deducuntur præ-
 cepta 1. De Donationibus, in quibus Liberalitas, & de
 Conversatione, in quâ Homileticæ virtutes conspiciuntur.
 Sect. 5. Definitur Liberalitas, & huic subservientes virtu-
 tes Providentia & Frugalitas, vitiâque his opposita.
 Sect. 6. Definiuntur Virtutes Homileticæ in genere: Specia-
 tim autem Gravitas, Comitas, Taciturnitas, Veracitas, &
 Urbanitas: Vitiâque his contraria. Sect. 7. E posteriore
 parte legis §. secundâ expositæ deducitur obligatio ad limita-
 tam *φιλαυτίαν*; ejus partes Cultum nempe animi nostri, &
 corporis, cui præsertim prospicit Temperantia, quæ Sect. 8. de-
 finitur, ejusque partes enumerantur, quæ ad individui con-
 servationem pertinent, Sect. 9. quæ ad speciei propagatio-
 nem explicantur: & ab eâdem Lege Ostenditur curam circa
 liberorum educationem imperari. Sect. 10. Transitur ad
 curam Mediorum, Divitiarum & Honorum, unde Modestia,
 Humilitas, Magnanimitas definiuntur. Sect. 11, 12, 13.
 Explicatur modus naturaliter investigandi dictamina rati-
 onis, quibus omnes actus secundum virtutes omnes dirigun-
 tur. Sect. 14, 15, 16, 17. Ostenditur Bonum Commune
 utpote omnium maximum, Mensuram esse naturaliter de-
 terminatam, & in partes divisam, cujus ope bonorum ma-
 jorûmque omnium ratio naturaliter æstimari possit; indé-
 que affectuum omnium circa ea occupatorum mensura de-
 terminetur.*

CAP. IX.

*C*onfectaria deducit ex antea traditis, eaque spectant
 1. Decalogum, 2. Leges Civiles. Decalogum ideo
 visum est considerare quoniam in eo Fundamenta Politiae
 Judaicae ab ipso Deo collecta sunt. Necessè est autem ut
 in Fundamentis cujusvis Politiae omnes Leges quae universos
 obligant naturaliter contineantur. Quanquam non negave-
 rim aliquid huic Genti proprium in his fundamentis Politiae
 Judaicae contineri. Id autem curavimus omittendum esse
 in nostrâ deductione quae Sectionibus 4. prioribus ab-
 solvitur. Sect. 5. E principis nostris deducimus particu-
 larius Necessè esse ad Boni Communis prosecutionem ut
 constituentur & conserventur Societates cum imperio, seu
 Regimen Civile. Sect. 6. Imperii initia in Familiâ vide-
 antur. Viri in uxorem, Parentum in liberos potestas è re-
 spectu ad finem derivatur, Imperiique justii limites inde
 petuntur. Sect. 7. Summa imperia à subditis suis licitè
 puniri non posse. Sect. 8. Amplissimam juxta haec princi-
 pia ostenditur Principibus dari Potestatem: Hobbiana autem
 Principia Imperiorum omnium fundamenta subruere;
 1. Quia Principum Naturam depingunt naturâ ferarum fe-
 rociorem & crudeliorem, Sect. 9. 2. Quia omnibus ip-
 sisque adeo Principibus denegavit rectam Rationem quâ sta-
 tuere possint juxta Naturam rerum seu effectuum, quales
 Actus Boni sint aut Mali aliis præter quàm sibi met ipsis,
 Sect. 10. §. 11. Refutatur ratio Hobbii quâ conten-
 dit ideo parendum esse Civitatis Rationi, quia nulla datur
 Ratio recta, seu quæ judicet secundum normam à rerum
 naturis sanctam. Sect. 12. Ostenditur Hobbianam doctrinam
 de jure omnium ad omnia non pati ut quisquam Societatem

Contenta.

Civilem inire possit. Sect. 13. Ejus sententiam Cives armare ad rebellionem. Sect. 14. Hobbianam doctrinam de pactis, Imperiis summis periculosam esse. Sect. 16. Pernitiosa etiam est Principibus ejus doctrina de juramentis. Sect. 17. Ostenditur per jurium translationem in eandem Personam (quâ solâ Civitatem generari docuit Hobbius) neminem teneri ad obedientiam Principi præstandam. Sect. 18. Hobbium omnia Principibus adimere quæ adulationis causâ videri vult illis tribuere ultra alios Philosophos. Immo pessimorum flagitiorum illos incusat dum nullis legibus astrictos esse contendit. Sect. 19. Omnem principibus adimit sapientiæ & justitiæ laudem. Sect. 20. Quæ Hobbius iis tribuit, ab ipsis Principibus in plerisque Civitatibus apertè & constanter rejiciuntur, & ab ipso Hobbio iisdem denegantur, quod exemplis manifestis probatur. Sect. 21. Refutatur ejus dogma quòd Summa imperia pactis non obligantur suis subditis; Sect. 22. Nec aliis Civitatibus. Sect. 23. Ostenditur Hobbianam doctrinam de Crimine Læse Majestatis Cives ad hujus criminis perpetrationem animare.

CAPUT

1

D E

LEGIBUS NATURÆ

Disquisitio Philosophica, &c.

E T

Elementorum Philosophiæ *Hobbianæ* Refutatio.

C A P. I.

De Natura Rerum.

QUAMquam Nonnulli, Sceptici scilicet, & Epicuræi, Leges Naturales existere negârunt olim, & etiamnum pernegant, convenit tamen inter nos atq; illos quid hoc nomine significare velimus utrinq; Enimvero utrobq; intelligimus Propositiones quasdam immutabilis veritatis quæ Actiones voluntarias ~~citra~~ Bonorum Electionem, malorûmq; Fugam dirigunt, ac Obligationem ad actus externos inducunt: etiam citra Leges Civiles, & sepositâ consideratione pactorum Regimen constituentium. Hujusmodi aliquot veritates à rerum, hominûmq; Natura mentibus humanis necessariò suggeri, ab iis percipi, & Memoriâ (dum valent) retineri, adeóq; ibidem existere; hoc est quod à nobis affirmatur, hoc idem à dictis adversariis non minùs disertè denegatur.

Quocirca ut harum Propositionum essentia, ac Forma meliùs innotescat, necesse est ut primò Rerum universim, deinde Hominum, denique Boni naturam, quatenus ad hanc Quæstionem spectant, inspiciamus: Postea verò ut

B. ostenda-

ostendamus quales Propositiones Praxin Humanam dirigant ac Legum vim, seu obligationem naturaliter secum ferant, utpote indicantes praxin ad finem necessariò quæsitum necessariam. Tandem earum existentia ex Causarum illas generantium existentia, ac determinato influxu fati evincetur.

§. II. Nec mirum cuiquam videri debet quòd primò Rerum hujus universi Naturam respiciendam dixerim; quippe haud aliter Hominum amplissimæ Facultates rerum plurimarum indigæ, & ab omnibus ad operandum excitatæ intelligi possunt. Ecquis enim intelligere valeat quid Humanæ menti aut corpori maximè conveniat, quidve iisdem noceat, nisi consideret omnes (quoad possit) Causas tam remotas, quàm proximas quæ Hominem constituerunt ac jam conservant, quæq; eundem in posterum tueri, aut corrumpere possunt? Immò nec satis intelligitur quid optimum sit quod in dato Casu quispiam facere possit, nisi effecta tam remota quàm proxima, quæ ab ipso in omni Circumstantiarum varietate proveniant, prospiciantur, & inter se comparentur.

Cogitatio autem tam Causarum à quibus Homines pendent, quàm Effectorum quæ ab eorum viribus aliquantisper concurrentibus produci possint, mentem cujusque necessariò perducet tum ad considerandos alios Homines ubicunque sparsos, seipsum autem velut exiguam Humani generis partem, tum etiam ad perpendendam totam hanc rerum Compagem, primùmque ejus Conditorem Regémq; Deum. His tandem pro virili expensis, generalia quædam Dictamina proferre poterit animus noster, quibus pronunciet quales Actus Humani ad Commune Bonum Entium, presertim Rationalium, (quo propria Fœlicitas cujusque continetur) maximè conducant. In hujusmodi autem Dictaminibus, si modò vera fuerint & necessaria, Legem Naturæ contineri postea videbimus.

§. III. Nihilominus instituti nostri Ratio non postulat

ut rerum omnium Genera quæ sint ostendamus : Gratulatur potius foeliciori doctioris hujusce sæculi Genio, quòd Mundi pars Intellectualis plurimùm illustrata fuerit clarioribus Demonstrationibus, de Dei Existentia, & Animorum Immortalitate quas indies crescens naturæ Inferioris Cognitio suggestit luculentiores. Gratulamur etiam tam nobis, quàm posteris quòd nunc tandem ejusdem Universi pars Corporea meliore Physiologiâ (Matheseos Principiis innitente) cœperit explicari. Grande profectò est opus mundum hunc Aspectabilem in simplicissima principia, materiam scilicet variè figuratam, motúmque diversimodè implicatum resolvere; & post investigatas Geometrico calculo figurarum, motuúmque implicatorum Proprietates, è Phænomenis ritè observatis, totius Naturæ Corporeæ Historiam cum Legibus motûs, & Figurarum accuratè consentientem exhibere. Verum est, illud opus non unius tantùm Hominis, sed & unius sæculi viribus impar. Dignum tamen illud conjunctâ operâ, & perenni Industriâ illustrissimorum Ingeniorum è Regali Societate: Dignum serenissimo Rege Carolo illius Fundatore, Patrono, & Exemplari. Tutò itaque manibus tam peritis, ac fidelibus rem tantam committamus. Sufficiet nobis in Opusculi hujus initio Lectorem monuisse, Totam Moralis Philosophiæ, Legúmque Naturalium Doctrinam in observationes Naturales omnium Experimentiâ notas, aut in Conclusiones à vera Physiologia agnitas, & stabilitas ultimò resolvi. Physiologiam autem tam lato hîc sumo sensu, ut ea non tantùm omnia quæ Experimur corporum Naturalium Phænomena complectatur; sed & præterea Animorum nostrorum Naturam ex observatis eorum Actibus, perfectionibûsque propriis investiget; tandémque ex ordine Causarum Naturalium ad Primi Motoris notitiam homines deducat, eúmque Effectuum omnium necessariorum Causam esse agnoscat. Enimverò Natura tam creata, quàm Creatoris notiones illas omnes, adeóque materiam è qua Leges Naturales

conflantur, ut propositionum practicarum veritatem suggerit; Creatoris autem agnitio iisdem plenam insuper præstat autoritatem. Atq; hæc quidem hoc loco paulo uberiorius veniunt illustranda.

§. IV. Quamquam autem Innumera sint quæ è cognitione Universi desumi possint in materiam particularium Dictaminum ad mores formandos dirigentium, visum est tamen pauca tantum, eaq; Generalissima seligere, quæ generalem, quam initio proposui, Legum Naturæ Descriptionem aliquatenus explicant, & in unico Dictamine, omnium Legum Naturalium parente, paulo apertius continentur. Illud autem ita se habet. “ Benevolentia maxima singulorum agentium Rationalium erga omnes statum
 “ constituit singulorum, omniumq; Benevolorum, quantum fieri ab ipsis potest, foelicissimum; & ad statum eorum,
 “ quem possunt assequi, foelicissimum necessario requiritur;
 “ ac proinde, Commune bonum erit suprema lex. Sensus hujus propositionis (1) Rectè explicandus est. (2) Ostendendum est quomodo ea è rerum Natura discatur; tandem ex iis quæ insequente Libello continentur eam vim habere Legis, immò & omnia Naturæ præcepta indè profluere liquido uti spero constabit. Sciant itaque Lectores me nusquam Benevolentia nomine intelligere languidam illam & emortuam eorum volitionem, quæ nihil efficiat eorum quæ dicuntur velle, sed illam solùm cujus vi quamprimùm & quantum possumus exequimur quæ animitus volumus. Licet interim hoc nomine complecti affectum etiam illum, quo superioribus grata volumus, qui Pietatis in Deum, Patriam, Parentes, nomine speciatim insignitur. Atq; ideò hoc verbo uti placuit potiùs quàm [Amor] quoniam vi suæ compositionis actum voluntatis nostræ cum objecto suo generalissimo conjunctum innuit, & in malum sensum non usurpatur, quod Amori contigit. Maximam autem Benevolentiam hîc sumpsimus ut idonea Causa summæ Foelicitatis poneretur. Alibi indicabimus quomodo scrupuli qui indè oriuntur,

oriuntur, facile eximantur. Verbo [omnes] Totum illud innuo quod constituitur è singulis simul consideratis, in ordine ad unum finem quem status foelicissimi nomine ibidem indigitamus. Deum autem hominésq; Rationalium nomine complecti liceat; idq; Cicerone præeunte, feci, quem in usu verbi Latini tutò mihi videor ducem sequi. Is enim *l. de Legibus*, Rationem Deo, Hominibúsq; communem agnoscit, & sapientiam (quam omnes Deo tribuunt) nihil aliud esse docuit præter rationem adultam. Usus sum verbo [constituit] ut innuerem Benevolentiam illam & causam esse intrinsicam præsentis, & efficientem futuræ foelicitatis, & utriusq; respectu necessariò requisitam. Addidi autem [quantum ab ipsis fieri potest] ut innuerem rerum Externarum adjuncta in nostra sapè non esse potestate, quamquam illa ad vitæ animalis Foelicitatem requirantur; & à Legibus Naturæ moralísq; Philosophiæ non alia expectanda esse vitæ Beatæ auxilia, quàm præcepta circa actiones, & ea actionum objecta quæ in nostra sunt potestate. Et quanquam contingat ut diversi Homines pro diversis animorum, & corporum viribus, immò ut iidem in diversis Circumstantiis positi, nunc plùs nunc minùs possint ad commune bonum: Lex tamen Naturalis satís observatur, & Finis ejus obtinetur, si quantum quisq; in datis Circumstantiis valeat, præstetur. Verùm latior hujus sententiæ explicatio in sequentibus occurret.

§. V. Illud nunc agendum est ut ostendatur, & quo pacto notiones in illa contentæ in animos hominum necessariò penetrent, & cùm ibi existunt necessariò inter se cohereant, hoc est veram faciant propositionem, quam postea practicam esse, legisq; vim habere docebimus. Quandoquidem igitur omnium experienciâ notissimum est, duobus modis notiones seu Cogitationes, quæ Apprehensiones simplices a Logicis dicuntur, in animo Hominis excitari; (I) Scilicet per immediatam præsentiam, & operationem objecti in mentem; quo modo suarum Actionum nec non

motuum Imaginationis, seu phantasmatum sibi obversantium mens est conscia; & ex analogia ad hæc de mentibus aliorum Rationalium Dei, Hominumq; judicamus. (2) Mediante sensuum externorum, nervorum, membranarumq; ministerio, quo pacto alios Homines, reliquasq; Mundi hujus aspectabilis partes percipimus; statim patet Propositionis quam exhibui Terminos partim per internam, partim per externam sensationem innotescere. Enimverò Benevolentia quid sit, & quinam sint ejus gradus, adeoq; quæ sit cuiusq; Benevolentia maxima non aliter quispiam intelligit, quam in sese animum reflectendo; nec opus est aliis auxiliis, quippe ea est mentis conditio, ut actus, affectusque suos utpote intimè sibi conjunctos non possit non persentiscere. Agnoscimus interim quòd sensuum externorum beneficio debemus Bonorum extra nos cognitionem, quæ inter omnes Benevolentia distribuit, de quibus postea. Eodem planè modo Rationis naturam ex interno ejus sensu cognoscimus, adeoq; quæ sint agentia rationalia, quorum mentio fit in subjecto Propositionis; quòd autem alii sint præter nosmetipsos qui Ratione utantur, ex indiciis per sensus externos observatis colligimus. Causas autem rem quamlibet, sive intrinsecè sive per modum Efficientis constituentes, plerumq; externorum sensuum ministerio, ac Ratiocinatione in eorum phænomenis fundatâ assequimur. Mentis autem nostræ naturam intrinsecam, ac vim Effetricem quâ motus corporum nostrorum voluntarios ad Boni apparentis prosecutionem determinat, ipsa partim aciem suam in se convertendo, partim sensuum ope, observando effecta voluntatis nostræ nutum consequentia percipit. Deniq; statum Hominum ejusq; Fœlicitatem iisdem modis intelligimus, quibus innuimus eorum Naturam, & Bona cognosci. Quippe status rerum naturis nihil adjicit præter notionem aliqualis durationis, aut permanentiæ. Fœlixq; dicitur è bonorum plurimorum maximorumq; confluxu.

§. VI. Quod attinet ad nexum terminorum hujus Propositionis in quo necessaria ejus veritas consistit, is mihi videtur admodum evidens. Idem enim significat ac si diceretur. Ea volitio, seu prosecutio Bonorum omnium in nostra potestate sitorum, quæ maximè efficax est ad nostrum aliorumq; Rationalium fruitionem, maximum est quod Homines efficere possunt, ut ipsi, aliique iis foelicissimè perfruantur. Seu nulla vis in hominibus major est, quàm sibi, aliisque omnium Bonorum complexionem comparent, quàm voluntas suam cujusq; Foelicitatem, simul cum Foelicitate aliorum prosequendi: In quibus verbis illud primò patet, Nullam esse in hominibus majorem vim quicquam efficiendi quàm sit voluntas ad ultimum virium suarum determinata. Deinde & illud liquidò constat Foelicitatem singulorum *v. g.* Socratis & Platonis & cæterorum individuum (de qua prædicatum loquitur) sigillatim non posse separari à Foelicitate omnium (cujus Causa in subjecto continetur) quippe Totum à partibus simul sumptis non differt. Intelligenda autem est hæc Propositio Universalis de omnium Benevolentia pronuncians, hætenus cum legibus convenire, quòd indicet, non quid unus quispiam aut pauci faciant ad suam sejunctam ab aliorum cura foelicitatem, sed quid & omnes simul facere possunt ut sint beati, & quid singuli absq; ulla inter se repugnantia (quippe quæ cum ratione, cujus omnes participes sunt, non consistit) faciant, ut communem omnium foelicitatem assequantur, in qua maxima singulis Possibilis continetur, & efficacissimè promovetur. Priùs & pleniùs notum est in genere, utpote è communibus & essentialibus Humanæ naturæ attributis fluens, quid omnes facere possint, aut non possint ad communem finem conducens, quàm quid singulari alicui in determinatis Circumstantiis possibile est; hæ enim infinitæ sunt, & ideò nemini cognoscibiles. Ut productis pluribus in Campum exercitibus, notiùs est non posse omnes pugnando vincere, quàm quis Exercitus vincet.

Tertiò deniq; singularis cujuscumque, aut paucorum fœlicitatis cura exiit de præfenti, & nullâ probabili ratione sperari potest in posterum, dum quæritur per oppugnatam, aut posthabitam aliorum omnium rationalium beatitudinem. Quippe & animo ita affecto pars quædam essentialis suæ Perfectionis deest; nempe pax interna ex uniformi sapientia secum semper consentiente. Repugnat enim sibi quum aliter circa se agendum esse statuit, aliter circa alios ejusdem naturæ participes. Deest etiam magna illa Lætitia quæ in animo benevolo ex alienæ Fœlicitatis sensu nascitur: nè quid nunc dicam de Invidia, Superbia cæterisque omnibus vitiis quorum Legiones omnes malevolum obsident, & necessariò miserum constituunt, utpote pessimis animi morbis laborantem.

Præterea verò non est cur quis meritò speret se fœlicem fore, siquidem Causas externas cæteras Rationales (Deum nempe & Homines à quorum auxilio spes illa necessariò dependet) negligit, immò in suam perniciem lacessit. Non alia ergo est via quæ quemlibet ad suam ducat Fœlicitatem, quàm quæ omnes ducat ad communem. Sufficiat hæc hoc loco breviter indicasse, quod eo tantum consilio feci ut ostendam ex hujusmodi observatis, vulgari Experimentiâ notissimis, veritatem prædictæ propositionis admodum luculenter constare. Hæc autem latius postea deducemus.

§. VII. Agnosco interim hanc propositionem non prius efficacem esse posse ad cujusvis mores formandos, quàm ille Effectum, de quo hic pronunciat, nempe Fœlicitatem suam cum aliorum fœlicitate conjunctam in finem sibi proposuerit, & varios, quos Benevolentia in se continet, actus pro mediis sumpserit. Veritas tamen illius necessaria prius innotescere potest, & earum omnium Propositionum quæ exinde justâ consequentiâ deduci possunt; quales sunt illæ minùs generales, quæ pronunciant de vi fidei, gratitudinis, *sopyns*, & cæterarum virtutum particularium,

rium, ad partem aliquam humanæ foelicitatis obtinendam. Tota enim tam generalis illius propositionis, quàm earum quæ inde sequuntur veritas dependet à naturali, & necessaria vitalium actuum, velut causarum, ad tales effectus producendos. Abstrahunt autem ab existentia ejusmodi actuum, quæ quidem à liberis pendet causis. Interim sufficit ad eandem veritatem quòd quodocunque tales causæ existent, effectus ejusmodi indè enascentur. In confesso res est in solutione omnigenorum problematum Mathematicorum. De qua tamen quin vera detur scientia, nemo dubitat. Nôrunt omnes actus ducendi Lineas, easq; inter se conferendi in calculatione Geometrica à libero Hominum arbitrio produci. Liberè addimus, subtrahimus, &c. interim necessariò quisquis secundum Regulas operatur, verùm reperit Summam, quæ æquatur partibus inter se additis. Similia de Differentia, Facto, Orto, Radice dicantur: & generatim in omni quæstione cujus solutio possibilis est è datis, necessariò ex his operationibus ritè peractis quæsitum invenitur. Certus est nexus inter Effectum desideratum, ejusq; Causas ab hac scientia indicatas. Ad hoc Exemplar conformandæ sunt aliæ disciplinæ practicæ, idq; in principiis morum emendandorum tradendis, conati sumus assequi; reducendo ad unum generale nomen [Benevolentia] actus Voluntarios à morali Philosophia dirigendos: ejus species quærendo, nexum denique ostendendo hujus actus cum effectu expetito.

§. VIII. Quum autem voluntarii tantùm actus à ratione humana regi possint; itq; tantùm qui ad entia intelligentia spectant, in moribus considerentur; & objectum voluntatis sit Bonum (nam malum ex boni privatione æstimatur) patet nullum actuum hujusmodi conceptum magis generalem formari posse, quàm qui Benevolentia nomine indigitatur: siquidem bonorum omnigenorum volitionem, adeoq; malorum omnium amolitionem illa complectitur. Præterea verò vis Benevolentia se extendit ad omnes actus

C

tum

tum considerandi & conferendi inter se bona, ac disquirendi de mediis in quibus Intellectus nostri viribus liberè utimur, tum etiam facultatum corporearum quas Imperio voluntatis ad bona procuranda determinamus. Universaliter autem verum est quòd non certius fluxus puncti Lineam producit, aut additio numerorum summam, quàm quòd Benevolentia Effectum (personæ cui benè volumus) præstat bonum, potentiæ agentis in dato casu & affectus gradui proportionatum. Pariter etiam certum est fidei datæ observationem, gratitudinem, *εὐχαριστία* &c, esse partes efficacissimæ erga omnes benevolentia, aut ejus modos certis casibus accommodatos; easq; certissimè bonum suum effectum producere; eodem modo quo certum est Additionem, Subductionem, Multiplicationem, & Divisionem esse Calculationis partes seu modos; ac rectam, Circulum, Parabolam, cæterasq; curvas varios Effectus exprimere, quos motu puncti Geometria producat. Eâdem igitur methodo quâ generalia Mathesios Theoremata Problematum constructioni deservientia liberantur ab incertitudine præfagiorum, quæ fiunt de actibus contingenter futuris, abstrahendo nempe ab affirmationibus de Futura existentia talium constructionum, & demonstrando proprietates & effecta indè secutura (si quando fiant) visum est primò principia quædam clara de Effectis propriis, partibus, variisque respectibus amoris universalis tradere, nihil interim pronunciando de ejus existentia; certus interea eò quòd possibilis sit, multa inde deduci posse quæ in praxi morali nos dirigant, quod Theoremata præstant in possibili constructione Problematum. Fatemur interim quòd dum prudentissimè nonnulla conamur quæ aliorum concursum postulant, fieri posse ut pro voto res non succedat, salvâ tamen regularum veritate. Invenitur enim tentando effectum illud in nostra non fuisse potestate, vel, ut loquuntur Mathematici, Problema propositum è datis non posse solvi, seu penitus determinari; quo invento ut acquiescunt illi, ita meritissimè

mè prudentes animi tranquillitate perfruantur. Verùm præteritorum Experientia, & virium nostrarum observatio brevè efficiet ut possimus in plerisq; casibus judicare an Effectus quilibet in datis Circumstantiis nobis sit possibilis, necne; idq; plerumq; sine experiendi molestia. Atq; hoc equidem ut fiat ratio postulat, quoniam Stultitiæ crimen vix evitare poterit, qui magno conatu finem profèquitur, quem non novit vires suas unà cum auxiliis meritò expectatis assequi posse; aut saltem opus est ut certò constet spem probabilem finem suum obtinendi pluris valere, quàm Effectus ullus quem eodem tempore conatu suo certò possit producere. Ostendimus enim in sequentibus propositiones quasdam immutabilis veritatis fieri posse de valore bonorum contingentium.

§. IX. Quinetiam rerum Natura priùs in ordine distinctæ cognitionis docet quis optimus est Effectus in nostra potestate, quàm quis Finis est summus quem præ cæteris respicere oporteat. Responsum enim ad priorem Quæstionem è terminis consistit simplicioribus, adeoque magis certò significantibus. Responsum ad posteriorem, sicut id omne complecti debet quod in priore continetur, ita insuper denotat agentem rationalem secum statuisse Effectum illum usu mediorum producere. Quoniam autem ex eo quòd Effectus aliquammulti in commune Bonum cessuri in nostra sunt potestate, iidémq; ad assecutionem Fœlicitatis nostræ à voluntate Primæ Causæ facti sunt necessarii, oritur tum obligatio ad intentionem eos producendi, tum & ipsa actualis illa intentio quandoq; in Hominibus reperitur; necesse est ut in observatis evidentissimis de viribus humanis, quarum usu determinato se invicem beare possint, immò certissimè beabunt, Fundamenta Legum Naturalium jaciamus. Harum autem summa, [Benevolentia,] aut [Amor universalis] dicitur. Observavi itaque Mathematicos de fine quem Doctrina ab illis tradita respicit, in principiis Scientiæ suæ traden-

tradendis nihil dicere: Quanquam eorum præcipui finem longè nobilissimum diligentissimè prosequuntur. Propositum enim est illis omnigenorum corporum & motuum rationes investigare, undè & omnia quæ mirari solemus naturæ Phænomena, & utilissimi in vita hominum communi Effectus exoriuntur. Contenta interim est Mathesis Universalis (qualem illam in Geometria sua Cartesius, ejusq; Commentatores tradiderunt) id tantùm in principio ad suorum Theorematum veritatem stabiliendam breviter suggerere, omnigenas rationes Rectarum ope quas ducere possumus exhiberi posse, ignotásq; è quibusdam faciliùs notis calculatione Geometricâ non admodum difficulter investigari. Specialiter autem monet ad Lineas quæ quæruntur præparandas ut cognitæ fiant, nihil aliud faciendum esse quàm ut inter se quædam addantur, subtrahantur, multiplicentur, aut dividantur, ac radicum extractionem quâ præcipuè utendum est pro Divisionis specie quadam reputandam esse. Longâ parænesi ad accuratam rerum omnigenarum cognitionem ex earum rationibus inter se collatis investigandam non utitur, licèt is ejus Finis sit præcipuus; sed eam & per se expetendam esse, & ad vitæ usus optimos plurimùm facere posse supponit. Satis se officio suo functum fuisse autumat, si paucis indicaverit, quomodo hujusmodi operationes ad omnigenorum Problematum solutionem applicentur. Nec quicquam suæ veritatis, aut dignitatis imminutum iri existimat, si pleriq; hujusmodi monitis per imperitiam aut ignaviam uti noluerint, aut ea contentur impugnare. Pariter se res habet in disciplina morum quæ Legibus Naturæ continetur. Ea quippe tota versatur in æstimandis rationibus virium humanarum ad commune Bonum Entium Rationalium quicquam facientium, quæ quidem variant in omni casuum possibilium varietate; meritóq; dici possit muneri suo satisfecisse, si initio summatim dixerit Benevolentiam diffusissimâ eas omnes comprehendi; postea vero ostendat sigillatim Rerum omnium

nium divisionem, Fidem, Gratitude[m], sui, prolisq; curam &c. in hac contineri; & quibus in casibus hæc in usum veniant, & quo pacto exinde virtus, Religio, societas, cæteraq; quæ vitam faciunt Beatiorem, necessariò succrescant. In hoc enim consistit utilissimi illius Problematis solutio, quam investigare docet Philosophia Moralis. Nec ullatenus hujusmodi monitorum veritas aut authoritas imminuitur quòd iis obsequi noluerint plurimi, vel ea voluerint impugnare; hoc tantum indè sequitur, quòd ipsi suæ Fœlicitatis jacturam facient, & alios fortè aliquatenus in eandem secum miseriam rapiant. Nihilominus postquam perspicuum est factum, effectum adeò insigniter Bonum ab actibus in nostra potestate positus certò produci posse; non est dubium quin facilius id Hominibus persuasum erit ut hunc effectum, in quantum possibilis est sibi, velut Finem proponant, & actus, è quibus ut Causis producitur, velut media sumant necessaria. Quemadmodum excitantur Homines ad conatus specula parabolica aut Telescopia Hyperbolica faciendi, propter effecta quæ indè secutura demonstrarunt Mathematici.

§. X. Hic illud solùm adjiciam, veritatem hanc, ut & cæteras pariter evidentes, præcipuè verò quæ hinc derivantur necessariò, à Deo provenire, & annexum habere ejus observationi præmium, transgressioni pœnam; talisq; esse ut dirigendis nostris moribus aptæ sint naturâ suâ. His præstitis non video quid desit ut Legis habeat vigorem. Addam tamen in calce hujus operis in ea contineri & in Deum Pietatem, & in homines Charitatem: In quibus utriusq; Tabulæ Legis Divinæ Mosaicæ, & Evangelicæ summa continetur. Eâdem operâ ostendam hinc omnes Moralis Philosophiæ virtutes desumi posse; ac Jura Gentium tam quæ pacem, quàm quæ Bellum spectant. Quòd autem à Deo authore evidens adeò veritas imprimatur, brevissimè ostenditur ex illa Physiologia, quæ impressiones omnes in sensus nostros fieri ostendit, juxta Leges (utì vo-

cantur) motus naturales; Motum autem & primitus à Deo systemati huic corporeo fuisse impressum, & immutatum ab eo conservari. Hâc methodo, quæ mihi videtur certissima, totâq; Demonstrationibus nititur, citissimè fit Resolutio effectuum omnium necessariorum in primum Motorem. Impressio autem Terminorum hujus Propositionis (quatenus saltem provenit à materia mota) est effectus naturalis; & perceptio Identitatis sive cohærentiæ Terminorum istorum prout in Imaginatione existunt, nihil aliud est quàm perceptio quòd uterq; Terminus est impressio quædam ab eadem causa in nos facta. Ipsa autem mentis perceptio quâ vel terminos in imaginatione positos apprehendit, & quâ eorum nexum perspicit, & vires suas, actionesq; persentiscit, adedò naturaliter & necessariò sequitur præsentiam eorum in Imaginatione, & propensionem mentis intrinsecam, naturalem & inculpabilem ad observanda ea quæ coràm posita sunt, ut mentis Causæ efficienti, id est, Deo, non possint non ascribi, ab illo qui Deum Creatorem rerum omnium Primùmve Motorem agnoscit. Aliæ autem omnes Methodi naturam explicandi quantumcunq; aut ab hac, aut inter se dissentiant, in hoc conveniunt, quòd necessariorum hujusmodi Effectuum Causam primam Deum esse concedant: Quanquam plurimi non videntur hoc satis observâsse, & Terminorum simplicium apprehensionem, & eorundem cum evidentè coincidunt, compositionem (unde necessaria gignitur propositio) numerandas esse inter effectus necessarios (i. e.) tales qui non possint non fieri, positis impressionibus motuum naturalibus, & positâ naturâ Intelligente cui clarè ac distinctè proponuntur: quod tamen ad rem nostram facit plurimum, quoniam necessariis veritatibus practicis (quæ scilicet actus ad finem necessarium necessarios indicant) ab agnito authore Deo Legum asserit authoritatem.

§. XI. Quid autem sentiat Malmesburiensis noster de Resolutione Effectuum hujusmodi necessariorum in Deum tanquam

tanquam causam eorum primam, & de Legum vigore indè profluente, nemo poterit tutò pronuciare; quippe scripta illius, & hæc videnter alicubi agnoscere, & tamen multa habent quæ pugnant, tam cum existentia Dei (quæ hoc ipso argumento investigatur) quàm cum authoritate Legum naturalium, quæ hoc eodem modo stabilitur. Primum quod attinet; certissimum est hunc syllogismum esse planè Atheisticum. Quicquid non est corpus ejúsve accidens non existit: Deus non est corpus, ejúsve accidens. Ergo &c. Hobbius autem utramq; præmissarum plurimis in locis sollicitè admodum docuit. Conclusionem autem illam nefandam negat, & imprudentiæ scilicet peccatum esse contendit vel eam assèrere, vel aliam contumeliam in Deum evomere. *Lib. de Cive. Cap. 14. §. 19.* Sensum Majoris illius propositionis nimis apertè tradit, ubi substantiam incorpoream contendit *verba esse quæ juncta sese mutuò destruunt, ac si quis dixerit corpus incorporeum; & nullam esse realem universi partem quæ non sit corpus. Leviath. c. 34. p. 207. & pag. 17. lin. 5, 6. Libri de corpore §. penultimâ, Quod quispiam à substantia incorporea moveri, aut produci dixerit, nequicquam erit dictum.* Minorem autem viz. Deum non esse Corpus satis videtur tradere, ubi omnes corporis proprietates Deo denegat; nempe Figuram, Locum, moveri aut quiescere; *de Cive Cap. 15. §. 14.* Verum quidem est quod in *Appendice ad Leviathanem* nuper editâ apertè profitetur Deum esse Corpus *Cap. 3. initio;* idq; conatur probare: oblitus interim se ejusdem *Appendicis Cap. 1.* promississe se non negaturum Articulum primum Ecclesiæ Anglicanæ in quo disertè dicitur, Deum esse sine corpore & sine partibus. Quòd si ea authoritas pro qua videri vult unice pugnare, apud illum minùs valeat, seipsum audiat, *Lib. de Cive c. 15. §. 14.* ubi docet Philosophos indignè de Deo locutos esse, qui ipsum mundum, aut mundi animam *i. e.* partem, dixerunt esse Deum: non enim quicquam ei attribuunt, sed omninò esse negant. Nonne autem Hobbius, dum Deum esse

esse corpus docet, eundem mundi partem esse dicit, aut totum? Certissimum enim est ipsum asseruisse *Leviath. Cap. 34. Universum esse aggregatum omnium corporum, nullamq; habere partem quæ non sit etiam Corpus*; neq; propriè dici corpus, quod non sit totius universi pars aliqua. Mundum autem & universum apud ipsum esse synonyma facilè videbit qui legerit, *Lib. de Corpor. Cap. 26. de universo & syderibus hæc verba; Objectum omne universi mundi vel pars est, vel partium aggregatum &c.* Vereor itaq; ne suiipsius iudicio vincatur se Deum esse negare. Sed nostri non est instituti hæc pluribus persequi. Non tamen dubito quin adè nota sint Hobbio, aliisq; ferè omnibus nunc dierum, corporum attributa cum perfectione divina minimè congruere) qualia sunt, mensurari posse, ac dividi saltem secundum partes, omnésq; generationis ac corruptionis mutationes subire, aliáq; omnia suo loco excludere) ut citiùs plerisq; persuaserit Deum non omninò esse quàm esse corporeum. Hoc tamen gratum nobis accidit, quòd etsi præmissis ejus contradicat, apertè tamen Dei existentiam profitetur, & argumenti etiam, quo eam investigamus, vim agnoscit. Concedit enim necessariò existere unam primam, æternámq; rerum omnium Causam, *Lev. c. 12. p. 53.* De autoritate autem dictaminum rationis hinc fluente, quòd etsi immediatè à ratione nostra fiant, eâ tamen mediante, à Deo, necessitate naturali nos ad eas agnoscendas determinante, proficiscuntur, nec sibi nec veritati constat Hobbio in *Leviath. c. 26. p. 138.* Leges (inquit) Naturæ quæ consistunt in Æquitate, &c. in conditione meræ naturæ non sunt propriè leges, sed qualitates Homines disponentes ad pacem, & obedientiam. Rationem reddit *De Cive Cap. 3. §. 33.* Quoniam Lex, accuratè & propriè loquendo, est oratio ejus qui aliquid fieri vel non fieri aliis jure imperat. Hinc ibidem infert quòd quatenus à natura procedunt, non sunt Leges. Ac si Deus Naturæ nomine non propriè contineretur, aut ac si propositio cujus Essentia consistit in enunciando

enunciando nobis quæ faciendæ, aut omittendæ sunt sub pœna & præmio minuendæ, augendæve Fœlicitatis, quæq; à mente humana fit ex Naturæ à Deo acceptæ necessitate, Divinæ voluntatis sufficiens signum non esset; aut satis accuratè ejus oratio non diceretur, qui jure imperat. Quid enim aliud facit apertis verbis imperans, quàm ut efficiat ut nos intelligamus certissimè eum ita constituisse de rebus ad nos pertinentibus, ut si hoc vel illud fecerimus, pœna, sin aliter, præmium consequatur? idq; pro Dominio quod in nos habet. Ibidem autem contendit non aliter Leges esse Dei quàm quatenus in Scripturis latæ sunt. Siquis autem quærat quo pacto innotescat Scripturas à Deo datas esse, vel nullum omninò extitisse prophetam, qui vel eas, vel aliam ullam Revelationem à Deo acceperit; in responsione ad hanc quæstionem à seipso propositam disertè asserit: Evidenter impossibile esse ut quispiam certus sit de Revelatione alteri facta, sine Revelatione sibi particulariter data, ne per miracula quidem, *Leviath. Par. 2. c. 26.* editionis Anglicanæ. Eodem tamen in loco affirmat de essentia esse Legis, ut obligandus de autoritate legem declarantis certus fiat: atq; hoc frustraneum illud facit, quod tam in loco Libri modò citato, quàm in *Leviathanis cap. 15.* paragrapho ultimo, pronunciavit. Proinde si velimus ipsi in utroq; loco credere, negabimus eas Leges esse, & quatenus à Natura sunt, & quatenus in Scripturis revelantur, quoniam quòd sint revelatæ certi esse non possumus. At potius nulla fides ejus dictis habenda est, qui sibimet-ipsi contradicit. Idem enim, acsi de industria hoc fecisset, ut conjectarent Lectores alteram Contradictionis partem propter Christiani magistratûs Reverentiam, alteram ex animi sui sententiâ scriptam esse, in eodem Libro *de Cive* §. proximè insequente; *cap. 4. §. 1.* profitetur eandem, quæ Naturalis & Moralis Lex appellari solet, non immeritò Divinam appellari; tum quia Ratio, quæ est ipsa Lex Naturæ immediatè à Deo, unicuiq; pro suarum actionum

Regula tributa est; tum quia vivendi præcepta, quæ indè derivantur, eadem sunt, quæ à Divina majestàte pro Legibus Regni cœlestis, per Dominum nostrum Jesum Christum, & per sanctos Prophetas & Apostolos tradita sunt. Hic scilicet (ut videant fortè Lectores quantum concedere potest moribus eorum inter quos vivit) eas conclusiones agnoscit non immeritò Leges appellari solere, quæ paulò antè propriè, & accuratè loquendo Leges esse negârat. Ac si cùm is qui de jure Rector est subdito suo immediatè actionum suarum Regulam cum annexis præmiis & pœnis tribuat, non propriè ei aliquid fieri aut non fieri imperaret, seu Legem ferret.

§. XII. Verùm his inter se committendis diutiùs immorari nolo; illud solum monebo Lectorem, cujus ope plenius Authoris hujus sententiam ubiq; intelligat. Posteriora hæc quæ, in Favorem regularum moralium, ab illo dicta sũnt, hoc habent *παραμύθησον*, quo quis ea ob aliorum metum dicta esse conjiciat: nempe quòd his Rationem non addit, quâ probet id quod videtur concedere. Rationem *viz.* à Deo tributam fuisse pro actionum Regula: imò & earundem promulgationem ex Revelatione, alibi (utì ostendimus) ratione suâ conatur destruere, licèt hic videatur asserere: iis autem quæ è contra dixerat, rationem qualem, qualem, à sua nempe Legis Definitione, adjunxit; ut scire possis ex animi sui sententiâ eum pronunciare, conclusiones rationis, quæ ad Æquitatem, modestiam, cæterasq; virtutes dirigunt, non esse, (utì haberi solent) Leges Naturæ propriè dictas: Scilicet hic videtur id fecisse, quod à viris cautis in alia re ad Religionem spectante fieri docuit; nempe eos de Deo dicere quod aliorum sententiis consonum est, non quidem dogmaticè, sed piè. *Leviath. c. 12. p. 53.* Sed de his satis. Illud tantùm mihi proposui evincere, authoritatem, seu obligandi vim completam, quam ab authore suo Leges Naturæ sumunt, ex contemplatione universi, undè prima omnium causa investigatur, constare

constare posse. Agnoscimus interim obligationis indicium quoddam legibus naturæ esse intrinsicum, & planè Essentiale. Illud autem sumendum est è præmiis, seu auctâ Fœlicitate quæ à naturali actuum suorum influxu Benevoluntati comitatur, sequiturq; virum eas leges summo studio observantem; & è pœnis, seu miseriæ gradibus quas velint nolint in sese accersunt, qui Dictatis rectæ rationis vel non parent, vel repugnant. Enimverò horum præmiorum nexus cum Benevolentia quæ Legum Naturæ summa est, in ea quam præmissi propositione apertè exprimitur, per statum omnium fœlicissimum; atq; adeò ejus Carentia, miseriâq; ei opposita satis indicatur constitui à Malevolentia omnium in omnes.

§. XIII. Suppositis itaq; his quæ breviter prælibavimus de Deo authore Effectuum naturalium, ideòq; etiam Legum Naturalium (ex hypothesi quam innuimus quòd illæ necessariò in hominum mentes, maturâ saltem ætate in hoc rerum statu, introducantur) progrediemur jam ad Distinctionem & explicationem necessariæ Generationis tam notionum simpliciorum è quibus hæc propositio, ejusq; consecutaria constant, quàm etiam veritatis illius Complexæ quæ ex horum Terminorum compositione resultat. Subjectum autem illius est Benevolentia erga rationales omnes maxima, quam patet consistere in constante volitione bonorum maximorum erga universos, quantum quidem naturæ nostræ, rerumq; aliarum conditio à nobis fieri posse permittit. Visum est hoc loco considerare, quomodo cum ipsa Mundi aspectabilis (cujus pars est corpus nostrum) cognitione, ingeritur in sensus, animosq; nostros notitia (1) Bonorum; (2) & quidem multis communium: (3) Quorum aliud alio sæpè majus est (idq; quo nullum est (quantum percipere possumus) majus, dicimus maximum;) (4) Quorum aliqua nostris viribus Indies fieri, adeòq; practica esse; alia virium nostrarum angustos limites in datis circumstantiis excedere facillè intelligimus. Quandoquidem

dem autem duobus modis rerum harum natura cognoscitur (1) Scilicet confusiùs per experientiam planè obviã, ac quotidianã observationem: (2) Distinctiùs per Contemplationem, ac ratiocinationem Philosophicã experientis cautiùs factis, & diligentius inter se collatis superstructã. Utroq; modo imprimitur aliqualis Legum Naturalium Cognitio. Hinc fit ut vulgo quidem innotescant, sed pro modulo cognitionis quam habent de Natura, confusè & imperfectè. Philosophis autem accuratiùs observanda veniunt & generalissimarum (è quibus illæ constant) notionum nexus cum universalibus rerum causis ac principiis, & consequentiarum series, quã particularia præcepta ab universali omnium fonte deducuntur; Cognatio item mutua inter singula, & ordo dignitatis, secundum quem unum alteri cedit, cùm in eodem casu plurium simul observatio videatur impossibilis. Priorem modum Leges Naturales intelligendi non duxi prorsus prætereundum, quoniam is est quo eas discunt pleriq; omnes, & quia principia, in quæ Natura Philosophicè resolvenda est, variis disputationibus agitantur; ut periculum sit, ne, si solis principiis quæ mihi placent physiologicis fulta tradatur doctrina Morum, eo nomine à plurimis rejiciatur, quoniam mecũ in Philosophiã naturali non consentiunt. Quin igitur vulgaria, in quibus nemo ferè dissentit, in memoriã revocemus phænomena, & ex iis, terminorum prædictæ propositionis notitiã simplicem, eorũmq; cohærentiã, quã in verã propositionẽ coalescant, hauriri posse paucis, hoc in capite, ostendamus.

§. XIV. Indies conspiciunt omnes & plurimarum rerum circa Terram nascentium, quæ victũs, vestitũs, tectorum nomine veniunt, usum ac fruitionem, & modo pariter naturali, operam hominis alteri commodatã efficere posse, ut Homo vivat, conservetur aliquandiu, corroboretur, exhilaretur, ac animo degat tranquillo. Et hujusmodi quidem effectus, communi quadã notione, isti naturæ, cujus causã fiunt, convenire concipimus, id est, bonos esse reputamus;

tamus; atq; adeò affectus hominis, unde actus externi proveniunt, à quibus hi Effectus producuntur, Benevolentiae conceptu repræsentatur. Sentiunt insuper omnes Benevolentiam hanc suam non se tantùm aut paucos, sed & valdè multos juvare posse, partim consilio, partim etiam viribus, & industriâ; cùmq; alios videant sibi prorsus similes, ab illis vicem rependi posse, plurimisque ope mutuâ bonis singulos cumulari posse non possunt non cogitare; quæ quidem omnibus defutura sint, eorumq; loco singulis innumera impendere vitæ discrimina, summamq; egestatem, si sibi solis prospicientes, singuli in alios essent semper malevoli. Opera autem hujusmodi, pluribus rationalibus proficua, necessariò in mente gignit Boni communis notionem, quæ ex obvia similitudine rationalium inter se, facillimè pariter respiciat omnes, quos quidem cognoscendi ulla unquam occasio offeratur. Addámne & illud, notissimum esse perpetuâ experientiâ, plura nos posse in auxilium Hominum, quàm aliorum animalium, nè quid dicam de inanimatis. Hominum quippe natura (adeoque ejus Bona, ac mala) è nostri notitiâ (quam effugere nequimus) magis nota est; verumetiam pluriùmque bonorum est illa capax, in quibus assequendis illos juvare possumus; majoribus etiam calamitatibus eadem est obnoxia, in quibus amoliendis vires nostræ utilissimè occupentur. Adde quòd prudentiâ nostrâ & consilio aptis signis communicato, innumera hominibus commoda apportemus, quorum cetera animantia sunt prorsus incapacia.

Quinetiam propter naturæ aliorum rationalium cum nostra similitudinem, similia iis velle, quæ naturali impetu nobis appetimus, ratio non potest non judicare magis consentaneum esse internis actionum nostrarum principiis (quæcunq; illa sint) quàm similia velle rebus longè dissimilibus. Præterea, pariter atq; sentimus nos similibus libentiùs prodesse, cùm ratione sperabimus illos, quibus beneficiamus, beneficiis motos iri, ut paria nobis referant, aut majora, ut illi nos itidem obligare possint.

Denique omnium *Experientiâ* compertum est nullam in terris possessionem locupletiores esse, nullum *Decus*, aut *præsidium* majus esse posse *Hominibus*, quàm sit omnium in omnes sincera *Benevolentia*; quæ cum singularis amicitiae necessitudine inter paucos, quos quisq; sibi feligere potest, benè consistit: quoniam cætera omnia, cum ipsa vita, *Homines*, si fuerint malevoli, facilè eripiant. Nec ullâ ratione efficacius harum alterutra conciliari potest, quàm si unusquisq; ita se affectum in alios factis ostendat, ut illos in seipsum animatos esse exoptet, id est, benevolè pro data occasione in omnes, sed singulari studio in selectos aliquot. Quod si, uti par est, & ubiq; *Terrarum*, ab ipso etiam vulgo, fieri solet, causæ primæ opem sollicitare curemus ad *foelicitatem* humanam stabiliendam, nihil in nobis reperiemus divinius, quo numini placeamus, quàm sincerus ille, latissimèque diffusus (de quo hætenus locuti sumus) *Amor*, qui *Deum* ipsum amplectitur ut *Rationalium* Caput, ac *Patrem*, aliosque rationales tanquam ejus filios, ipsi, præ cæteris *Creaturis*, simillimos, adèoque dilectissimos. Τὸ γὰρ καὶ γέροντες ἔμιν *Arati Cilicis* est dictum apud *Athenienses* adhuc *Ethnicos* agnitum. Innumera in hanc sententiam *Testimonia* proclive esset citare, verùm frustra quispiam *Lucernam* in sole accenderet.

§. XV. Hæc, quæ modo proposui de *foelicitate* humana, adèò communi *Experientiâ*, aut *facili* *ratiocinio* conspicua videntur, ut nihil noverim in rebus ad humanam naturam spectantibus evidentius; & eam habent *rationem* ad *praxes* in *Ethicis* dirigendas, quam ad *Problematum* *Constructionem* habent *Geometrarum* *Postulata*, qualia sunt ad *problemata* *Plana* à quovis puncto ad quodvis ducere nos posse *rectam* *Lineam*. Aut quovis *Centro* ac *Intervallo* *Circulum* describere. Aliaque difficiliora ad *constructionem* *problematum* *solidorum* & *Linearium*. In his omnibus supponuntur *Actus* à *liberis* *Facultatibus* humanis dependentes, non interim
ullis

ullis controversiis, à Liberi Arbitrii explicatione oriundis, incerta fit Geometria. Paria etiam de Arithmetiis operationibus dici possunt. Sufficit enim ad harum Scientiarum veritatem quòd inseparabilis sit nexus inter tales actus (quos supponit elici posse, quòsq; (cùm ad praxes Geometricas nos accingimus) reperimus in nostra potestate sitos) & effectus quæsitos. Ad effectus autem hujusmodi quærendos vel insita illorum contemplationi amænitas, vel vitæ usus multiplices homines satis invitant. Pari sanè ratione & Doctrinæ Moralis veritas fundatur in immutabili Cohærentia inter fœlicitatem summam quam Hominum vires assequi valent, & actus illos Benevolentia Universalis, seu Dilectionis erga Deum & Homines, quæ sese exerit in virtutum moralium apparatu. Supponuntur interim hæc, nempe & quæri ab hominibus Fœlicitatem quam possunt summam, & posse illos Amorem exercere non solum in seipsos, sed & in Deum, Hominesq; ejusdem secum naturæ rationalis participes.

Illud solum hîc adjiciam, eandem Experientiam, quæ testatur Benevolentiam singulorum erga omnes efficacissimam esse causam Fœlicitatis eorundem Benevolorum, necessario testari à paritate Rationis, amorem cujuslibet numeri erga quemlibet numerum effectum habere proportionatum, & Malevolentiam pariter in omnes certissimam singulis (quantumlibet seipsos diligant) perniciem accelerare; Quippe quòd Fœlicitatis causas necessario requisitas tollit, & causas Calamitatum omnigenarum ponit, nihil infra summam miseriam minitatur.

§. XVI. Hujusce autem confectarii sensum ubique agnoscit Hobbius, dum ex eo quòd supponat unumquemque suæ solum vitæ prospicere, sibiq; jus in omnes & omnia arrogare, Bellum statim infert omnium in omnes, indèq; imminere omnibus omnes miseras, ipsamq; mortem, ubiq; clamitat. Quin & omnes homines hoc intelligere supponit, antequàm in pacta Societatis cum aliis consentiant. In
mali,

mali, metûsq; causis est Lynceus; at in Boni, Fœlicitatîsq; sperandæ causis Tiresias; quanquam sunt hæ certè æquè obviæ, imò ordine distinctæ cognitionis priores, quippe causæ rerum naturas constituentes, ac conservantes (quæ Bona sunt) causis eisdem corrumpendi, dissolvendiq; (quæ Mala dicuntur) priûs investigandæ veniunt. Non possum itaq; dubitare quin ipsi Hobbio pateat Communis Boni studium, prudenti rationis consilio gubernatum, tantundem posse ad omnium securitatem, Fœlicitatémq; quantum ejus neglectus ad omnium faciat perniciem, dum suis tantùm singuli inhiant commodis: aut, quicquid ipse sentiat, dubium non est, quin ex cognitione nostrûm ipsorum, veritas hæc facillimè à quovis homine discatur, modò maturæ sit ætatis, & mentis compos. Ex eo autem ipso quòd experiantur suam voluntatem efficacem bona procurandi, & sufficere ut sibi, aliîsq; prosint prout res tulerit, & ad hunc finem necessariò requiri, nequeunt non intelligere, ejusmodi etiam voluntatem in aliis hominibus ad eundem finem nec minùs valere, nec minùs esse necessariam. Verùm tædet rem adeò perspicuam pluribus inculcare; nec tamen licuit eam silentio præterire, quoniam ab his veluti postulatis reliqua quæ sequuntur omnia deducuntur. Quandoquidem autem Deductio Legum Naturæ specialium ex hac Generali, Philosophicæ Contemplationis sit, adeóq; ad secundum modum eas investigandi pertineat, visum est ei præmittere considerationes aliquot Physiologicas, quæ manifestum faciant, Contemplationem Naturæ Philosophicam ad generalem illam Legem distinctiùs percipiendam animos humanos plurimùm adjuvare.

§. XVII. Imprimis autem illud innuendum censeo notiones illas generalissimas, quæ *transcendentales* dici solent, quarûmq; usus est frequentissimus in omnibus naturæ Legibus, in rebus corporeis observari, adeóq; etiam sensuum ministerio pervenire posse ad animum. Tales sunt conceptus universales Causæ & Effectûs, Nexûsq; inter eos intercedentis:

tercedentis : numeri ex unitatibus coalescentis, adeóq; summæ (unde notio omnis collectiva) differentia, &c. Ordinis Durationis, &c. Quanquam autem existimem hoc observâsse ad rem nostram multùm facere, quippe è talibus notionibus velut partibus essentialibus conflantur Leges naturales, tamen quoniam hoc in confesso est inter nos & adversarios, & omnibus obvium, non libet hac de re plura scribere. Secundò, Physiologia distinctissimè docet intelligere quæ res, rerùmve vires, ac motus aliis bonæ sint aut malæ, & quàm necessariò & immutabiliter hoc fiat. Cùm enim illud unicè agat hæc Scientia, ut investiget causas Generationis, Durationis, Corruptionisq; quæ omnia corporibus plerisque, præsertim hominibus contingere indies conspicimus, & necessariam effectuum hujusmodi cum causis suis cohærentiam demonstret; cùmque certum sit causas hominem v. g. generantes, conservantésq; Efficientes ut aliquandiu perduret, ac vigeat facultatibus corporis, mentisque auctis, ac determinatis ad sua munera, illi bonas dici; Causas autem corruptionis, ac ægritudinum, molestiarùmque ei malas naturaliter esse; certissimè sequitur Physiologiam explicare, quænam illi sint naturaliter bona ac mala, eaque necessariò esse talia demonstrare.

Scientiæ naturalis partes esse autumo cognitionem eorum omnium quæ natura fert ad Hominis victum, amictum, habitationem, ac medicinam utilia. Liceat etiam ad scientiam naturalem referre omnium Operationum humanarum Cognitionem & effectuum ad usus vitæ humanæ indè profectorum. Quanquam enim actus hominum voluntarii, qui ad extrà transeunt, non eodem modo incipiunt, quo motus meri naturales; nempe ab aliorum corporum pulsione, sed à ratione, ac libera voluntate mentis nostræ determinantur; tamen cùm veri motus à viribus corporis nostri, quæ ejusdem sunt naturæ cum viribus aliorum corporum naturalium, mensuram suam accipiunt, ideo pari necessitate, eodémq; prorsus modo, ac alii quilibet motus

naturales Effectus suos secundum Leges motûs assequuntur, postquam existunt. Luculentissimè, generalissimèq; hoc patet in operationibus machinarum Simplicium (quales sunt vectis, trochlea, & planum inclinatum in quas cæteræ resolvantur) quæ eisdem effectus præstant cum viribus humanis impelluntur, quos exhibent cum iis loco potentiæ, applicantur corporum inanimatorum pondera, quod satis nôrunt omnes.

§. XVIII. Vulgariter etiam notum est humanam industriam corporis sui motibus (quos in mechanicam vim Philosophus non difficulter resolvet) suæ aliorumq; conservationi inservire posse, & solere in cibis, medicamentis, vestibus, domiciliis, navibusq; parandis & conservandis. In hos effectus impenditur omnis vis hominum, quæ in Agricultura, Architectura, *ναυπηγία*, Mercatura, cæterisq; operationibus fabrilibus, & textoriis exeritur. Quid quod speciei Propagatio, Lactatio, Nutritioq; infantum in eadem principia, ipso Hobbio fatente, (nec me habebit reclamantem) resolvatur. Nec ab his motûs Legibus prorsus immunes sunt illæ etiam artes liberaliores, in quibus signorum sensibilium, sonorum articulorum, ac literarum, numerorumq; ope, hominum animi Scientiis locupletantur, aut ad operationes diriguntur. Enimvero manuum & oris, velut instrumentorum vi naturali, juvamus quum scribimus aut loquimur, & ad contractus faciendos, ad jurium distributionem, translationem, & conservationem, in quibus tota ferè justitia consistit; quæ est præcipuus effectus Ethicæ & Politicæ. Non enim contemnenda est vis verborum, ac literarum; ne quid dicam de Actione ad erudiendos animos, & ad regendas affectus, quæ tamen cum exercetur, tota fit organis corporeis; quanquam & primæva verborum institutio ad res significandas, & eorum delectus, ac compositio tota sit mentis opus, imaginationem, linguamq; dirigentis; & quanquam sit locus libero arbitrio, postquam oratorum conciones audiverint, Legesq; scriptas perlegerint. Exempli causâ consideremus,

consideremus, quâ ratione Leges scriptæ, aut ab imperante dictatæ operentur. Quantâcunq; certè est, Legum istarum vis in subditorum animos tota se exerit, partim per promulgationem, partim per præcognitam Executionem, quâ pœnæ ac præmia secundum minas, ac promissa in legibus expressa, distribuuntur; horum autem utrumq; hominibus innotescit sensuum ope, qui à motu corporeo summâ necessitate effectum sibi proprium attingente afficiuntur: quod ideo hîc annotandum censui, quoniam cùm Legum promulgatio & Executio bona sint, seu ad omnium Rationalium Fœlicitatem ut causæ efficientes adjuvantes conducant; hinc evincatur necessariò & naturaliter talia esse; atque hoc sciri potuit ante leges ullas ab hominibus conditas: nempe signa hæc ad mores formandos eo modo faciunt, quo Cynosura, reliquorumque syderum motûs observatio, acus Magnetica, et chartæ Hydrographicæ, aliâque instrumenta Mathematica ad navium tutelam; etsi per incuriam negligi possunt. Mentis autem opera & concursus cum viribus corporeis ad hos effectus producendos comparari potest cum opera Gubernatoris ad clavem in navi sedentis; & Mercatoris in ea vecti rerum pretia & usus æstimantis; sed nihil possunt efficere sine ope interpretis & signorum; sine portuum, ventorumque commoditatibus: nisi navis & compacta sit juncturis, & funibus, ac velis instructa; nisi etiam Regionum diversitas mercimonia ferat, quæ mutua levent egestatem, quæ tamen à causis necessariis pendere nemo non fatetur.

§. XIX. Quanquam autem hujusmodi Artes ante initas Societates non putandæ sunt, eam, quam videmus, perfectionem habuisse, immò nec earum incrementa, ac maturitatem distinctè præsciri potuisse; necesse est tamen ut & opem mutuam valdè utilem fore, prævidisse omnes, & sufficienter voluntatem suam signis indicare potuisse Hobbius quoque agnoscat; quia in pactis eam in finem initis societatem fundat.

Pari ratione actiones, motusque omnes his contrarii, illi scilicet quibus aut corpora humana corrumpuntur, subducendo necessaria ad vitam & robur, victum, vestitum, domicilia, aut horum loco, nocua inducendo. Et quibus à mentibus humanis arcetur cognitio ac virtus, aut, eorum loco, errores, ac effrænati affectus, Boni communis studio oppositi introducuntur, naturâ suâ & necessariò mali sunt. Interim cum de bono aut malo in legibus naturæ pronunciamus non unci cujuslibet hominis, aut paucorum corpus aut animum spectamus (horum quippe diminutio, aut pœna quandoq; ad Bonum publicum faciat) sed Aggregatum humani generis; idque Deo Rectori subordinatum, seu illius Civitatem naturâ suâ constitutam; quod postea clarius intelligetur: Aggregati tamen Bonum non aliud est, quàm summum quod omnibus aut majori totius parti accrescit.

Illa autem quæ de naturali efficacia, plurimorum actuum humanorum ad alios conservandos aut adjuvandos hîc protulimus, eo tantùm diximus sine ut distinctiùs consideremus Homines ex observatione Facultatum, actuùmque aliorum Hominum naturaliter acquirere posse notitiam Bonorum naturalium, & quidem magnorum ac necessariorum: atq; ita quæ in illorum potestate sunt aliorum tam corporibus, quàm animis præstare. Non erit nunc difficilè ostendere earundem Facultatum, actuùmq; vires non adeò limitari, ut uni tantùm profint, sed diffundi ad plurimos. Ut unius viri scientia, ars, & industria, nec non Benevolentia, fides aut gratitudo innumeris gratificentur, adeóq; quoniam ipsa sunt plurimis Communia Bona, Communis Boni Idæam observantium animis naturaliter imprimant: Quinetiam, per mentis cum humano corpore societatem, latius se diffundit vis humanæ, & majora præstat, quàm aliorum Animalium vis corporea longè major. Quippe illa & navigandi artem excogitavit; & pacta cum hominibus longè distitis inire novit, & observare; ac Liberarum, numero-
rùmq;

rúmque beneficio commercia celebrare docuit cum Indis, & Americanis, & eóque pacis conditiones, aut bellicos apparatus mittere potest: innumeros autem hinc motus deterrinari necesse est. Nihilominus non est insolitum in aliis causis, quæ vi tantum corporeâ pollent, efficaciam conspicuam pluribus commoda aut incommoda afferentem observare. Hoc enim agnovit Philosophia Peripatetica, ac communis Experientia quæ solis radios innumeris ubique Terrarum vegetabilibus succum vitalem, omnium Animalium Sanguini calorem salutarem subministrare docet. Accuratiores autem Physiologia passim demonstrat omnem cujuslibet particulæ corporeæ motum vim suam latissimè spargere; atque adeò aliquatenus (licet vel tantillum,) necessariò tamen cum causis plurimis concurrere ad effecta etiam plurima. Et facilis sanè est hujus assertionis probatio; nec à re, quæ præ manibus est ullatenus aliena: verum quia principiis id nititur Physico-mathematicis, quæ à doctrina morum plurimis videbuntur nimis remota, & quoniam hoc ab adversariis nostris libenter concedetur, visum est quæ hunc in finem parata habui, omittere.

§. XX. Id solum hinc annotare libet Hobbium hæc in re mihi videri plus satis largiri cum in *Libri de Corpore* paragrapho penultimo disertis verbis asserat; *In medio pleno motum existere nullum posse, quin cedat pars medii proxima, & deinceps proxima sine fine, adeò ut ad quemcunque Effectum conferant necessariò aliquid etiam singularum rerum motus singuli.* Interim non videt illud hinc sequi posse, Actum aliquem humanum ad effectum hoc nempe conservationem, perfectionemve plurium, illud non appetentium, aliquid conferre naturâ suâ: hoc est naturaliter Bonum esse pluribus. Aliter enim non tam crudè assereret, *Bonum tantum respicere appetentem,* & hinc inferret *Naturam Boni & Mali variam esse pro arbitrio singularum Hominum in statu Naturæ, & pro arbitrio principum in omni Civitate;* quæ sunt Fundamentalibus dogmata Æthicæ & Politicæ Hobbianæ, uti ostendam in capite de Bono. Mih

Mihi hoc loco id tantum dicere propositum est quosdam motus, quasdamve vires, & actiones rerum quarumlibet, adeoque etiam hominum, notionem Boni pluribus communis nobis naturaliter imprimere; unde sentimus aliquid fieri in aliorum conservationem & conditionem magis florentem: & quoniam Liberum nobis non est per rerum naturam quoslibet motus, actusve judicare in hunc effectum pariter valituros esse, ideo naturam satis docere discrimen aliquod esse inter bona & mala, sive illa ad plures pertingant, sive ad singulos. Immò verò quandoquidem Generatio, conservatio, & matura perfectio Corporum naturalium (Homines exempli causâ sumantur) & è contra Degeneratio & Corruptio nihil aliud sint, quam motus quidam variè implicati particularum, è quibus constant, motusque hi omnes à causis fiant secundum Theoremata quædam Geometricè demonstrata; liquidò constat omnia generari, ac conservari, & perfici à suis causis eadem necessitate, quâ Geometricè demonstrata sunt vera. Causæ autem constituentes, conservantes, & perficientes rerum, hominumve ea sunt quæ nos dicimus Bona; & his contraria sunt mala; sive earum efficacia ad unum tantum pertigerit sive ad plures, omnesque. Quare supposito quòd existant tales motus, actusque hominum aliorum circa alios, quales nunc videmus ad aliorum conservationem aliquid efficere, illi eadem necessitate hunc effectum assequuntur, quâ Theoremata Geometrica de tali motu sunt vera, adeoque Boni sunt naturaliter, etsi nullæ adhuc supponantur Leges, à quibus juberentur.

Pessimè itaque cohæret mutabilis, quam finxit Hobbius, natura Boni & mali cum necessariis & immutabilibus causis constituendi, conservandique homines; quales idem ubique asserit. Nec poterit evadere dicendo, (quod tamen sæpe inculcat) nullam esse mensuram ante Leges civiles; eadem enim est mensura Boni, mali que mensura est veri, falsique in Propositionibus pronunciantibus de efficacia motuum ad rerum aliarum conservationem, & corruptionem facientium.

facientium. Nempe Natura rerum, & quæcunque propositio veram causam conservationis indicat, eodem spiritu Verum Bonum ostendit.

§. XXI. Vidimus jam paucis quo pacto natura rerum Boni, malique etiam Communis notitiam imprimat, non minus certam stabilèmq; quàm ea est quâ Generationis, corruptionisque causæ nobis exhibentur. Pergo jam ad considerandum materiam, & motum illum (in quibus vires humani corporis æquè ac cæterarum Mundi aspectabilis partium consistunt) finitam habere quantitatem, certosq; limites ultra quos se nequeant extendere. Hinc autem fluunt notissima illa de corporibus omnibus naturalibus effata, Quod non possint esse in pluribus simul locis: nec eadem in plura simul loca contrario præsertim situ posita moveri, ut oppositis plurium hominum voluntatibus inserviant, sed ita limitari ut ab unius tantùm voluntate determinari possint nisi in eundem aliquem effectum, usumq; plures consentiant. Neque hoc corporibus solummodò est proprium, sed mentibus humanis, rebúsque omnibus creatis, utpote quæ finitæ sunt, commune. Exinde autem duo colligere vellem magni in rem nostram momenti. (I) Ex naturæ, præsertim nostræ, cognitione discere nos posse distinctionem illam Stoicorum celeberrimam inter τὰ ἐν' ἡμῖν (qualia sunt actus mentis motusq; quidam corporei, qui voluntati nostræ obsequuntur: quorum utrumq; ex effectis indes percipimus, & exinde paritate rationis non difficulter colligamus, quid in posterum facere poterimus) & τὰ ἔξ' ἐν' ἡμῖν, qualia sunt motus longè maximi, plurimiq; quos indes conspiciamus in natura universi hujus contineri; quibus nos (exigua animalia) obsistere non possumus, quorum vi & omnia in perpetuo sunt fluxu; perpetuásque esse hominibus etiam ipsis rerum adversarum & prosperarum, ortus, maturitatis & interitus vices. Insignem autem usum in moribus formandis, regendisq; affectibus, & conatibus nostris, præstat distinctio inter hæc constanter observata. Hinc enim doce-

mur non aliam nobis in laborum solamen quærere felicitàtem, quàm quæ nascetur è prudenti facultatum nostrarum Regimine, & è suppetiis illis, quas novimus Providentiam Divinam in Uniuersi hujus administratione nobis esse allaturam. Hâc ratione liberamur à frustraneis laboribus, in quos spes vana plerofq; sollicitat; nec nosmet unquam inquietabimus ob mala quæ, sine nostra culpa, nobis antehac obtigerunt, aut posthac obvenire poterunt; adeoque magna pars molestiarum, quæ ex affectibus illis irrequietis, dolore, irâ, metûque oriri solent, præcidetur. Nec ob mala solùm evitanda hinc dirigemur, verùm insuper hinc nobis monstrabitur via maximè compendiosa, quâ ad bona, quæ a nobis obtineri possunt, maxima pedetentim progrediamur. Animi nempe nostri cultum, & dominium in Affectus. Verùm non est animus fusiùs hæc hoc in loco profèqui: Hoc tantùm quod in rem nostram faciat annotabo, Omnium Experienciâ notissimum esse cujuslibet hominis singularis vires respectu Fœlicitatis cujus ab extrâ & capax est, & eget, adeò exiguas esse ut plurimarum rerum, plurimarum etiam personarum operâ indigeat, ut beatè ævum suum transigat, nihilominus tamen posse quemlibet multa in aliorum usum præstare, quibus nosmet nullatenus egemus, quæque adeò nulli nobis futura sunt usui.

Quandoquidem autem è notis virium nostrarum limitibus certi sumus, nos cogere non posse omnes, quorum ope caremus, (Deum putà & homines) ut nobiscum ad felicitàtem nostram cooperentur; id solùm in hunc finem nobis relinquatur, ut nostram illis operam offerendo, ac præstando fideliter, eos nobis conciliemus. Summa autem illa Benevolentia (cujus mentionem fecimus in generali propositione præmissa) consistit in voluntate sic faciendi animitus, constanter & effusissimè; adeoque etiam in casibus in quibus nulla sæpe retributio expectatur; ac dum in genere notum est nobis spem reciproci amoris multoties cassam fore. Eadem vera Benevolentia non prohibet quin cum iis amicitiam

citiam colamus præcipuè, à quibus mutuæ Benevolentix messem non ingrati ratio suadet ut speremus; hoc primum est quod è finita rerum omnium (nostri præsertim) natura colligimus. Sequitur indè

§. XXII. 2um. Si quid Homines, aut res aliæ, in hominum usum præstant naturaliter, & necessariò, id fieri limitatè ad certas personas pro dato loco & tempore. Ideòque si recta Ratio rerum usus, aut hominum operas omnibus hominibus utiles fieri præcipiat, necessariò præcipit, ut pro quovis dato tempore, aut loco limitetur ille rerum, aut operæ humanæ usus ad certas personas. Consequentia manifesta est, quoniam ea recta Ratio est in præcipiendo, quæ præcipit, ut fiat, quod per naturam rerum fieri potest. Consequens autem eò tendit, ut probetur necessariam esse ad omnium utilitatem, rerum, & operarum humanarum inter omnes Divisionem, saltem ad tempus quo usui sunt aliis.

Et sanè Limitatio illa necessaria usûs rei unius ad unum hominem pro tempore, quo cuiquam prodest, est naturalis Divisio, seu separatio ab usu ullius alterius ad idem tempus. Manifestum autem est me res unas eas hîc vocare, quæ totæ in uno usu ad tempus necessariò occupantur. Alia enim una dicuntur, quæ in plurimorum simul usum cedere possunt; ut una insula, sylvæ una &c. de quarum divisione nondum pronunciamus. E naturali autem illa, quam dixi, divisione rerum, & illius necessitate ad omnium conservationem, ortum ducit jus illud primævum ad res, postquam quispiam eas occupaverit, de quo loqui solent Philosophi ac J. Ci; quòdque locum habere docent suppositâ rerum omnium communione, (Jus enim est Facultas aliquid agendi à lege concessa;) at in statu illo supposito Lex non alia est quàm Dictamen rectæ Rationis, de actibus ad commune Bonum necessariis, à Deo promulgatum. Ideòque hoc ipso quòd recta Ratio, rei cujlibet, vel operæ humanæ usum cuilibet assignat ad tempus, velut necessarium ad Commune Bonum, in quantum is ei deservire potest;

test; hoc inquam ipso, Jus ei datur ad usum illius rei aut personæ ad illud tempus. Voluntas etiam, seu Benevolentia huic dictamini conformis Justitia est, quemadmodum illa quæ jura sua post hæc in statu Civili nata cuique tribuit. Eadèmq; Benevolentia in quantum talia quibusq; jura permittit, affectusq; cohibet in contrarios actus pronos, Innocentia est laudabilis. Evidentissimum autem est neminem Bono Communi ullatenus deservire posse, nisi vitam, valetudinem, ac vires conservet usu rerum ac operæ humanæ; ideòq; occupationem ejusmodi esse medium ad illud planè necessarium. Conservatio enim totius ex divisis à se invicem partibus aggregati (quale est genus humanum) consistit in partium diversarum conservatione (nequid dicam nunc insuper de ordine aliquo inter ipsas conservando:) Partium autem divisarum *i. e.* singulorum hominum conservatio, divisum rerum & operæ hominum usum postulat. Ergo ad totius conservationem id ipsum est necessarium. Hujusmodi autem divisio, quæ est instar proprietatis, post rerum occupationem, & earundem applicationem ad usus cuivis verè necessarios, facilè consistit cum aliqua communitate; quæ nempe similis sit illi, quæ in conviviis ac theatris conspicitur; qualem non contra rationem (licèt minùs congruè cum Historia Sacra) supposuerunt multi ex antiquis Philosophis. Repugnat autem directè juri illi omnium in omnia, quod finxit Hobbius, ut ante constitutas Civitates Bellum inter omnes, & quilibet in alios faciendi licentiam & justam esse & necessariam probaret. Ex his autem colligi obiter potest, quomodo unicuiq; nascitur jus ad vitam suam, membrorumq; integritatem conservandam; nempe ex eo quòd hæc certissima sunt media, quorum usu, Deo, Hominibusq; inserviamus, in quo Bonum quod dixi Commune consistit. Patet etiam jus illud cuiusque hisce limitibus claudi, ut, si Religio, aut salus hominum communis postulet, parati simus ipsum sanguinem nobis vitalem profundere; nec lædendum esse innocentem quemvis ut nobis ipsis prodesse valeamus. Hoc

Hoc autem clarissimè è principiis, quæ hîc breviter suggesti, deducitur, & totam Hobbii Doctrinam de Legibus Naturæ & Imperii subruit. Illa enim tota primò supponit, non probat, nec limitat jus ad vitam hanc mortalem conservandam tanquam Legum omnium naturalium, & societatis fundamentum, & in mediis quibusdam, sæpe sanè enormibus, ad eum finem applicandis tota versatur: *Lib. de Cive. c. I. §. 7. & deinceps.*

Atque ita pronuntiandum est de origine Mei & Tui: Proprietatis & Domini (lato sensu verborum) si abstrahamus à Revelatis in Historia Mosaica, quod necessariò fecerunt Philosophi, qui eam non acceperant. Dato autem à Natura hoc Divisionis introducendæ exemplo, facile est & mentis genio congruum, a Paritate rationis, ex observatis, quæ singuli experiuntur, communionis incommodis procedere ad ulteriorem rerum, & operarum humanarum Divisionem, atque ad plenius Dominium in utraque, quod perpetuum quodammodo sit introducendum, progredi, ut omnium utilitati consuleretur.

§. XXIII. Non expectabit opinor Lector ut recenseam gravissima mala quæ ex paritate posita inter omnes, aut ex communitate Uxorum, Liberorum, Bonorúmque omnium; de his enim abundè scripserunt alii. Vide Aristotelem *Politicorum* 2. ejusque Commentatores. Quæ enim ille de Civitate particulari dixit, facilè accommodari possunt ad universalem Civitatem ex humanogenere subditis, Deoque Rectore constitutam. Satis est quòd perpetua docet Experientia in rebus, ubi aliqua Communitas adhuc relinquitur, propter immensas contentiones plerumque rem ad Divisionem pervenire. Utì in *pandectis* Paulus, Titulo de servitutibus præd. urb. Lege in re communi. Quòdque Theodosius olim Codicis *Lib. 10. tit. 34.* observavit, Naturale esse vitium negligi quod communiter possidetur, utque se nihil habere qui non totum habeat, arbitretur. Enimverò pericula quæ è contentionibus, & penuria, quæ è neglecta

Ferræ cultura oriantur, præfertim postquam auctus est Hominum numerus, & abundârint vitia ex ignorantia & neglectu disciplinæ orta, res humanas eò redigerent, ut omnibus non minùs obvium esset judicare, æquè necessarium esse ad omnium fœlicitatem, ut & rerum possidendarum, & officiorum ab hominibus sibi mutuò præstandorum divisio fiat in futurum permanfura, quàm fuerit ut necessariis ad vitam, postquam ad manus suas devenerint, ad tempus uterentur.

Indè autem sequitur Naturam eodem modo concedere jus ratæ cujusdam, & durabilis rerum & officiorum divisionis, (quod directiùs Dominium dicitur) quo supra ostendimus ipsam conferre jus utendi præsentibus necessariis. Notissimum certè est futurum rerum aut operæ humanæ usum eandem habere Relationem ad vitam cujuslibet, ac valetudinem futuro tempore conservandam, quam habet præsens earundem fruitio ad vitam hodiernam; utrobique scilicet est Relatio causæ necessariæ. Quapropter idem ferè hîc fit quod in proportionibus Geometricis, ubi è datis tribus terminis invenitur quartus; & meritò existimemus, Naturam humanam in statu Naturæ, quàmq; Hobbius supposuit, ita ratiocinari posse, Quemadmodum jus ad vitam hodiernam evincit jus ad necessarias ejus causas conservantes; limitatum scilicet divisumque rerum & operæ hominum usum, dum nunc ad manum sunt: ita jus etiam ad vitam in Tempus futurum, jus ostendit ad usum rerum, & personarum pro futuro limitandum. Non opus est hîc artificiosâ multiplicatione & divisione quæ requiruntur ad quartum inveniendum in numeris majoribus; sed obvia est cuivis homini sano ejusmodi ratiocinatio, quæ indies ab omnibus fit, etiam dum non advertunt animum, nec terminos distinctè in hujusmodi formam disponunt. Ostendimus autem duos priores terminos dari à Natura. Tertium autem Terminum ideo patet dari, quoniam nihil habet quod non notum sit ab omnibus. Omnes enim Homines prospiciunt in futurum.

futurum; & tanquam probabile quid supponunt se, alióſque Homines, aut etiam suos aliorúmque; posteros, aliquándiu in Terris permanſuros eſſe, & jus habere vitam ſibi conſervandi. Immò futura providere è longinquo, & de iis ſolicité meditari hominibus, præ cæteris animalibus, peculiare eſt, & de cauſis rerum, quæ menti ſuæ obverſantur, diſquirere. Pervenient itaque ad quartum proportionalem prædictum, cauſas ſcilicet certas & limitatas vitam ſuam in futurum conſervandi, quæ aliæ non ſunt, quàm diviſi rerum & operarum humanarum uſus, communi conſenſu rati certique faciendi in futurum, ſublatis contentionum periculis; & exulante penuriâ quam ſuppoſuimus experientiam docuiſſe è neglecto rerum cultu ortum traxiſſe.

Eſt autem ratiocinatio huiusmodi à caſuum exacta ſimilitudine adeò firma ut evidentiâ ſua amuletur methodum Geometricam Euclidis 6to. doctam, quâ, datæ paralellam ducendo, quartam reperit proportionalem, & facilitate eandem ſuperet; quam tamen à ratione naturali ſuggeri nemo negabit. Hoc autem diviſionis ulterioris exemplo illud primò oſtendetur, quomodo è mutatis hominum circumſtantiis (aut conſideratis quibusdam, quæ quia eſſentialia non erant, in univerſali primâque humani generis notionem non continentur) neceſſitas novarum actionum humanarum in ordine ad bonum publicum oriatur; & quâ ratione, è neceſſario earum influxu in hunc effectum, jus eas eliciendi naſcatur, in ſtatu quo regimen Civile nondum conſtitutum ſupponitur. Nec ullum, his ſuppoſitis, jus erit quicquam faciendi, præterquàm quod recta ratio aut ad commune bonum neceſſarium eſſe dictaverit, aut ſaltem cum eo conſiſtens; quorum primum ideo à ratione jubetur, poſterius permittitur; quod latiùs explicamus in capite *de Legibus Nat.* Illud tantùm hîc diligenter inculcandum cenſui, jus omne, etiam ad uſum eorum quæ verè neceſſaria ſunt ad cujuſque conſervationem (quatenus à mera vi hæc arripiendi diſtinguuntur, quo ſenſu ejus origo nunc quæri-

tur) fundari in jussu, aut saltem in permisso legis naturalis, *i. e.* rectæ Rationis de necessariis ad bonum commune, juxta rerum naturam, pronunciantis. Ideoq; sciri non posse quenquam jus habere semetipsum conservandi, nisi sciatur hoc ad Commune Bonum conducere, aut saltem cum eo consistere. Si autem hic sit ortus juris nostri ad nostram conservationem; ex eodem fonte, adeò limitabuntur vires nostræ ut in aliorum paria jura nequeamus involare, nec in bellum contra omnes, hoc est in commune omnium perniciem, erumpere.

Breviter assero, jus à mera potentia distinctum, etiam ad nosmet tuendos, intelligi non posse sine respectu ad concessa a Lege Naturæ, quæ omnium salutem consulit; omnia, que vera argumenta quibus quisquam jus sibi ullum arrogare possit evincere, dari Legem illam, eamque valere pariter ad alios simul tutandos. Secundò autem quoniam jus ad hujusmodi divisionem faciendam è Boni tantum Communis cura deduci potest, apertè sequitur tum Dei dominium in omnia intactum servari, tum etiam nullum jus dominii in alios cuivis homini, ex hoc principio, concedi posse, quo licitum illi fiat aliis innocentibus Necessaria sua adimere; verum è contrà, jus Imperii illis ideò dari, ut omnium jura muniantur à malis contentionum, & augeantur quantum rerum natura, obstetricante hominum industriâ, patietur.

§. XXIV. Deductâ hæcenus breviter, è Lege Communis Boni studium imperante, singulorum rationalium proprietate in rebus saltem necessariis, datur jus aliquod quod quisq; suum esse meritò asserat; eademq; lege alii omnes id illi tribuere tenebuntur, quod in definitione justitiæ innui solet. Visum est porrò distinctiùs ostendere quales actus naturaliter idonei sunt ad publicam foelicitatem promovendam; indè enim innotescet, quales singulis & permittendi sint & imperandi. Manifestum autem est, imprimis Necessè esse ut abstinemus à noxa qualibet cuilibet innocenti

ti inferendâ. Partis enim cujuslibet damnum cedit in detrimentum totius, nisi propter culpam in publica commoda admissam infligatur. Hinc omnis invasio alieni prohibetur, omnisq; noxa menti, corpori, bonis, aut famæ cujuslibet illata, toti aliquid detrahit. Hinc etiam eâdem lege naturali necesse est propter bonum publicum imperari reparationem damni injuriâ dati, quâ suum cuiq; tribuendum esse pronuntiatur. Secundò autem manifestum est maximum hunc nobilissimúmque effectum produci non posse solâ abstinentiâ à maleficiis: verùm necesse esse, ut Symbolum quisq; suum conferat, per verum, certum, & perpetuum rerum viriúmque suarum usum hunc in finem. Aliter enim fœlicitas publica non erit maxima quam possumus efficere, nostræq; similiter deerimus beatitudini. Hoc itaq; nomine præcipitur, ut si quando finis summi natura postulat, ut jus aliquod nostrum in alium transferamus, sive per donationem in præsens, sive per promissum, pactúmve de futura præstatione, translationem illam validam ratámque faciamus, non delusoriam. Sola enim valida quam dixi rei operæve nostræ translatio in usum alterius quicquam conferre potest ad effectum nobis præstitutum. Hinc oritur Fidei dandæ servandæque obligatio. Collocatur autem opera nostra sapientissimè fœlicissimèque, in prosecutione Boni Communis omnium Rationalium, si secundum hunc ordinem actus nostri exerantur.

Primò ut causis perceptivis boni communis, nostrisq; addeò, primùm grata fiant; hoc est ut quisq; se gratum præstare curet erga Deum, Rectores, & Reipublicæ summam (posito cum primis quòd existant,) Parentes aut quolibet beneficos, præsertim verò mediatores Pacis, seu Legatos.

2. Ut suam quisq; conservationem quærat, ac perfectionem ulteriorem. Salvis semper aliorum juribus, per innocentiam illam quam antea imperari ostendimus. Huc refero ut quilibet studeat Mentem suam utili cognitione ac virtutibus ornare, & corporis sui vitam, sanitatem, & pudicitiam;

dicitiam tutari. 3. Ut familiæ proliq; consulent, quâ (præterquam quòd ea parentum est substantia in eandem cum ipsis speciem efformata, unde communia humanæ naturæ jura meritò sibi vendicent) & præsentis sæculi ingruens senectus, & futuri spes omnis fulcitur. Ad prolis autem curam amorem refero erga consanguineos, (qui parentum sunt proles) & erga posteros quoscunque. 4. Ut curent singuli alios omnes mutuis officiis demereri; commodos se præstare sine cujusvis detrimento, in ejusmodi actibus, qui humanitati tribui solent, quales sunt viam monstare, lapsum erigere. In horum autem probationem non opus est quicquam adjicere, præterquam quòd ad conservationem cujuslibet aggregati cujus partes sunt immota (adeoque totius humani generis) necesse est ut illud corrupentia, præsertim quæ in intimis illius partibus contingant, tollantur: utq; certa fiat motus communicatio inter ejus partes, nec non ut ejus conservandi causæ, ejusq; partes essentielles omnes foveantur, non solum ea quæ nunc existunt, sed & illa, quæ posthac per motum eidem aggregato intrinsecum generabuntur, utq; cedant partes ejus, motusq; qui ad totum minorem habent rationem, iis quæ ad idem proportionem habent majorem. Vix enim quicquam dici potest apertius quàm generalis hæc propositio, quæ à definitionibus contrariorum seu corrupentium, totius & partis, causæ & effectus immediatè fluit; quæ tamen per omnia respondet iis quæ ad generis humani conservationem, in sectione præcedente, diximus esse necessaria.

§. XXV. Ne tamen quicquam desit, quod hujusmodi cogitationes in animos hominum introduceret, earumq; inter se nexum necessarium evinceret, exemplorum abundè satis in variis rerum generibus ob oculos ponit Natura. Cujuslibet animalis natura consideretur velut aggregatum. è partibus admodum diversis coagmentatum; ea verò sese iis quos dixi modis ad tempus a Natura Universali præstitutum tuetur (1) expellendo, quantum valet, noxia quæ diligenter

diligenter admodum à succo vitali secernit; (2) Sanguinis, aliorumq; fortè liquorum utilium ut lymphæ, bilis, & laticis nervosi, motu in se refluxo; (3) partium absumptarum reparatione per similia quasi progeniem novam; (4) & mutuis singulorum officiis secundum generales motûs leges præstitis, quæ tamen non obstant quo minùs singulæ sibi sumant quod ipsis alendis & roborandis sufficiat: Quòd si diversorum animalium, ejusdem tamen speciei, actus erga se invicem spectare libeat, manifestum est ea suam speciem conservare, innocentiam quâdam, aliquali beneficiorum compensatione, limitatâ *φιλανθρωπία*, & prono in prolem suam affectu. *Parcit cognatis maculis similis fera.* Juven. Sat. 15.

Deniq; si Mundum hunc aspectabilem velut machinam pulcherrimam cum Cartesio, aliisq; libeat contemplari, videas hunc in quo versamur vorticem non aliâ ratione indies conservari, quàm obnitendo contrariis vicinorum aliquot motibus; corpora figuris, aut motibus minùs congruis prædita mutando, aut summovendo; reciproco partium suarum in se motu; species rerum varias propagando, ejusmodi motibus quibus individua quæ nunc sunt produxerit; & efficiendo ut ejus partes aliæ aliis cedant, pro ratione quam earum dimentiones & motus inter se & ad totum habuerint. Verùm statui hujusmodi hypothesebus non immorari, quamquam nôrim quòd etiam fictio argumento uti liceat, si modò leges motûs naturales accuratè in ejusmodi figmentis fuerint observatæ; id autem à Cartesio summâ fide & industriâ præstitum fuisse, in plerisq; hypotheseos suæ partibus, liceat affirmare. Interim quæcumq; tandem hypothesis sumatur, quâ Naturæ phænomena explicentur, necessariò agnoscendæ veniunt tales leges motûs, quæ inter omnes mutationes naturales, iis quos dixi modis Systematis Mundani statum conservant. Hoc autem cum fit, exemplo exhibetur nobilissimo quænam necessaria sunt ad Aggregati maximi pulcherrimiq; conservationem; cujus consideratio non potest non homines deducere in certam cognitionem,

cognitionem, quòd actus humani his non absimiles, causæ sint non minùs idoneæ universam compagem humani generis conservandi, beandique. Quapropter ego etiam specialia de motu Theoremata (quæ ejus Leges dici consueverunt) è quorum necessaria observatione effecta, quorum memini, generalia oriuntur, non inutiliter in hunc finem considerari posse judico: Verùm quia hoc nimis longè distat à scopo in quem præcipuè collimo, rogandus est Lector Philosophus, ut hæc potiùs ab experientia velit haurire, aut apud Galilæum, Cartesium, Wallisium, Wrennium, Hugenum, Scriptores celeberrimos, eadem legere. Omnia tamen ex hoc supposito deduci possunt, Quòd motus, postquam materiæ à prima causa imprimitur, non annihilatur; eo autem ipso quòd in Mundo pleno existit, necessariò usq; propagatur & in se recurrit. Vice versâ autem omnia motûs Theoremata in Rerum Natura sensuum ope observata suppositionem prædictam veram esse demonstrant. Mihi impræsentiarum sufficit, quòd in quocunq; statu supponantur Homines existere, potestas ea quæ dixi faciendi planè necessariò iis permittenda est, ut eorum Aggregatum seu genus Humanum conservari possit; & quòd voluntas sic efficiendi non minùs necessaria sit ad actualem hominum foelicitatem: Quinetiam ad hæc capita quicquid necessarium est ad hunc effectum reduci potest.

§. XXVI. Ea autem omnia quæ de necessario nexu inter Actus prædictos & commune Bonum diximus, in hunc perpetuò collimant scopum; ut per Relationem ad hunc effectum immutabiliter determinetur natura actuum humanorum, in quibus pietas, probitas, virtûsq; omnis consistit. Relatio enim inter causas integras (*i. e.* consideratas in omnibus suis circumstantiis ad efficiendum requisitis) & suum effectum est prorsus immutabilis. In omni statu tam communitatis, quàm rerum divisarum, Actus humanus, quo cavetur ne hominum universim aut animus mendaciis

ac perfidiâ lædatur, aut ne eorum vita, fama, pudicitia violetur, & quo benefactoribus vices rependuntur, aut quo cuiquam ejúsve posteris, sine aliorum noxa consulitur, semper erat, erítq; *Causa Boni communis*, ideóq; virtutis nomine insigniendus. Id unicè curandum est, ut effectum spectetur satis amplum; ut nempe toti aliquid accedat, aut saltem nihil detrimenti illud patiatur, dum parti ejus alicui studemus gratificari: secùs si quid fiat, vitio vertendum est. Eo autem ipso quòd rerum natura hominibus notum faciat, hujusmodi *Actibus Commune Bonum* (in quo ipsorum propria *Fœlicitas* continetur) obtineri posse, idq; in summo gradu, qui quidem ipsis sigillatim possibilis est; contrarios autem actus necessariò pariter miserum rebus humanis statum introducere, atq; hæc fieri propter nexum à *Primæ Causæ* voluntate factum inter tales actus & effectus suos; evidenter colligitur, eâdem *Primæ Causæ* voluntate homines obligari ad virtutem exercendam, vitiúm; fugiendum sub pœna *Fœlicitatis* amittendæ, aut propter spem ejusdem acquirendæ. Innumera autem ipsi perpetranti mala cum actu quovis aliis nocivo naturaliter cohærent. Nam & ipse, quia principiis practicis (quæ ipsi nota sunt) melioribus contradicit, animum suum sibi-met infensum reddit, ut se iudice non absolvatur; & qui vel semel temeritate, ac cæcis affectibus potiùs quàm rationis suæ consilio se tradit ducendum, faciliùs ab iisdem postea abripietur, unde tandem facilè sibi-met perniciem accersat: verùm etiam exemplo tali aliis præit, quòd mirum in modum in ipsius damnum trahatur: suspicionem & diffidentia causas auget, quarum ipse aliquando incommoda experietur.

Quinetiam omnis illa pœna in actu ejusmodi vitioso, velut in causa procatartica seu meritoria continetur, ad quam infligendam (ut coerceantur malefici) agentia quælibet rationalia ex amore naturali boni publici, suiq; excitantur.

Causæ autem impulsivæ vis, quæ in actibus humanis latet,

quamquam solos rationales moveat, Deum puta, & homines, magni tamen est momenti, & ideo semper consideranda priusquam actum aliquem exeramus, ne eo vel inviti in caput nostrum perniciem accersamus. Quippe à Deo, hominibûsq; qui meriti aut demeriti vim, à relatione ad Bonum commune ortam, in actibus nostris expendent, tota pendet spes nostra: Deum autem occultè gestæ nequitiae conscium esse, eamq; punire, importunus fortè viderer, si post tot philosophorum veterum, ac recentiorum, tot etiam patrum Christianorum scripta, probare aggrederer; presertim cùm is, cujus dogmata in examen revoco, id nusquam quod memini negaverit, Nihilominus modum quo hoc naturaliter agnoscitur postea indicavi, ubi plenius sententiam meam de obligatione legum Naturæ trado. Homines prætereà (quorum interest universim ut amplissima vigeat benevolentia, & justitia) quia cognoscent, & punient iniquè facta licèt occultissima, securus esse non potest cujusvis flagitii auctor. Mille modis quos nemo devitare possit occulta scelera deteguntur. Ipsi sæpe se prodiderunt flagitiosi in somniis, in deliriis, in ebrietate, aliisq; affectibus inopinatò abrepti. Atq; hæc ipse Epicurus, ejûsq; sequaces falsi sunt, qui Divinæ Providentiæ metum magnoperè conati sunt excutere, qui tamen hominum metum excuti non posse passim docuerunt. Videantur ratæ Epicuri sententiæ cum Gassendi annotatis. Illud solùm adjiciam, quòd præter vindictam divinam, quam scelerum occultissimorum ultricem improborum ferè omnium Conscientiæ perhorrescunt, Inter homines, etiam extra regimen Civile consideratos, præstò est ut plurimum vindex nequitiae cujuslibet postquam fuerit detecta. Quippe cùm omnium intersit ut flagitia puniantur, quilibet, cujus vires sufficiunt, jus habet pœnas illas sumendi, quas publici Boni ratio postulat ut ab aliquo sumantur. Sublatâ (scil.) per hypothesin omni imparitate inter homines, locum habet illud, Homo sum, humani nihil à me alienum

num puto. Nec certè Hobbius qui singulis eo in statu jus bellandi in omnes tribuit, gladium justitiæ scelerum ultorem iis meritò denegare poterit. Nec idoneam video rationem cur ille qui legibus Civilibus obligandi vim accedere docet ex annexis pœnis, metûq; indè exorto, non aliquam legibus Naturæ obligationem, etiam ad actus externos, accrescere agnosceret, sive à pœnis quas prævidet conscientia à Deo infligendas, sive etiam à pœnis quas quilibet homo in statu naturali à legum Naturalium transgressore sumere jure potest. Formidandæ sanè essent tot ultorum manus, & mirum nisi ex iis aliquis & viribus & fortitudine satîs instructus sit, ut Communis Boni contemptum possit ac velit ulcisci.

Quin & ipse Hobbius pœnas hujusmodi naturales observari posse, agnoscit alibi *Leviath. cap. 31.* propè finem; asseritque, quòd peccata non constitutione, sed naturâ consequantur. Nulla ferè est actio humana, quæ non sit initium catenæ cujusdam consequentiarum adeò longæ, ut ad finem ejus prospicere Providentia humana nulla possit. Concatenantur autem accidentia jucunda, & molesta adeò insolubiliter, ut qui jucundum sumit, molestum quod adhæret, quamquam improvisum, nècessariò accipiat. In editione *Leviathanis* in lingua vernacula apertiùs rem exponit, & addit, *eventus ejusmodi molestos, seu dolores naturales esse pœnas earum actionum quæ pluribus malis, quàm bonis initium dant.* Sic Intemperantia morbis naturaliter punitur, temeritas infortuniis, Injustitia violentiâ inimicorum, vim inferentes punit vis aliena; & dein concludit pœnas hujusmodi naturales legum naturalium violationem consequi, ut effecta naturalia non arbitraria.

Idem tamen Hobbius, etiamsi belli classicum in omnes eo in statu canat, causam tamen hanc, in pœnam nempe commissorum in bonum publicum, seu in illius tutelam contra invasores prorsus neglexit: sed omnes in prælia committit,

ut:

ut auferant ab iis quæ jure possident aut sibi vendicant *Lib. de Cive, cap. I. §. 11, 12.* Cúmque effectus immediatus Juris, in vasorem v. g. puniendi sit obligatio ad abstinendum ab eo crimine, Hobbius causam, nempe jus puniendi, in omnibus agnoscit, agnito jure belli; at effectum, nempe obligationem inde natam (aut potiùs indicatam) nullum videt. Agnoscit virtutes penè omnes ad pacem & mutuam defensionem esse necessarias, Hominésque convenire hunc statum pacis bonum esse, bellúmque (in quo jus puniendi delicta includitur) naturaliter cohærere cum neglectu moralium virtutum; & tamen non videt belli illius velut pœnæ metu obligari homines ad actus externos earundem virtutum quarum actus interni soli pacem ac defensionem mutuam, quas natura dicitat sequendas esse, non servabunt. Confer *cap. 3. §. 27, cum §. 31.*

§. XXVII. Quoniam autem è generali hac rerum omnium consideratione breviter ostendimus, Necessarium esse ad commune Bonum ut rationales omnes constanter velint, ut rerum usus, ac hominum operæ mutuæ, ad tempus saltem quo singulos juvant, dividantur, seu velut illis propria spectentur; nec non dictamen hoc rationis illud observantibus præmia, violantibus pœnas pronuntiare; idémque necessariò humanis mentibus imprimi, Deúmque ideo, naturalium effectuum omnium causam, auctorem habere, ac vindicem, in quibus vis tota legis continetur; opportunum erit, pari brevitate Hobbianum dogma, de jure omnium in omnia, examinare. Quippe uti nostrâ sententiâ universæ Justitiæ, adeóque omnis virtutis fundamenta stabiliri censemus; ita hâc illius huc oppositâ eadem (quantum in ipso est) prorsus subruì arbitramur. Hobbius itaque libro *de Cive cap. I. §. 10.* pronunciat *In statu naturali (i. e. semotâ Civitatis authoritate) unicuique jus esse in omnia; idque sic explicat; unicuique licere facere quæcumque & in quoscumque libet, seu omnia habere & facere,* ut in conclusione istius articuli dicitur. Immanem hanc licentiam

in jure naturæ necessariò contineri, probare conatur ibidem ex iis quæ articulo nono tradiderat, aliisq; à septimo ad finem Annotationis decimo subnexæ. Quæ quia verbatim describere non tanti esse reor, rogandus est Lector ut attentè consideret an non eorum vim omnem in hunc Syllogismum rectè contraxerim. In Statu Naturæ unicuiq; jus est, seu licet, omnia habere, ac facere in omnes, quæ ipse ad sui conservationem necessaria judicabit. At omnia habere, & in omnes omnia facere, unusquisq; ad sui conservationem necessarium judicabit. Ergò unicuiq; hoc jus est, seu licet.

Immò, nè cui fortè ad manum non sit Hobbii Libellus, & ne suspicetur me illius argumentum non rectè exposuisse, transcribam compendium ratiocinii hujusce Hobbiani quod ipse hisce verbis conscripsit in Annotatione ad artic. 10. *Unicuiq; jus est se conservandi per artic. 7. Eidem ergo jus est omnibus uti mediis ad eum finem necessariis: art. 8. Media autem necessaria sunt quæ ipse talia judicabit per art. 9. Eidem ergo jus est omnia facere & possidere quæ ipse ad sui conservationem necessaria esse judicabit. Ipsius ergo facientis judicio id quod fit jure fit, aut injuriâ: itaq; jure fit. Verum ergo est (quod propositum erat) In statu naturali unicuique jus esse, omnia facere in omnes &c.* Ex ultima illa consequentia, unicuiq; jus est omnia facere & possidere, quæ ipse judicabit necessaria, &c. Ergo unicuiq; jus est omnia facere in omnes & possidere. Manifestum est subintelligendam esse hanc propositionem minorem: At omnia possidere, & facere in omnes unusquisq; judicabit esse necessarium ad sui conservationem: aliter enim ex data majore conclusio non sequeretur. Syllogismi autem illius utraq; præmissarum falsa est; & primò quidem minor illa subintellecta, quam videtur adeò evidentem præsumere, ut eam nè proferat quidem, nedum ut probet; nisi fortè existimet eam satis probari ex eo quod §. 7. dixit, *Ferri unumquemq; ad appetitionem ejus quod sibi bo-*

num est, idq; naturali necessitate, non minori quàm quàm Lapis deorsum fertur. Non enim video, etiam hoc concessio, cur unusquisq; iudicet omne bonum sibi necessarium esse: Certè ipse Hobbius alibi *c. I. §. 4.* de nonnullis concedit, e os aliter censere, his verbis, *Alius enim secundum æqualitatem naturalem permittit ceteris eadem omnia quæ sibi, quod modesti est hominis, & vires suas rectè æstimantis.* Certè si secundum rectam rationem statuat, qui aliis sibi paria permittit, nullum jus sibi acquirere potest ex irrationali suo iudicio, quisquis sibi omnia, velut ad sui conservationem necessaria, arrogaverit. Ipse enim Hobbius *Jus definiuit c. I. §. 7. libertatem facultatibus naturalibus utendi secundum rectam rationem:* non itaq; jus erit cuiquam æqualitatem naturalem (quam rectam rationem dictare modò fassus est) perturbandi.

Quinetiam si singuli secundum rectam rationem iudicarent, cùm eodem tempore statuerent plenam rerum omnium & personarum dispositionem, usum, & fruitionem juxta suas sigillatim voluntates, ab invicem diversissimas, necessariam esse ad singulorum conservationem, liceret indè concludere rem ita esse. Semper enim res ita est uti recta ratio pronunciat. Contrà autem & corporum omnium, motûsq; natura, & communis experientia testatur impossibile esse ut corpus quodlibet (nedum omnia) tot oppositis simul agitetur motibus, quot oppositæ essent Hominum de illius usu voluntates: adeóq; illud in rerum natura esse impossibile quod Hobbius supponit singulos secundum rectam rationem iudicare necessarium.

§. XXVIII. Vident nunc opinor Lectores causam cur obvium illud observatum, limitatas nempe esse vires, usûsq; rerum, & personarum, inter notitias imprimis necessarias ad Legum Naturalium cognitionem posuerim. Hinc enim & fundamentalis error Hobbii detegitur, & infertur veritas utilissima, nempe & usus rerum, & hominum operas necessariò dividendos esse, seu ad unum uno tempore determinandos,

determinandos, si quid velimus ut omnino efficiant, ideóq; si publico velimus inservire: hinc etiam pari jure plurimum ad res communiter perfruendas, primò occupantis potior semper fuerit ratio.

Atq; hæc sufficiant de minore prædicti Syllogismi dixisse, quòd generalissimis notionibus in quibus Leges fundantur adversetur. Major autem illius Syllogismi & ab Hobbio diligentius munitur, & à nobis pluribus oppugnanda est. Verùm non adeò opportunè hîc fieri potest, quoniam juris hujusce natura non adeò distinctè intelligi potest, nisi priùs legis naturalis notitia supponatur. Quam ob causam contra leges Methodi videtur Hobbius peccâsse, qui licèt juris nomine apertè fateatur se libertatem intelligere à legibus relictam *cap. 14. §. 3.* eam tamen priùs supponit in hominibus, isq; immensam ejus extentionem tradit, quàm leges vel naturales tradiderit: & tamen certum est sine respectu ad illas velut priores jus intelligi non posse; quæ quidem res magnis illius erroribus occasionem dedit. Quòd autem hoc modo peccavit Hobbius, ex ipsius definitione intelligatur, qui *Jus* definivit *libertatem utendi facultatibus naturalibus secundum rectam rationem*; quæ ipsissima est Lex Naturæ ab illo nondum tradita. *c. 1. §. 7.* Nihilominus quoniam hic Syllogismus præ manibus est, considerabimus breviter quomodò Majorem illam probet, ut ejus falsitas clariùs pateat. Probatio autem illius, in formam syllogisticam à me redacta sic se habet. Unicuiq; jus est omnia possidere, & in omnes facere quæ judex ad vitæ cujusq; conservationem necessaria esse judicaverit. At quæ ipse necessaria judicaverit, ea judex ad illius conservationem necessaria judicat. Ipse enim est judex de necessariis ad suam conservationem per *art. 9.* Ergo. Sensus majoris propositionis his verbis quæ reperiuntur *art. 10.* continetur. *Judicem autem an verè conducant necne ipsum constituimus; ita ut habenda sint pro necessariis, quæ ipse talia judicat:*

& per art. 7. *jure naturæ sunt, & habentur quæ necessario conducunt ad tuitionem propriæ vitæ & membrorum.* Ego verò Majorem illam falsam esse assero (1) quia ob majus bonum, viz. mentis salutem, Dei gloriam, & commune hominum bonum ipsa vita profundenda est. Isthæc descenda non sunt etiamsi necessarium esset ad vitæ conservationem: (2) Quoniam potest judex in statu naturæ falsò pronunciare ea necessaria esse, quæ reverà necessaria non sunt. Nec ulla dari potest ratio cur in statu naturæ valeret sententia judicis ad jus cuiquam conferendum, siquidem illa à judicii norma dissentiat. Judicii autem norma illo in statu sunt leges naturæ, & rerum naturæ è quibus illæ hauriuntur: ita ut eodè res recidat, si utramvis harum pro norma judicii sumas. Cogitari non potest status in quo vel nulla sit norma judicii humani, vel quicquid liberè mens statuatur, res tales statim evadant, quales illas esse ea temerè judicaverit. Utilitas rerum ad vitæ humanæ conservationem, multòq; magis necessitas rerum ad eum finem è rerum viribus naturalibus pendet, nec mutari potest ab arbitrio hominum. Si quis in statu naturæ aconitum judicaverit herbam esse utilem, aut etiam necessariam ad corporis sui nutritionem, adeòq; ejus succo copiosè se ingurgitaverit, non ideò salubre fiet alimentum, sed (repugnante licèt judicis hujus sententiâ) ipsum enecabit. Nec minùs determinata est efficacia eorum quæ toti hominum aggregato bona sunt aut mala, sive illa sint actiones voluntariæ hominum (de quibus pronunciant leges naturales, seu moralis Philosophia) sive sint vires naturales eduliorum, & pharmacorum (de quibus nos instituit medicina:) nec mutantur sententiis hominum, utut Judices illi fuerint, à quibus nulla permittitur appellatio. Secundum easdem inviolabiles motûs leges agunt causæ illæ universales, quæ multis simul profunt, aut obsunt, ac particularis quælibet causa, aconitum puta, quod unius tantùm vitam eripit.

§. XXIX. Error autem hic Hobbii de vi sententiæ illius
(quæ

(quæ falsò pronunciat *dominium quoddam in omnes & omnia necessarium esse ad sui conservationem*) ad acquirendum cui-libet jus hoc immensum, indè natus est, quòd viderit in statu Civili supremi judicis sententiam valere apud subditos, ut pronunciaverit secùs quàm rei natura postulaverit. Verùm hoc (probabili tantùm fundamento nixum) ad finem litibus imponendum in civitatibus ex consensu partium introductum est. Nec tamen sententia Principis eò usq; valet, ut res suâ naturâ aut impossibiles, aut non necessariæ ad vitæ cujusquam conservationem, fiant ad eum finem necessariæ. Transfert sanè dominium in res, cui tenentur cives omnes non repugnare: omnes quippe cives supremum (si opus est) judicem velut arbitrum omnibus æquum agnoscunt, ejusq; arbitrio in litibus se subjecisse intelliguntur. Præsumitur hic judex è peritissimis Jurisconsultis eligi, ut possit, & juramento se obstrinxisse, quòd velit secundum leges notas, & allegata & probata in judicio statuere.

Omnes interim id secum reputant ad communem fœlicitatem magis conducere, ut pauci malum illud ferant, quod ex iniquiore sententia (si quando post summam hanc cautelam evenerit) sequi possit, quàm ut lites, aut nunquam, aut bello finirentur. Adeò ut boni communis major cura, quàm singularis cujuslibet vitæ supponatur velut fundamentum prærogativæ hujusce summis civitatum imperiis concessæ. In statu autem Naturæ (quam supponit Hobbius, & definit conditionem hominum extra societatem Civilem,) manifestum est hæc locum non habere. Nam ubi quilibet est judex, ibi nulla excogitari potest peritia, aut probitas quâ judex alios antecellit, nulla potestas testes citandi, cæteraq; faciendi quæ ad accuratam causæ cognitionem requiruntur; quod in Civilibus judiciis reperitur. Nulla in eo statu omnium conventio supponenda est, quâ singuli & se, & res sibi necessarias publico summarum Potestatum judicio, & fidei permiserint. Nec ulla omnino est ratio cur ingens hoc summarum Potestatum privilegium sin-

singulis in statu naturali existentibus, utcunq; ignaris, & improbis, indulgeamus. E contrà autem certum est statum Naturæ non aliam admittere dubii ullius finalem determinationem, præter eam è rebus, aut à fide natam evidentiam, quâ hominis menti omnis excutitur scrupulus, eiq; planè constat se non falli : nullúmq; disceptandi inter plures finem esse nisi pars altera aut rationum pondere, aut opinione scientiæ, veracitatísq; alienæ mota in alterius sententiam libens concedat. Hoc enim è natura judicii (cujus intimè conscii sumus omnes) innotescit, ejus dubitationem nullâ vi coactivâ, sed solis argumentis tolli posse, eaq; omnia aut è rerum natura, aut docentium autoritate, quam fides discantis amplexa est, deduci. Agnoscit Natura discrimen inter judicium verum & falsum, rectam rationem & perversam; & habet hoc privilegium Veritas rectaq; Ratio quòd homini jus ea faciendi quæ illa præcipit, naturaliter competat. Quippe definitio juris indicat illud nihil aliud esse præter libertatem facultatibus naturalibus utendi secundum rectam Rationem. Error autem, seu falsum animi judicium, sive fiat de necessariis ad vitam tuendam, sive de alia praxeôs materia, nemini jus facit id agendi quod falsò existimat ad vitæ suæ conservationem factu necessarium. Errantis enim ratio non est recta : nec potest quisquam secundum rectam rationem facultatibus uti (quod est jure agere) dum secundum errorem agit ei contradictorium. Crassus itaq; est hic error Hobbii, quod docuit habenda esse omnia pro necessariis ad conservationem cujuslibet in statu naturali, quæ ipse necessaria judicat. Adeoque jus indè cuilibet competere quidlibet faciendi in omnes & omnia. Hobbio autem indecorum erat maximè hac in re, vel hoc in loco labi : cùm quia status civilis peculiare privilegium, cuilibet in statu naturali tribuere turpe fuit, etiam tum cùm statuum hujusmodi discrimina accuratissimè tradere præ se fert; tum quia quod naturâ impossibile est, nempe ut juxta oppositas hominum voluntates

luntates idem corpus in partes è diametro oppositas moveatur, ille necessarium esse jactat se demonstrâsse; ea enim conclusio præmissarum veritatem meritò suspectam reddet; tum quia omnia quæ Hobbio propria sunt in doctrina civili, subruto hoc fundamento sponte corruunt. Evanescit enim ille status belli quem cum statu naturæ necessariò cohærere hinc deduxit *art. 12.* quoniam ex arbitraria cujusq; sententia quemlibet alios omnes jus habere invadendi, quemlibet etiam inde pariter jus habere resistendi (è quibus bellum oritur) temerè conclusit. Collabuntur pariter cætera omnia quæ ex his principiis visus est sibi demonstrâsse. Verùm ea opportuniùs venient refutanda ubi meliora pleniùs proposuero principia è quibus & leges Naturæ nascuntur, & libertas intra fines ab iis præscriptos relinquitur. Obiter hîc illud tantùm dicam, angustum nimis finem ab Hobbio, primo hoc capite quod examinamus proponi, meram (scil.) vitæ, membrorumq; tutelam. Hæc enim hominibus valdè miseris salva satîs esse possunt. Angusta pariter media *c. 1. §. 8.* nempe necessaria tantùm ab eo spectari. Nam universum hoc cujus incolæ nascimur, quòdq; primò se offert considerandum, innumera nobis suppeditat, quæ ad primæ suæ causæ cognitionem, ac honorem animum sollicitant: & si nosmet spectemus, mentium perfectionibus inserviunt, ac ipsi etiam corpori non modò vitam conservant, sed ad sanitatem, robur, agilitatem & pulchritudinem & ornatum sufficiunt. Hæc insuper omnia, æquè ac necessaria ad vitam, & legibus naturalibus in eorum usu nos dirigentibus materiam, & libertati, juxta rectam rationem exercendæ, locum præstant. Cùm autem hæc ex observatione innotescant non admodum accuratâ, adeò ut Hobbium latere non possent, facilè quilibet conjiciat quam ob causam juri, legibûsq; naturæ finem assignârit non ampliorem quàm caducæ hujusce vitæ conservationem; ac si hominibus ut suis anima tantùm pro sale data esset ad arcendam à corpore putredinem; interim ad obtinendum

dum exiguum adeò finem omnia unicuiq; dedit tanquam media necessaria. Hic autem tantundem in excessu peccavit quantum ibi in defectu: nec unquam turpius peccari potest à quopiam contra rectam Rationem, quàm finem optimum negligendo, & impossibilia pro mediis necessariis reputando.

§. XXX. Frustrà autem à primæva quam aliqui è Philosophis supponunt, aut historiæ quædam docuerunt, rerum communitate, absurdissimo suo juri omnium in omnia patrocinium quærit Hobbius. Nam præterquam quòd dominia privata ab Adæ temporibus juris receptissimi fuisse docuit Seldenus; probavitq; è donatione divina *Gen. I. 28.* uti videre licet *Mari clauso, lib. 8. c. 4.* certum est insuper tum Philosophos, tum Historicos existimasse juris ejusmodi universalis usum hæcenus vim habuisse proprietatis, ut quod sibi quisq; arripuerat, id ei eripere alter nisi per injuriam non poterat. Similitudine hoc intelligi potest Ciceronis *de finibus 3.* Theatrum cum commune sit, rectè tamen dici potest ejus esse eum locum quem quisq; occuparit: vid. Grotium *de jure belli, lib. 1. c. 2.* Nemo autem mortaliū ante Hobbium asserere ausus est Jus tale cujusq; in omnia, quod, ipso teste, in se continet jus in omnes regnandi, ipsi naturæ coævum *c. 15. §. 5.* scilicet ab infantia; quamquam eodem teste in potentia fundatur: quòdq; efficiat ut nihil sit alienum *c. 14. §. 9.* adeòq; ut impossibile sit alienum invadere, & simul licitum omnia sibi vindicare: ut omnis concubitus sit licitus, nè eo quidem excepto quem fides alteri data prohibet; cujus vi suscipere licet bellum in omnes, adeòq; quemlibet licet occidere, etiam innocentissimum: unde omnia proprio cujusq; judicio definienda sunt; ideòq; honores etiam paterni pro libitu tribuendi, aut negandi. Oblitus est interim se alibi dixisse *c. 1. §. 10.* in Annotat: Filium in statu naturali esse intelligi non posse, adeòq; nec jus hoc huic statui proprium in filiis locum habere. Eiusdem etiam farinæ est quod in calce
ejus

ejus articuli noni. c. 14. addidit, nullum usum esse testimonii dicendi neq; veri, neq; falsi in statu naturali, quia nulla erant judicia publica: ac si judex privatus non opus haberet testimoniis ad sententiam ferendam, si arbiter inter litigantes eligeretur; aut si falsum testimonium in tali casu non esset peccaminosum (utpote contra commune bonum) quamvis nullæ adhuc existerent leges Civiles: quales ille præcepta secundæ Tabulæ Decalogi esse ibi contendit. Ad di possit hîc illud Hobbii quod aliquando expressè agnoscit quòd in ratiocinatione falsa, *sive in stultitia hominum officia sua erga ceteros homines ad conservationem propriam necessaria non videntium (quidni & non observantium?) omnis consistit legum naturalium violatio c. 2. §. 1. in Annotat. & c. 3. §. 27. Leges naturæ in statu naturæ agnoscit obligare in foro interno sive in conscientia, ergò obligant saltem ad rectè judicandum omnia, & dominationem in omnes non necessariò requiri ad uniuscujusq; conservationem. Quod si quis obligatur ita judicare, frustra erit iudicium illius qui contrà sentit, nec è crasso errore illi jus illud portentosum in omnia enascetur. Breviter dicam, nullum esse potest jus faciendi contra legem Naturæ, seu dictamen rectæ Rationis, quia *Jus definitur libertas agendi secundum eam.* Ratio autem recta, uti ostendimus, indicat necesse esse ut fiat divisio rerum, & Hobbio fatente vetat retinere jus ad omnia c. 2. §. 3.*

§. XXXI. Pergamus itaq; ad examinanda cætera quæ protulit Hobbii ut vesanum hoc dogma stabiliret. In initio Annotationis suæ ad decimum articulum c. 1. hoc suggerit *quod quis fecerit in statu merè naturali, id injurium homini quidem nemini esse, quia injustitia erga homines supponit leges humanas, quales eo in statu nullæ sunt.* Concedit tamen etiam tum in Deum & leges naturales peccari posse. Verùm frustra & sine probatione sumitur hoc quod falsissimum est, injuriam erga homines supponere leges humanas. Quippe à rectæ Rationis dictatis, quamquam

quam sint solius Dei leges naturales, homini jus accrescit ad ea quæ Ratio hæc dictaverit ei à Deo concessa esse. v. g. innocenti jus accrescit ad vitam suam, ad membrorum integritatem, ac alimenta necessaria sine quibus bono communi eum deservire non posse notissimum est. Ideóq; ei fit injuria si quis, ex sententia Hobbii, eum mutilaverit, aut interfecerit, ut sibi omnia vendicaret. Omnis enim juris alieni oppugnatio, ac violatio injuria est, quâcunq; tandem lege jus illud alteri accreverit, & magis certè si lege divinâ concessum fuerit illud jus, quàm si ex lege aut pacto humano. Supponit equidem Hobbiius neminem posse alteri injuriam facere nisi post pactum, quo quis jus suum quidlibet agendi in alium transtulerit. Verùm hoc supponit probatum fuisse, *Jus illud quidlibet agendi unicuiq; competere; quod ostendimus impossibile esse.* Ideóq; frustra quærit auxilium vacillanti doctrinæ fundamentali ab hoc confectario, quod totum pendet à supposito (quod evertimus) jure omnium in omnia. Imò verò ipse Hobbiius, quamquam hîc & apertissimè c. 3. §. 4. *nullam cuiquam injuriam fieri posse asserit, quocum pactum non fecimus,* alibi tamen multo sanius, & uti ipsa veritas postulat, apertissimè docuit *injuriâ fieri quicquid fit contra rectam rationem,* nempe c. 2. §. 1. Cùm concedant omnes jure fieri quod non fit contra rectam rationem, injuriâ factum censere debemus quod rectæ rationi repugnat: eamq; ideo legem esse ibidem agnoscit. Scilicet hîc Hobbiius non requirit juris nostri in alium translationem ut injuria fiat. Et cùm hæc dictamina rationis leges esse divinas agnoscat, rogandus est ut ostendere velit quid impedit quo minùs hæc jus tale ad vitam cuivis conferant, quod sine injuria ipsis oblata tolli non potest; aut quomodo fieri potest ut quispiam jus habeat ad jus alterius oppugnandum & violandum: Jus enim cujuslibet est libertas à recta ratione concessa, quæ nunquam concedere potest ut hominum, qui ex ejus præscriptis loquuntur, aut agunt, alii aliis contradicant, aut repugnant.

repugnat. Frustra certè dicet soli Deo injuriam fieri cùm illius tantùm leges violantur, nisi ostendat illas Dei Leges hominibus conferre non posse jus ad vitam suam & necessaria, & eâdem vi non prohibere ne alii jus concessum violent. Obiter autem hîc illud adjicere visum est, si in solorum pactorum de jure transferendo violatione consisteret injuria, ne Deo quidem injuriam ullam secundùm principia Hobbiana fieri posse, quanquam leges illius naturales tum de pace quærenda inter homines, tum de cultu ipsi exhibendo, turpissimis peccatis, ipsâq; adeò blasphemiam violentur. Quippe supponitur homo pactum cum Deo de observantia legibus illius præstandâ non iniisse; immò apertè testatur c. 2. §. 12, 13. pactum cum Deo iri non posse, nisi quatenus visum est illi per Scripturas Sacras substituere sibi aliquos homines, qui auctoritatem habeant pacta ejusmodi expendendi & acceptandi. Sunt itaque Deus & homines eo in statu (secundùm Hobbium) ut sine injuria homines Deo hostes esse possint, habentq; jus (Giganteo more) bello eum aggrediendi, & odio illum prosequendi. Habebit equidem Deus (è principiis Hobbianis) jus tales occidendi, quod etiam pari justitiâ licuisset facere si non peccassent: verùm illi, qui sic omnem simul erga Deum reverentiam abjiciunt, ut præcepta ejus nulla agnoscant, nec minas metuant, non spectantur ut subditi illius, sed ut hostes, seu ut extra fines regni Dei agentes, quos pro libitu possit aggredi: ut ipse innuit. c. 15. §. 2. Ego verò etiam Atheos & Epicureos qui providentiam negant, lege naturali satis promulgatâ, quanquam ab illis neglectâ & negatâ, teneri arbitror ad obedientiam Deo præstandam, eosq; absque suo pacto subditos nasci, atq; adeò puniri à Deo ob crimen suum velut subditos rebelles, & non solùm invadi posse velut extra ejus ditionem natos. Verùm hoc obiter.

§. XXXII. Consideremus nunc, si libet, ea quæ idem author attulit in *Leviathane* ad jus hoc omnium in omnia stabili-

endum : id enim ex aliis principiis ibi conatur deducere. Interim tamen non possum non observare Hobbium non minus sibi met ipsi, quam aliis omnibus hâc de re in qua morum & politiæ fundamenta jecit, contradicere. In libro enim *de Cive* è jure hoc omnium in omnia, Bellum omnium in omnes deducit, velut è causa quæ illud & licitum faciat & necessarium, c. I. §. 12. In *Leviathane* autem primò contendit statum naturalem esse statum Belli : deinde colligit quidlibet eo in statu licere : uti videre licet si illius libri cap. 13. consulere libeat, & ea quæ ibi præcedunt cum his in fine illius positis conferre. *Præterea (inquit) bello omnium contra omnes consequens est ut nihil dicendum sit injustum. Nomina justæ & injustæ locum in hac conditione non habent. Vis & dolus in bello virtutes sunt Cardinales, &c.* Illic scilicet dixerat alterum jure invadere, alterum jure resistere, unde bellum oriri necesse erat, utriusq; justum. Hic autem, de jure bellandi parùm sollicitus, bellum è natura Passionum humanarum oriturum esse dicit ; & posito bello, sequi contendit (sed sine probatione) nihil esse injustum, nullum esse Meum & Tuum &c. Popularior sanè hæc est in *Leviathane* ratiocinatio, sed infirmior. Notissimum enim est inter omnes sanæ mentis Scriptores prius probandum esse bellum quod geritur justum esse, quàm indè deduci possit quicquam in hostes licere. Nec in bello justissimo omnia licent : Necesse est itaq; ut agnoscatur lex naturalis, è cujus præceptis statuamus de bello suscipiendo utrùm justum sit, seu à recta ratione saltem permissum, priusquam inferre possimus, ea, quæ in ejusmodi bellis fieri necesse est, esse licita. Atque hoc equidem adedò manifestum est, ut ipse Hobbius, quanquam in posteriore hujus capitis parte, in naturali statu hominum nullum esse inter justum & injustum discrimen contendat ; in priorè tamen ejus parte probare conatur hanc bellandi potestatem eo in statu unicuiq; concedi debere, ut ad conservationem propriam necessariam : quod tantundem est ac si dixisset:

dixisset bellum ejusmodi esse justum, aut licitum. Quare ipse secum in eodem capite minimè consistit. Quicquid enim aliquid justum licitumq; esse probat in statu hominum naturali, id evincit discrimen aliquod esse inter licitum & illicitum in eodem statu, & legem supponit existere ac obligare, cujus saltem permissu bellum illud licitum fiat, quod quidem præcipuè stabilire vellemus; quòdq; Hobbius (ut vidimus) apertè negat cùm nihil justum esse aut injustum asserat.

Verùm expendamus quibus rationibus evincat Bellum, idque in omnes, necessarium esse, aut licitum. Desideramus autem in *Leviathane* pressam illam, ac subactam ratiocinandi methodum, quâ in libro *de Cive* uti conatur. Utcunque, è tribus causis præcipuis belli originem deduxit, quæ sunt Competitio, Defensio, Gloria. Adeóq; illud ex his Passionibus oriri necessariò contendit; scilicet à Spe lucri est bellum ex competitione: à Metu ne alii in nos dominantur, est bellum quo nos defendimus, aliósq; vi aut dolo præoccupamus: & è cupidine Gloriæ bellabimus ad quærendam famam.

Verùm non libet ea omnia transcribere quæ laxè nimis scripsit, ut ex his affectibus necessitatem belli in omnes suaderet: ea legat cui est animus apud ipsum Autorem. Ego his sic universaliter respondendum esse censeo. Hominem his affectibus non necessariò duci aut impelli, sed eos, aliósq; omnes ratione ac consilio temperari posse ac regi; adeò ut falsum sit hos naturali ac invincibili impetu in ejusmodi bellum homines abripere, ac indè licitum illud esse colligere. In Passionibus equidem humanis, id quod ex impulsu rerum externarum necessariò in homine generatur, nullâ lege naturali prohiberi potest, quoniam illæ actiones tantùm quæ in nostra sunt potestate dirigunt. Verùm hi affectus, è quibus Hobbius bellum necessarium esse, adeóq; licitum colligeret, ejusmodi sunt qui, quoniam futura, & sæpe quidem è longinquo prospiciunt, ab homi-

num ratione, ac consilio pendent, eîsq; aded regi possunt : Ipse etiam Hobbius aliquando apertè fatetur, *de Cive. c. 3. §. 31. homines qui de præsentî* (propter appetitus diversos) *convenire non possunt, convenire tamen de futuro.* Cujus cognitio rationis est opus, *nam præsentia sensibus, futura autem non nisi ratione percipiuntur;* atq; hinc eos in summa Legum naturalium Pacem quærendam esse convenire agnoscit. Incongruè itaq; in *Leviathane* eos in bella committit, ex iis affectibus qui à ratione futura per totum vitæ decursum prospiciente pendent.

Præterea autem in fine hujus capituli 13. agnoscit ille hominibus inesse Passiones quibus ad pacem perducantur, eaq; sunt Metus præsertim Mortis violentæ, Cupiditas rerum ad bene vivendum necessariarum, & Spes illas per industriam obtinendi. Eædem certè sunt hæ passiones, si penitiùs considerentur, cum iis quas paulò antè dixerat homines in bellum impellere. Metus hic idem est cum metu ne homines in nos pro libitu suo dominantur, ipsámq; aded vitam quandocunq; velint eripiant, à quo modò dixerat eos impelli ad quærendam securitatem, alios anticipando & invadendo. Similiáq; dici possunt de Cupiditate Gloriæ, quæ inter res ad hanc vitam necessarias numeretur, nec non de spe lucri. Atq; aded eædem causæ, secundùm Hobbium, Bellum & Pacem efficiunt. Certè si quid in his affectibus est prorsus necessarium, diligenter illud utrinq; expendendum esset, ut sciremus an illi potentiùs naturam humanam ad Pacem ducerent an ad Bellum, quod Hobbius in scriptis suis nunquam fecit. Est tamen non minùs ineptum quicquam pronunciare de statu hominis, ejùsve naturali propensione in futuros actus, ex eorum tantùm consideratione quæ ad bellum eum concitant, omîssis iis omnibus quæ pacem potiùs suadent, quàm esset de futura bilancis inclinatione quicquam prædicere è notitia ponderum quæ unicam ejus lancem premunt. Mihi verò effectuum horum causas ac momenta utrinq; posita summâ,

summâ, quâ potui, diligentîâ comparanti, tum quatenus naturales sunt motus ab impulsu rerum externarum, & à constitutione ac fabricâ humani corporis aliquantisper pendentes, tum verò, longè magis, quatenus à ratione futura per totam hominis durationem prospiciente cientur & gubernantur, fortiùs videntur universalem Benevolentiam, & pacem, quæ ex illius exercitio sperari possit, suadere, quàm Bellum illud in omnes, in quo Hobbio fatente, est violentæ mortis periculum perpetuum, vitæque solitaria, indiga, bruta, & brevis, adeóq; in quo nulla salus cum ratione speretur.

§. XXXIII. Illud unicum quod in hac deliberatione difficultatem aliquam præ se ferat, hoc est, quòd perfecta securitas de omnimoda foelicitate nobis procurandâ obtineri non potest, etiamsi nos commune bonum ac pacem generalem benevolentiam exercendo prosequamur, propter effrænatos quorundam aliorum affectus, qui eundem sibi finem per stultitiam, & temeritatem suam non proponunt. Verùm hæc etiam difficultas evanescet, si consideremus nos nihil prorsus, quod majorem de foelicitate nostra securitatem afferat inter homines facere posse, vel (quod tantundem est) Perfectam illam securitatem ab omni calamitate per effrænes hominum cupiditates inferendâ nobis esse planè impossibilem, adeóq; necesse esse ut contenti simus id facere, quod inter omnia quæ in nostra sunt potestate ad hunc finem consequendum maximè conducit. Illud autem est, ut foelicitatem omnium constanter quærendo, illos ad amicitiam primò aliquam, dein ad societatem Civilem, aut Religiosam quantum in nobis est, perducamus, & eò perductos eâdem benevolentîâ in hac conditione conservemus: Quicquid hoc studio minus est, aut illi contrarium, tantundem deficit à summo nostro conatu ad foelicitatem nostram communemq; omnium promovendam per media quæ naturali lumine cognoscimus esse maximè idonea, aut illi insuper repugnat. Hâc ratione sollicitamus

omnes rationales in auxilium nostrum ac defensionem, quorum singulorum felicitas simul considerata est commune illud bonum quod quaerimus, quique ideo, nisi perturbatione aliquâ animi excæcentur, & rationalem suam naturam eatenus exuerint, nobiscum in hunc finem conspirabunt. Quod si per aliquam animi inconstantiam negligamus hunc finem, aut unum quemlibet innocentem lædamus, manifestum est omnes aliquatenus negligi, & laceffi. Quilibet enim meritò reputabit sibi à nobis idem malum metendum esse quod innocentibus fecimus. Atque hoc ipse timuit Hobbius, cum in libro de *Hum. Nat.* misericordiam suo more explicat. Summatim dicam, vis affectuum horum, Spei, Metus, &c. qui homines tam in Pacem quam in Bellum impellant, æstimanda est è vi causarum quæ hos in hominibus excitant. Causæ autem cum sint bona, vel mala quæ ratio nostra possibilem judicat aut futura ab aliorum agentium rationalium actionibus, earum vis non aliter sciri potest quam expendendo naturam eorundem agentium. Quapropter huc reducitur summa quæstionis discutendæ cum regulas actionum nostrarum futurarum à Natura datas inquirimus, utrum (sepositâ regiminis Civilis consideratione) hominibus manifestum sit ex iis quæ de Dei aliorumque hominum natura facile cognoscunt, quod melius consulent omnium, suæque speciatim felicitati ac securitati, universali benevolentiam (quæ innocentiam, fidem, gratitudinem, cæterasque virtutes complectitur) quam Anticipatione Hobbianâ (hoc capite ab ipso expositâ) quâ, propter præsumptam in aliis lædendi voluntatem, unusquisque docetur vi & dolo cæteros omnes tam diu conari sibi subicere, quamdiu alios esse viderit à quibus sibi cavendum sit? Suppono enim manifestum esse quod quisquis optimè consulit felicitati tum suæ, tum etiam alienæ, is Passiones eas omnes, quæ turbas movere possint sine necessitate, scilicet Spes, Metus inanes &c. componit sedatque. Nec minùs manifestum est quod felicitatis hujusmodi causæ præcipuæ sunt

sunt in agentibus rationalibus. Quapropter is huic fini obtinendo optimè consulit, qui causas has maximè conciliat, id autem facit qui fortissimis quæ eorum naturæ insunt actionum principiis (Potentiæ scilicet agendi secundum rationem, & voluntati) sese accommodat, illam tantùm quaerendo fœlicitatem, quæ cum omnium vita beata conjuncta est, & eidem libentissimè inservit. Hinc enim fit ut omnes securè, & salvo rationali suæ fœlicitatis appetitu nobiscum consentire possint, & in eundem finem cooperari.

Rationaliter autem nemo majores fœlicitatis gradus appetit & ab extrâ quærit, quàm qui ex natura aliarum causarum rationalium, à quibus mutuò pendet, provenire possunt, atq; adeò qui cum earum omnium fœlicitate, naturaliter ab ipsis appetitâ, consistunt. Et patet quidem commune hoc omnium bonum, singularis cujusvis, aut paucorum bono esse majus, ut totum parte, aliòsq; ubiq; rationales à necessaria rerum natura impelli ut ita sentiant.

Hinc etiam fit ut rationales, quiq; intellectum suum ita excoluerunt, ut Commune hoc Bonum maximum esse nòrint, ejúsq; causas omnes singularis cujusq; fœlicitatem (quæ ex rerum natura possibilis) maximam effecturas esse certò cognoverint, certissimè eundem nobiscum finem velint; atq; adeò eos paratos esse ad opem nobis ferendam. Nec sanè adeò difficilia sunt cognitu hæc bene vivendi principia, quin meritò præsumantur à rationalibus plerisq; omnibus cognita & approbata, vel saltem eos doceri posse hæc credere, nisi certissimis signis pateat eos se totos affectuum irrationalium ductui tradidisse. Æquipollent enim his effatis quæ mihi videntur clarissima, nec multùm distare ab axiomatibus Mathematicis. “ Bonum totius est majus bono partis. Causæ maximè conservantes ac perfectiores totum seu aggregatum cujus partes mutuam desiderant operam, ejusdem partes pariter conservant ac perficiunt. Eorum autem qui prima hujusmodi rectè agendi principia non agnoscunt, auxilia aut quærenda non sunt,

sunt, aut eorum ope qui hæc agnoscunt, si usus postulet, procuranda. E contra Anticipatio Hobbiana conatur alios omnes ad ea cogere quæ factu sunt planè impossibilia, nec minùs voluntati quam potentiæ hominum repugnant. Scilicet exinde singuli id agunt, ut contorqueantur omnes ad sibi solistanquam summis dominis obediendum. Cùmq; singulorum imperia hujusmodi aliorum omnium imperiis è diametro repugnent, non minùs impossibile est ut eorum plura simul valeant, quàm ut idem corpus in mille oppositos simul locos moveatur. Pariter fere repugnat ut impossibilia, postquam hæc clarè cognita sunt, sectari velint homines, ac ut ea exequi possint. Atque hæc equidem è natura rationalium, & principiis veri judicii practicis (quæ rationalibus in quantum tales sunt insunt) desumpta ostendunt, quòd indè sciamus Benevolentiam universalem erga eos magis prodesse quàm Anticipationem Hobbianam. Plura quæ ad hoc caput reduci possint, suggeremus, ubi de Natura Humana de industria agimus.

§. XXXIV. Hic duotantum adjiciam ex effectis multà omnium sæculorum experientiâ observatis, quæ id ipsum confirmant. 1. Regna contermina majorem experiuntur securitatem, & dulciores pacis fructus vi fœderum de pace initorum, quæ solâ fide & aliquali benevolentia mutuâ consistunt, quàm cum apertum inter ea geritur bellum, & alij alios vi aut ex insidiis occupant. 2. In ipsa societate Civili innumeri sunt casus, in quibus authoritas & vis coerciva imperantium se nequeunt exerere; in quibus tamen sæpissimè observamus homines erga se mutuò innocentia, fidei, gratitudinis, aliarumq; virtutum leges observare, & multò parcius quàm in statu belli nocendi licentiam sibimet arrogare. Nemo majorem habet securitatem, quòd vita sua, aut patrimonium ipsi non eripietur concivium suorum perjurio, falsisq; testimoniis, quàm quæ nascitur ex hominum fide, cujus violationem Civilis Magistratus rarò detegere possit aut punire. Verùm

non

non opus est plura respondere iis quæ suggestit Hobbius de necessitate, aut licentiâ bellandi in omnes ex natura Passionum humanarum. Novum est argumentum quod huic subnectit his verbis. *Passiones hominum peccata non sunt, neq; quæ indè oriuntur actiones, quamdiu, quæ illas prohibeat potestatem nullam, qui faciunt, vident: Neque enim Lex cognosci potest quæ non sit lata; neq; ferri quamdiu in legislatorem consensum non est.* Respondeo Actiones à recta Ratione (quæ Dei Lex est naturalis) prohibitas esse peccata; etsi homines hunc legislatorem non videant, nec in ejus imperium consentiant: modò satis iis manifestum fiat illum jus habere imperii in omnes, & leges illas tulisse. Quæ duo Hobbius alibi sæpe agnoscit. Quanquam hîc nullis contendit homines teneri legibus in quas ipsi non consenserint.

Certè cùm peccatum sit Legis violatio, si probentur leges Naturæ existere, quanquam quis non consenserit in Dei auctoritatem eas ferentem, earum violatio erit peccatum verum. At quoniam illius rei probatio breviter jam antè data est, & uberior è postea dicendis dabitur, non est quòd hîc eidem immoremur. Nihilominus non dimittam hunc *Cap. 13.* articulum priùs quàm Lectorem monuero, quàm præclaro argumento Hobbius Thesin hanc suam de *Jure bellandi in omnes extra Civilem Societatem* confirmavit, addiditq; cæteris prope ejus finem in Editione novissima, his verbis, *sed quid hominibus doctis conamur demonstrare, id quod ne Canes quidem ignorant, qui accedentibus oblatrant, interdium quidem ignotis, noctu autem omnibus?* Scilicet egregie! Jura Naturæ (*i. e.* potestas concessa à recta Ratione) discenda sunt ab exemplo canum irrationalium; Illi omnes in tenebris appropinquantes oblatrant, Ergò hominibus quoslibet etiam notos interdium obvios, extra Societatem Civilem, licet trucidare. At potiùs discant Hobbiani, innoxio latratu alios monere, ut caveant; non autem, ut ille docuit, alios vi aut insidiis incautos præoccupare.

cupare. Discant vigilare & excubare ante ædes proprias, non autem aliena invadere. Sed dimittenda sunt hæc leviora. Subtilius est illud quod postea eundem in finem adjicit. *Non sunt Justitia & Injustitia Corporis aut Animæ facultates, nam si essent, homini inesse possent qui in Mundo solitarius esset & unicus. Qualitates quidem (inquit) hominis sunt, non autem quatenus Homo est, sed quatenus Civis, &c.* Verùm falsum est quod innuere vult, si de Civitate intelligatur pacto humano constitutâ. Fatemur equidem actus externos Justitiæ alterum plerumq; respicere (quanquam possit quispiam sibi esse injurius) verùm propensio seu voluntas suum cuiq; tribuendi (in qua natura Justitiæ consistit) inesse potest & debet homini solitario. Possit homo si unicus existeret, animo esse parato ad paria aliis postmodum creandis tribuenda. Nec ulla est ratio cur hujusmodi propensio naturalis dicenda non sit, etsi in actus exeri non possit dum unicus est aut solitarius homo: Quandoquidem ne Hobbius quidem (utî reor) diffitebitur quin propensio hominis ad Prolem generandam naturalis sit ei, in quantum est Animal, etsi supponatur adhuc solitarius (ut Adamus, Evâ nondum creatâ.)

§. XXXV. Deniq; quoniam tota hypothesis Hobbiana huic principio innititur, & (ut opinor) ipse vidit jus bellandi in omnes, & omnia sibi arrogandi non bene consistere cum definitione vera Juris quam ipse in loco antè citato tradiderat, ideóq; in initio *Cap. 14. Leviathanis* Jus Naturale aliter definiit, nempe, *Est Libertas quam habet unusquisque potentiâ suâ ad naturæ suæ conservationem suo arbitrio utendi.* Scilicet non jam secundùm *reçtam Rationem*, aut ullam Naturæ Legem, sed suo arbitrio, seu quidlibet agendi libertas Juris Nomine intelligenda est. Et tamen ne nimiùm secum pugnare videatur Hobbius, ad ipsum sibimet conciliandum dicam, quod res est, nempe ipsum *reçtæ Rationis* nomine in *Lib. de Cive* olim intellexisse, *Sententiam uniuscujusq; propriam*, utî videre licet in Annotatione ad

Caput 2. §. I. *ne eâ quidem exceptâ quæ absurdissima est & ejusdem hominis alio tempore, aliorumq; omnium Judio contradictoria.* Et hoc sanè sensu recta Ratio, cum suo cujusq; arbitrio consistit. Verùm nec recta Ratio, nec jus ad cujuslibet arbitrium flecti possunt. Sed hæc similia sunt rigida illi Lineæ rectæ quæ libram in staticis exhibet. Illa enim in rigida cum rebus ipsis quarum Naturæ invariabiles sunt conformitate consistit, uti postea latius ostendemus; & jus se non extendit ultra ea quæ recta Ratio permittit, seu pronunciat consistere posse cum fine quem omnibus Rationalibus proponit. Frustrâ & nullo exemplo jus dicitur cuiquam competere ad ea faciendâ, quæ nullâ lege sunt concessa aut permessa. Nemo dubitat quin homini insit facultas Naturalis, seu vis arbitrii in quamcunq; libet partem ab ipso determinabilis: verùm cum de jure agendi deliberamus, quæritur quænam inter actiones nobis possibiles licitæ sunt? Huic autem quæstioni frustra respondetur sine respectu ad aliquam legem, saltem naturalem. Potest quispiam innocentem quemvis aut seipsum suspendere aut præcipitem dare, verùm nemo dixerit quemquam jus habere hæc faciendi, quoniam jus, & recta Ratio quæ illud dirigit, bonum seu verum finem respiciunt; fœlicitatem eam scilicet, quæ consideratis aliorum juribus possibilis est, & media ad illum finem inservientia. Arbitrium autem hominis temerè ab his utrisq; discedit. Alii omnes si quando juris naturalis nomine libertatem indigitare placeat, libertatem intelligunt à Legibus Naturæ concessam & munitam. At si pertendat Hobbius licere sibi libertatem hujusmodi quidlibet agendi ad propriam conservationem Juris nomine indigitare (quamquam nemo præter ipsum hoc sensu verbum illud postulaverit) quoniam scilicet licet Philosophantibus verborum significationes ad conceptus definitionibus suis explicatos limitare; satè erit hoc illi respondere, Concessâ illa limitatione sensûs illius vocabuli, quâ ipse solus utitur (non enim tenentur alii eodem sensu illud vocabulum

lum accipere) probandum illi est talem Libertatem quidlibet ad suam ipsius Conservationem agendi, illo in statu existere aut extitisse; seu nihil esse quod prohibeat adeoque impediatur homines ita agere semotâ consideratione Legum Civilium. Nos enim dicimus etiam in illo Statu esse dictamina quædam rectæ Rationis quæ Deus per Naturam rerum suggerit hominum animis, quæ prædicunt pœnas gravissimas illos manere, qui quicquam contra Bonum Commune attentant propter propriam conservationem. Nec hoc dicimus tantum sed & firmis Rationibus probamus.

Hobbius autem dari talem libertatem, quæ ab illo *Jus* dicitur, non aliter probat, quàm dicendo nos aliter velle facere non posse, *de Cive Cap. I. §. 7.* quod est contra manifestam cujusque Experientiam. Ego certè me aliter velle facere posse profiteor, & innumeros existimo propter commune bonum mortem libenter subiisse; adeò infirmum est hoc fundamentum, cui reliqua omnis Moralis & Civilis ejus Philosophia innititur. Interim ea omnia quæ asserimus ad Legem Naturæ, quatenus aliorum bonum spectat, stabiliendam, probabunt etiam ante Civitatum constitutionem, nemini licere se conservare illas violendo. Et frustraneum ac ridiculum faciunt illimitatum illud jus Hobbianum, quo nunquam licebit uti, nisi cum arbitrium cujusvis cum sententia Legis congruat, adeoque limitatum fuerit.

Verùm quorsum ego jus hoc quidlibet in omnes agendi frustraneum esse probare satago? siquidem ipse Hobbius, sibi licet hinc contradictorius tantundem penè dixerit: agnoscit enim, *Lib. de Civ. c. I. §. II. Jus hoc inutile esse.* Ipse ille qui verbis hunc articulum immediatè præcedentibus concluderat, *Mensuram Juris esse Utilitatem*, hinc tamen jus illud quod tantopere stabilire sudaverat, statim *inutile esse*, pronunciat. Immò verò, ipsa illa verba *Jus* (quale illud ipse definivit) & *inutile* (quod juri in articuli margine conjunxit,) sunt ἀνύστατα. *Jus enim ad Libertatis usum in*
utraq;

utraq; ejus definitione refertur; *inutile* autem nullum esse usum libertatis in eadem materia docet. Recta interim Ratio non solet contradictorias hujusmodi notiones componere, nec adeò futuri est improvida, ut illud bellum ad conservationem uniuscujusq; necessarium esse statuatur, quod statim videbit omnibus esse perniciosum. Hobbii itaq; ratio quâ sua hæc dogmata stabilire conatur, non est recta.

CAPUT II.

De Naturâ humanâ, & reâ Ratione.

Hominis nomine Animal intelligimus mente præditum ; & ipse Hobbius mentem alteram è præcipuis hominis partibus in libello de Natura humana agnoscit, cap. I. §. 3. Hujus autem distinctionem à corpore, in quo facultates Animales continentur, abundè satis demonstrârunt Physiologi tam Veteres quàm Recentiores, Cartesius, Digbæus, Morus ; atq; id ipsum adversùs Hobbium vindicavit clarissimus Wardus in *Exercitatione Epistolica* paulò antè laudatâ Sectione quartâ ; ut lucernam in luce Meridiana accenderem, si quid ego adjicere conarer. Illud tamen adnotare visum est illum in ipso limine libelli *de Cive* (malo omine) titubâsse, dum Naturæ humanæ facultates ad quatuor genera reducit, vim corpoream, Experientiam, Rationem & Affectum : nam præterquam quòd horum primum [vis corporea] reliqua omnia ex illius sententia absorbet, quippe qui nullas vires præter Corporeas agnoscit : illud prætereà invito verborum usu dictum est, Experientiam esse facultatem naturæ nostræ, cùm propriè numeranda sit inter ea quæ accidunt Sensibus nostris tam internis quàm externis, gignâtq; aliquando memoriam, non autem sit memoria, uti ab illo definitur in libello de *Nat. Hum.* pag. 36. Præterea notissimum est ea quæ experti sumus aliquando, memoriâ nostrâ excidere : quòd si habitum experiendo acquisitum Experientiæ nomine intelligat, perperàm eam inter facultates numerabit ; nisi forsan Geometriam, Jurisprudentiam, aliásq; Disciplinas tam Theoreticas, quàm Præcticas quia habitus sunt, inter facultates nostras vellet censerî. Verùm minutiora sunt hæc quàm ut iis diutiùs immorarer, quin potiùs evolvamus aliquantisper definitionem

nem *hominis* præmissam : Animalis nomine id omne complecti velim quod in Brutis compertum est, & de quo convenit inter Philosophos, vim nempe nutritivam, locomotivam, generativam; quin & sensitivam eatenus illis non illibenter concesserim, quatenus liceat (utî nihil video quod hoc vetet) Sensationis nomine insignire motus Organis impressos ab objectis, indèq; transmissos per nervos sensibus dicatos in cerebrum, quandòq; etiam indè communicatos musculis ubi motum cient, aut cordi, aut pulmonibus aliisve fortè visceribus quorum ope affectus varios concitent. Interim tamen menti propriam existimamus vim observandi, seu percipiendi distinctè hosce motus, ita ut liberè contempletur quid in iis, *v. g.* objecti figuram determinet, quid situm alium in objecto ab eo qui est in Retina, quid magnitudinem, quid ejus motum, quid in ejus superficie, aut quæ refractione in medio adè luminis motus variet, ut Colorum omnia exhibeat phænomena: Non enim video quid in Cerebri Corporea mole hæc (confertim & iisdem radiorum ictibus in oculos irruentia) ab invicem separare possit, inter se conferre, & distinguere, aut perhibere quominus semper cogitarentur conjuncta, quemadmodum conspiciuntur in Camera obscurata, aut in fundo oculi Animalis; unde naturali impetu simul ruunt in thalamos Nervorum opticorum qui in intima Cerebri substantia conspiciuntur. Sed hæc Physicæ sunt contemplationis. Menti tribuimus Intellectum, & Voluntatem. Ad Intellectum reducimus Apprehensionem, Comparisonem, Judicium, Ratiocinationem, Dispositionem Methodicam, & horum omnium, rerumq; circa quas versantur Memoriam; Ad Voluntatem tam simplices volendi, nolendiq; actus, quàm eorum vehementiam quæ in affectibus præter motus corporeos se prodit.

In memoria propositionum Theoreticarum, & Practicarum consistunt habitus tam Theoretici, qui Scientiarum, quàm Practici, qui Artium nomine celebrantur. Hic Ethica

ca quæ Ars est vitæ, seu dirigendi ad finem optimum summam omnium actuum humanorum, consideranda venit.

§. II. Hic etiam monendum est aliquid de variis singularum Gentium moribus, immò & plerorumq; hominum; habitus enim varii acquiruntur partim ex diversitate indolis seu ingenii naturalis ad hos vel illos mores proclivioris: partim ex temperamento Corporis, Climatis, Regionis, Educationis, Religionis, Fortunæ, negotiorum in quibus gerendis occupati sunt homines. Ex hujusmodi moribus altera fere hominibus constituitur natura, ideòq; considerandi sunt in Legibus ferendis; quod eò usq; verum est ut Leges pervetustæ, quanquam si abstractè considerantur, non sint usquequaque optimæ, retinendæ tamen sint vel eo nomine, quòd homines iis assueti meliores earum loco substitui sine perturbatione publicâ, atq; summo omnium Jurium periculo non patiantur.

Illud etiam hic loci adnotandum duxi, nos cum aliis omnibus Philosophis in sequente disquisitione de Legibus Naturæ humanæ necessariò connexis & congruentibus, semper intelligere, seu supponere Naturam humanam ætatis jam adultæ, ubi mens est *Sana in corpore sano*, saltem quatenus Ratio ac Virtus requirunt: non enim Leges feruntur infantibus, & amentibus, nec ex his Civem institimus, nec ideo ex horum impotente appetitu, & factis statuendum est de Naturæ humanæ jure, aut propensione: quanquam licet opinor quicquid Naturæ sive animalis, sive rationali postquam adoleverit congruum in iis videmus, illud pro indicio sumere, hujusmodi Actus apprimè Homini- bus esse connaturales. Quemadmodum in iis videmus & expectationem misericordiæ ab hominibus, & sympathiam è causis mox tradendis explicabilem, quâ cum lætantibus lætantur, & plorant cum plorantibus. Frustrà itaq; Hobbius, qui in Annotat: ad *cap. I. art. 2.* explicans quare dixerit contra plerosq; hominem non esse *Ζῷον πολιτικόν*, (quod ipse *animal aptum naturâ ad societatem* transfert) hanc assert

affert sententiæ suæ rationem, quòd cùm *Societates sint fœdera*; horum autem ab infantibus, & indoctis, vis; ab aliis (quos postea indicat esse permultos, fortasse plurimos, morbo Animi, vel defectu disciplinæ) qui damnorum à defectu Societatis inexpertisunt, utilitas ignoratur: unde fit ut illi societatem inire non possint, hi non curent. Habent tamen illi tam infantes, quàm adulti Naturam Humanam. Ergo homo ad Societatem aptus non naturâ sed disciplinâ factus est. Hæc est sententia annotationis Hobbianæ, hæc verba, quanquam non omnia, brevitatis causâ: mitto impræsentiarum quod falsò supponit societates esse fœdera; quòdque disciplina quæ tota se accommodat naturæ, eiq; subservit, naturæ opponit: quicquid enim discimus ab aliis, illi à natura sua & universi hauserunt; verùm id hîc moneo quòd ipsa etiam experientia (cujus defectu plurimos Societati ineptos esse causatur) in naturam resolvitur, quæ proculdubio docet quicquid experientia verum esse testatur. Quanquam igitur multi è verbis liberè constitutis discant plurima, notiones tamen seu sensus verborum, & notionum cohærentia in qua omnis veritas affirmata continetur, à natura sunt; unde & eadem sunt ubiq; gentium, licèt verba sint diversa. Oblitus interim est Hobbius se Experientiam fecisse facultatem naturæ humanæ cùm eam illi opponit. Illud tantùm dictum velim Philosophos omnes & Scriptores de Rebus publicis non ignorâsse, nec oblitos fuisse quàm sint inidonei infantes, & adulti morbo animi laborantes ad ineunda fœdera aut munia Societatis obeunda; sed tamen existimâsse hominem ad id natum esse ad quod maturâ tandem ætate naturæ impetu perveniet, nisi quid præter naturam, quale est morbus animi, acciderit. Notum est illud Juvenalis, *Non aliud Natura, aliud Sapiencia dicet*: & Aristoteles *Polit. I. c. 2.* naturam ex fine seu ex perfectione existimandam esse tradit; & certè puerilis est illatio & Grammaticam sapit non Philosophiam moralem, homines nati sunt infantes, ergo ad societatem inepti nati. Sanè similis ei quâ in

sua Physiologia Hobbius deducit fragorem fulminis à fracta glacie, quam mediâ æstate, invitâ staticâ suspendit. Quamquam enim vox illa *Natura* a nascendo ducatur, notum tamen est naturam (humanam dico) eam exprimere rationis vim cujus inchoata tantùm semina in recens natis reperiuntur. Sic ad speciei suæ propagationem naturâ suâ comparatus est homo, & tamen nec infans ad hoc sufficit, nec si morbo sterilis evadat; nec sine ope foeminæ hunc finem assequitur. Sic plantarum & fructuum vires tam alimentum, quàm medicinam nobis subministrandi naturales dicimus, quæ in iis non reperiuntur statim postquam è terra germinârint aut ex arboribus effloruerint, sed tum demum postquam solis ac imbrum ope ad maturitatem provenerint, & periculosos maligni aeris afflatus effugerint. Quòd autem Ratio sit humanæ Naturæ facultas, adeòq; nobis naturalis, id sanè agnoscit Hobbius primo *Artic. hujus libri de Cive*, immò & recta Ratio, de qua loquitur *Cap. 2. Art. 1.* ubi hæc sunt verba, *Est igitur lex quædam recta Ratio, quæ (cùm non minùs sit pars humanæ Naturæ quàm quælibet alia facultas vel affectus Animi) naturalis quoq; dicitur.* Hoc tamen ipsum idem Hobbius aliquando negat *Leviath. c. 5. p. 21.* ubi ait, *Non est Ratio nobiscum nata (veluti sensus & memoria) neq; Experienciâ solâ acquisita, verùm Industriâ, &c.* Liberet ille semet (si libet) à contradictione. Nolo ego operâ meâ abuti probando id quod evidentissimum est: præsertim cùm antea apertè dixerim hominis ætate jam maturâ Naturam me considerare, quâ usus Rationis per naturam accedere solet.

§. III. Nobis videbimus sententiam nostram fati probasse, si evincerimus Naturam humanam eo modo suggerere quasdam certas vivendi Leges, quo suggerit peritiam numerandi. Omnes rationales postquam adoleverint sponte suâ, nisi morbus animi intervenerit, res diversas numeris distinguunt, eòsq; addunt, subtrahunt, multiplicant etiam, dividuntq; absq; artis regulis, si numeri sint minutiores. Idem prorsus sentiunt idq; necessariò omnes gentes de
duorum

duorum numerorum summâ additione repertâ, de eorum differentia subtractione inventâ, quanquam in nominibus, notisq; numerorum plurimum discrepent, quæ cujusq; gentis arbitrio constituuntur. Pariter etiam Naturâ duce existimo omnes necessariò agnoscere Bonum omnium rationalium majus esse simili bono cujusvis partis illius aggregati; hoc est, verè maximum esse bonum, & in Bono totius hujusce aggregati quærendo, singularum partium bonum contineri, quærendumq; esse. Partium etiam singularum Bonum divisum postulare usum rerum & operarum rationalium quibus grata iis fiant. Deo scilicet Honor exhibeatur, & singulis hominibus vita, valetudo, & vires conserventur. In his autem Legum omnium Naturalium semina virisq; contineri reperiemus. In numerandi peritia multum juvant industria, & artificiosè constitutæ notæ, earumq; loci: verum hæc ipsa à Natura ceu fonte profisciscuntur; nec unquam efficere possunt ut quæ sine arte noverimus esse vera & necessaria ad usus vitæ, fiant falsa, aut refutentur ut vana. Immò postquam accesserit artis auxilium quaecunque, effectus tamen totus Naturæ potius quàm arti tribuendus est. Prorsus uti postquam ars coquinaria cibos in alimentum idoneum præparavit, nemo negaverit ali nos naturæ viribus, aliter enim ipsa etiam vita nostra non esset naturalis.

Hoc autem præmittendum censeo postulatum, quod nemo opinor existimabit iniquum, mentem humanam vel ejus facultatem quamlibet, præsertim intellectualem, pronam esse ad actus sibi proprios, quoties vel ab extrâ, vel etiam à corpore sibi conjuncto occasio, & materia suggeritur. Nempe perpetua id confirmat experientia quoties per sensus oculos *v. g.* aut aures Lux, Color, aut sonus defertur ad mentem, eam statim proclivem esse ad observandum quod offertur: & pariter se res habet in observatione dolorum, aut voluptatum ab intimo corporis statu provenientium. Necessariæ sunt quodammodo apprehen-

siones primæ, & magis obviæ collationes imaginum inter se, ac judicia quædam seu propositiones indè constitutæ, quin & evidens cohærentia inter causas & effectus mentem ducit in compositionem propositionum eam affirmantium, eadémq; vel invitis recurrunt in mentem occasione datâ ex interno Memorix impetu seu vigore: nec arbitrii libertas hæc omnino impedire potest; quanquam hujusmodi actus potest juvare. Nempe possums nosmetipsos excitare ad recolligenda ea quæ à Memoria penè exciderant, & ad observata à sensibus curiosiùs consideranda, & ad comparationes diligentius faciendas, & è collatis inter se notionibus propositiones, è propositionibus collatis Syllogismos, adeóque novas Conclusiones constituendas. Unusquisq; autem hominum adulatorum prout vegetioris est animi à natura factus, ab eadem natura sua sponte fertur in hujusmodi operationes summâ pariter cum animi lubentiâ, summâq; necessitate. In hunc impetum plurima quæ naturalia dixerim rationis dictata (priora scilicet & per se manifesta) resolverem, atq; insuper eos actus voluntatis qui circa fœlicitatem universaliter consideratam versantur, seu in toto bonorum possibilium aggregato; non enim opus est ibi comparato judicio, quia omnia bona includit, ut à Cicerone definitur bonorum omnium complexio; nec non circa partes varias fœlicitatis nostræ quæ per se expetendæ sunt; qualia sunt sapientia, sanitas, visio luminis non nimii, & reliquæ sensibus congruæ impressiones, quæ se nobis offerunt. Nec hîc opinor reclamantem habebimus Hobbium (magnum licèt necessitatis omnigenæ patronum) qui *conceptionem omnem motum corporeum esse docuit in capite, eundémq; motum ad cor propagatum, siquidem ejus motum vitalem juvet, voluptatem, & amorem, sin impediatur, tedium, atq; odium essentialiter constituere, Human. Nat. pag. 69, 70, & c.* & hunc motum naturaliter sollicitare seu impellere ut propiùs accedamus ad ejus causam, tùmq; est appetitus; vel ut recedamus, éstq; fuga. Ego vero mundi corporei

porei in mentes nostras vim hujusmodi ex mechanicis Legibus necessariam non agnosco: fateor tamen cum omnibus, quantum scio, Philosophis, animas nostras aliqua necessitate ferri in primas rerum cogitationes, & boni in genere appetitum, malique fugam. Quippe diviniore ejus naturæ ingenitus vigor eum non permittit penitus torpere nihil agendo, nec potest aliud agere quàm (prout materia suppeditatur) intelligere, velle ac nolle, & motus quosdam corporis, ad obtinenda quæ vellet, determinare.

§. IV. Verùm quoniam Leges Naturæ ea tantùm jubent quæ ab actionum principiis naturaliter nobis insitis provenire possunt; ideo par est ut statum & vires tam mentis quàm corporis, tum sigillatim tum conjunctim penitus introspeciamus, ut ad quid agendum aptus sit homo ex intima sui constitutione nobis innotescat.

Mentem autem longè majorem esse, & ad majora creatam quàm ut unius animalculi tantùm vitæ tuendæ deserviat, clarissima indicia veniunt exponenda.

Atque hîc imprimis non tacenda est natura ejus spiritualis, incorporea & Deo cognata, quæ officium nobilius flagitat quàm quæ animæ suillæ competit, ut salis instar à carne arceat putredinem. Generaliter etiam observari potest, & debet dotes animæ longè minores sufficere ad vitam diu conservandam quàm quæ in homine reperiuntur, quod videre licet in longævus aliquot Brutis: immò & in arboribus, ut quercu, quibus vita diuturna est sine sensu, multo magis sine mente: immò & mentis nostræ acumen non in eo consistere ut prospiciamus quænam Alimenta, Medicamina, Exercitia, &c. ad longævam in hac statione commorationem faciunt, nam in his mirè cæcutiunt etiam præstantissimi Medicorum, sed in iis potiùs eminere quæ ad Numinis agnitionem, ac cultum, & Moralem, Civilémq; doctrinam spectant. Verùm hanc Provinciam ornavit egregiè, & ab Hobbii invasionibus defendit Clar. D^r. Wardus nunc Rev. Episcopus Sarisburiensis præter alios tam hujus quàm antiquioris Sæculi Philosophos.

Nihilominùs necesse erit ut vires quasdam actionésq; Animi lectoribus ab oculos ponam, unde constet eum naturaliter idoneum esse ad ineundam amplissimam Societatem, præcipuúmque sui usum negligere, optimósque suæ indolis fructus amittere nisi in eam concedat; atque hoc potiore Ratione quàm dicimus Terram quæ sponte fundit hinc sparsas tritici aristas, illinc arbores frugiferas, naturaliter idoneam esse ad excitandam alendámque cultorum Industriam. Quippe solo natura subest. Enimverò ex apta facultatum humanarum ad Societatem ineundam constitutione evincitur (1) homines posse & scire, & observare Leges Naturæ; quod primò manifestum sit oportet, quia aliter frustra essent & monitiones aliorum, & nostri conatus: (2) earum observationem per se esse suavem, gratámque, & præcepta quæ ad hujusmodi actus nos dirigunt eo ipso quòd ad naturaliter suavia nos ducunt, præmiúm obedientiæ præstandæ polliceri, & praxim secundùm eam institutam mercedem non contemnendam secum apportare; eam scilicet voluptatem seu foelicitatis nostræ partem quæ in facultatum homini peculiarium actibus connaturalibus ad vitæ optimæ finem, mediáque aptissima ducentibus necessariò continetur. Omne enim virium naturalium, præsertim summarum, exercitium, in quo nec à scopo erratur, nec à via deflectitur, naturaliter jucundum est: nec intelligi potest voluptas in motu, ut loquuntur, consistens, alia quàm quæ in hujusmodi actibus percipitur. Liberatio à malo, & quies quædam, aut aliqua facta perpeffio non ingrata ab extrinsecis nobis obveniat; verùm à nobis ipsis non alia provenire potest quàm quæ ex actibus hujusmodi, quos dixi, immediatè aut saltem mediatè dependet. Hæc autem sola est foelicitas ad quam moralis Philosophia nos dirigit. Nec possumus sanè institui ad id quod ab actibus & facultatibus nostris nullatenus pendet. Ex his autem sequitur quòd quòd plura sunt in hominum facultatibus ad legum Naturalium notitiam, aut observantiam, adeóque ad virtutes exercendas

ercendas apta, tot majora sunt præmia ejusmodi actibus animæ, seu tanto major, magisq; propria homini fœlicitas secundùm virtutem agendo obtineatur : beantur enim singulæ ejus facultates actibus iis publicè utilibus, ad quos elicendos à natura fit idoneus. Ostendemus enim posthæc fœlicitatem ex actibus humanis qui à natura oriuntur necessariò fluentem, clarissimum esse indicium naturale, Velle Causam primam, homines ad tales actus obligare, seu eos Lege suâ imperare. Selegi autem tanquam nostro instituto commodissima (1) certam Rationem ejus mensuram, (2) Apprehensiones à singularibus abstractas v. g. Naturæ Humanæ, judicia de attributis hujusmodi apprehensionibus convenientibus, aut disconvenientibus, & appetitus universales, seu indefinitos hujusmodi judiciis congruos & consequentes. Huc etiam referenda est vis constituendi Signa Arbitraria, ut sonos, & scripta universalibus conceptibus, judiciis, & volitionibus accommoda. Sermo enim quoniam memoriam rerum juvat, atque Rationem, virtuti potiùs quàm vitio, Societati, magis quàm Seditioibus inservit. Hinc etiam fluit vis condendi regulas vitæ, seu actuum generales, ex notionibus actuum in generali naturâ suâ cum notione humanæ naturæ convenientibus : hujusmodi autem judicia faciliùs in Memoriam recurrunt, si verbis in hunc finem accommodatis exprimantur, & si hujusmodi verba notionibus accommodentur plurium hominum, & communi eorum consensu ad eas significandas adhibeantur. Exinde sunt Regulæ plurimis communes, seu Leges publicæ, quæ, ut status rerum postulabit, rogari possunt, vel abrogari, aut iisdem aliquid derogari : quemadmodum rectè præscribat Medicus eidem corpori variis temporibus diætam nunc tenuem, nunc copiosiore, medicamenta nunc analeptica, nunc autem evacuantia : (3) Cognitionem numeri, mensuræ, ponderumque & huic inclusam vim plura (v. g. minora bona) in summam colligendi, eadèmq; inter se comparandi, secundùm differentiam & Rationem. Hinc homo

summum

summum bonum, id est aggregatum, ex omnibus bonis, & comparatum, seu aliud Bonum alio majus esse aut minus investigare potest, & alia ex aliis detrahere, rationemque & proportionem inter æqualia & inæqualia æstimare valet: in hujusmodi autem actibus ita dirigendis ut optimo fini inserviant, omnes versantur Leges Naturales. (4) Vim huic affinem ordinem vel jam existentem observandi, vel eundem constituendi in rebus faciendis, & cognoscendi quanti momenti sit in conjungendis viribus ad idem effectum, præsertim ad commune bonum, uti in Exercitu & Re-publica constituta videre est. Hæc ego dum penitius contemplari cupio subiit animum cogitare, Ordinis naturam & vires distinctissimè intelligi posse, si illum considerarem in simplicissima materia, in qua effectum ejus simplicissimum demonstratur. Nusquam autem mihi occurrit Ordo in materia simpliciore, nec effectum simplicius indè demonstrabile, quàm sit Geometricus ille ordo linearum rectarum, motuumque complicatorum è quibus Curvas suas Geometricas generari posse demonstravit Cartesius *Lib. 2. Geometriæ*. Ibi autem ex Analyticæ principiis hoc deduxit, Naturam nempe & Proprietates Lineæ à complicatis motibus descriptæ, sub accuratum calculum seu demonstrationem non cadere, nisi ab uno motu reliqui, alii aliis subordinati, regantur. Quod autem ille de Linea simplicissimo sanè motuum complicatorum effecto observavit; pariter verum est de effectis omnibus à plurium causarum concursu pendentibus, necesse esse ut inter causas illas aliæ ab aliis certo ordine regantur, omnesque ab una summa potestate; aliter enim incertum erit quidnam ex earum concursu futurum sit effectum; adeoque finis vel nullus communi earum omnium auxilio quæretur, vel per media quæ nescimus an sint idonea necne. Hujus notitiæ vi & è Causarum subordinatarum serie sensibus observatâ Mens nostra distinctissimè primam deprehendit, quæ est Deus Rector Mundi; & futura ex vi Causarum omnium rationalium in subordi-

subordinatione nota posituram providere valet; quæ ambo suadebunt ut homines in subordinationem amplissimæ societatis (quâ omnes velut in Civitate Dei contineantur) se tradant. (5) Ex his sequitur eximium illud humanæ mentis privilegium magnarum virium ad hanc societatem conciliandam, conservandamque, nempe vis Animæ ad affectus excitandos, sistendos, moderandosq; & ad eos in majoris boni appetitum, malisq; fugam dirigendos, quàm quod cadit sub cognitionem cujusvis alterius animalis; quoniam & plura & universalia bona, eorumq; summas, & series ordinatas capimus, sentimusque nos posse animum divertere à cogitationibus, & affectibus quæ nostra privatim commoda spectant, eosdemq; determinare ad publici boni curam, in quo libertas eminet. Controversias de Libertate ab aliis pertractatas non attingam. Extra controversiam id videtur positum esse, hominis Naturam hoc in se involvere libertatis, ut ad nihil (in actionibus externis, quales sunt contractus, eorumq; observatio & violatio) determinetur, nisi interventu sui iudicii, in quo ferendo convocare possit auxilia non sensuum modò, sed & Memoriam, adeoque expendere, hocne quod facturus sum conveniet cum bono publico, quod nisi factum tectum sit, bona propria salva esse nequunt? Hocne consentit cum solidis virtutum incitamentis, &c? Observavi enim etiam illam quam Hobbius instituit Politiam hoc postulatum nec immeritò supponere, posse homines inter se convenire seu pacisci de transferendis suis juribus in aliam personam ad commune bonum *Cap. 5. §. 6. de Cive*; quanquam alibi eos nihil præter bonum sibi spectare posse contendat. Cum autem sit in hominibus naturaliter tam ampla nobilisque facultas quæ spectare possit & complecti ingens illud maximumque omnium rationalium conjunctum bonum, facile judicabit Lector annon in ejus perpetuo vigore & exercitio summa cujusvis beatitudo consistat. Distinctam ab intellectûs & voluntatis viribus facultatem hanc esse non

contendimus: Sufficit si ex earum concursu hæc, quam dixi, vis confurgat. Quàm proximè autem hæc vis animi disponit aut idoneos facit homines ad se continendos à subitaneo quovis impetu, & ad Mores juxta Legum primò Naturalium, deinde Civiliùm normam dirigendos, adeóque ad firmandam amplissimam simul & arctissimam omnium Societatem, nemo non videt. De recta autem Ratione, & de notionibus universalibus visum est paulò copiosius differere; reliqua paucis indicâsse sufficiet.

§. V. De recta Ratione ideò magis sollicitè agendum est, tum quia rectum sui index est & obliqui, eisque in Moralibus idem concedendus est locus, qui sanitati in Medicina, cujus notitia morborum Theoriâ prior, & naturâ notior; tum quia convenit inter reliquos Philosophos & Hobbium, eam esse Actionum humanarum Regulam etiam antequam Leges Civiles fiant. Vid. *de Cive*, c. 2. §. 1. & *annotat.* Imò & si sibi constabit non magna erit inter nos de ejus definitione dissentio. Nam *cap. 2. §. 1.* in Parenthesi (quam Definitionem videtur ponere velle) innuit eam esse veritatem à veris Principiis rectè ratiocinando collectam. Ego quidem hac in materia rectæ Rationis nomen paulò latius patere existimo. Tam Principia seu Veritates per se notas, quàm Conclusiones indè deductas complectitur, & significet effectum Judicii tam noetici quàm dianoetici. Favet Etymologia Verbi, quæ ratam tantummodò innuit sententiam (hoc est) certam, stabilem, rebus congruam, sive ea per se fuerit evidens, sive medio adhibito probata. Favet etiam usus qui loquendi est arbiter: omnes enim evidentissimas quasq; propositiones (ut impossibile est idem esse & non esse) pro Rationis dictatis agnoscunt, non minus quàm eas quæ probatione carent. Nec repugnabit fortè Hobbius latiori huic usui verborum. Consentimus interim cum illo non intelligendam esse facultatem infallibilem (ut ille multos, sed nescio quos intelligere affirmat;) sed tamen intelligenda est facultas his judicii actibus non
falsa:

falsa : nec propriè intelligitur ratiocinandi actus (ut ille temerè) sed iudicii effectus ; nempe veræ propositiones in memoria repositæ, sive præmissæ fuerint, sive Conclusiones, quarum aliqua quæ Practicæ sunt, Leges dicendæ veniunt. Nam cum his conferuntur actiones ut examinetur earum bonitas, non cum actibus ratiocinandi quorum vi fiunt ; hos tamen connotari libenter concesserim.

Illud autem quod mox in *Annotatione* (rationem redditurus cur *propriam Ratiocinationem in descriptione rectæ* posuerat) subjungit, falsissimum est. *Extra Civitatem ubi rectam Rationem à falsa dignoscere nisi Comparatione factâ cum sua nemo potest, sua cujusq; Ratio non modò pro actionum propriarum, quæ suo periculo fiunt, Regula, sed etiam in suis rebus prorationis alienæ Mensura censenda sit.* Nam extra civitatem potest quivis rectam Rationem dignoscere absq; comparatione facta cum sua. Quoniam datur Regula communis ad quam exigenda est & sua cujusq; Ratio (seu Sententia) & aliena. Nempe rerum Natura prout exponitur diligenter omnibus nostris facultatibus, examinanda, & observanda : ea est norma quâcum conferendæ sunt tam præmissæ, quàm Conclusiones, sive à me sive ab alio quovis homine, imò ab ipsa Civitate postquam constituta est, factæ. Certissimum enim est Veritatem, quæ ipsa est rectitudo, propositionum de rebus actionibúsq; existentibus, aut mox extituris factarum, consistere in earum conformitate cum rebus, de quibus fiunt. Quippe cùm cogitationes nostræ de rebus seu apprehensiones simplices sunt rerum imagines (imaginum autem veritas, omnisq; perfectio est in eo, ut exactè respondeant iis quibus referendis destinantur) & propositiones veræ sint apprehensionum ab eadem re in animum impressarum conjunctio per affirmationem, seu notionum res diversas referentium sejunctio per negationem ; necesse est ut earum veritas ac rectitudo à conformitate cum rebus tota pendeat ; uti apprehensionum veritatem indè petendam esse in confesso est.

Hoc igitur extra dubium ponendum est, hominem qui aliter de rebus statuerit quàm res sunt, non statuere secundùm rectam Rationem, seu non rectè exercere iudicium suum; eum verò qui uti se res habet affirmat, aut negat, secundùm rectam Rationem pronunciare.

§. VI. Nec refert in hac materia quis sit qui aliter iudicat quàm res est, Iudex supremus, an qui habet superiorem; quoniam Veritas seu Rectitudo propositionis factæ nullatenus pendet ab ordine inter homines constituto, sed a sola cum rebus, de quibus fit, convenientia. Nec his obstat quòd dentur Propositiones quædam Mathematicæ, aliæq; his similes excogitentur; quæ veræ dicantur licèt nihil existit cui sint conformes. Huiusmodi quippe suppositiones, quia nihil pronunciant de rebus extra mentem, cum talibus non sunt conferendæ, sed consensus tantùm inter terminos è quibus fiunt est quærendus, in eòq; veritas consistit earum: hæ tamen nullum habent in vita humana usum, nisi aliquid extra cogitationes nostras reperiatur factum, aut à nobis fiat, quod nihilo (quod quidem consideratu dignum) à conceptibus Animæ formati differat. Si earum subjectum, aut aliquid quàm proximè simile non possit existere, nugatoriæ sunt, & æquivocè tantùm Veræ dicuntur. Veritas enim Complexa, quæ in solo consensu terminorum consistit, si termini ne possint quidem existere, non est ejusdem naturæ cum illa quæ consensum terminorum possibilium saltem, si non futurorum & existentium, indicat. Prior illa planè inutilis est. Utcunque tamen de hac re statuetur, illud liquidò constat, propositionem cujus subjectum existit, aut extitutum est, hoc est, cujus subjectum conforme est rebus extra mentem, quæ jam sunt, aut futura sunt, postulare etiam prædicatum iisdem rebus conforme; adeòq; totum debere rerum naturis extra nos positæ congruere, quod præcipuè jam contendimus.

Certum etiam est unumquemque hominem singularem, & cuiusq; jus in res, & personas, quaecunq; tandem sit, quiddam

quidam esse non Chimæricum, animóq; tantum fictum, sed reale, & tanquam extra cogitationem considerandum esse; quippe ad rerum usum & effectus hominibus gratos singulorum jura referuntur: ideóq; etiam necesse est ut propositiones, seu dictata Rationis de his ut vera sint, necessario esse debere rerum conditioni conformia. Quod imprimis stabilitum velim ad evertenda Hobbii fundamenta: hinc enim immediatè sequitur, propositiones contradictorias de duorum quorumlibet jure ad easdem res aut personas, non posse esse dictata rectæ Rationis quæ Hobbianæ disciplinæ fundamentum est.

§. VII. Sciendum autem est obiter me per dictata Rationis Practicæ intelligere propositiones quibus indicatur aut finis, aut ad eum media in cujusq; potestate posita: omnis enim praxis in hæc resolvitur. Rationem autem practicam tum demum Rectam dici, cum illa verè, seu ita ut res se habet, statuit in propositionibus significantibus quis cujusq; finis sit optimus ac summè necessarius, & quæ sint media maximè idonea; vel (quod eodè recidit) quæ verè pronunciat quinam nostri consilii ac voluntatis effectus nos aliósq; beatissimos constituent, & quâ ratione eos certissimè producemus. Prorsus uti in Geometria, ea Ratio theoretica est recta quæ quantitatem aliâ majorem esse dictat, quæ reipsâ ex Natura sua est major: Ea autem propositio practica Recta est quæ modum docet construendi Problemata, quem si sequemur, effectum reipsa dabimus, quod erat faciendum: nec certior est hujusmodi sententia aut propositio, si ab Imperatore fiat, quàm si fieret à privato. Quoniam enim omnis recta Ratio rebus, de quibus judicium fecimus, est conformis; res autem unæ sunt, sibiq; similes: Sequitur, rectam rationem in uno non posse id dictare, quod contradictorium est & repugnat rectæ Rationi iisdem de Rebus in alio quovis homine.

Ex hoc etiam principio sequitur quod generaliter de omnium hominum Actibus præcipi potest & debet;

Actus humanos per totam cujusq; vitam esse debere univ-
 formes & sibi consonos; eumq; non posse secundum rectam
 Rationem perpetuò agere qui, ut Horat. loquitur,
æstuat, & toto disconvenit ordine Vitæ: Nempe intrinsecè
 includitur in conceptu veræ propositionis, (practicam sum-
 me exempli gratiâ) atq; adeò hominis ea in re rectè judi-
 cantis perfectio est necessaria, ut cum aliis veris de mate-
 ria simili factis conveniat, licèt similis ille casus aut alio tem-
 pore recurrat, aut alterius fuerit hominis: adeòq; si quis
 actum suum sumendi sibi ad vitam necessaria ab aliis non-
 dum occupata facere judicet ad perfectionem universi, ne-
 cesse est ut judicium quod alterius in simili conditione posi-
 ti actus similis pariter ducat ad eundem finem, sit univè
 rectum; atq; ideò intrinsecè includitur in conceptu rectè
 judicantis, ut judicet eadem aliis licere in simili casu, quæ
 ipse sibi licere verè existimat. Quod extendendum est eti-
 am ad illa, quæ circa opem sibi ferendam juxta rectam Ra-
 tionem postulare quis se posse aut debere verè credat:
 æquum enim est ut in paribus circumstantiis alium quemvis
 ejusmodi auxilia ab eo meritò debere postulare posse per-
 suasum habeat.

Hic autem adeò cespitavit Hobbius, quoniam non obser-
 vavit eandem esse omnibus Normam (rerum Naturam, fi-
 nis præsertim omnibus rationalibus necessariis & mediõrum
 eò naturaliter ducentium) ad quam exigenda est omnium
 Ratio ut innotescat utrùm recta sit necne.

§. VIII. Obiter autem hinc notare licet quàm honorificè
 de Deo (perdictata rationis naturaliter regnante) Hobbius
 sentiat; Deum nempe de jure Naturali homines instituentem
 per Rationis rectæ dictamina, pronunciare sibi met ipsis con-
 tradiçtoria; docere modò pugnandum esse adversùs omnes,
 adeòq; in prælia committere homines utrinq; *injustè* (quia
 jura tantùm sua repetunt) occidendos; deinde autem veta-
 re bellum eadem rectâ Ratione, eaq; Ratione jubere relin-
 quere, quæ eadem etiamnum pronunciat, quia jura sunt, rectè
 retineri,

retineri, bello vindicari. Enimverò necesse est ut Deo affingat omnes illas contradictiones quas in recta (utì ille vocat) Ratione hominum contradictoriè de necessariis ad vitam suam pronuntiantium esse agnoscit : quippe per hanc rationem Deum regnare docet velut per Legem, *de Cive cap. 15. §. 8.* adeóq; permittere ea omnia quæ hæc ratio permittit, & docere omnia salvis legibus fieri posse, quæ recta Ratio de jure naturæ fieri posse docuit. Ipse enim Hobbius jus non extendit ultralibertatem facultatibus naturalibus secundùm rectam Rationem utendi, ubi de industria illud definit *de Cive c. 1. §. 7.*

Ex his autem perspicuum est, quòd Hobbius Deus primò jus dat aliena omnia invadendi, quòd illius recta Ratio flagitia quælibet perpetrandi licentiam complectitur, indè verò perniciosi belli miseris omnes implicat. Sed postquam flagitiorum, bellorúmque malis homines fecit miseros, meliore aliquantulùm viâ iter instituit ad Justitiam, qualis quidem legum Civilium pœnas effugiat; & ad pacem, qualem scilicet illa justitia constituet, tandem infœlices mortales perducere conatur.

Ratio quam ego Rectam dixerim imprimis fœlicitatis nostræ simul ac alienæ partes omnes meditatur, & causas in nostra potestate positas è longinquò prospicit; quas cùm ex Natura sua adeò complicatas inter se videt, ut *prudens* nostræ fœlicitatis Cura ab alienæ, communis nempe omnium societatis, studio divelli nequeat, summam statuit erga Deum, hominésque justitiam colendam esse, pacémque indè beatissimam profecturam præfagit. Eâdem autem operâ actus hominum omnia sibi arrogantium, aut his similia facientium, bellis & summis calamitatibus omnia miscere præsentit; nec opus habet rem adeò manifestam suo periculo, & à belli temerè suscepti cladibus discere. Ideo justalia perpetrandi nunquam concedet; sed contrà Amicitias inire, & regimen Civile constituere ubi defuerit, constitutum autem conservare jubebit, ut non so-

lūm hæc belli mala quæ à quorundam hominum dementia nasci posse præsentit, propulsentur, sed adjuncta maxima ad summam virtutem simul & fœlicitatem comparentur. Hoc autem ideo fieri posse censuit Hobbius (imò & necessariò fieri) quoniam non observavit eandem esse omnibus Normam (rerum Naturam) ad quam exigenda est omnium Ratio, ut innotescat utrùm recta sit necne.

Hic autem ego *Ædis Concordiæ lapidem angularem & fundamentalem à Natura jactum existimo*; quippe hinc derivatur hæc *Lex Naturalis* uniens omnia Entia Rationalia (seu quæ sapiunt, nam adulta Ratio est Sapiencia) inter se, & cum Deo utpote sapientissimo, quæ sic exprimitur, “Oportet unumquemq; rectâ Ratione utentem, judicio & appetitu indè determinato consentire cum aliis omnibus rectâ pariter Ratione de eadem Materia judicantibus. Unde illud etiam hypotheticè sequitur (quod postea ex propriis Principiis probabimus) si quisquam rectè ratiocinando rationalis (*i. e.* si quisquam sapiens) suum singulis officium ad bonum Publicum assignaverit, alios omnes qui rectè senserint in idem esse consensuros. Verùm hâc de re postea plura.

§. IX. Illud autem postea monebimus, ut Ratio nostra recta sit, cavendum esse non modò à Paralogismis ubi discurremus, verùm præcipuè à temerariis judiciis, quibus aliquid tanquam luce suâ evidenter verum admittimus absq; ulla probatione: curandúmq; est inprimis ut apprehensiones nostræ simplices & *claræ* sint, ex forti, ac frequenti ejusdem rei per varios casus, & sensus, variâq; experimenta cognitæ, & *distinctæ*, per separatam ejus partium singularum observationem, & *adequatæ* insuper (quantum assequi possumus) per Memoriam & Intellectûs auxilia, sensuum explorationi superaddita. Sciendum est in his impressionibus ab extrâ propriè nullam falsitatem esse posse. Ex distantia quidem, refractione, aut coloratione radiorum in Ictericorum oculis occasio datur incautis falsò judicandi, sed

sed si omnia in *Medio* inter facultatem percipientem & objectum considerentur (ut oportet) antequam Judicium feramus (ipsius sanguinis, Spirituum indè emanantium, nec non Cerebri temperies huc referatur) errorem poterimus evitare. In *medio* sunt causæ partiales impressionum factarum, adeóq; necessariò considerandæ sunt. Deinde etiam antequam quicquam statuemus de Identitate & cohærentiâ, vel etiam de Terminorum diversitate & oppositione diligentissimè inter se sunt comparandi; cavendumq; præcipuè cùm de primis seu universalissimis veritatibus meditatur, ne ulli propositioni assentiamur absq; summa, & ineluctabili necessitate. Non enim Arbitrio nostro constitui potest veritas, sed tota in rerum, & distinctorum conceptuum qui à rebus imprimuntur cohærentia, conspicienda est, quæ autem conspicimus necessariò conspicimus, tum cùm facultas animadvertit: quanquam illa Animadversio sæpiùs ab arbitrio nostro dependeat. Atq; ab hac quidem Regula summa rei, de qua disceptatur, dependet. Cùm enim Propositionum affirmatarum veritas tota contineatur in cohærentia duorum terminorum; hi autem ideo naturaliter cohærent, quia res eadem utrumq; terminum menti imprimit, iiq; ipsi eandem planè rem sub diverso respectu referant; patet non ab hominum arbitrio nomina pro lubitu fingentium, & conjungentium, sed à rerum naturis suas ipsarum imagines animo depingentibus Veritates pendere. Quicunque autem à Rerum Natura nobis imprimuntur motus, necessarii sunt, & à motore Primo naturæ Authore proveniunt. Quæcunq; notiones à rebus motu planè naturali sensibus, & imaginationi impressæ, veritatem menti exhibent practicam de actionibus ad bonum commune maximè facientibus. Veritates hujusmodi Leges sunt naturales uti postea ostendemus, & earundem impressio in animum est Legum inscriptio & promulgatio, eaq; eâdem ratione à primo motore dicantur (rerum naturâ mediante) imprimi, quâ Theoretica axiomata (ut ejusdem

circuli radii omnes sunt æquales) rectè dicantur à primâ
Causa, mediantibus secundis, in mentes nostras necessariò
introduci. Meritò igitur naturali legi convenit illud quod
Marcianus in *Pandectis*, è Demosthene, legum generali de-
scriptioni inservit, quòd sit *ἔνσημα καὶ δῶρον θεῶν*. Qui Deum
non agnoscunt investigari ex necessitate primi motoris
(quod tamen agnoscit Hobbius) antiquissimum, & meo judi-
cio, firmissimum Religionis fundamentum subruere viden-
tur. Nihilominus, si ex ordine, respectibùsve rerum ad se in-
vicem & pulchritudine indè emergente, aut ex eo quòd tot
earum ad usus nostros, ceu finem naturâ destinari videan-
tur, Deum existere probari agnoscant; hoc nostro Medio
Deum impressionum necessarium Authorem fateri cogen-
tur.

§. X. Tanti momenti videtur esse hæc observatio, de
veritate simplicium apprehensionum, seu naturalium omni-
um impressionum, ut ausim indè inferre, nec naturam ex-
ternam, nec nostram unquam nos necessariò & inevitabi-
liter determinare ad falsam sententiam ferendam, adeòq;
nec ad eligendum, aut faciendum malè, quod semper ab
intellectùs incertitudine, & errore proficiscitur. Sed quic-
quid unquam contra rerum omnium accuratè perpensa-
rum naturam, vel indicationes judicamus, expetimus,
agimùsve, id totum præcipiti, temerario, intempestivòq;
Liberi Arbitrii usui, præsentis plerumq; commodi titillati-
one delusi, & stimulantis judicium ad pronunciandum de
rebus nondum satis compertis, imputandum esse reor. Na-
turæ autem, & necessitati de evidentibus statuendi, debe-
mus veritates omnes (etiam de moribus) quæ immutabiles
sunt & nunquam fallunt: eiq; hæc sola attribuenda sunt,
ne injurii simus & facultatibus nostris, quarum nulla unquam
nos necessariò ad falsa recipienda determinat, & rebus ex-
tra nos naturaliter agentibus fallere nesciis, & ipsi Deo
quem repugnat nos decipere voluisse. Hæc autem statui-
mus potiore jure quàm Medici, qui eos solummodò humo-

res v. g. motus secundum naturam esse dicunt, qui ad individui conservationem, & sanitatem faciunt, reliquos qui ad morbum tendunt & hominis corruptelam, præternaturales appellantes : nec injuriâ, quia naturam intelligunt particularem; cujus conservationem eorum ars spectat : nec tamen inficientur quin perniciosissimæ humorum Metastases fiant secundum leges naturæ universi. In homine autem Judicii error & malitia Voluntatis nec congruunt particularis naturæ conatibus versùs suam veram perfectionem, nec à necessitate influxûs rerum externarum quarumlibet in illum proficiscuntur : Sed à mera primùm inadvertentia, & temeritate, mox à More seu Imitatione sui aliorumque.

Iniquissimus igitur est Hobbius qui quicquid in malè feriaturum Congerronum congressibus factum observavit, id velut gravissimam de Natura humana contemplationem, & novæ Politicæ fundamentum proponit. Nec Theoretica tantùm axiomata, sed prima morum formandorum principia in hoc necessitatis gradu quærenda esse autumo. Dictata autem quæ particulares multas actiones, circumstantiis suis vestitas, determinent, fatiis est ut probabilibus nitantur rationibus, quales mentis nostræ imbecillitas, præ qua omnia præsentia expendere non potuit, multò minùs omnia exinde sequutura prævidere, in ingruente agendi necessitate, assequi poterit : Naturæ necessariorum proximè accedunt ea quæ ab examine, & deliberatione cauta, ab experientia, & expertorum vero Testimonio proficiscuntur ; qualia sunt Leges Civiles & Casus, seu res judicatæ in foro Civili. Naturæ itaq; humanæ propensio ex his potiùs quàm ex temerariis hominum actibus æstimanda est. Nam Deliberatio, Experientia, reliquaq; omnia veri cognoscendi adjumenta propiùs semper nos deducunt ad eum animi statum, quo propter influxum rerum in ipsum non potest aliter sentire quàm sentit, quod fit cùm judicat ex sensuum evidentia, vel perspicua demonstratione : Atque adeò quò

magis necessarium, & inevitabile est iudicium quodlibet, eò magis naturale, aut naturali propinquum censendum est. Hobbianus autem error contrà è temerè factis de natura hominis statuit, acsi natura arboris dijudicaretur è fungis & musco cortici ejus quandoq; adnascentibus.

§. XI. 2. Observanda venit vis peculiaris animi humani quâ notiones universales, omittendo rerum accidentia discriminantia, efformat: Hinc enim ingens exoritur adjuvamentum memoriæ, adeóq; Prudentiæ inde fluenti, imò omni Virtuti huic connexæ, omniq; actui, & habitui quorum auxilio constantior, ornatior, beatiórq; fit vita humana: Attributa enim sive intrinsecam constitutionem, sive causas & effecta spectent, uni aut paucis Naturis universim consideratis convenientia, innumeris individuis, variisque eorum circumstantiis nullo penè negotio mens applicare valet. Hinc omnes Scientiæ, utpote ex universalibus conflatae. Horum ope Historiæ naturalis Compendia, & summa capita, faciliè colliguntur, è quibus (ut alia mittamus) citissimè discimus quænam sint aut nostræ aut aliorum naturæ conservandæ & perficiendæ necessaria. Pariter etiam Artium præcepta cum sint universalia compendiosè instituunt, quibus mediis quilibet homines, quorum facultates eorum sint capaces, ad fines illis propositos pervenerint, vel possint pervenire. Sic Logica, Medicina, & Ethica (seu ars Morum) Nautica, Architectura, non unum definitè hominem *v. g.* Aristotelem instituunt, quo pacto Rationem in singulari tantùm materia dirigat ad Veritatis cognitionem; aut quomodò Hippocrates seipsum sanum conservet, aut si quando ægrotaverit, ad sanitatem reducat: nec Nautica Palinurum tantùm docet, ut unicum portum assequatur: Sed artifices omnes indefinitè cujusvis hominis finem in genere, adeóq; bonum destinatum, considerant, mediâq; pariter universalia eligunt, eorumq; usum præscribunt; atque ideo generalia hæc primò meditantur tam qui has artes docent, quàm qui easdem discunt. Quod obiter evincit homines non modò posse, sed

sed in omni arte solere priùs spectare bonum generalius quàm suum : quanquam nihil prohibet quin determinato ad particularia generalium præceptorum influxu suam *v. g.* sanitatem tueatur Hippocrates juxtà ac aliorum ; sibi que Domicilium extrui curet Vitruvius, uti aliis ædes erigendas curaverit. Hoc præterea commodi habet observatio Universalium Conceptuum & propositionum Theoreticarum & Practicarum à Mente humana naturaliter factarum, quòd ex universalibus hujusmodi notionibus immutabiles, adeòq; Æternæ quodammodo Regulæ humanis actibus constituuntur. Hujusmodi propositiones seu Regulas aliquam-multas in sequentibus Lectori exhibemus, è quibus distinctè videat, quanam sint notionès universales è quibus constituuntur, & quàm propriæ sunt menti humanæ, quantique sint usûs ad Pietatem, Regimen Civile, & Gentium diversarum Pacem ac commercia. Verùm priùs annotare oportet pauca de vi & propensione mentis humanæ ad Verba, Scripta, aliave Signa arbitraria constituenda, quorum ope ipsa notionès tum universales, tum singulares in memoriam sibi revocet, aut eas aliis significet. Hoc autem insigne discrimen inter homines & cætera Animalia plurimum confert ad Societates tum ineundas, tum conservandas : consensus autem inter homines de hujusmodi signorum usu facilè intelligetur, si consideramus (utì Christianos decet) quid sacra refert pagina (*viz.*) ab una radice omnes germinâsse, adeòq; tum Evam non difficulter usam fuisse Vocibus in eundem finem in quem Adamus eas primus instituisse, & eorum posteros cum lacte materno verborum significationes imbibisse. Quòd si placeat Hobbio homines in statu naturali considerare, tanquam si essent jamjam subitò è terra (fungorum ritu) exorti, & adulti, sine omni unius ad alterum obligatione ; etiam tum Ratio suaderet ut consentirent plures (quotquot consortii occasiones haberent) de iisdem Verbis, aliisve signis ad res easdem significandas. Nec omnino consideratu dignum esset quis.

primò hoc signum huic notioni vel rei adaptasset ; plurimi autem singulorum interesset, ut de aliqua saltem nota conceptûs mutui inter eos conveniretur, cujus ope res singulæ omnibus innotescant. Hinc enim singuli suis observatis aliorum intellectui communicatis mentes eorum uberiori notitiâ locupletare possunt. Adeò ut præsentis Sæculi experientia, & studium Sæculis futuris ad prudentiam foelicitatémque viam ostendat compendiosiore, virtutésque omnigenas faciliùs ingeneret ; de pactis & Legibus inter se mutuò faciendis disceptare valeant ; quæ conventa fuerint promulgare, examinare an fuerint, observata testimonia afferre, & recipere, & secundùm probatam sententiam pronunciare poterint. Hæc autem & humanæ Naturæ propria esse, & ad societatem hominem reddere aptiorem ne Hobbis quidem negabit.

§. XII. Addámne perfectionibus humani Intellectûs, quòd possit aciem suam in se convertere ? Habitus, dispositiones ex actibus præteritis fluentes expendere ? Sua Dictamina memoriâ retinere ? Recolligere ? & cum Actionibus comparare ? & quo Animus inclinè judicare ? & sese dirigere ad ea prosequenda quæ factu videntur optima ? Conscia mens est nostra & actuum suorum omnium, & observare potest, ac sæpe solet, è quibus consiliis fluxerint, naturaliter de se judicat, sibi que exinde affert vel tranquillitatem, & gaudia ; vel anxietatem, & tristitiam. In hac autem mentis vi, actionibûsq; indè manantibus tota Conscientiæ vis consistit, quâ leges sibi proponit, actus præteritos examinat, & futuros regit. Nec ulla vestigia in reliquis Animalibus tam nobilis facultatis conspiciuntur. Ingentes sunt hujus Principii vires ad Virtutem tum ingenerandam, tum ad augendam, nec minores ad fundandas societates easq; conservandas, tam inter eos qui eidem Imperio Civili non parent, quàm inter Concives. Et sanè hujus opusculi scopus præcipuus hic est, ut ostendam, quâ ratione hæc animi nostri vis aut sese explicat, aut ab objectis excitatur ad compo-

componendas quasdam Propositiones practicas universales, quæ fœlicitatem hominibus possibilem distinctiùs indicent, & quibus tandem actionibus nostris in omni circumstantiarum varietate illa certissimè obtineatur, enuntient. Hæ enim sunt actionum regulæ, Legesq; Naturales. Hic loci nihil addam de iis quorum suprâ mentionem feci, de cognitione Numeri, Mensuræ, Ordinis, de Libero Arbitrio, &c. quanquam hæc & homini peculiaria sunt, & ad rem nostram plurimùm faciunt. Conferam autem meipsum ad corporis humani considerationem, in quo nonnulla ad institutum nostrum observatu digna occurrunt, quæ ab aliis qui hoc Argumentum tractant negligi, vel saltem omitti solent.

§. XIII. Quoniam enim humani corporis vita, valetudo, statûsque perfectissimus qui acquiri potest (curatis pro sua dignitate cæteris omnibus) pars est illius finis quem recta Ratio sibi proponit, atq; insuper ejus vires usûsque varii sunt media toti homini utilissima, tam ad mentis cujusque propriæ perfectiones acquirendas, quàm ad boni communis prosecutionem; fieri non potest ut ejus consideratio non aliquid suggerat, quo meliùs de fine & mediorum usu statuamus: in dictaminibus autem de fine illo, mediisq; illuc ducentibus tota consistit Lex Naturæ, cujus originem & partes præcipuas propositum est inquirere. Imprimis autem universaliter hoc pronuntiandum videtur, quòd quicquid è corporis nostri fabrica Divino artificio absolutâ demonstrat possibilem hominis fœlicitatem à plurimis causis pendere, quarum præcipuæ sunt rationales, atque ad eam sperari non posse nisi conjunctim cum communi; quicquid indicat insuper posse unumquemq; sui corporis viribus aliquid efficere quo communis hic finis obtineatur, & aliorum auxilia procurentur, ipsòq; conatu hæc efficiendi hominem quemvis sese beare quantum in eo est; illud certè evincit in corporis natura sufficiens dari indicium obligationis ad hos conatus: idque ex obligationis naturalis legisque natura post hoc elucidandâ patebit. Præterea verò

quò

quò clariùs ac constantiùs indicatur modus ac ordo juxta quem necesse est ad nostram ut cum aliis cooperemur ad communem fœlicitatem, & quò majores cuique sunt vires, aut fortior propensio ad ejusmodi actus, eò facilius est debitam hanc publico operam persolvere, & graviùs est crimen quòd mandati violatione admittitur, unde luculentior majórque obligatio ad ejusmodi actus certissimè colligatur. Quapropter nonnulla hujusmodi indicia à corpore desumpta visum est proponere: aliorum observatio & sagacitas plura adjiciet, aut hæc ipsa fœliciùs persequetur. In humano Corpore consideranda veniunt (1) quæ illi insunt, ut est corpus; (2) quæ habet, ut animatum sensibile, instar reliquorum animalium; (3) quæ illi sunt peculiariora.

I. Cum omnibus hujus universi corporibus hæc habet communia: (1) quòd omnes illius motus, adeóque etiam illi in quibus vita, valetudo, ac robur ejus consistit (quorum conservatio est pars magna finis unicuique propositi) à Primo motore proveniunt, & necessariò innumeris aliorum corporum quæ in eodem versantur systemate motibus implicantur, & ab iis aliquatenus dependent. Inter hæc autem præcipuè observanda veniunt aliorum hominum corpora, eorúmque motus qui nostros limitare possunt, ac à ratione gubernantur, de qua spes est quòd in concordiam cum ratione nostra duci possit. (2) Quòd (juxta ac ab aliis corporibus) motus ab illis longè latèque propagatur, qui non perit, sed cum aliis motibus concurrat ad perpetuandas rerum successiones, seu ad totius conservationem. Atque uti prius finem privatum à viribus communibus pendere docuit, ita posterius hoc singulorum vires publicè latissimèq; utiles esse posse demonstrat; prius bonum singularium à bono omnium divulsim sperare vetat, adeóq; hortatur ad communem fœlicitatem quærendam, velut fœcundam privatæ beatitudinis parentem; posterius ostendit communis boni studium non irritum fore, siquidem cum
conatu

conatu totius universi consentit. Porro autem in utroque hoc motu implicato, nempe & in illo quo pleraq; omnia concurrunt aliquatenus ad singulare aliquod corpus aliquandiu conservandum, & in illo quo singulare aliquod cum reliquis concurrat ad totius systematis conservationem, certus quidam servatur ordo, quo alii motus ab aliis continuâ serie determinantur, omnesq; à motu totius systematis in se recurrente reguntur. Nec opus est ut ab una qualibet hypothese de mundi systemate petamus suppetias, ut hæc quæ de ordine necessario inter motus implicatos, eorumque viribus diximus, probentur; hæc enim demonstrantur à principiis Geometricis, quæ in omni hypothese stare debent inviolata. Nihilominus etsi hujusmodi contemplatio ab usu videatur remotior, ea tamen non est rebus humanis inutilis; facit enim ut distinctè & è principiis generalissimis cognoscamus, quàm necessarius sit ordo certus inter causas quæ vi agunt corporeâ, ut earum plures ad effectum aliquem animo præcognitum & destinatum concurrant. Præterea verò modum ostendit quo certò æstimes quæ causa plùs, quæve minùs ad effectum expetitur contulerit, unde è propria seu naturali vi causarum, ordo dignitatis, respectu ad quemlibet effectum, determinatur: unde ab ipsa natura rerum docemur, tum quæ causæ pluris æstimandæ sunt ob ea quæ jam effecerint, tum quarum auxilia ad ea quæ adhuc expetimus diligentius sint sollicitanda. Hâc ratione scitur Causas illas quas Philosophi Universales appellare solent (materiæ cœlestis motum intelligo, &c.) earumque Primam, nempe Deum, præcipuos esse fontes communis boni, quo vel fruimur omnes, aut quod ex natura rerum speramus. Atque (ut seponamus ea aliquantisper quæ à viribus humanis nullo modo flecti possunt) inter omnia quæ vel tantillum ab hominibus moveri possunt, eâdem ratione manifestum est motus ab universali rationalium omnium erga omnes benevolentiam proficiscentes, publicæ inter eos fœlicitatis (unde oritur privata cujusque beatitudo)

beatitudo) causas esse potissimas. Hinc enim profluunt actus omnes quibus innocentia aut fides servatur, nec non quibus humanitas, gratitudo, virtutésq; omnino omnes exercentur (quarum vi singulorum dominium in sua, & omnia cum aliis commercia subsistunt) prout particulares motus ab Universali in systemate mundi determinantur; aut ut omnes spirituum, viscerum, vasorum, & artuum functiones in corpore animalis à sanguinis motibus profluunt. Hanc autem si ex natura rerum penitiùs inspectâ imbibamus sententiam, efficit præculdubio ut boni publici studio omnibus naturæ legibus & ipsi obsequium præstemus, & diligenter curemus ut idem ab aliis præstetur; unde nihil deerit, quod quidem à nobis præstari potest, quo cum aliis etiam nos beemur; nec majorem finem ratio cuiquam proponere potest.

§. XIV. Interim tamen, dum aggregatum hominum quatenus vi agunt corporeâ, cum naturali corporum systemate comparamus, non me fugit manifestum illud discrimen quod inter hæc intercedit, nempe effecta systematum merè corporeorum produci per contiguitatem inter corpora moventia & mota, & plerumq; quidem sine sensu, semper sine interventu consilii ac libertatis; dum inter homines multa sæpe intercedat distantia, multûsq; usus rationis & arbitrii cuiq; proprii. Nihilominus manifestum est pariter, & singulorum hominum vim corpoream dum exercetur, iisdem legibus motûs subjici cum aliis corporibus; & quodocunq; plures homines ad effectum quemlibet qui ad alios spectet, cooperentur, (id autem faciunt quotidie ultra quod quisquam perfectè providere possit) eandem esse vim, ac necessitatem subordinationis inter motus ab hominibus profectos, quæ est inter alios quorumlibet corporum: de his autem tantùm locuti sumus in prædicta comparatione; ea itaq; legitimè instituta est: non verebor tamen, hæc occasione oblatâ, affirmare, quòd quoniam frequentes sunt hominibus opportunitates inter se mutuò conveniendi,

conveniendi, quibus sibi invicem profint aut obsint, multiq; insuper sunt modi quibus longè absentibus, dictis aut factis, bene vel malè faciamus, præsertim si totus vitæ humanæ quæ viro superest, decursus spectetur (quod ab unoquoq; naturaliter & perpetuò fieri certum est, quia omne tempus futurum foelix sibi quisq; appetit) totum genus humanum velut unum systema corporum considerandum esse; adeò ut nihil alicujus momenti à quovis homine fieri possit circa cujusvis vitam, fortunas, sobolémve, quod non aliquatenus pertingat ad ea quæ aliis pariter sunt chara, ut motus unius corporis in systemate mundano aliquem imprimet impulsus in alia multa, præsertim vicina. Vim enim contiguitatis ad communicationem motûs in aliis corporibusq; requisitæ, supplet ingens illud latissimæ cognitionis, quod hominibus concessum est, privilegium. Citentur enim illi ad motus per minima quædam signa sive naturalia sive arbitraria, quibus quid ab aliis hominibus in locis distantissimis factum fuerit, aut fieri opus sit, citissimè percipiunt. Præterea verò hæret in hominibus eorum, quæ erga ipsos, ipsi sive charos facta sint, memoria, à qua excitantur ad paria referenda quamprimùm occasio detur; atq; insuper naturaliter providi sunt, sumuntq; præfagia ex iis quæ nôrunt quemvis erga alios fecisse, similia planè expectanda esse tam à seipsis quàm ab aliis quos diligunt; unde plurima agunt ad mala præcavenda, atq; ad firmandam bonorum è longinquò futurorum spem. Memoria autem hæc præteritorum, & futurorum prævisio efficiunt ut commoveantur homines etiam distantes à se invicem iis quæ erga alios fiunt, (magis quam corpora inanimata vicinorum corporum motibus, qui nisi præsentis sint nihil agunt) quia utramque statim concomitatur certa admodum ratiocinatio quâ à naturæ & conditionis similitudine, quoad necessaria, colligunt similia ab ipsis esse expectanda. Hinc enim fit ut illi non possint non tangi eis quorumlibet hominum erga alios actibus, quorum vis naturalis ejusmodi est, ut si ab eodem

sæpiùs repetantur, aut ab aliis in exemplum trahantur, notabilis sequatur conditionis hominum aliorum indefinitè mutatio, sive in melius sive in deterius.

Fatemur tamen non omnes pariter eis affici, sed alios magis alios minùs, prout sunt animo magis minùsve sagaci, & ad communis boni causas aut opposita intelligenda comparato. Nec tamen ideo minùs naturalis est inter homines communicatio in actibus qui communem omnium statum respiciunt, quàm est communicatio inter ejusdem systematis corpora in motibus naturalibus, quos constat à materia subtili & mobiliore uberiùs suscipi, à crassa verò parciùs. Sufficit quòd vis intellectûs similitudinem naturæ, statûsque, quoad necessaria, inter omnes homines percipiens, quòdque ratiocinari à factis erga alios, ad similia facienda aut speranda, aut metuenda planè naturale sit, & perpetuum, nec minùs efficax ad homines commovendos quàm contractus mutuus est inter moventia & mobilia ad communicandos motus inter partes systematis corporei. Nihil interim hinc colligere libet, præterquam quòd & aliunde manifestum est, & hinc sponte suâ succrescere mihi videtur, nempe hinc discant homines singuli securitatem suam à malis, & spem omnem auxilii ad fœlicitatem acquirendam ab aliis afferendi, à voluntaria multorum opera necessariò pendere; hos autem non minùs multis adhuc aliis indigere, ut ipsis bene sit; unde statim perducimur ad agnoscendum, omnium officia mutua omnibus esse utilia. Cui par est quòd corpora naturalia in eodem systemate aliorum indigent concursu & cessione, ut motus suos possint peragere. E necessitate autem mutuorum officiorum sequitur necesse esse, ut qui quantum potest suæ fœlicitati prospicere velit, aliorum omnium quantum potest operam ac benevolentiam pro virili conciliet. Est autem unicuiq; id cognitu facillimum, & inesse sibi vires quibus opem & officia innumera aliis præstare possit, ac cum toto rationalium systemate in eundem finem, motûmq; versùs commune bonum conspirare;

conspirare ; & è contrâ exiguas unius vires nequaquam sufficere ut tot causas quæ singulæ sunt ipsi circiter æquales, ad auxilia ipsi præstanda cogat, relicto neglectoq; omni conatu naturali versùs ea quæ ipsis sunt necessaria. Quemadmodum impossibile est ut unius libræ pondus millenariorum aliquot librarum æquâ bilance contranitentium pondera sursum tollat. Certamen enim omne inter homines per vim merè corpoream secundùm leges motûs naturales effectum suum perpetuò sortitur. Eas autem omnes in lance super uno centro aut binis oscillante exhiberi posse docuerunt Clarissimi viri, Wrennius, & Hugenius. Nec tanti est momenti unius suprâ alios omnes solertia, aut dolum, ut possit lancem innumerorum veris necessitatibus, viribus, & consiliis versùs commune bonum depressam in alteram partem (privata scilicet unius commoda) inclinare. Quapropter è virium humanarum generali natura non potest non manifestum esse, eas certiùs ad auxilium nobis ferendum duci posse per communis boni studium, quàm per vim, ac dolum, seu ferinam rapacitatem; ad quam Hobbius etiam bonis recurrendum esse in statu naturæ, eamq; vitium non esse propter jus naturale se conservandi, docuit apertè in Epistola Dedicatoria Libri *de Cive*.

§. XV. Nostræ porro sententiæ lucem fœnerari videntur principia Physiologiæ Mechanicæ generalia, quibus Hobbius ipse unice videtur consentire, quæ hoc cum primis inculcant, velut in omni hypothese necessariò observandum, nempe, Universi corporei motum per singulas ejus particulas dispersum conservari, eâ motuum omnium inter se communicatione, eâ cessione, acceleratione aut retardatione quam singulorum corporum vires & impetus accurato calculo computati seu librati postulant: ita tamen ut unus ille totius systematis motus circa centrum omnibus commune (qui è singulorum corporum motibus simul additis velut aggregatum conflatur) inviolatus idemq; semper maneat, & partium suarum omnium impetus determi-

net, temperétque. Eadem est in omnibus corporibus in suo motu perseverandi vis, ac necessitas, quæ in uno quovis magnitudini, nempe figuræ, & soliditati suæ est proportionata; sed & vis hæc in singulis subordinatur motui totius systematis, atq; adeò ipsa, simul & totum conservatur ab illo à quo determinatur. Sic singulorum corporum motus cum generali totius motu conveniunt, eiq; deserviunt; & generalis ille systematis motus singulorum corporum vires regit conservatq; quoad fieri potest per rerum hujusmodi omnium, singulorumq; naturam, quæ in perpetuo motu seu mutatione consistit. Ita scilicet temperantur omnia, ut nec materiæ nec motûs vel minima quantitas deperdatur; quod è principiis Mechanicis demonstratur, & singulorum observatio, fidèq; dignissimæ rerum præteritarum historiæ testantur eadem animalium genera perennari, & augeri potiùs quàm minui, nequicquam renitentibus ferocibus paucorum quorundam animalium passionibus. In hac materiæ, motûsq; & omnium specierum perennitate, per rerum singularium successiones continuatâ, consistit universi corporei conservatio, seu bonum naturale in quod fertur secundùm immutabiles motûs leges. Nec ulla unquam sufficiens ratio afferri poterit, cur humani generis conservatio non spectanda sit ut munita ac stabilita vi causarum æquè certâ, naturalique, ac aliorum quorumvis animalium successiones, quæ ab universi corporei natura perenni, & à necessariis motûs legibus unicè pendent; quandoquidem in essentialibus animalium prorsus conveniunt. Mentis certè conjunctio cum hoc corpore conditionem illius meliorem sæpissimè facit quàm brutorum animantium, deteriore verò nunquam; id quod constabit cuivis beneficia quæ à rationis regimine corpori suppeditantur consideranti, quæ abundè compensant nonnulla quæ ex errore mentis corpori contingant nocumenta. Immò certissimum est quòd errores animi circa victum, ac voluptatem, cæteraq; quæ corporis tutelam spectant, indè proficiunt, quòd mens præ-

ter suæ rationis monita cedit appetitui, & affectionibus corporeis seu animalibus.

Hæc autem omnia quæ de necessariis Causis conservationis universi corporei, & (prætermiſſis rebus aliis) variorum generum animalium, humaniq; adeò generis diximus, hujusmodi cogitationes ac sententias animis humanis imprimunt, quæ ad rem nostram plurimùm faciunt.

Humani generis conservationem seu commune bonum rem esse non modò possibilem, sed à causis tot tam perfectè determinatis pendere, ut certò eam naturam esse (velit nolit Timon quispiam *μισάνθρωπος*) summa cum ratione credamus.

Effectum hoc & suâ naturâ nobilissimum esse, & cum singularis uniuscujusq; conservatione, ac fœlicitate possibili conjunctissimum. Corporum omnium singularium, ipsorumq; adeò hominum materiam, ac motum universi corporei (quod hominum corpora complectitur) conservationi naturaliter & necessariò, velint nolint, aliquatenus inservire, quatenus nempe singula quæq; corpora in suis motibus à generali totius systematis motu determinatur, quo illud suam tuetur perennitatem. Nonne autem Natura rerum ejusq; adeò Author Deus, per illud humani generis communis boni studium potenter suadet imperâtque, per quod indicat & illud possibile esse, & maximum, & cum uniuscujusq; privata fœlicitate magis conjunctum quàm aliud quodvis effectum quod tanquam possibile prævidere possumus, facitq; ut illud quadantenus promoveamus necessariò etiam tum cum brutis affectibus paremus, illudque, ut possumus, oppugnamus? Nonne manifestum est eum rationi practicæ, seu impressis notitiis de causis boni publici privatiq; convenientissimè facere, qui inchoatos corporeæ naturæ conatus prosequitur, altiùsq; evchit ad jungendo mentium humanarum opem?

Præsertim verò ideo hoc satis manifestè omnibùsq; expositum videtur, quoniam tota mentis opera, quæ ad complendam

plendam humani generis fœlicitatem necessaria est, ex iis quæ diximus de modo quo mundus corporeus conservatur, hauriri potest. Consistit enim in his duobus (1) ut conatus singulorum versùs suam conservationem subordinentur ejusmodi conatibus, seu actionibus quæ ad totius conservationem manifestò sunt necessariæ: (2) ut hoc modo ita librentur vires singulorum quibus se adversùs aliorum vim tueantur, ut nullus ab alio quovis, in totius periculum aut detrimentum, absorberi possit. His quiddam simile in motibus systematis mundani conspicitur, quod quidem è mundi plenitudine & contactu corporum oritur, adeóque ad omnia se extendit. Mentis autem & Rationis opus est observare uniuscujusque propriam fœlicitatem nobiliore modo à cæterorum rationalium actibus voluntariis pendere, etiam cùm longè distant, ideóque curare ut omnes actus humani pariter faciant ad universorum rationalium commune bonum; ac faciunt omnium corporum motus ad systematis corporei conservationem. Id autem fiet si in omnibus actibus voluntariis qui alios spectent, illa duo quæ modò dixi observentur. Ideóq; hoc modo à rerum natura docemur quâ ratione communi fœlicitati, nostræq; in ea inclusæ necessariò prospiciendum sit; quod tantundem est ac si dicerem, docemur quænam actiones lege naturali præcipiantur. Et sanè prudentes omnes in deliberationibus omnigenis, in quibus Lex Civilis locum non habet, aut arbitrio cujusq; rem permittit naturaliter, in hæc oculos defigunt, hæc aliis suadere conantur, & his tantùm inter se convenire possunt, quæ ad commune bonum partium consultantium, & ad librandas adeò omnium potentias faciant, ut omnium intersit, ut nemo alterum opprimere possit. Sic inter vicinos populos qui eidem imperio non subjiciuntur, id in omnibus legationibus, pactis & fœderibus agitur, ut Civitatum singularum vires mutuis auxiliis ita librentur, ut difficile sit alteri alteram absorbere, sed omnibus permittantur sufficientes rationes

tiones se conservandi, & aliquatenus locupletandi, ad quem finem civitates primò constituuntur.

§. XVI. Pari ratione in prima constitutione cujuslibet Civitatis omnium ordinum partiùmq; vires diligentissimè inter se librantur, omnesq; Summæ Potestati subjiciuntur, adè ut mutuo sint auxilio, sed ut vix possint se invicem lædere. Conservatio præterea Civitatis tam à seditionibus malisq; intestinis, quàm ab invasionibus quæ ab extrâ metuui possint, est tantummodò continuata earundem constitutio, & à causis planè similibus provenit. Quinetiam quandoque Leges novæ sunt ferendæ, aut veteres emendandæ, aut secundùm æquitatem explicandæ, ad ea quæ dixi principia cordati omnes semper recurrunt, ac, ut universaliter loquar, in omnibus casibus in quibus Leges Civiles silent, aut opportunè succurrere non possunt, aut agendi libertatem concedunt personis publicis, privatisve (qui quidem casus fatente Hobbio sunt penè infiniti, *de Cive c. 13. §. 15*) non aliundè sumi possunt actionum humanarum regulæ naturales, quàm à consideratione boni Communis tanquam finis, & ab utilitate conservandi virium æquilibrium, quod aut natura fecit, aut Civitatis constitutio firmavit.

Interim non diffiteor quin vis ordinis & communis scopi, nec non necessitas finitæ librataq; adè potentia in singulis partibus ad systematis cujuscunq; conservationem, observari possit & soleat, imprimis in rerum maximè obviarum compage à natura aut arte factâ absq; Matheseos, & mechanicæ Physiologiæ de Mundi systemate peritiâ: quemadmodum multa de rerum numeris & magnitudine cognoscuntur absq; Arithmetica & Geometria, aliâ quàm quæ solo rerum usu, sine libris addiscitur. Nihilominus visum est in hac penitiorè causarum disquisitione, ubi accuratior rei totius notitia quæritur, subinde ad illas scientias digitorum intentare, in quibus hæ notiones distinctissimè exhibentur, atq; adè universaliter, ut indè ad res huma-

nas cum multæ lucis scœnore facilè transferri possint. Sic scilicet solemus ad Arithmeticæ & Geometriæ præcepta secundùm artem tradita recurrere, quando de iis rebus, quorum numerum aut mensuram naturali tantùm solertiâ æstimaverimus, suboritur dubitatio molesta, aut cum perfectior earum cognitio expetitur. Ideo autem systematis mundani exemplo uti placuit, tum quia generalis quædam, licèt confusa, illius notitia omnium animis obversatur semper, maximèque finis, communis scilicet boni, & summæ omnium mediorum, mutui nempe auxilii, cogitationem aliqualem omnium animis ingerit; tum quia ex universalibus illis motibus machinæ Mundanæ quorum idæa distinctè doctiorum tantùm animis insidet, tanquam è causis universalissimis, deducuntur minorum omnium motuum vires, ordines, limitésque; adeo ut in hac disquisitione causarum non licuerit priùs quiescere quàm pervenissemus ad causas has quæ inter Creatas primæ sunt, & ad Deum nos ducunt immediatè. Verùm sufficiat hæc generatim innuisse, è quibus facilè constat, vires quæ tum singulatim, tum etiam conjunctim cum aliis consideratæ, sunt admodum inæquales, posse tamen in eadem rerum compage inter se librari satis commodè ad totius conservationem. Ab hypothësis particularibus de hoc Systemate satius duxi abstinere, tum quia similitudo inter modum, causasque, quibus hinc conservatur mundus corporeus, illinc genus humanum, ad omnes circumstantias se non extendit, (nec illud necesse est, ut mens indè aliquid publicè utile addiscat) tum quia illa quæ dixi adèò manifestò vera sunt, ut in omni hypothësi sint agnoscenda; denique quia plura adjicere illis qui Geometricam amant Physiologiam non est necessarium, aliis verò ingratum esset, & planè importunum videretur.

§. XVII. Vis autem illa ac necessitas motibus aliorum innumerorum deserviendi, dum in suo perseverant motu, quas omnibus corporibus inesse è generali corporis motusque naturâ ostendimus, in humanis quoque corporibus

reperiuntur, & ut humano generi operam suam præstare velint, singulis suadere videntur, eoque quasi manuducunt: At si illis adjiciamus quæ naturæ animalium à reliquis corporibus distinguunt, fortiùs movebunt, faciëntque ut causam videamus sufficientem cur de congeneribus Animalibus ope nostrâ juvandis, missâ ferè aliorum corporum curâ, præcipuè solliciti simus. Animalium autem natura ab ea corporum inanimatorum distinguitur, eâ partium suarum temperie, & organorum conformatione quæ sufficiunt ad alituram, generationem, sensationem, imaginationem, affectus, motûsque spontaneos; & his quidem actionibus omnigena animalia suam conari conservationem, perfectionem, seu fœlicitatem, ad tempus ab universalibus mundi causis præstitutum, omnes uno ore fatentur. Nec sanè difficile est hujus conatûs vim ac causas quadantenus explicare ex iis quæ, ex Anatomia, & Medicorum observatione, nota sunt de sanguinis, utiliùmq; aliorum succorum circuitu, & nervorum dispersione per universum corpus animalium, unâ cum iis, quæ exindè deduxerunt Physiologi de causis famis, motûsq; muscutorum. Verùm non esset operæ pretium iis immorari quæ in confessio sunt, sed oportet ex his velut concessis aliquid deducere quod ad rem nostram faciat. Nempe quòd ex eadem intrinseca animalium constitutione, quâ determinantur ad conatus sese conservandi, dantur præterea primò manifesta indicia actus suos erga congenera animalia innoxios, beneficòsq; ad sui tutelam, statûmq; fœlicissimum esse necessarios; ac demum secundò, earundem internarum causarum concursu fieri, ut animalia non possint non hæc indicia sentire, & memoriâ retinere. Horum autem prius sententiam, ac sanctionem Legum Naturalium summatim complectitur, posterius earundem promulgationem spectat, seu modum quo innotescunt; utrumq; ideo suo ordine est explicandum. Imprimis itaq; observandum venit singulorum animalium corpora molémq; intra fines valdè angustos contineri, tempûsq;

intra quod conservari possunt, exiguum esse; indè enim fati indicatur paucis tantum opus esse ut singulis bene sit; aut si aliqualis rerum multarum concursus desideretur, illum non alium esse quàm qui multis simul communicetur. Atq; hinc naturaliter ducuntur ad pauca tantum sibi seorsim expectenda, & ad appetenda talia communiter cum aliis quorum usus multis sit communis, qualia sunt aeris lucisq; usura. Eadem cuticulæ superficies quæ in unoquoq; animali limitat sanguinis ipsius diffusionem, & circuitum, eadem vi limites figit necessitatibus quibus urgeri potest quodvis Animal ad quærendam sui conservationem. Clauduntur omnes corporis necessitates intra circumferentiam circuli à sanguine animalis descripti: pauca illa quæ sufficiunt ad ventilandum, & reparandum hunc sanguinem Vitalem, sufficiunt ad vitæ, valetudinis, roborisq; naturalis conservationem. Exigua est quantitas succi illius qui jejuni animalis stomachum faucisque vellicat, ac famem sitimve excitat; proindèq; non multo indiget cibo potuve ut tota ejus vis retundatur. Ipsorum denique vasorum in quibus alimenta macerantur fermentanturque, vasorum chylum deferentium, venarum arteriarumque illum excipientium capacitas, adeò certâ parvâque mensurâ adimpletur, ut manifestum esse existimem nullum unquam brutum animal in Hobbi errore incidisse, ut omnia ad sui conservationem necessaria esse judicaret.

Ex his itaque constat animalium partes intrinsecas hoc monere, necessarium esse ad suam ipsorum conservationem ut pauca tantum sibi sumant ad sedandam famem, aut sitim, & ad arcendam aeris inclementiam; adeoque ut reliqua omnia (quorum ingentem copiam producit fœcunda mater Tellus) aliis quibus usui sint, permittant. Sic scilicet limitata naturaliter corporum animatorum quantitas, eorum appetitus limitat ad pauca tantum necessaria sibi met quærenda, cæteris aliorum usibus relictis; unde naturaliter oritur aliqualis rerum inter animalia varia divisio, in qua concordia

cordiæ & benevolentia illius quam quærimus mutuæ fundamentum ponitur. Eo ipso enim quòd innata animalibus *φιλαυτία* hoc quem jam ostendimus modo fuerit limitata, atque ei satisfactum fuerit, nihil est quod efficeret ut aliorum conservationi repugnarent, sive impediendo quòd minimè rebus aliis liberè fruantur, sive etiam recusando iis operam suam accommodare, quum ea sibi amplius sit inutilis; quin potius è contrâ exinde disponuntur ad auxilium aliis ferendum, sive è voluptate (licèt non admodum magnâ) quam sentiunt ex aliorum societate, & fœlicitate præsentè ab ipsis procurata, sive è spe parilis auxilii ipsis in compensationem posthac fortasse præstandi. Ipsa (ut opinor) sentiunt (certè homines hoc latere nequit) provisissimè semel necessariis nihil restare quod ipsis magis commodum sit quam tranquillitas, societasq; cum congeneribus Animalibus, quæ solâ erga ipsa benevolentia conciliari potest, aut conservari.

§. XVIII. Secundum indicium sumamus ab effectis sensuum & imaginationis ac Memoriam quum circa ejusdem generis animalia occupantur: Quoniam enim impressiones in ipsorum sensus factæ indicant ejusmodi animalia naturam habere suæ naturæ valdè similem, eadem in Cerebrum mox transeuntes (ubi Imaginationis nomen ferunt) ipsa disponunt ad affectus erga ea similes eis affectibus quos erga sese habent ex Naturæ suæ constitutione. Hic autem de industria vitabimus controversias de cognitione Brutorum animalium qualis tandem illa sit, & de modo secundum quem ex imaginatione affectus moventur; illud tantum sumimus velut concessum quod imaginatio affectus cieat, & similis quidem (quatenus talis est) similes: posterius hoc è priore sequitur; ac illud tantum hinc colligere vellem, Naturarum similitudinem notam aliquid facere ad benevolentiam inter similes conciliandam, nisi cum aliqua dissimilitudine quæ inimicitiam fortiùs suadeat, jungatur. Hinc etiam fit ut animalia aliorum quæ ejusdem sunt generis

prorsus oblivisci non possint, dum sui meminerint. Eadem enim imagine exhibentur similia, in quantum talia sunt; necessariò etiam cognoscunt illa pari fame sitique urgeri, adeòq; Naturæ suæ stimulo pari excitari, ad quærenda sibi met alimenta; adeoque gratum quiddam illis fieri, cum horum usus liber iis permittitur, aut cum in iis acquirendis juvantur. Quoniam autem perpetuò seu constanter locum habent in animalibus hujusmodi de congeneribus phantasmata, & affectus seu amoris conatus aliquales ex Naturæ suæ conditione necessariò indè orti, sequitur eatenus oppugnari naturalem ipsorum constitutionem, quatenus aut per vecordiam aut voluptatem, aut per violentas aliquas cupiditates passionésve, sit quicquam ejusmodi intrinsicis conatibus contrarium: ut omnes existimant Morbum esse, & præternaturalem constitutionem Canis, qui rabie, aut insanîâ correptus, ad mordendum canes quoslibet obvios præter solitum incitatur. Nec sanè ullam rationem perspicere possum cur non omnigeni affectus qui singularis cujuscumque animalis statum adeò perturbant, ut præceps ruat in actus aliis ejusdem speciei perniciosos (quales sunt malevolentia, invidia, vehementiores iræ, &c.) spectentur velut intemperies quædam sanguinis, Cerebrique fortasse, & rabidi Canis vesaniæ aliquo gradu cognati. Manifesta sunt in iis morborum symptomata exundatio Bilis, Sanguinis effervescentia periculosa, livor ictericus, tremores paralytici aliàq; Medicis satè nota. Nec irata tantùm rabies in congenera sæviens animalia est affectus morbosus; verùm etiam metus eorum nimius non minùs est præternaturalis, id est præter animalium omnium morem, è naturali sanàque eorum temperie oriundum; & morborum instar, eorum conservacioni adversatur, ea ad tristitiam, solitudinem, ac vigilias intempestivas, cæteràq; dominantis melancholiæ symptomata adigendo; unde mors præmatura acceleratur; nec ullus huic metui esse potest modus aut finis, qui fundatur in falsa imaginatione & opinione, quòd naturaliter & necessariò

omnibus

omnibus ejusdem speciei animalibus inest lædendi, belligerandique in ipsa voluntas.

Talium animalium status (tales autem omnes homines in statu naturæ fingit Hobbius) similis prorsus est conditioni eorum miserrimæ qui hydrophobiâ laborant. Ab aqua liquidisque omnibus abhorrent, quorum (quanquam aliquando ex accidente noceant) usus ad vitam est prorsus necessarius. Atq; ut hæc opinio non è natura aquæ sed è læsa imaginatione, per morsum canis rabidi, oritur, ita ex imaginationis, cerebrique intemperie provenit, quòd de tota animalium specie singulare animal malè sibi metuat, cum revera nihil sit sano cerebro præditis societate ejusmodi jucundius. Notius est enim quàm ut probatione egeat congenera animalia, si quo factò casu à consimilibus separentur, postea simulac se mutuò viderint vel è longinquò statim lætari, gestire, concurrere, & libenter simul edere, bibere, ludere, rarò admodum inter se pugnare; ac si quando pugna contigerit, mox post victoriam sine noxa plerumque partam, eadem pacatè & suaviter admodum consociari. Quoniam autem liquet placidæ hujusce consociationis & concordiaë causas quæ brutis animalibus sunt intrinsecæ, esse planè necessarias, nec alias omnino esse quàm quibus ipsorum sanguis, spiritus, cerebrum, & nervi in statu sanitatis conservantur, manifestò exinde sequitur eorum singulorum salutem propriam à propensione ad amicam cum similibus consociationem divelli non posse, sed simul cum ea facillimè, ac naturaliter conservari; quod è secundo hoc indicio quod animalibus omnigenis hominique adeò commune est, erat colligendum.

§. XIX. Huic cognatum est tertium quod ex affectuum circa bonum pluribus commune versantium suavitate & jucunditate desumitur: hoc autem ideo præcedenti cognatum est quoniam affectuum ortus, virésque omnes ab imaginationis nutu pendent. Physiologis autem notissimum est, Quòd in amore, desiderio, spe, lætitiâ, præsertim dum circa bonum

bonum *magnum* versantur, sanguinis, cordisque motus, animali vitalis, juvatur; adeò ut arteriæ venæque succo suo jam mitiore, simul & ocyùs fluente, repleantur, spiritúsque generentur agiliores, totaque circulatio atque adeò omnes animalium functiones faciliùs peragantur. Nec minùs manifestum est, Bonum quod notum est ad plurimos se diffundere (inter quos ipsum animal de quo loquimur, comprehenditur) hoc ipso nomine *maximum* videri. Quare necessariò iisdem illis affectibus quibus congenera juvat animalia, ipsum quoque plurimùm juvabitur: & eo ipso quòd hoc intimè in se naturaliter sentit, in hos affectus velut ad sui conservationem valdè utiles & cum ea conjunctos fortiter propendebit, præmiùmque cum his affectibus naturaliter cohærebit. Dixi autem animal quodvis suavem effectum, seu jucunditatem hujusmodi Passionum sentire; modus interim quo passiones hæ juvant plerosque homines Physiologiæ ignaros latet; multòque magis latet bruta: sufficit interim ad propensiones quas dixi generandas quòd effectum sentiunt. E contrario autem in odio, invidiâ, timore, tristitiâque obstruitur sanguinis motus, & cor gravatur, ut difficiliùs in systole expellat, unde & pallidior conspicitur hominis vultus, & innumera in toto corporis œconomiâ, in cerebri verò & generis nervosi functionibus præcipuè, sequuntur incommoda, ut morbi qui lieni & melancholiæ solent tribui. Medicæ considerationis est hæc res, ideòque libens eam relinquo illius artis filiis, qui illam in humani generis salutem nobilissimis inventis indies exornare satagunt. Unicam tantùm transcribere libet historiam planè mirabilem ex Harvæi *exercitatione Anatomica de circulatione sanguinis*, quæ nobili exemplo ea quæ diximus, illustrat. His autem verbis ab eo exprimitur pag. 89. editionis Cantabrigiæ. “Virum cordatum novi qui pro ira & indignatione ob acceptam injuriam à potentiore, & illatam contumeliam, adeò æstuans exardescebat, ut invidiâ & odio indies ob inhibitam vindictam auctis, & animi passione
“vehe-

“vehemente quâ maximè exulceratus erat, nemini pate-
 “factâ, tandem in mirum morbi genus incidit, summâq;
 “oppressione & dolore cordis, & pectoris miserè conflicta-
 “batur, ut nullis adhibitis ex peritissimorum auxiliis pro-
 “ficientibus, in scorbuticam tandem post aliquot annos
 “Cachexiam incidens contabuit, & moritur. Huic tan-
 “tummodo aliquid solaminis accidit quoties & quamdiu
 “tota pectoris regio comprimeretur. Huic quoque arteriæ
 “jugulares pollicis magnitudine distentæ, tanquam utravis
 “esset Aorta ipsa, aut arteria magna descendens, altè &
 “vehementer pulsabant, & tanquam Aneurismata duo
 “oblonga apparebant; in cadavere dissecto inveni cor,
 “& Aortam adèò distenta, & sanguine referta, ut cordis
 “moles & ventriculorum cavitates bovini cordis magni-
 “tudinem adæquabant. Hæc ille; à quibus observatur ex
 hujusmodi affectibus obstrui motum sanguinis, idque (ut
 videtur) in exiguis arteriarum ramulis, qui per cerebrum
 sparguntur, & ingentia indè cordi, totique adèò animali
 mala provenire, tristiâque morborum symptomata, à qui-
 bus ipsi vitæ (quæ homini cum cæteris animantibus com-
 munis) periculum imminet: Hinc itaque patet ex ipsa
 animalis, & affectuum naturâ, moneri homines, ipsis ex usu
 fore, ut benevolo sint animo in alios, quoad fieri potest,
 omnes, quandoquidem odium in unicum hominem æstuans
 tanta osori attulerit mala.

§. XX. Sequitur indicium ejusdem rei quartum indè
 desumptum, quòd animalia vi earundem Causarum, quæ
 singulorum vitam conservant, impellantur ad conatus spe-
 ciei suam conservandi, adèò ut naturali planè vinculo
 hæc duo inter se connectantur: Hinc enim fit ut magno
 amore socientur inter se animalia congenera, sexu distin-
 cta, unde plurima sibi invicem grata præstant, & ut pro-
 creetur proles quam velut suum sanguinem diligant &
 tueantur, nisi insolitum quiddam contingat quod natura-
 les eorum propensiones immutet. Ea autem quæ rarò
 Q adèò

adeò accidunt in rationes venire non debent, cùm ordinatus naturæ status est æstimandus: Conjunctissima inter se sunt prolis procreatio, & *σοφία*, quæ ad studium illam enutriendi stimulat. Conservatio enim est tantùm continua quædam rei generatio; eadem ergo causæ naturales ad hanc atq; ad illam animal impellent: Manifestum autem est prolem conservari non posse, nisi pacem, seu benevolentiam inter se colant consimilia animalia. Ideòq; naturaliter volunt benevolentiam hanc non minùs diuturnam esse quàm cupiunt esse suæ sobolis durationem; in tali autem benevolentia, amplà nempe & diuturnâ, consistit studium boni communis totius speciei, illud scilicet ad quod animalium ingenium assurgere queat; quod quidem, homines si excipias, hebes est admodum & minimè providum. Exigua tamen illa solertiæ umbra quâ omnigena pollent animalia, sufficit ad efficiendum ut sibi, proliq; suæ fere semper consulant, exercendo aliqualem erga congenera animalia benevolentiam. Quoniam autem naturalem amorem prolis provenire innumus ab iisdem causis quæ efficiunt ut animalia ad prolem generandam propendeant; ostendendum est hanc propensionem animalibus jam ad virium suarum *ἀκμὴν* progressis intrinsecam esse, & ab iis causis profluere quæ ad ipsorum singulorum conservationem & vigorem sunt necessariae: unde sequitur necesse esse ut animalia simul cum sua salute, speciei suæ continuationem bonumque adeò commune quærant: Hoc autem è modo quo formantur ac nutriuntur liquidò constat: Certissimum enim est quòd eadem causæ quæ sive in utero, sive in ovo partes ad individui nutritionem requisitas efformant, ut ventriculum, Cor, &c. simul etiam vasa spermatica, & sexuum discrimina, in primis animalium rudimentis fabricant, ut observavit Harveius de *Generatione Animalium, Exercit. 69.* Ex eadem succi nutritii massâ sanguini permistâ pars facessit in nutrimentum, pars in semen transit ad prolem generandam. Tota circulatio sanguinis

nis, omniâque ejus auxilia, ut muscularis Cordis vis, valvularum in venis artificium, eodem opere privatae individui nutritioni deservit, & publico officio fungitur ad generis propagationem, dum materiam è qua semen elaboratur, ad vasa spermatica demittit. Quicquid denique quævis viscera, aliæve partes corporis præstant ad tuendum sanguinis statum naturalem, id simul & ad individui vitam servandam facit, & ad prolis procreationem saltem remotè disponit; ea enim omni magnâ sanguinis intemperie impeditur.

In latissimum hîc sanè liceret expatiari dicendi campum, verùm, ne nimius sim, visum est reliqua quæ huc spectant Lectoribus Physiologis, Medicisque relinquere ulterius prosequenda, & ex paritate rationis cum ipsis quæ suggestimus ad mores è naturæ indiciis formandos applicanda. Ego hoc tantùm adjiciam, manifestum admodum esse, animalia hoc modo in alterius sexûs, & prolis amorem impelli, atque adeò angustam *φιλαυτίαν* exui, quâ semel sepositâ facilè ducuntur ad alia atque alia adamanda, donec amor tandem omnia congenera ob naturæ similitudinem complectatur; atque adeo in communi animantium naturâ fundatum esse illud quod multiplici experienciâ observatum est, homines post susceptam prolem pacis esse amantiore; & propensiones ad prolem suscipiendam omnes ad pacis amorem disponere.

Interim prætereundum non est vulgare illud effugium, quo hoc aliâque indicia à propensionibus naturæ sumpta, è quibus ratio humana legem discat, eludere solent multi; quanquam ex his propensionibus sæpe id fiat, quod multis prodest, eas tamen omnes à solo propriæ voluptatis amore provenire, actûsque adeò omnes hinc profluentes alium nullum finem habere, ideòque nihil præter meram *φιλαυτίαν* indicare. Respondeo (1) Liquidò constat ex iis quæ præcedunt, me non desumere indicium legis naturalis de quaerendo bono Communi è fine quem sibi proponunt anima-

lia: nihil affirmo de eorum intentionibus. (2) Probari tamen non potest, quod animalia in actionibus voluntariis, quibus aliorum bono juxtà ac suo reipsâ inserviant, utrumq; tamen non pari ratione prospiciant ac velint. Certè longè probabilius est utrumque effectum similiter intendi: siquidem ità se res habet in iis quæ homines consultò agunt, omnia scil. effecta provisa actionum suarum intendunt producere, quamvis eorum alia aliis magis eos moveant ad agendum, magisque eos delectant, postquam ab agendo quiescunt; ea autem quæ efficere intendunt, meritò fines actionum dicuntur. (3) Dato, non concessò, quòd animalia suam tantùm conservationem fœlicitatémque quærent, ut finem, & erga congenera animalia benevolentiam exercerent, velut medium ad eorum finem naturaliter & perpetuò necessarium; etiam hâc ratione evinceretur naturam indicare quærendum esse bonum toti generi commune, & æquè valida indè nasceretur obligatio ad usum mediorum adeò necessariorum, ac esset obligatio ad suppositum finem, vitæ suæ nempe conservationem. Eadem enim est obligatio ad media necessaria, ac ad finem ipsum. Hæc autem æquè valida est ac ulla quæ è pœnis legum civilium oriri potest; illæ enim nihil majus quàm mortem minitari queant. Hanc obligationem longè maximam, seu potius unicam realem esse contendunt, qui hæc objiciunt. Hanc itaque ob causam præter alias non paucas, frustra est Hobbius, qui (ut tollat obligationem naturalem ad boni communis studium) omnes propensiones naturales eò facientes conatur resolvere in suæ solùm conservationis, vel sibimet ipsi placendi studium. Sic partim in libello *de Humana Natura* Anglice Scripto, *cap. 9. §. 10, 15, 16, 17.* partim in *Cive, cap. 1. §. 2.* non solùm amorem illum quo ferantur animalia in speciei suæ propagationem, sed & σοφὴν illam quâ proles nata excipitur, & educatur, omnémque charitatem erga quosvis, & misericordiam erga afflictos oriri affirmat exinde, quòd animalia his motibus aut *aliquod sibi commodum*

*commodum querant, aut saltem ut magna sentiant de suis viribus, seu bene de seipsis opinentur, quæ Gloriæ est definitio Hobbiana; verùm præterquam quòd horum effectuum vis intrinseca, & effecta quibus longè plus aliis præstatur, quàm ipsis agentibus, apertè reclamant; idque satis sentiunt animalia in quibus vigent, adeoque non possint non plus aliis intendere quàm sibi: si daretur affectus hos animalibus necessariò inesse, ut sese commodis quibusdam & hæc gloriâ Imaginariâ bearent, maneret tamen obligatio ad actus cæteris proficuos ut sibi nullatenus deessent, in his quæ supponit naturaliter & necessariò ideoque perpetuò appeti. Fieri enim non potest quin spe his fruendi, metuque ne hæc amittantur si negligantur, actus, qui aliorum bonum respiciunt, teneantur; & agnoscit Hobbius, obligationem naturalem locum habere ubi spe metuque libertas hominum coercetur, de Cive. cap. 15. §. 7. Valida sanè mihi videtur hæc ratiocinatio contra Hobbianos objectores; verùm in quo consistit obligationis moralis natura alibi explicuimus, hîc tantùm dicam, In veris Morum regulis, è quibus obligatio naturalis nascitur, finem adedò angustum, unius scil. hominis conservationem non respici, sed communem omnium rationalium fœlicitatem. Contrà autem Hobbius exiguum hunc finem in humanarum actionum regulam proponit, eo consilio, ut ipsi negligere possint actiones quasilibet, propensionésque naturales in aliorum bonum utiles, quandocunque ipsis non videbuntur in rem suam facere; etsi revera (quod tamen plerosque *Philosophi* excæcatos frequenter latere solet) Publici boni studium actibus externis testatum nunquam non est medium necessarium ad singularis cujusvis hominis fœlicitatem summam. Denique ne nimii simus in hujus objectionis solutione, considerandum est nos non ex actibus voluntariis, quorum fines in diversis animalibus, aut in eodem animali diversis temporibus sunt varii, judicium nostrum sumpsisse; sed ex actibus, & propensionibus planè necessariis, quæ insunt animalibus*

animalibus etiam insciis, & quandoq; repugnantibus, quæq; uti paucis innuimus, ab ipsa corporis sui fabrica, & temperie proveniunt; non enim ex eo quod eligunt cupiuntque sese conservare, sed è naturali cordis systole amandatur sanguis in vasa spermatica, seménq; indè secernitur, atque fermentatur; unde etiam oriuntur veneris stimuli, & appetitus sobolem procreandi, tuendique: eadem enim causa appetitum utrumque generat: sicut ex eadem materia & formatur primitus animal, & aliquamdiu nutritur, crescitque in utero vel ovo; adeò tamen insciis parentibus hæc fiunt, ut licèt operam suam ministrent, nesciant tamen antequam in lucem exeat soboles, mas an foemina procreetur; ore, an umbilico, an utroq; nutrimentum hauriat: immò an omninò vescatur, aut etiam vivat necne. Ex his autem liquet in efformatione aut nutritione foetus nondum in lucem editi, animalia non dirigi à sua cognitione effectum seu finem prospiciente: multò verò minùs à prospectu conservationis vitæ suæ hoc modo procurandæ; illa enim propagatione speciei potius labefactatur: sed & actus hos sine consilio ab illis fieri, & propensiones ad hos actus multò magis esse necessarias: scilicet in his actibus animalia planè sunt similia vegetabilibus, quæ licèt sensu careant, omniq; finis prospectu, non tamen sibi solis nutrimentum hauriunt, sed & semen proferunt in speciei suæ propagationem: atque adeò uti in ovis & pulli corpus continetur, & alimentum idoneum quo nutriatur donec maturus satisve strenuus evadat ut aliunde sibi cibum quaerat, concoquatque; ita etiam in seminibus præter exiguum germen (quod futuræ plantæ est rudimentum) continetur etiam materia apta, quæ postquam humectata est, & calore idoneo in fermentationem quandam concitata, in teneras germinis radices sese insinuat, & illud nutrit, donec tantas vires acquisiverit, ut è terra vicina alimentum possit desumere. Postea verò cum in lucem prodit foetus, animalia jam sentientia animal sibi simile suo è sanguine, ipsorum operâ

operâ naturali factum esse, indè intus disponuntur ut id nolunt actu, vel neglectu voluntario infectum facere; & sunt sanè quæ modò diximus Physiologis satis comperta; quæ si quis distinctiùs explicata videre velit, medicos nostros clarissimos legat, nempe Doctores, Harvæum, & Highmorum *de generatione*, & Needhamum in erudito opere *de formato fœtu*. Sufficiunt illa quæ annotavi pauca ad evincendum quòd ex ipsa fabrica & temperie animalium (immò & vegetabilium) ab universalibus causis determinatis validæ oriuntur propensiones ad sobolem non modò generandam sed & nutriendam. Quinetiam experientiâ notissimum est propensiones hæc in animalibus ætate & usu invalescere, adèd ut vehementes nascantur dolores, si quid iis contrarium acciderit: hinc ille hominum lachrymæ, quæ in frustrato amore, aut in sterilitate, aut amissione liberorum distillant: ideòq; ex his, aliisque hujus generis innumeris quæ indies occurrunt, facilè quis colligat, ordinarium plerumque animalium statum ipsis ingratum admodum fore, nisi (quantum possint) per benevolentiam erga alia sibi congenera, societate cum iis utantur amicâ, cujus beneficio prolem procreent, educèntque, quantum fieri potest, tutissimè. Deniq; integra animalium compages, (quoniam ea necessària est consuetarum functionum actionumq; causa) apertè indicat, ab iisdem causis internis provenire actus propter suam conservationem, & affectus eatenus benevolos, quantum satis est ad amicam cum congeneribus animalibus consociationem: hæc enim duo ab omnigenis animalibus ut plurimum reipsâ fiunt, quanquam contingat aliquando, sed rariùs, per ignorantiam, aut affectus perturbatos, vel sibi, vel aliis ejusdem speciei nocere. Quoniam itaque frequentior est inter ipsa concordia, pauciores autem sunt discordiæ, sequitur causas naturales concordiæ ipsis intrinsecas esse fortiores; vel eorum naturam, ubi nulla sunt Civilis Societatis adjumenta, in hunc effectum potiùs quàm discordiam propendere; quod præcipuè contendimus,

mus. Hoc enim sufficit. (nisi evincatur hominum naturam animalem eâdem in brutis ferociorem esse, paciâque magis inimicam) ad probandum quòd in omnibus deliberationibus de futuro (in quibus tantùm quid ut plurimum contingit statuendum est) generatim concludere liceat pacatam cum aliis consociationem propensionibus nostris gratiorem fore, eandemque in aliis potiùs expectandam esse, quanquam in aliquibus casibus res aliter eveniat. Quemadmodum verè quis pronunciet alex naturæ magis convenire ut non jaciatur Senarius primo jactu quàm ut jaciatur, quoniam quinque sunt casus possibiles qui huic jactui repugnant, unus autem qui favet. Quòd autem animalia ratione carentia cum aliis sui generis plerumq; agant benevolè, id quidem facile est probatu, percurrendo omnia illa quæ in capite primo requiri indicavimus, ut publico cujusvis generis bono quicquam inservire dicatur. Abstinent enim à noxa sibi invicem ferendâ, ut plurimum. De Serpentibus hoc memoravit Juvenalis, quòd

Parcit

*Cognatis maculis similis fera. Quando Leoni
Fortior eripuit vitam Leo? quo nemore unquam
Expiravit Aper majoris dentibus Apri?
Indica Tygris agit rabida cum Tygride pacem
Perpetuam: Sævus inter se convenit Ursis.*

Quinetiam benigniùs se gerunt erga ea quibuscum aliquamdiu vixerunt; notâque est Ciconiarum erga parentes *ἀντιπλαγία*, in quibus gratitudinis vestigia reperiuntur. Limitatus in iis omnibus conspicitur tum erga sese, tum erga prolem, amor, & parata sunt ad officia quædam mutua præstanda, non leviora modò, ut cùm collidunt, sed & graviora, ut cùm sibi invicem opem ferunt adversus hostes communes; idque se expectare indicant voce quadam propriâ, quâ pleraq; animalia, ubi periculum immine-

re sentiunt, alia convocant in auxilium. Sunt autem hæc (substantiam actuum si spectes) eadem cum iis quæ in boni communis curâ necessariò includi diximus, quæ quidem modo valdè imperfecto à brutis fiunt, sed verè proportionato tenuitati cognitionis quâ utuntur in rebus ad suam-ipsorum conservationem necessariis.

§. XXI. Causas si quæramus animalibus intrinsecas quæ ad hæc plerumque facienda ea determinent, præter eas à quibus priora sumpsimus indicia, hæ sunt ipsis propriæ quatenus ab inanimatis corporibus distinguuntur. Impri-
 mis eorum compages è partibus admodum diversis coagmentata pluribus indiget ut conservetur, quàm mineralia aut plantæ. Sanguis enim cæteriq; liquores iis vitales, ut Lympha, bilis, succus pancreaticus, & latex fortè nervosus, ac spiritus, adeò perpetuis mutationibus sunt obnoxii, & ipsâ diaphoresi exhalantur, ut novis continuò succis opus sit, nec non exercitio, quiete, somno, vigiliâ, pacatis affectibus, quibus ad justam temperiem restituantur, quæ fuerint mutata; aut quod est absumptum reparatur. Quoniam autem hinc in iis fit famis, sitis, variarúmque ægritudinum sensus valdè molestus, stimulantur ad quærendas, tentandásque commodissimas rationes alimenta, & medelas, aliáque subsidia sibi quærendi, quales scilicet suarum virium æstimatio, & rerum omnium quæ ipsis occurrunt notitia, suggererit. Occurrit autem nihil quod ipsis penitiùs notum sit quàm congenera animalia, quorum & vires, & necessitates è similitudine cum suis facillimè æstimant, & ex eadem naturæ similitudine amoris, auxiliíque spem aliquam hauriunt. Causa autem istius spei est, partim quòd res similes similia de se phantasmata, adeoque similes affectus (nisi gravis aliqua impediatur causa, ut passio, error, dissimilitudo valdè displicens, &c.) generare soleant, adeò ut eodem quo sese amore complectantur, alia animalia sibi congenera: partim verò quia prospiciunt facillimè è discordia & contentione mala quidem ingentia ac innumera, boni
 R
 autem

autem vix quicquam sperari posse. Quippe propter virium æqualitatem, aut accidentia multa quæ vires majores minoribus exæquent, (qualia sunt somnus, lassitudo, morbi, confociationes plurium imbecillium, locorum opportunitates variæ, in quibus imbecilliores vincant fortiores) non rarò contingat ut sibi invicem noceant, ipsamve mortem inferant. Si enim potentiæ quæ inter se contendunt quovis modo fiant æquales, illæ sunt ad invicem uti pondera in æquilibrio posita, quorum utrumvis alterum distinare potest à loco quem petit inferiore, neutrum autem eò quò tendit potest pervenire. Atque hujusmodi mala contingunt in virium æqualitate, cum unum animal cum altero concertat, etsi cum aliis pax utriusque colatur: At si cum omnibus susciperetur bellum, toties cum viribus longè superioribus certamen esset ineundum, ut vitæ nulla spes relinqueretur. Breviter, verisimile est, ipsis brutis judicantibus, ubi omnibus in rerum natura suppetit quod magis conducit ad singulorum propriam aliorumque conservationem, satius esse rerum usum inter se, ut occasio tulerit, per concordiam dividere, & præsentibus tantum necessariis uti, quàm belli perpetui periculis sese exponere, ut rerum non necessariarum copiâ cumulentur.

In voluntate autem concedendi istiusmodi divisionem rerum, & operarum mutuarum, eamque conservandi postquam facta est, continetur summa actuum omnium quibus bonum suæ speciei commune procuratur; quare ipsa etiam bruta aliquatenus vident connexionem inter suam-ipsorum conservationem & actus ad bonum suæ speciei commune facientes, atque hanc ob causam inter se benevolè agunt; id quod erat explicandum. Hoc solum adjicere visum est, ea quæ in animalibus notavimus omnia simul esse consideranda velut concurrentia ad subministrandas vires, & ad efficiendam propensionem versùs commune sui generis bonum, eamque adeò fortem & constantem, ut nisi animalia ei obsequantur, caritura sint magnâ parte suæ foelicitatis, quæ

in eo consistit, ut grata fiant naturalibus eorum inclinationibus, & dolorem sentient oriundum è lucta passionum inanium quæ naturalissimis hisce principiis repugnant, quarum vis à nulla imaginationis delusione dependet; adeoque rectè distinguuntur ab istis passionibus quas inanes dixi, quoniam à delusa proveniunt phantasia. In eum autem finem visum est in causis benevolentiae hujus erga congenera animalia, quæ in brutis omnigenis conspicitur, inquirere, quoniam manifestum esse duxi eas omnes (aliasque insuper majores) in hominibus reperiri, eosque adeò ex his saltem causis à natura aptos fieri ad talem inter se consociationem, plerumque certè amicam, qualem inter bruta congenera videmus, quæ rationis auxilio ad majorem perfectionem evehatur.

§. XXII. Hobbium interim non latuit hoc cum suis principiis minimè consistere, ideoque sæpe hæc in contrariam sententiam insinuat: *homines ursis, lupis & serpentibus esse ferociores; statum eorum naturalem esse statum belli omnium in omnes; nullam inter eos esse naturam boni vel mali publici antequam civitates constituantur, adeoque nullam ejusmodi boni notitiam, nullum ejus appetitum.* Loca in quibus hæc tradit alibi citavimus; hîc autem considerandus locus quidam in *Leviathane Cap. 17.* cui consonat libri *de Cive c. 5. §. 5.* ubi sibimet ipsi objicit, *Animalia quedam bruta, ut Apes, & Formicæ, pacificè in eodem alveari, & eâdem formicariâ inter se vivunt: rogâtque quid impedit quò minùs homines idem faciant?* Respondet autem sex articulis, quorum summa est hæc; **I. Homines litigant de Honoribus, illa animalia non item.** Regero autem; Honores Civiles (de quibus contentiones aliquando oriuntur) locum non habere in statu naturali, seu ante constitutas civitates inter homines, ideoque de his eos non posse contendere in statu naturæ de quo nunc agitur, magis quàm bruta animalia: Deinde, vera gloria, seu honos qui extra civile regimen haberi potest, definiente Cicerone, est consentiens laus bonorum,

norum, & incorrupta vox bene judicantium de excellenti virtute. *Tusc.* 3. Virtutes autem omnes communis boni studium continent, indèq; solùm reportatur bonorum laus. Ex amore talis honoris tantum abest, ut bellum, idque in omnes oriatur, ut è contrario hoc veluti calcari stimulantur homines præ cæteris animalibus ad virtutum omnium exercitium quæ, Hobbio teste, sunt pacis communis media necessaria. *Leviath. cap. 15.* Respondet 2do. *Inter animalia illa bonum publicum & privatum idem esse. Ergo ad bonum privatam dum feruntur naturaliter, simul procurant bonum commune; homini autem in bonis propriis nihil tam jucundum est quàm quod alienis sunt majora.* Ego verò hæc repono; gratum nobis fecisse Hobbium quòd hîc imprudens agnoverit esse aliquod bonum publicum seu commune, extra regimen civile; & hoc ab ipsis brutis reipsâ procurari. Aliter docuit alibi: vide *lib. de Homine c. 10.* verba ultima: existimamus autem cognitionem boni publici homines ad pacem & virtutem ducere aptam esse, quippe est illud suâ naturâ amabile, & boni privati firmissimum munimentum. Ejus etiam diversitas (aliquibus in casibus) à bono quorundam privato non est sufficiens ratio cur homines potiùs inter se pugnarent quàm apes & formicæ, quarum bonum commune à privato pariter distinguitur. Quod autem addit de hominibus, si universaliter intelligantur, ut verba ejus sonant, falsissimum est, & sine probatione dictum: nisi fortè remittendi sumus ad generalem illam, uti vocat, demonstrationem rerum hujusmodi quam innuit in *Leviathanis* proœmio; scilicet novit Hobbius seipsum, & nihil sibi in rebus suis jucundius esse quàm quòd alienis sint majores, indèq; colligit omnibus easdem esse cogitationes. Verùm oportuit aliquid in rerum aut Hominum natura ostendisse, unde necesse sit ut omnes homines ita judicent. Nôrunt certè quotquot verè rationales sunt, è naturæ suæ necessitate, ac rerum usu, de rebus suis statuere, jucundæ sint necne; & quo gradu ipsos juvent sine comparatione

cum rebus alienis. Stulti sunt aut invidi qui de solo rerum suarum excessu supra mensuram alienarum lætentur. Quòd si de hujusmodi tantùm hominibus sententiam illam intelligi vellet limitatè, tum sufficientem non assignat causam universalis belli omnium in omnes, sed contentionis fortè alicujus à stultis & invidis movendæ, quam prudentiorum ratio aut vis facilè coerceat ne universis noceat. Tertio autem respondet quòd *Animalia cætera, quia ratione carent, in rerum suarum communium administratione nihil vident, aut videre sibi videntur quod culpent: homines aliter: indè bellum.* His sic respondendum esse censeo. Rationem hanc nihil suggerere quò minùs homines pacatè inter se agerent, si nullum esset regimen Civile cui subjicerentur; quo casu propensiones naturales ad benevolentiam universalem, legesq; naturæ omnes locum haberent, his non obstantibus. Nec quicquam affert quò minùs tales homines inter se consentirent ad constituendam civitatem, (hæc autem illa sunt quorum causas nos quærimus) sed objicit aliquid quod impedit ne constitutam per consensionem solam conservent. Videat autem Hobbis an non hæc quæ de permultorum hominum ingenio scribit, pariter concutient fundamenta pacis in civitate per unionem ab illo fictam constituâ. *Permulti, inquit, sunt, qui se cæteris sapientiores & regendæ civitatis capaces, esse putant, qui dum suo quisque modo reformare volunt, dissident inter se, & belli causa sunt.* Annon hujusmodi homines pacta quibus inter se uniti fuerint, violari solent, & in bella civilia erumpere? Deinde verò considerandum est. Rationem hominum multò efficacius pacem & concordiam promovere, detegendo innumeras imposturas imaginationis, & passionum, quàm discordiam per suam fallibilitatem, in rebus ad pacem communem semper necessariis, quæ paucæ sunt & admodum conspicuæ. Præterea homines non statim atque videre sibi videntur quod culpent in rerum communium administratione, bella movent; eadem ratio quæ culpam detegit movet etiam

multa ferenda esse pacis servandæ causâ, suggeritq; modos varios quibus tentari possit pacificè emendatio talis culpæ. Tuum judicium appello (amice Lector) an hominis conditio deterior sit conditione brutorum quia ratione utitur? Annon potiùs iniquè de hominibus statuerit Hobbius qui eorum rationem ream peragit omnium miseriarum è bello & discordia ortum trahentium; & hac de causa contendit homines minùs pacatè inter se agere, quàm bruta irrationalia? Verùm totum hoc quod respondet Hobbius est nihil ad rem. Quæritur enim de obligatione præceptorum rationis rectæ, ante civitates constitutas: Respondetur hominum multorum rationem adeò falsam esse, ut civitates constitutas dissolvat. Quartò asserit idèò *homines non posse pacificè inter se vivere equè ac apes, &c. quoniam illa animalia verborum arte illâ carent, quâ homines alii aliis suadere solent Bonum esse Malum, & Malum Bonum, &c.* & alter alterius actiones ita reprehendit, ut indè turbæ oriuntur. Scilicet, quia aliquando contingit ut fucatæ orationis usu concitentur turbæ; ergo homines (utpote qui eâ possint uti) certò nolunt inter se pacem tueri. Laxa certè nimis est consequentia. At probare oportuit homines necessariò, aut saltem certò velle uti, idq; constanter, ejusmodi seditiosis orationibus quæ ad bella movenda aliquid faciunt; præsertim cùm tot sint causæ tum ipsis intrinsecæ, tum extrinsecùs conspicuæ quæ ipsis suadeant potiùs pacem quærere. Probandum esset præterea ejusmodi conciones necessariò, aut saltem semper eò usque valituras esse apud auditores omnes, aut plerosq; ut statim in bellum ruerent. Fieri enim potest ut perspicaciores sint, quàm qui fucatis verbis se illudi patiantur. Fieri potest ut prudentiorum orationibus pacificis, solidiore ratione fultis, fidem potiùs adhibeant. Fieri potest ut rerum momenta potiùs expendant quàm inanem verborum sonum. Atque huc certè ipsorum natura eos ducit: Sciunt enim se non verbis pasci posse, aut ab injuriis defendi, sed actionibus, à benevolentia

tia mutua proficiscentibus. Quid vetat quin potentior sit bonorum suada, cui & ratio tum oratoris, tum etiam auditorum, & ipsa rerum natura suffragatur? Quidni plus valeat lingua quæ legatione fungitur pacis, quàm quæ classicum canit? Cauti omnes diligenter potiùs attendunt ad ea quæ alii faciunt, quàm quæ dicunt; immo & insuper curant ut adeò libretur eorum potentia, quibus fidunt, ut sine summo suo periculo eos lædere ne possint quidem. Quòd si insuper expendat lector quanti momenti sint verba tam ore prolata, quàm scriptis mandata ad contractus omnes faciendos, & ad Legum memoriam conservandam, (quibus duobus omnis pacata Societas continetur;) non dubito quin mecum sentiet eorum usum multò magis valere ad Pacem faciendam firmandamque, quàm ad eandem eliminandam; adeoque in humani generis commodis numeranda esse, non inter ea quæ homines brutis magis inhumanos faciant. Verùm instat Hobbius. Quintò, *Bruta inter injuriam & damnum non distinguunt: itaque quàm diu bene sibi est, ceteris non invident: Homo autem tum maximè molestus est quando otio opibusque maximè abundat. Tunc enim sapientiam suam in Regentium actionibus reprehendendis ostentare amat.* Scilicet, Antithesis hoc innuit, Homines brutis minùs pacificè agere, quia distinguunt inter injuriam & damnum. Ego verò longè aliter sentio, Homines libentiùs damnum ferre etiam ab hominibus datum, modò nè fiat injuriâ. Omnémq; distinctionem inter hæc duo fundari in juris, legumque cognitione, quam libenter agnosco hominibus propriam esse. Quòd autem hæc cognitio efficiat homines ad pacem violandam proniores, seu ad conculcandum leges & aliorum jura suis similia, id ferre nequeo. Fateor equidem jura ab hominibus violari posse per effrænes aliquorum cupiditates, hæc cognitione nequicquam seu incassum repugnante; verùm cognitio discriminis inter ea quæ jure fiunt, & quæ injuriâ, efficere nequit ut ad injurias inferendas sint procliviores. At invidebunt

aliis.

aliis (utî innuit ex antithesi) & sapientiam ostentare amabunt reprehendendo Regentes: Certè non sine injuria, paucorum vitium toti generi humano objicitur; idque sine probatione nisi fortè in seipso hos affectus conspexerit, & indè eos hominibus omnibus naturales esse concluderit; nam hanc rationem cognoscendi humanum genus, gentium Rectoribus, aliisque omnibus commendat in Proœmio *Leviathanis*: nec aliam ullam esse harum rerum demonstrationem: sed monet ut examinemus an nostris hæc congruant cogitationibus. Meis sanè non consentiunt. Sim ipse fœlix, sint alii fœliciores, non equidem invideo, mihi nihil detrahetur. Modestiores etiam censeo naturam humanam quàm quæ in reprehendis Regibus delectetur. Oportet ut longâ consuetudine quilibet audendi confirmetur illius audacia, qui ad perduellionem moliendam processerit, in quo crimine innumeræ cædes, rapinæ, sacrilegia, omniâque simul flagitia continentur. Verùm incongruè admodum ab Hobbio hoc scelus hominibus objicitur in statu quem supponit naturali, qui regiminis Civilis constitutionem, secundum ejus hypothesin, præcedit; videamus itaque an in ultima responsione meliùs evincat, humanum genus ad pacificam consensionem brutis animalibus minùs esse idoneum? *Animalium* (inquit) *illorum consensio à Natura est; consensio autem hominum à pactis est, & artificialis. Mirum ergo non est si ad firmitatem, & durationem ejus aliud præter pactum requiratur, nempe Potentia communis à qua singuli sibi metuant, & quæ omnium actiones ad bonum commune ordinet.*

Respondeo. Pares planè esse causas naturales hominibus intrinsecas quatenus sunt animalia, quæ eos ad consensionem de exercenda mutua inter se benevolentia perducant; pares (inquam) iis quæ in quibusvis aliis animalibus reperiuntur, v. g. in bobus, leonibus, apibus; idque veluti in brevi specimine conati sumus ostendere in iis quæ paulò antè dicta fuère: & insuper majores ostendemus post hæc.

Nihil

Nihil autem ostendere potest Hobbius quod homini deest, & causa est pacificæ ejusmodi consensionis quæ in brutis reperitur. Id enim quod additur, eam esse pactitiam inter homines adeoque artificialem, vulgus fortè fallat, à philosophis facilè redarguetur. Pacta enim illa vi naturæ tum animalis, tum rationalis fiunt. Certè si homines nulla inter se fecissent pacta, nullâq; uterentur ratione, tantundem tamen valeret inter illos communis natura animalium ejusdem generis, ut consentirent in mutuam benevolentiam eatenus colendam quatenus inter omnia bruta ejusdem speciei, & est hæc consensio, & naturalis esse agnoscitur. Quid itaque vetat quin postquam accesserit hominibus ratio & verborum usus, maneat consensio illa adhuc naturalis? Ratio non tollit conatus & propensiones naturales ad concordiam, nec consensio naturalis minùs firma fit aut inconstans, eò quòd verbis exprimat: quemadmodum appetitio & assumptio cibi potùsq; non desinunt esse actiones naturales in homine, etsi hunc appetitum verbis exprimat, & ratione suâ locum, tempus, genùsq; cibi sumendi constituat. Præterea verò quandoq; Hobbius concedit rationem esse humanæ naturæ partem ac facultatem naturalem, ut *de Cive cap. 1. ast. 1. cap. 2. §. 1.* idque alii omnes (quântum scio) constanter agnoscunt; unde sequitur eam insuper Societatem seu consensionem, quam ratio suaserit per pacta stabiliendam esse, ex hominum natura scilicet rationali provenire; eamq; adeò naturalem dici posse meritò, etsi arctior longè fuerit, pluribûsq; conditionibus astricta quàm ulla uspiam inter bestias conspicienda. Patebit autem consensionem oratione profectam ideo aptiùs naturalem dici, si consideremus rationem practicam à natura optimi finis quem prospicere possumus, ac optimorum mediorum quibus uti valeamus, prorsus determinari. Atque insuper rationis omni operâ nihil aliud effici, quàm ut propensiones illæ ad concordiam cum aliis sui generis, quæ omnibus animalibus naturales sunt (sed in brutis valdè confusè & cæco modo se

exerunt) ad integrum suum objectum, Rationales scilicet universos, dirigantur, & ut singulæ actiones inde optimo loco, tempore, cæterisque circumstantiis eliciantur. Sic meritissimè illa cibi, potusve sumptio naturalissima dicitur, quæ & generaliter à constitutione animalis provenit, & in omnibus casibus particularibus à ratione animalis valetudinem curante perfectissimè dirigitur, absque ullo in diætâ errore. Possunt tamen præcepta illa diætæ regendæ, quorum vim & veritatem ratio ex natura rerum observat, Artis nomen mereri: Ars enim est habitus actiones dirigens, prout finis & mediorum natura indicârit: habitus autem hujusmodi agenti rationali planè naturalis dicatur, siquidem ejus partes, seu præcepta pauca fuerunt, adeoque manifesta, ut faciliè imbibantur è natura rerum, absque institutione, & dum aliud agimus; quemadmodum bruta victus sui regendi modum à sola experientia colligunt; immò & plantæ sine ullius sensûs, nedum artis, adjumento congruos tantùm succos è terra, in suum nutrimentum sine errore hauriunt. Artium prima principia habitus sunt strictè dicti, & suarum quidem artium partes intrinsecæ; adeò ut hâc ratione possint fortè dici artificialia; verùm quia sine arte semper discuntur, ab omnibus agnoscuntur naturaliter cognosci; quique de artibus scribunt ea supponunt, non docent. Sic peritia addendi numeros minimos, ac lineas rectas inter se ut fiat summa. Et subductio parilis in exiguis, notissimisq; quantitativibus, habitus quidem dici potest & pars essentialis Arithmeticæ & Geometriæ practicæ; eam tamen discipulos suos naturæ suæ viribus absq; institutione acquisivisse supponunt Mathematici, adeoque planè naturalem esse. Proinde Euclides in communibus notionibus quæ axiomata vocat, supponit æqualia æqualibus addita aut etiam ablata, notumq; esse quòd summæ, vel differentiæ erunt æquales. Quod idè tantùm observamus ut perspicuum fiat, peritiam quandam agendi (addendi v. g. aut subtrahendi) simul artis alicujus partem esse essentialem, & tamen prorsus naturalem

naturalem esse homini utpote rationali. Quapropter existimo Hobbiū non rectè fecisse, quòd consensionem inter homines quæ pactis exprimitur, ita artificialem esse dixerit, ut opponatur naturali. Non negaverim equidem verba illa quibus pacta significantur ex arbitraria constitutione profluxisse: verum consensio illa animorum circa mutua benevolentiae officia, cujus verba sunt signa tantum, est prorsus naturalis. In consensione autem illa animorum de commutandis *v. g.* officiis consistit natura tota pacti, omnisque ejus vis obligandi inde profluit. Scientia autem & voluntas insuper constituendi aliqua signa quibus hujusmodi consensio utrinque indicetur, adeò facilis est & obvia homini etiam sine institutione, ut naturalis quoque dici mereatur, quanquam usus horum vel illorum signorum sit arbitrarius (ita enim mallet appellare quàm artificialem.) Brevis, consensio pactis expressa (præsertim circa generalissimos actus benevolentiae, de quibus solis in disquisitione de legibus naturæ agitur) aut dicenda non est artificialis, aut si ita dicatur, intelligenda ita est illa appellatio ut conveniat cum naturali, non autem illi opponatur, uti minus firma & durabilis, ut sit apud Hobbiū. Significatio enim naturalis consensionis, per verba secundum artem aliqualem constituta, non minuit ejus firmitatem aut durationem.

Manet itaque inconcussum quod initio posuimus, inesse hominibus, hoc ipso quòd sint animalia, propensiones saltem tales ad benevolentiam erga alios, quales sunt in cæteris animalibus erga alia sibi congenera, in quibus præcipua capita legis naturalis in aliquibus casibus pro modulo suæ cognitionis observari animadvertimus. Operæ pretium autem existimavi hæc Hobbiana responsa sigillatim considerare, partim ut videat Lector quàm crassum errorem defendere cogitur Hobbius, ut obliteret indicia sanctionis legum naturæ à propensionibus naturalibus desumpta: partim autem quoniam observavi hæc singula, è quibus Hob-

bius colligere vellet, hominem erga suum genus magis malevolum esse & insociabilem quàm bruta animalia, commodè admodum in ipsum retorqueri posse, veluti clarissima indicia quòd homo à natura aptus fuerit factus ad majorem erga sibi congenere benevolentiam, quàm aliud quodvis animalium genus. Amat enim Honorem, quæ è beneficentia ejusmodi naturaliter provenit. Publici boni vim ad tutandum bonum ipsi privatim perfectiùs intelligit. Ratione utitur, quæ & ad obedientiam & ad imperandum, prout fors obtulerit, ipsum pariter disponit: verbis aptissimis rationis suæ vim acuere novit & exornare. Legem novit, cujus vi injuriam à damno citra injuriam illato distinguit. Denique consensionem inter homines semel factæ non natura tantùm constantiam, sed naturæ auxiliatrix ars multifariam cautelam adversùs casus minùs opinatos, & durationem ultra ætatem hominis per scripturam impertit. Interim non libet his singulatim explicandis hîc loci diutiùs immorari; sed integrum relinquo Lectori judicium, utrùm Hobbianæ responsiones an hæc retorsiones fuerint veriores? seu, an non hæc hominibus peculiariora potius juvent propensiones ad benevolentiam, quas animalis naturæ constat perpetuò inesse, quàm eas eradicent aut retrundant?

§. XXIII. Postulat methodi nostræ ratio ut nunc nonnulla expendamus quæ hominum corporibus propria sunt, ut videamus an non illa homines cæteris animalibus aptiores faciant ad benevolentiam mutuam inter se exercendam, atque adeò ad societates magis amicas constituendas? Illud autem hoc in loco opportuniùs agemus, quoniam etiam hæc iis competunt quatenus sunt animalia; adeoque consideranda sunt non ut per se quicquam efficientia, sed ut cooperantia cum iis quæ antea in reliquis animalibus observavimus, unde ex auctis viribus ejusdem generis effectum, sed certius & majus, expectemus. Visum est itaque hæc eo ordine disponere quo facillimè referantur ad

ea capita quæ modò vidimus indicare, animalium omnium naturam eâdem operâ ad benevolentiam erga congenera animalia ferri, quâ ad suam conservationem propendet. Nihil autem reperimus in humano corpore eximium quod referendum sit ad primum indicium, à limitata partium magnitudine desumptum ; sed ad secundum, quod ex imaginationis & memoriæ viribus, seu affectis sumitur, multa sunt quæ referantur, in quibus humanum corpus cæteris animalium corporibus præcellit. His autem hoc generaliter præmittendum est, quòd quicquid Phantasiæ & Memoriæ vires auget, eâsve facit diutiùs inesse hominibus quàm aliis animalibus, id omne multum contribuit ut ii è naturali obviâque experienciâ plura discant circa causas boni tam sui, quàm communis, quæ in ipsorum sunt potestate, adeoque efficit ut majore polleant prudentiâ quâ actiones suas dirigere possint & velint in prosecutionem boni tam privati, quàm publici ; quæ duo inter se ex natura hominum intimè conjuncta sunt, & complicata. Quicquid autem prudentiam hujusmodi augere aptum est, id pariter disponit ad praxim omnium virtutum moralium, hoc est, ad omnium legum naturalium observationem.

His præmissis ex Anatomicorum scriptis, quinetiam observatis nostris aliorumque, nonnulla offeram in corpore humano conspicienda, quæ ad phantasiam, & memoriam in hominibus ampliandam, vegetandamque faciunt, quæ quidem, si sigillatim spectentur, minùs profint, considerata tamen conjunctim inter se, & cum iis quæ animalibus omnigenis communia sunt, nec non in subordinatione ad Mentem diviniorem, cujus corporis nostri partes hæ sunt instrumenta propria, insignem videntur asserre in finem nostrum utilitatem. Humanam autem Phantasiam & Memoriam juvant (1) Cerebrum, quod pro mole corporis longè majus quàm in alio quovis animalium genere conspicitur : (2) Sanguinis spirituúmque animalium indè manantium major copia, defæcatio item major per erectum corporis situm ; vigor, motusque

motusque major propter ascensum patentiorem in cerebrum per tabulos Carotidum integros; Memoriae verò peculiariter utilis est ætatis humanæ diurnitas, tum puerilis, in qua ingens rerum & verborum copia reconditur, tum etiam maturioris, in qua majore cum judicio tam ea quæ pridem fuerint nota, quæque recens observantur, in suas classes disponuntur. De his autem singulis adjiciemus pauca ut res tota clariùs elucescat.

Cerebri autem nomine intelligimus hoc in loco totam illam substantiam albam quæ in meningibus involvitur intra Cranium, quæ quandoque dividitur in Cerebrum strictè dictum, & Cerebellum; de quo Bartholinus in Anatomia Lib. 3. cap. 3. hæc habet. *Cerebri humani magnitudo insignis est in proportione sui corporis, ut habet Aristoteles. Et ut plurimum homo duplo plus cerebri habet quàm bos, nempe ad librarum quatuor vel quinque pondus.* Indè verò sic ratiocinandum esse puto. Corporis humani mediocris pondus non assurgit ultra quartam partem ponderis corporis bovini, & tamen duplo plus cerebri ei concessum est in regimen tantilli corporis; indè sequitur octuplum Cerebri datum esse ad regendum æquale pondus membrorum. Ipse etiam comperi corpora ovium majorum, & porcorum corpora pondere corpus humanum æquare. Eorum autem cerebrum tantum octavam circiter partem habere ponderis Cerebri humani. Quid autem aliud monere potest tanta inter hæc animalia hac in re disparitas, quàm quòd homo naturâ suâ aptus sit factus ut Cerebri vires in actuum suorum regimine longè sint majores, magisque conspicuæ? Certum autem est (ut alios usus cerebri communes cum reliquis animalibus taceam, è quorum consideratione nulla ratio superpondii peti potest) hominem hujus partis ministerio, primò res per sensus delatas accuratiùs observare, easque inter se conferre & perpendere (præter cætera minoris momenti naturalia effecta) quantum res quælibet, quæ viribus nostris disponuntur, affere possint boni, aut mali

mali hominibus singulis, vel pluribus conjunctim spectatis. Secundò verò quoniam omnes nervi à Cerebro, aut medulla spinali quæ illi continua est & homogœna, oriuntur, evidentissimum est motus omnes corporis qui ullatenus à nobis regi possunt, cerebri operâ dirigi & gubernari. Id autem distinctiùs intelligatur ex iis quæ Willisus observat de origine omnium nervorum qui motui voluntario inserviunt a Cerebro strictè dicto. Ex his autem sponte suâ hoc sequitur, majorem & molem, & vim Cerebri, quæ in homine conspicitur, ei naturaliter inservire, ut multiplicem actuum seu motuum varietatem indè pendentem diligentiore deliberatione, consilio, & curâ (qui usus sunt cerebri peculiare) dirigat. Hoc autem aliter fieri nequit quàm finem sibi maximum proponendo (commune nempe universi bonum, entium vero rationalium præcipuè) & optima media commodissimâ ratione sollicitando, id est, efficaci benevolentia rationales sibi omnes devinciendo. Simplicior certè organorum apparatus, qualis in arboribus reperitur, sufficit ad individui unius conservationem; illarum enim plurimæ diutiùs florent quàm vivunt homines; immò sufficit ad speciei suæ propagationem, in quâ tamen aliquid communis boni continetur. Tanta autem cerebri capacitas, cum tot admirandis instrumentis ei annexis, qualia sunt sensuum omnium, motusque voluntarii organa, ad usus nobiliores adaptatur. In avibus aliquot, & piscibus, cerebri quantitas adèò exigua est ut ab oculorum suorum mole & pondere æquetur, quandoque etiam superetur (quod cum aliis multis ad rem Anatomicam pertinentibus ab integerrimo amico, Medicòque doctissimo ac foelicissimo Doctore Hollings, primò mihi commonstratum est;) nec his tamen hoc deest ingenii ut pacatè agant cum animalibus sui generis: quanto minùs hoc deesse potest (salvâ ipsorum foelicitate) hominibus universim, qui amplissimis agendæ cognitionis instrumentis docentur; præsertim cum in Cerebri usu ad prosecutionem veri, boniq;
maximi

maximi maxima pars foelicitatis humanæ consistat? Huc pertinet quod Willisus libri *de Cerebro cap. 26.* tradidit, se in dissectione cadaveris cujusdam à nativitate fatui, nulum in Cerebro vitium reperisse, nisi quòd mole esset per exiguum: & in Cercopithecii anatome observavit quòd Cerebrum ejus parùm ab eo quod in Cane & vulpe cernitur, differebat, nisi quòd proportionè ad sui corporis molem habitâ longè esset capacius, ejusque anfractus ampliores existerent, unde ad ingenium hominis hoc animal propiùs quàm cætera accedit.

§. XXIV. Secundò autem in humano corpore observanda est Sanguinis spirituúmque animalium indè profluentium copia, defæctio, & vigor, major quàm in brutis reperitur, quæ inter Phantasiæ, ac Memoriæ, ipsiúsque adeò Prudentiæ causas adjuvantes meritò numeretur. Sanguinis autem mensura multis de causis in omnibus animalibus, ipsòque adeò homine variatur. Observârunt autem Anatomici, Charltonus, Lowerus, aliique, quòd rarò excedat viginti quinque libras, rarò minor sit libris quindecim, ideòque mediocris ejus quantitas æstimari potest viginti librarum. Si itaque supponamus hujusmodi hominis corpus, post exemptum sanguinem, pondus habere ducentarum ejusmodi librarum (quod quidem mediocri hominum pondere majus est,) habebit sanguis ad reliquum corpus rationem unius ad decem, vel erit undecima pars corporis viri sanguine suo præditi. Non multùm ab hâc computatione discedit Glissonius noster, qui libro *de Hepate cap. 7.* sanguinem totius corporis humani partem duodecimam esse scripsit. In ove autem, vitulo, porco sæpe expertus sum sanguinem ad corpus eorum exanguerationem habere unius ad viginti, aut minùs ad octodecim. Hinc autem inferre licet, sanguinem humanum ad suum corpus rationem habere fere duplo majorem quàm aliorum animalium terrestrium sanguis habeat ad sua corpora. In piscibus autem, & avibus longè adhuc minor est ratio massæ sanguinis ad corporum suorum molem. In confesso

fecto insuper est inter Anatomicos sanguinem humanum aliorum animalium sanguinem calore superare. A copia autem & calore spirituum copiam & agilitatem cuiusvis pronum est colligere. Id solum hîc adjicere visum est me nihil affirmare de forma spirituum an sit aerea necne, quam video Harvæum ejûsque sectatores oppugnare, sed eo nomine intelligere partes quasdam agillimas ipsius primò sanguinis, quæ indè derivantur in cerebrum ut imaginationi, ac memoriæ, nec non in nervos, fibrâsque musculorum, ut motibus animalium inserviant: quales ipse Harvæus non denegavit. Modus autem quo spiritus seu partes sanguinis agiliores à reliquo sanguine secernantur, nondum fortè penitùs, etiam peritissimis naturæ ministris (Medicos intelligo doctissimos) innotuit. Nostro sufficit instituto quòd inter eos fere convenit sanguinem, cujus partes spirituosiores, seu magis activæ fermentatione fuerint ab aliis quodantenus dissolutæ, & liberatæ, ad cerebrum transmitti, ut ibi spiritus plenè separentur, seu extillentur. Ego hoc tantùm in rem nostram observatum velim, majorem cerebri humani molem, majorémque sanguinis copiam facilè intelligi posse efficere, ut copiosiores generentur ibi spiritus quàm in cæteris animalibus, quocunque tandem modo id fiat in utrisque.

Quinetiam, fortasse non prorsus importunum erit id inferere quod Doctissimus noster Medicinæ Professor D^r. Glissonius in puerulis Rachitide affectis, caput majus fieri propter aliarum partium marcescentiam, ingeniùmque simul cum cerebro, ob majorem sanguinis copiam affusam, incrementum capere, observavit. Nec prætereundum censeo quòd erectus ut plurimùm corporis nostri, dum vigilamus, situs in hunc effectum aliquid contribuat. Hinc enim non solùm symbolicè instituimur in contemplationem causarum sublimiorum, quarum influxus æquè respicit omnes ubique homines, totùmque adeò mundum hunc sublunarem, quod antiquitùs à multis est observatum; verùm

T

etiam

etiam hinc cerebrum humanum disponitur ad spiritus vegetiores, simul ac copiosiores generandos, unde ad amplissima quæque rationis munia meliùs fungenda naturaliter comparati sumus. Summa autem omnium illarum functionum in amica consociatione cum rationalibus aliis continetur. Ratio autem ob quam existimem hunc humani Cerebri situm aliquid conferre ad spirituum mobiliorum, & plurium generationem, è principiis petitur staticis ad officia, situmque arteriarum, venarumque ad capita nostra pertinentium accomodatis; quæ quidem licet plerisque videntur heterogenea ac nimis à re nostra aliena, mihi tamen videntur vim suam diffundere per totum mundum corporeum, adeoque in humanis corporibus locum habere non contemnendum. Videtur itaque mihi quòd dum massa sanguinis ex impulsu à Systole cordis recepto in Aortam tota irruit, non tamen omnes ejus partes æqualem ab illo impulsu impetum recipiunt propter diversitatem magnitudinis, figuræ, soliditatis, motuumque quæ in iis existit; (est enim sanguis liquor ex admodum heterogeneis partibus constans, habentq; illæ varios motus ut sunt fluidæ, nec non ut calidæ, & fermentatæ, ac majoris minorisve gravitatis participes;) sed nonnullas aliis hinc celerius moveri, quas agiliores, levioresque sanguinis partes liceat appellare. Crediderim itaque harum partium numerum bene magnum à crassiorum consortio in divaricationibus arteriarum sese expedire, & facilius ad loca superiora evadere posse vi pulsum perpetuò repetitorum, quâ inæqualiter urgetur earum motus, harum nempe magis, illarum verò minús. Hinc opinor ascendere sanguinem paulò agiliorem in truncum ascendentem, qui etiam angustior est, quàm qui transit in patentiorem illum descendentem, per quem crassior sanguis & gravior facilius propellitur. E trunco autem ascendente purior adhuc in carotides, & vertebrales arterias, unde Cerebro spirituum materia supeditatur. Non ego magnum esse censeo discrimen inter

sanguinem arteriosum qui caput alluit, eumque qui inferiores partes præterlabitur; sed tamen vel minima quæ è principis claris & universalibus deduci posse viderentur, non censui prorsus silentio premenda, ubi opportunè cogitationibus meis occurrebant. Adjungam itaque quod huic cognatum est de venarum ad cerebrum pertinentium situ declivi, ex quo fit quòd sanguis suâ gravitate descendat celerius: unde quia citissimè deplentur venarum jugularium, & vertebralium rami, ideo citius locus datur recentis sanguinis affluxui ex arteriis carotidibus, ac vertebralibus, qui aliter à venosi sanguinis resistentia impediretur. E scælici autem concursu harum duarum causarum, nempe è vegetioris sanguinis ascensu per arterias cerebro destinatas, & è præcipiti descensu sanguinis ejusdem (post amandatos spiritus) per venas in erecto corporis humani situ, sequetur celerior sanguinis in capite circulatio quàm aliis in partibus corporeis, aut quàm fiat in capitibus aliorum animalium; & è celeriore circulatione, recens sanguis ocyùs suppeditabitur, è quo copiosiores spiritus extillentur.

Non esset difficile plurima afferre argumenta quibus sanguinis spirituosioris ascensus per arterias in caput penetrantes confirmari possit, eaque desumpta à frequentioribus in partibus infimi ventris obstructionibus, è sanguine fœculentiore natis, è tumoribus, & quandoque fluxu venarum hæmorrhoidalium, qui morbus soli (opinor) generi humano accidens, è situ corporis erecto, ex parte saltem, pendere videtur. Verùm compendio studendum esse censeo. Lector qui plura in hanc sententiam cupit, legat illa quæ Doctissimus Lowerus scripsit in erudito tractatu *de Corde*, cap. 2. à pag. 133. ad finem capituli, quorum plurima (etsi in alium finem ab illo afferantur) ad rem nostram à prudente lectore facilè poterunt commodari. Nec his quicquam obest quòd volucres aliquot reperiantur quæ erecto incedunt capite, colloque prædita sunt longiusculo. Concedi enim potest quòd in illis etiam sanguis eò levior &

spirituosior ascendat, nec tamen hinc magnum ad illorum ingenia subsidium erit expectandum, quia & sanguinis & Cerebri in proportione ad reliquam corporis sui molem, perexigua est illis quantitas. Quinetiam tantillum sanguinis, etsi non esset spirituosus, facili systoles impulsu per arterias earum carotides ascenderet, quoniam adeò exiguæ sunt ut ad tubulorum capillarum è vitro factarum naturam accedant, per quos aquam communem, præsertim calefactam, suâ velut sponte ascendere vidimus ad aliquot pollicum altitudinem.

Restat ut aliquid dicerem de motu velociore sanguinis in cerebrum humanum, qui exinde provenit quòd arteria carotis in illis non finditur, ut in brutis plerisque, in mille furculos, & plexus retiformes qui ejus impetum in illis frangunt, sed uno amplo & aperto profluit alveo donec in Cerebrum penetret; unde necesse est ut partes ejus omnes, ipsique adeò spiritus impetuosius moveantur; & ut circulatio ejus tota citius absolvatur; & ut recentis sanguinis accessui paratior sit locus: quæ omnia ad agilitatem & copiam spirituum procurandum plurimum faciunt. Verùm hæc adeò plenè & accuratè tractârunt Willisius *ὁ πάλιν*, & Lowerus loco citato, ut industriæ nostræ nullus relinquatur locus, sed ipsi velut fontes potius sint adeundi. Vide Willis. *Cerebri Anatom. Cap. 7.* Mihi satîs est hæc ex illis desumpta ad rem quæ præ manibus est accommodâsse. Hoc solum visum est adjicere, quòd quanquam tot sint in humano capite imaginationis, & memoriæ adjuncta quæ Menti operam præstent non inutilem, hæc tamen nullatenus sufficiunt ad resolvendas ejus operationes (quarum antea mentionem fecimus) in vires materiæ & motus. Immo è contrâ Malpighium reor verè dixisse quòd quò melius innotescet nobis Cerebri natura, & officium, eò magis desperabimus operationes animi ex ejus motibus explicari posse. Vide Malpig. *de Cerebri cortice, cap. 4.*

§. XXV. Transeo nunc ad ultimum Memoriæ adeoque Prudentiæ auxilium, quod humano generi ordinariò concessum

cessum est ultra cætera animalia, quod ex ætatis nostræ consuetis conditionibus profluit. Certissimum est stupendam planè esse memoriæ nostræ vim, quæ in se complectitur aliquot millia verborum, & insuper sententias, seu propositiones exinde factas ultra millies millenas, præter infinitam penè rerum, actionúmque varietatem, quas intra vitæ nostræ curriculum observamus. Ea autem utcunque brevis sit si comparetur cum æternitate quam expetimus, aut cum longævitate primorum hominum quam ex historia sacra discimus, est tamen multò longior quàm aliorum plurimorum animalium quæ nobis sunt nota. Illa enim citiùs ad maturitatem perveniunt, citiùs etiam occidunt, quàm ut ad sexagesimùm aut septuagesimùm annum perveniant, qui vitæ nostræ terminus figi solet. Opportunè autem à Natura cautum est, ut ætate adhuc tenerâ, tenax esset pueris memoria, cujus ope, antequam rebus gerendis maturi simus, multa tenemus de Deo, hominibúsq; plurimis, qui Causæ sunt communis boni, nostræque quam speramus fœlicitatis; indèq; discimus quàm sit necessarium, & maximum hunc finem prosequi, & diffusâ erga eos benevolentia, tanquam unico in eum finem medio, uti. Hobbius tamen hîc ut alibi bruta præfert hominibus; ideóque in *Leviathanis cap. 3.* ubi de Prudentia agit, hoc asserit. *Sunt (inquit) animalia alia, quæ earum rerum quæ ad finem suum conducunt plura observant, & prudentiùs persequuntur, unicum annum nata, quàm puer decennis.* Mihi certè qui sæpe cum admiratione observavi solertiam puerorum in lusibus suis, & in aptis ad quæsitâ responsis, nec non memoriæ insignem fœlicitatem in linguis ediscendis, nihil unquam in brutis videre contigit quod cum his comparari possit; ideóque lectoris iudicio relinquendum censeo, annon hoc ab Hobbio potiùs malignè, quàm verè & ingenuè dictum fuerit. Plurium autem annorum experientiam, ætate præsertim maturâ, naturaliter prudentiam generare sæpe agnoscit; nec tamen videt quòd hinc aliquid hominibus accedit supra bruta, quo-

rum & ætas brevior est, & quibus parum admodum crescit ex ætate ingenium, quæque quod experientiâ didicerunt aliis, præsertim loco aut tempore multum distitis, adeò commodè communicare nequeunt ut homines possunt, & solent in maximum prudentiæ, ac foelicitatis mutuæ incrementum.

§. XXVI. Verum missis tandem iis quæ ad Imaginationem, & Memoriam hominis pertinent, accedamus ad illa humanis corporibus propria, quæ ad affectuum regimen, eorumque determinationem ad bona potius quàm mala aliis quærenda, propius spectare videntur. In his autem illud supponitur velut fundamentum, quod in indicio tertio è natura animalium communi desumpto notavimus, Affectus qui circa Boni cujuscunq; prosecutionem occupantur, animalia omnia quibus insunt naturaliter magis juvare, & delectare, eaq; ideo in hos velut vitæ suæ conservationi magis amicos eadem necessitate propendere, quàm principia omnia iis intrinseca ad vitæ suæ, & valetudinis tutelam magis determinantur, quàm ad procurandam sibimetipsis perniciem. Hoc supposito, duo sunt in humano corpore quæ efficiant ut tali affectuum suorum regimini præ cæteris animalibus diligentissimè velint prospicere; quorum primum efficit ut illud melius quàm alia efficere possit; secundum, ut ipsius valetudini, vitæque adeò, magis hoc sit necessarium quàm cæteris animalibus. Siquid autem in alterutro minus certum Lectori videatur, meminerit velim hæc superpondii loco adjecta fuisse, summamque rei nostræ aliunde fati stabilitam esse, nec inutile hæc hominibus propria hîc recensuisse, ut alii saltem eorum usus foelicius explicarent. Ipse certè non dubito, quin aliis insuper usibus hæc inserviunt: existimo tamen probabile esse quòd ad nobilissimos quos indicavi effectus non sint inutilia. Sunt autem illa: (1) Plexus nervorum homini proprius; (2) Pericardii cum diaphragmate connexio, & huic affinis communicatio inter diaphragmatis nervum, ac plexum nervorum homini

homini proprium, qui præcordiis præcipuè deservit. De his visum est tantùm Anatomicorum observata paucis repetere, & quæ illi de affectibus hinc pendentibus generatim dixerunt, ad rem nostram accommodare. Patet autem affectus hominum vehementissimos in materia circa quam Leges, sive Naturales sive Civiles versantur, exeri; quoniam in his agitur de rerum & operarum humanarum divisione aut faciendâ, aut stabiliendâ, id est, de Meo & Tuo; quæ quidem homines maximè commovent; ideóque dubium esse nequit quin ea omnia in humano corpore quæ passionibus movendis, aut sistendis naturaliter inserviunt, muneribus suis in constituendo, & defendendo discrimine inter nostrum & alienum, id est, in tota materia Legum naturalium, strenuè fungantur.

Imprimis itaq; de plexu nervorum pauca è Willisio libro de Anatomie Cerebri *Cap. 26.* transcribam. Lector cui ad manum est Liber ille, doctissimum adeat Authorem ut dulciùs è fonte bibat, & tabulam nonam quâ hæc depinguntur, inspiciat. Est itaque plexus nervosus homini proprius, juxta mediam cervicem in trunco nervi intercostalis consistens, qui præter fibras in vasa sanguifera & œsophagum dimissas, & furculos quos dimittit in truncos nervi diaphragmatis, & paris vagi, & in nervum recurrentem, duos insuper utrinq; ramos dimittit versus Cor, quos alter paulò inferiùs oriundus assequitur, atq; hi pluribus tandem alterius lateris occurrentes plexum Cardiacum constituunt; indè proficiscuntur tum nervorum insignes rami Cordis regionem obducentes, tum ansulæ nervosæ quæ tam arteriam quàm venam pneumonicam (præcipuos canales sanguinis è quo spiritus, affectuum principia, ebulliunt) circumligant, idémq; nervus intercostalis arterias postea stringit subclavias ante ortum arteriarum vertebralium ad caput sanguinem deferentium. “ Nervus (*inquit Willisius*) intercostalis per hosce furculos internuncii specialis loco est, qui Cerebri & Cordis sensa mutua ultra citraq; refert. Ex
“ hoc

“ hoc commeatu cerebri conceptus afficiant Cor, ejusque
 “ vasa unà cum diaphragmate commoveri faciunt, unde
 “ sanguinis motus & respiratio variè alterantur, & spiri-
 “ tuum indè procreandorum conditio nonnihil immutatur.
 “ *Addit etiam*, ut cogitationes circa appetitùs aut judicii
 “ actus (in quibus Prudentiæ ac virtutum vires conspici-
 “ untur) ritè eliciantur, sanguinis fluctus in pectore coer-
 “ ceri, ac ipsius cordis inordinationes à nervis tanquam
 “ habenis regi, inque motus aptos componi oportet. No-
 “ tavit etiam in dissectione, fœtui à nativitate plexum præ-
 “ dictum valdè exilem fuisse, & minore satellitio stipatum.
 “ Ac præterea in Cercopitheco (quod quidem animal so-
 “ lertiam & passiones hominis maximè imitatur) reperit
 “ aliquot furculos in Cor, & appendicem ejus, ab inter-
 “ costali dimissos, antequam inferebatur in plexum quem
 “ vocat thoracicum, secùs quàm in cæteris animalibus.
 Plura non transcribam. Sufficit his indicâsse hominem in-
 strumentis hisce (præter vires mentis, aliâque fortasse in
 Cerebro nondum detecta) ad affectuum regimen natura-
 liter instructum esse; quod quidem ad institutum nostrum
 non esset inutile, etiamsi his quadantenus similia in ipsis
 brutis ut pacatè inter se agerent, reperirentur. Verùm
 quandoquidem homini peculiaris sunt hæc, non potest non
 Mentem illius commonefacere curandum esse, ut gubernacu-
 lo in manus ipsius tradito diligenter assideat, eumq; flectat
 perité.

§. XXVII. Secundò autem attingenda venit connexio
 inter pericardium & diaphragma (quæ in aliis animalibus
 nulla est,) cui visum est adjungere communicationem inter
 plexum prædictum homini proprium & nervum diaphrag-
 matis, quippe, ut Willisius ibidem notavit, bini & inter-
 dum tres nervi ab hoc plexu in Nervum diaphragmatis
 mittuntur: nec omittendum est quòd ab eodem nervo
 intercostali, in quo hic plexus consistit, sparguntur innu-
 meri rami per omnes infimi ventris partes, ut Cor cum om-
 nibus quadantenus consentiat.

Nimius

Nimius essem si hæc singula persequi conarer, immò & temerè facerem si de singulorum horum nervorum usu (qui mihi nondum videtur satis exploratus) pronunciarem. Sufficit ad nostrum institutum pauca tantùm de generali eorum usu dicere, de quo inter Anatomicos constat, eos scilicet (1) motibus imprimendis, aut sistendis inservire, (2) doloris aut voluptatis sensum cerebro deferre à partibus queis inseruntur, (3) & in consensum trahere alios nervos quibus implicantur. His suppositis assumo (id quod innumeris experimentis constat) Cor nostrum ac diaphragma, & omnia infimi ventris viscera, stomachum puta, hepato, lienem, vasa etiam spermatica, &c. variè affici in omnibus vehementioribus passionibus circa bonum aut malum, nostrum vel alienum, præsertim cum res nostra alienis ex natura rerum implicari observatur, quod propter notam conditionis omnium hominum similitudinem semper facile est observatu. Constat autem motus hosce nervorum in hæc viscera implantatorum ministerio fieri, non excluso fortè sanguinis per arterias delati concursu. Ex his colligo, Cor hominis in ejusmodi passionibus ideo magis quàm cæterorum animalium affici, quia per peculiare quos dixi nexus nervorum & pericardii cum reliquis visceribus communicat seu consentit; & quia tam Cor ejus, quàm reliqua viscera in affectibus omnigenis à fortioris Cerebri viribus, spirituúmque; agiliorum impetu commoventur. Quoniam autem cor & sanguis indè propulsus est vitæ, ac valetudinis, omnisque; adeò voluptatis quâ fruimur scaturigo, necesse est ut affectus qui vehementiùs ejus motum juvant vel impediunt in hominibus quàm brutis, sentiantur majoris esse in nobis momenti, quàm in illis sentiri possunt, quorum Corda tot modis cum visceribus suis non consentiunt: ac insuper eorum Cerebra sunt segniora; spiritusque, sive in sanguine, sive in nervis considerentur, minùs agiles sunt minùsque; copiosi. Quanti autem sit ad rem nostram momenti, ex ipsa corporis nostri fabrica nos constanter moneri de necessitate

U

affectus

affectus nostros diligentissimè regendi, illi facilè intelligent qui hoc expendent, summam virtutum omnium, totiùsque adè observantiæ Legibus naturæ præstandæ contineri in affectuum regimine, qui versantur circa divisionem rerum omnium inter omnes faciendam aut conservandam. Verùm quoniam ex Anatomicis nostris observavi, præter generalia de quibus egimus, duo specialia phænomena è vinculis his inter cor & alias partes nobis intrinsecas intercedentibus accuratiùs explicata, risum, nempe, & suspirium, cogitare subiit animum hæc esse quædam præcipuorum in nobis affectuum symptomata, illum effusæ lætitiæ, hunc autem doloris; reliquos autem omnes affectus his similes esse, ut è paritate rationis sperare liceat eorum quoque accidentia posthæc pariter explicari posse: statui igitur hæc velut specimina eorum quæ supra generaliter diximus breviter exhibere, & ad scopum nostrum dirigere. Imprimis itaque è Willisio in capite citato notamus quòd è communicatione suprà tradita inter plexum homini proprium & Nervum diaphragmatis, patet causa gemina cur risibilitas sit proprietas humanæ naturæ, nempe quòd unà cum Corde, diaphragma è jucundo imaginationis motu afficitur, & nervorum ab hoc plexu exeuntium comœatu sursum trahitur, ac in iteratos veluti subsultus instigatur; unde, quia pericardium illi accrescit, Cor ipsum ac pulmones pariter commoventur; dein quia idem nervus intercostalis cum nervis maxillaribus superiùs continuatur, cachinno in pectore edito, unà oris & faciei gestus patheticè respondent. Plura habet Willisius. Et ab his nonnihil diversa Lowerius: quæ tamen cum his conciliari possent. *Tract. de corde cap. 2. pag. 90.* dignus est locus quem Lector inspiciat. Ego in rem nostram adjicio risum suavissimum esse vitæ humanæ, amicæ præsertim societatis, condimentum, nullùmque fere ejus usum esse in solitudine, aut in affectibus qui grave aliquod malum spectant, ut irâ, invidiâ, odio, metu, proindeque numerandum inter ea quæ sæpissimè hominum convictum

victum gratum faciunt, rarò autem insuavem. Quoniam autem hic motus per intervalla repetitus mirè placet, omnémq; tristitiæ molestiam strenuè excutit, colligere licet humanam naturam, eò ipsò quòd ad moliendam sui conservationem aptè fabricata est, in hanc quoque societatis illecebram homini propriam propendere, adeóque hæcenus connecti inter se naturaliter nostram ipsorum curam, & aliis placendi studium. Suspirium autem, etsi humano generi non est proprium, in hominibus frequentius observatur, nec in aliis animalibus, quantum memini, inter signa doloris aut melancholiæ numeratur; utcunque verò propter nexum inter pericardium humanum, & diaphragma (cujus motu efficitur) majus quàm aliis animalibus affert Cordi hominis nocumentum; ejus quippe motus vitæ humanæ necessarius, extraordinario diaphragmatis annexi motu turbatur: à raro quidem suspirio parùm tantùm molestiæ affertur, verùm si frequens sit ac diu perseveret, Cor mirum in modum delassatur, & officio suo impar fit. Proximè accedit hoc malum morbo illi quem singultum medici appellant, qui, ut Lowerius in *Tract. de Corde. cap. 2.* rectissimè tradidit, licèt ventriculo noxam atque occasionem sæpe debeat, diaphragmatis propriè affectus est, qui licèt cùm brevis est ejus mora nos parùm lædat, cùm tamen perseverat, & aliis symptomatibus (quæ ex Hippocratis aphorismis Medicis sunt nota) supervenit, mortis sæpe est nuncius &, ex parte quidem, causa. Cogitanti autem mihi de suspirio velut doloris consequente, in animum venit probabilis (utì videtur) conjectura de causa Lachrymarum quæ inter doloris effecta sunt, & humano generi fere propriæ. Opinor, scilicet, in dolore sanguinis motum, circa venarum & arteriarum extremitates in capite, obstrui aliquatenus, ut tam liberè circuitum suum peragere non possit, (nec desunt alia harum obstructionum in hoc affectu indicia) quo casu glandulæ lachrymales, (quarum explicationem Stenoni debemus) partem aquosam è sanguine copiosius colare

possunt, atque per suas in oculos aperturas effundere. Huic conjecturæ faciendæ primam mihi occasionem dedit egregium illud Lowerii experimentum, quo postquam ligasset in cane vivo venas jugulares, partes omnes supra Caput mirè intumescabant, Lachrymæ copiosè fluebant, & saliva tantâ copiâ ex ore profluxit, ac si mercurium sumpsisset. Legatur experimentum multis nominibus utilissimum apud ejus auctorem in capite priùs laudato, & conjectura fortè non videbitur inanis: Ideò autem fortasse solus homo lachrymatur, aut quia majores illius sanguini in dolore contingunt obstructions, pro magnitudine cerebri, & animadversivæ facultatis acumine, aut quia sanguis ejus copiosior, calidior, & ocyùs in capite motus, obstructions ejusmodi minùs ferre potest, quin separetur liquor salus è glandulis unde prorumpant Lachrymæ. Quinetiam si nullæ sint in dolore, quales supponimus, in cerebro obstructions, si tamen eo in affectu vel crassior sit sanguis, quàm ut solitos meatus pari facilitate pertranseat, vel si contrà magis rarefiat, aut tantillo celerius versùs caput à corde impellatur, quoniam per ejus anfractuosa canales transitus celerior in venas non conceditur, necessariò magis tumescant arteriæ, & eadem exundationis in lachrymas præbebitur causa, ac si obstructions, quales supponimus, ejus cursui sese opposuissent; quæ quidem è principiis hydragogicis facilè possent probari. Quocunque interim modo res hæc contingat, eruptio lachrymarum ex his obstructionibus indicio sit, majus periculum hominis valetudini imminere è dolore admissò quàm aliis animalibus; sero enim toto evacuando, postquam alibi in capite eruperit, vix sufficient glandulæ Lachrymales, licèt nonnihil ex ea evacuatione levaminis accedat. Obnubilatio autem phantasiæ, & variorum morborum symptomata quæ juxta varium dolentium statum & dispositionem corporis sequi solent, præsertim in melancholicis, manifestum faciunt, totum doloris malum non egeri lachrymis, quæ in paucis maturæ ætatis viris conspici

spici solent. Observatum autem est Cervum, cujus sanguis, præsertim cum per venationem incaluit, & in motum celeriore concitatus fuerit, ad sanguinis humani statum accedit, cum irruentium canum impetum repellere nequit, mortemque videt appropinquantem, in lachrymas prorumpere.

Verum ut speculationes has abrumpam, hoc ultimo notandum est, manifestum esse multiplici experientiâ omnium passiones humanas, nisi rationis fræno coerceantur, innumeris morbis, præsertim hypocondriacis, quibus homines præ cæteris animalibus obnoxii sunt, originem fomitemque dare, easdem autem à ratione gubernatas vegetos homines, agiles, ac vividos, & ad omnia munia idoneos, facere. Ideoque eorum regendorum studium ad vitæ nostræ suavitatem esse summè necessarium, sive horum affectuum causæ nobis fuerint nunc tandem inventæ, sive adhuc ignotæ maneat, aut ulterius quærendæ. Ab hoc effectu, satis certè noto, provenit necessitas quærendi regulas quasdam rationis, quibus illæ intra fines certos contineantur; illæ verò non aliæ sunt quàm quæ præcipiunt ut exercentur solummodò in mediis ad finem maximum optimumque, commune scilicet bonum, conducentibus.

Media autem ad hunc finem in hominum potestate posita, sunt illæ tantum actiones liberæ quibus aut fit, aut conservatur divisio rerum & operarum multarum ejusmodi quæ ad omnium fœlicitatem plurimum facit. Regulæ autem illæ sunt ipsissimæ Leges naturales uti postea ostendemus, & actiones ejusmodi sunt actus justitiæ universalis, seu omnigenæ virtutis ejusmodi Legibus conformes. Quapropter ex his concludere licet, ea omnia in humano corpore quæ efficiunt, ut aut facilius possit affectus regere, aut ut hoc facere ipsi magis sit necessarium quàm brutis, plurimum conducere tum ut Leges naturales cognoscat, tum ut aliquantisper propendeat ad ea facienda quæ in illis imperantur.

§. XXVIII. Quæ restant paucissimis absolvemus ; ad indicium igitur quartum animalibus omnibus commune à propensione ad propagandum suum genus desumptum, hoc solum (quod observavi) habet corpus humanum quod ipsi peculiare est, nempe quòd ejus propensiones ad venerem, non limitatæ sunt ad quasdam anni tempestates, ut cæterorum fere animalium, sed quodammodo perpetuæ sunt. Hinc autem fit ut hominibus plerisque necessaria sint connubia, & prolis suscipiendæ appetitus vehementior hinc sequitur ; nec ab his divelli possunt appetitus, immò & pacta, circa alimoniam & regimen familiæ. Quoniam autem hæc omnia à sanguinis humani partibus agilioribus, & à majore vi vasorum spermaticorum proveniunt, necesse est ut pariter majora sint inter homines quàm inter bruta, major itaque erit familiæ alendæ regendæque cura, quæ sine cognitione legum naturalium, & propensione aliquâ ad earum observationem nulla esse potest. Nihil enim in bonum familiæ præstari potest nisi fiat, & conservetur aliqua divisio rerum, & operarum mutuarum in eum finem. Hoc autem in unius familiæ cura intellecto & approbato, evidens adeò est rationis paritas in iis quæ pariter necessaria ad foelicitatem aliarum familiarum, ut necesse sit, ut talis divisionis necessitas similiter intelligatur, nec ratio sufficiens dari potest cur non similiter approbetur, atque ita se extendat ad totum genus humanum. In cognitione autem & approbatione hujusce divisionis ad omnium bonum necessaria, legis naturalis cognitio & approbatio continetur. Interim modus quo particulæ sanguinis seminales & activæ prolis generandæ conceptum, & appetitum faciunt secundùm hypotheses quasdam physicas, à Physiologis explicandus est ; nam cum hæ particulæ sensus nostros fugiant, ex observatis, ac historia naturali eorum effectus motusque singuli ordine suo explicari nunquam poterunt. Ego autem ab initio mecum statui ab ejusmodi hypothesibus abstinere ; eam sibi quisque sumat quæ observatis & rationi suæ

optimè

optimè consentit. Nostro enim instituto visum est satîs ostendisse, *σοφῶν* seu appetitum conservandi educandique prolem in lucem editam, esse tantum continuatum appetitum eam generandi, seu efficiendi ut existat; qui in se continet oppugnationem causarum existentiam ejus prohibentium. Sed hac de re quantum sufficit antea dictum est. Illud tantum hîc adjiciendum est, quòd quoniam proles humana diutiùs est imbecillis, & opis parentum indiga, certum est diurnitate temporis, & longo usu seu exercitio amoris parentum, eum affectum in iis invalescere, ut eò ægriùs ferant quodvis malum præcipuè mortem ei accidere, quò diutiùs ejus educationi operam navârunt; ipsaque adeò difficultas homines ad commune bonum instituendi, quoniam spe, in eorum natura fundatâ, vincitur, efficit ut majore studio & industriâ parentes id ipsum moliantur, & *σοφῶν* specimina indies edant longè majora, quàm quæ in aliis animalibus uspiam conspiciantur.

Quinetiam, eò diligentius observanda sunt indicia omnia ex hoc capite deducta, quoniam in hoc ultimo resolvitur, & reciprocus amor liberorum erga parentes, & mutua consanguineorum benevolentia quæ ad amorem erga totum genus humanum tandem perducet. Postquam notum fuerit ex historiis optimæ fidei (quâ solùm ratione, pridem facta cognosci possunt) omnes homines ex iisdem olim parentibus prognatos fuisse.

Ad ultimum indicium ab integra simul compage animalium, conjunctisq; actionibus sumptum, referenda est aptior adhuc generalis confirmatio hominum ad societatis amicæ munia obeunda, & manifesta arctioris inter homines quàm bestias consociationis effecta in Civili regimine conspicua, quod per universum terrarum orbem semper, saltem per patres familias, locum obtinuit. Fatemur tamen id soli corporum fabricæ nontribuendum esse, uti in brutis, sed gubernatrici menti longè magis, quæ in iis velut in puppi clavum tenet. Hoc autem in loco non tam singularum aliquot

aliquot partium edifferenda sunt privilegia, quàm aptissima omnium inter se dispositio, quâ plus possunt ad auxilium aliis ferendum, quæ tamen in effectis faciliùs sentiri quàm in ipsis explicari potest. Notandum tamen est, eas omnes fere ideo aliquanto majora præstare posse, quòd determinantur influxu amplioris Cerebri, sanguinis, spirituùmque copiosiorum, & Cordis foeliciùs gubernati per nervos ei proprios. Visum est tamen in duabus hominis partibus insigne quiddam notare, quo ad amicam societatem homo magis fit idoneus, in vultu scilicet, & manu. De vultu observavit olim Cicero, eum in nullo alio animante reperiri, quippe in illorum facie tot cogitationum & affectuum indicia nusquam ostenduntur. Hæc autem communioni inter homines incipiendæ, servandæque admodum sunt opportunæ, in solitudine nulli sunt usui. Ea sanè signa quænam sint percipimus omnes, exprimere autem sigillatim vix possumus; facillimè autem observantur hæc, Rubor faciei in verecundia, Pallor in metu & Irâ: hæc duo indè in homine sunt conspicua, quòd pellucida est illi faciei cuticula, adeò ut sanguinis qui ei suffunditur copia vel inopia, motùsque varii facilè perspiciantur. Quinetiam ex eadem cuticulæ illius pelluciditate, homini propriâ, provenit pars magna eximiæ illius pulchritudinis quæ in humano vultu relucet, quæque ad benevolentiam conciliandam inter homines plurimùm valet, ideòque non erat silentio prætereunda. Hinc enim & sanguinis color vividus cuticulæ colorì decorè admistus conspicitur, & ejusdem motus varii, pro effectuum varietate, jucunda admodum spectacula, percipiuntur. Accedunt insuper risus, fletùsque, passionum symptomata ad societatem condiendam, & ad arcendam sævitiam non inutilia, quorum causas humano generi proprias jam antea innuimus. Reliquæ omnes in cujusque vultu diversitates pro affectuum varietate, quæ singulæ enumerari vix possunt, oriuntur aut è tot variis sanguinis nostri motibus qui aliquatenus percipiuntur per mutationem coloris

loris in faciei cuticula, aut insuper è motibus musculorum ad oculos reliquâmq; faciem, pertinentium, qui cientur à nervis quinti aut sexti paris, qui originem præbent nervo intercostali, adeoque communicant præ cæteris cum plexu hominis proprio. Ex his fit ut quadantenus in Natura hominis propria fundetur illud dictum; vultus est animi imago, indices oculi. Quinetiam insignis illa facierum diversitas, à qua fit ut inter tot myriades vix duo reperiantur similes, utilissima est ad societates firmandas; hinc enim facile internosci possunt omnes, ut discernat quisq; cum quocum pactum quodvis iniverit, aut negotium susceperit ab aliis quibuscunque, & testimonium minimè fallax ferri possit de iis quæ quisque dixerit, fecerit, aut perpetrare conatus fuerit. Hæc autem fieri non possent nisi esset aliquid in faciebus hominum, quo alii ab aliis distinguerentur. Manus autem humanæ cum brachio consideratæ fabrica planè singularis est, ejúsq; vires multiplices ad agriculturam, inferendas arbores, ad ædificii munimenta, navigiâq; extruenda, ac ad alia omnia artificia mechanica, nullius pene essent usus nisi homines alii aliis subsidia mutua pararent, & in amicas societates coirent. Defuit mihi opportunitas Simiam, aut Cercopithecum disseccandi, ut per omnia compararem eorum pedes anteriores qui manum nostrarum figuram imitantur cum hominis manu, brachio, humeróq; dissectis. Verùm absq; anatome constat & nulla effecta tantæ dexteritatis ab iis animalibus produci, quantam ostendunt hominum opera modò nominata, & musculos tam extremæ manûs, quàm brachii, humeriq; humani, pro mole corporis, robustiores esse, & articulos in omnem partem multò magis esse versatiles. Manifestum etiam est in homine os brachii propriè dictum, illud nempe quod inter cubitum & humerum intercedit, valdè longum esse, adeò ut ossa cubiti in carpo terminata, longitudine excedat; & adeò commodè scapulæ (quæ non à latere ut in brutis, sed à tergo sita est) inarticulari, ejúsque musculis regi, ut

manus ea de causa à se invicem longè magis diduci possint, aut etiam retrorsum verti, nec non retrorsum adeò incurvari, ut magnam molem aut pondus complexu suo tenere ac attollere possint. Hoc autem naturæ artificio planè singulari, & verè *mechanico* fit, ut manus hominis non solum accommodetur ad motus ac operationes longè plures, sed ut vires acquirat multò majores tam in sustinendis, & abportandis ponderibus, quàm in imprimendo rebus aliis impetu. Enimvero cum manu sustinendum est & portandum pondus grave, ipsa cum pondere quodprehendit, ita ad latus dimittitur per motum articulorum brachii, ut à linea directionis quàm minimè distet; unde fit ut pondus minimâ vi libretur super centrum gravitatis totius aggregati, quod è corpore nostro & pondere sustinendo constituitur. (Linea autem directionis est recta illa quæ duci concipiatur à centro prædicto gravitatis ad centrum terræ.) Atque hoc sponte faciunt qui principia *Centrobaryca* non degustârunt, solâ experientiâ docti, quod fieri non posset nisi manus ita commodè humero & erecto corpori adaptaretur. Contrà autem cum à manu nostra impetus in corpus leviusculum imprimendus est (in lapidem *v. g.* projiciendum, aut in malleum, aliudve instrumentum) è commodissima hac manûs fabrica fit ut discamus eam elevare; unde quia longiùs à centro sui motûs distat, celeriùs movetur majorq; vis imprimitur. Quemadmodum in funda longiore, propter distantiam majorem à motûs sui centro, major vis lapidi projiciendo (cæteris paribus) communicatur. Centrum autem motûs à quo manûs distantia, viriùmque adeò incrementum computatur, non semper est in articulatione brachii cum scapula (unde tamen hominis ictibus vis quædam accideret, cui par nulla in aliis animalibus reperitur,) sed multis in casibus, cum nempe totum corpus atque ideo humerus unà cum brachio in feriendo movetur, centrum illud est in pede cui insistimus, & distantia à manu elevata ad pedem computanda est ut intelligatur incrementum

crementum celeritatis, & impetûs indè fluentis. Hinc autem major manibus nostris vis accedit, quæ etiam, quia erecta figura homini soli competit, nobis est planè propria. Adjiciendum tamen est, plurimorum per totum fere corpus nostrum musculorum vim elasticam & ad cientes hujusmodi motus conspirare, et ad eosdem, postquam incepti fuerint, accelerandos, unà cum distantia prædicta à centro concurrere. Sunt equidem hæc potentiæ majoris instrumenta talia, quæ converti possunt in cædes, aliâque mala aliis inferenda. Nihilominus manifestum esse reor ea omnia quæ omnes generatim homines potentiores faciunt, servato in aliis hominibus potentiæ æquilibrio, singulis argumenta suppeditare, ut alios potentiâ suâ juvare potiùs velint quàm lædere, adeoque benevolentiam mutuan suadere, quam conamur stabilire: id autem his proportionibus probatur gradatim.

§. XXIX. 1. Potentia aliis lædendi quæ pari aliorum potentiâ lædendi (per defensionem aut ultionem) libratur, nemini qui sibi cautè prospicit argumentum præbet idoneum ut alios potiùs lædere conetur, quàm à noxa attentanda abstinere. Manifestum enim est quia paria utrinque supponuntur potentiæ momenta, hætenus nullam poni causam cur lanx in unam potiùs partem inclinaret, quàm in aliam. Immò è contrà, quia si certamen ineatur, certum est utrumque decertantium interfici posse aut mutilari, certum etiam neutri è victoria tantum accrescere, quantum ille amittit qui in pugna occiditur; nec quantum ille periculo exponit qui belli alex vitam suam committit, utriusq; interest certamen non iniri. Periculum vitæ meæ plus mihi detrahit boni, quàm mihi accedere potest ex eo quòd in pari periculo sit hostis mei vita; nec illius ideo augeatur securitas quoniam incerta est mea, sed utriq; hinc aliquid decedit quod neutri cedit in emolumentum. Immò si missâ aliquantisper vitæ ac valetudinis consideratione bona tantùm spectemus externa, notissimum est non omnia
X 2
victorum

victorum commoda victoribus in prædam transire, sed ab illis plura acquiri qui paci conservandæ student, quâ partibus frui licet.

2. Potentia autem alios juvandi pari aliorum potentiâ juvandi librata, idoneum unicuique suggerit argumentum ut alios juvare velit, præsertim cum id absque detrimento nostro fieri posse certum sit. Æstimationem enim habet aliquam boni, adeoque sufficientem causam movendi voluntatem humanam compensatio possibilis: præsertim cum plerumque beneficentiâ nostrâ (cujus compensatio saltem possibilis est) nihil nobis decedat quod in rationes venire dignum sit. E collatione hujus propositionis cum priore, patet consequentia (utut supponantur pariter contingentia) potentiæ in benevolentiam determinatæ majorem habere vim animum ea prospicientem impellendi in benevolentiam, quàm habeant consequentia potentiæ in maleficium determinatæ animum in eam partem alliciendi; quod ad rem nostram satîs est. E provisis enim consequentibus actionum suarum mens præcipuè movetur. In priore casu possibile esse prospicimus ut malum aliis inferamus, pariterque possibile ut ab illis malum patiamur, utrinque malum est æquale, nihil autem quod voluntatem, quæ boni majoris est sequax, alliciat; in posteriori bonum prospicimus quod & facere, & recipere possimus, nihil autem detrimenti quod lancem huc inclinantem retrahat: ne possibile quidem hîc est ut uterque hujusmodi actibus aliquid amittat, & plus hîc alteri accrescit quàm mihi decedit. Innocentiâ, humanitate, præstando pacta de tuendo communi bono, aliis prodesse possum, mihi interim, si ritè expendantur omnia, nihil detrahitur; immò hæc ipsa faciendo internè magis convalesco, & delector, & spes feritur non ingrati proventûs ab aliis redituri; qui, si quis sit, omnino vix tantillus esse potest quantillum ejusmodi actibus mihi met detraho, ut omnibus illud impendam. Quippe, ipse (si spector qualis unusquisque est solus & absque aliorum benevo-

benevolentia, pace permiffâ, & auxilio) tantillum habeo, ut ne mihi quidem foli fufficiam, fed adèò fum extremâ neceffitate undique cinctus, ut aliis inferviando conditionem meam deteriore facere vix poffim; quod manifefto intelligetur ab eo qui ftatum hominis in bello omnium contra omnes, ex omni parte injufto, fupponit. Non enim opus eft cum Hobbio afferere, bellum hujufmodi juftum effe, & per rectam rationem fingulorum, omnia fibimet neceffaria effe ftatuentium, neceffarium antè quàm Societas Civilis conftituatur. Agnofco enim libenter, non fine fructu confiderari poffe. Quanta mala ex injuftitia univerfali, & falſis hominum quotlibet cunq; judiciis omnia fibimet arrogantium, profluere poffint. Hoc autem longiffimè diftat ab Hobbii errore, qui rectam rationem omnium extra Civilem Societatem pofitorum omnes in hæc mala neceffariò deducere docuit, ut nullam ad benefaciendum vim rationi relinqueret, præterquam quæ à regiminis Civilis auctoritate proveniat. Nos autem contrà affirmamus & impoffibile effe ut recta ratio omnia nobifmet folis arrogare doceat, immò eam jubere ut benevolè conſentiamus in diſiſionem faciendam, & ftabiliendam, quâ unicuiq; aliquid proprium fiat; idque ut aliis multis de cauſis, ita etiam quia facilè præſentit Iliades malorum omnibus communium, ipſifque adèò fingulis imminere, ſuppoſito tantùm quòd ſinguli fui ſolùm rationem haberent, & inexplebili libidine omnia ſibi arrogarent. Duæ propoſitiones præcedentes ad rem noſtram faciunt, ſi uniuſcujuſvis potentia, unici tantùm alterius potentia librari conſideretur. Verùm res adhuc clarior evadet ſi conſideremus

3. Potentiam ſingularis cujuſlibet lædendi aliis longè ſuperari à potentia plurium vel omnium quâ ſe defendant, aut injuriam illatam ulciſcantur: & 4. potentiam cujuſlibet quâ aliis beneficiat longiffimè ſuperari à potentia remunerandi quæ pluribus aut omnibus ineſt. Hæc enim vehementiffimè nobis ſuadebunt ut vires noſtras quantaf-

cunque ad alios potius conciliandos quàm lædendos determinemus. Nec sanè cogitari potest quòd semper ita distrahentur omnium vires, ut unus in hoc bello cum unico dimicaret; quocunque enim casu contingat, ut impar hominum numerus congregiatur, duo in unum (ex hac hypothesis) bellum gerent in certiore ipsius perniciem; & si par primò numerus inter se concurrerent, unius morte ad imparitatem res redigeretur. Verùm hæc videntur abundè sufficere ad probandum quòd vires ipsæ hominum dum circiter æquales supponantur, argumenta potius suggerant ad mutuam benevolentiam, quàm ad mutuam perniciem attentandam. Reliqua autem quæ naturæ humanæ propria esse ostendimus, id ipsum suadent fortiùs, ut ostensum est.

§. XXX. Hic autem Lector observari velim quòd Hobbius nihil uspiam attulerit hoc modo naturale ac intrinsecum corpori aut menti hominis, quod necessarium suggerat unicuique argumentum, aut aliter necessariò homines determinaret ut omnia sibi solis singuli vendicarent, sed aliquando passionibus id imputare, quod antea refutavimus, aliquando generaliter tantùm dicere quòd *æquas societatis Conditiones ferre nolint, etsi ipsam societatem appetant*, de Cive Cap. 1. §. 2. in annotatione primâ: Respondeo autem, etsi aliqui sint homines qui aliquando conditiones societatis necessarias, & æquas nolint accipere, natura tamen nec rerum omnium, nec quæ illis intrinseca est eos docet, aut determinat ut eas conditiones nolint ferre. Mores in quos quidem aliquando temerè incidunt, & à quibus aliorum plurimorum immò & ipsorum vita sæpè dissidet, non sunt imputandi naturæ humanæ, aut universi, sed ut ipsi sunt contingentes, contingentem habent causam, temerariam nempe arbitrii illorum liberi determinationem. Qui de natura quicquam pronunciare velit, expendat oportet constantes, & necessarias, ac intrinsecas rerum omnium, hominis præsertim, vires & conatus

natus quibus ipsius vita, & ordinaria fœlicitas conservatur, potiùs quàm perturbationes illas accidentales quibus labefactatur: certum enim est dum vivimus & valemus, vitæ ac valetudinis causas esse fortiores iis quæ nos perturbant, adeóque naturam nostram ex iis æstimandam esse. Par est ratio in pronunciando de toto genere humano, seu de hominum omnium sæculis omnibus quæ sibi invicem ut fluminis partes succedunt. De moribus autem hominum licèt contingenter, tamen ut plurimum verum est, quòd velint Conditiones æquas societatis accipere, quod è factis manifestum est, quoniam videmus eorum voluntate societates tales ubique pridem factas, conservari sæpiùs & diutiùs, quàm dissolvi; velle autem conservare societatem Civilem, aut cum alia civitate pacem servare est tantùm constans seu continuata voluntas eam constituendi. Immo aliquantò difficilius est constantiam hanc tueri, quàm societatem primò inire; illa tamen difficultas à plerisque omnibus rationis & naturæ suæ viribus quotidiè superatur.

Denique hominis Natura non Mentem tantùm & Corpus, partes ejus essentielles, sed & earum inter se conso- ciationem complectitur. Ideóque visum est observare hinc etiam perducì posse homines in cognitionem & ex- petitionem boni pluribus naturis communis, immò & So- cietatis & Regiminis, quòdque hæc voluntati Causæ Pri- mæ congrua sunt & grata. Sentimus enim in nobismet ipsis corpus nostrum naturaliter ideóque divinitùs, non tantùm uniri Mentibus nostris, verumetiam illarum re- gimini subjici in actibus plurimis memoriæ, affectuum, & motuum præcipuè muscularium. Hinc autem velut af- fixâ Menti idæâ seu exemplari politiæ perpetuò admo- nemur, quàm diversæ res, propter subsidia quæ afferant mutua, velut unum aggregatum necessariò considerandæ sunt, dum causas quærimus fœliciter vivendi; quàm ne- cessarium

cessarium est ut è partibus nostris aliæ ab aliis determinentur; quantum profit ordo partium inter se, & quàm necessarius est ordinatus plurium causarum concursus ad omnes penè effectus naturæ nostræ gratos; quanto usui sint officia partium mutua, & quàm perniciosa sit aliarum ab aliis separatio, quæ mortem naturalem minitatur. His pertractatis, agendum est de Bono & quidem maximo, quod in nostra aliquatenus potestate positum est.

CAP.

CAPUT. III.

De Bono Naturali.

Bonum est quod rei cujlibet, vel plurium facultates conservat, vel insuper adauget & perficit. His enim effectibus se prodit peculiaris illa convenientia rei unius cum altera, quæ requiritur ut huic Naturæ, præter alias, quicquam Bonum esse dicatur.

Convenientiæ vocabulo non sum usus in definitione Boni, quoniam valdè Æquivocum est. Ea tamen quorum actus motusve ad aliorum conservationem, vel virium augmentum, salvâ individui Naturâ, faciunt, meritò convenire dicantur. Siquidem non aliter judicare solemus an natura vel essentia cujlibet rei, alteri conveniat necne, quàm per actionum indè profluentium effecta. Hæc scilicet facultates rerum latentes, & intrinsecam rerum omnium constitutionem pandunt; hæc sensus nostros feriunt, & rerum undè fluunt, nobis notitiam ingenerant: In actionibus respectuum seu Relationum omnium continentur fundamenta, in quibus explicandis tota ferè versatur Philosophia. Sic homini Bonum est quod vires animi, & corporis, aut alterutrius sine noxa alterius tuetur, aut facit ampliores. *Καί τοι τό γε ἐκείνη ἀγαθὸν σὺ ζεῖ ἐργασίῃ* Arist. *Pol. l. 2. c. 1.* de urbibus dictum. Quod autem de una qualibet re dicimus, intellectum etiam volumus de rerum plurium serie, in qua inseparabiliter connectuntur quædam proficua cum noxiis.

Comparanda enim sunt quæ nocent cum eis quæ profunt, & à nocendi, aut proficiendi vi majore danda est denominatio. Hujusmodi autem Bonum quod, abstrahentes à Legum quarumlibet cunq; consideratione, concipimus, Naturale Bonum libens dixerim, quoniam & Natu-

ram quamlibet *v. g.* bruti, aut arboris respicit, quippe quorum vires servari possunt & augeri. Et præterea hujusmodi entia, ipsaq; Terra inservire possunt ad suas vel etiam nostras naturas conservandas, aut uberiore cognitione perficiendas. Distinguitur autem ut quoddam latius patens à Bono quod dicitur Morale, quod actionibus tantum & habitibus entium Rationalium attribuitur, & immediatè connotat convenientiam actionum *v. g.* cum Legibus, sive Naturæ, sive Civitatis alicujus; ultimò autem resolvitur in naturale Bonum publicum, ad cujus conservationem perfectionemque omnes Naturæ, & Civitatum, quæ justæ sunt, Leges unicè nos dirigunt. Verùm de Morali postea latius; nunc in Naturale aliquantisper animum intendamus. Postquam manifestum est factum Boni notionem, & Nomen non ad unum determinare illum qui de eo cogitat, aut loquitur, sed pariter referri posse ad singulos alios homines, immò & ad alia omnia quæ vitâ pariter fruuntur, (ne quid insuper dicam de aliis naturis inanimatis, quæ conservationis, aut perfectionis ulterioris in ordine, motûve partium consistentis sunt capaces) descendendum est ad considerationem aggregatorum quæ ex pluribus, immò omnibus ejusdem speciei, animalibus fiant; addo etiam & ex omnibus ratione utentibus, quomodocunque differant, ut *Homo, & Deus.* Nam quemadmodum mens notione indefinitâ singulis communiter applicabili ea considerat, potest etiam singula quæ novit individua simul contemplari, & notâ (*v. g.* omnis) ad singula sigillatim ut ut non cognita se extendente sibi repræsentare, seu totum quod dicitur integrale singulos complectens componere, ac velut unum corpus (quod postea politicum dicemus) illud spectare, ut inquirat, quid illi bonum sit, aut malum, quod proinde bonum malumve commune, ac publicum humani generis vel etiam omnium Rationalium dicendum erit. Et è diversis quæ proponantur judicare, quodnam possibile aut impossibile, quodnam majus, aut minus fuerit. Nec illud

in multis valdè difficile est, saltem generaliter statuere; Quippe cùm eadem sit singulis, quotquot fuerint, Natura, quæ uni competit; è nota unius fœlicitate, scire licet qualis sigillatim omnibus quærenda sit fœlicitas. Patet enim mentis perfectiones naturales, & corporis sanitatem, vegetamque vim in quibus unius fœlicitas tota est, complecti etiam, si universaliter diffundatur, omnem omnium fœlicitatem; adeoque & graduum diversitatem, & medi-
orum generaliter necessariorum naturam parilem esse posse, & requiri ad omnes *v. g.* alimenta, exercitia, somnum &c. propter identitatem inter partes & totum; hinc etiam quicquid vel uni totius hujus parti aliquid addit cæteris non mutatis, adeoque illæsis, id totum, ex illa aliisq; partibus aggregatum, adauget. Uni homini qui prodest illæsis aliis omnibus, toti aggregato prodesse meritò dicatur: quod ad nostram ipsorum curam aliis innocuam ex intuitu boni publici unumquemque meritò possit animare.

§. II. Bonum ideo fatemur dici quod alteri convenit, adeoque relativè dici, verùm non semper refertur ad appetitum, nec semper ad unum, nempe ipsum appetentem. In his autem duobus turpiter sæpe erravit Hobbius (licèt quandoque sibi contradicens vera scribat;) & his erroribus ceu fundamento innititur magna pars eorum quæ de jure Belli in omnes in statu Naturæ, & jure quidlibet imperandi in statu Civili perperam conscripsit. De sententia Hobbiana quòd Bonum ideo quidvis dicitur quoniam appetitur, vide *de Homine Cap. II. §. 4.* *Omnibus rebus* (inquit) *quæ appetuntur Nomen commune est Bonum &c.* *Cùm alia alii appetant necesse est multa esse quæ aliquibus bona, aliis malia sint, &c.* *Sunt ergo Bonum & malum appetentibus & fugientibus correlata, &c.* quibus paria scripsit Libello *de Humana Natura Cap. 7. §. I.* comparatâ cum §. 3. ubi *motum illum in quo rerum conceptus consistere vult, sine ullo Judicii interventu de Cerebro in Cor transire docet, & ibi prout juvat, vel impedit vitalem ejus motum, placere* (inquit) *dicitur,*

tur; vel displicere. Quod autem cuique sic placet, id ipse Bonum appellat, quod displicet malum; & hinc ex constitutionis, seu temperamentorum diversitate diversæ sunt de Bono sententiæ; naturaliter scilicet ad eoque necessariò & in statu Naturæ ex illius sententia (quidni & in Civili statu, ubi saniores Philosophi naturæ necessitatem existimant culpam tollere?) inculpaté. Et de Cive Cap. 14. §. 17. Ea est natura hominis ut unusquisque id quod ipse sibi cupit fieri, Bonum; quod fugit, malum vocet. Itaque diversitate Affectionum contingit ut quod alter Bonum, alter malum; & idem homo quod nunc Bonum, mox malum; & eandem rem sibi bonam, alii malam esse dicat. Bonum enim & malum delectatione & molestiâ nostrâ omnes æstimamus. Scilicet hoc à natura hominis idéoque necessariò & semper, immò inculpatè ante leges Civiles fieri contendit, non ab evitabili culpa voluntatis. In Leviathan. Cap. 6. his habet paria, additque Bonum, Malum & vile intelliguntur semper cum relatione ad personam. quæ illis verbis utitur, cùm nihil sit simpliciter ita; neque ulla Boni, Mali & vilis communis regula, ab ipsorum objectorum naturis derivata, sed (ubi Civitas non est) à natura personæ loquentis, vel (ubi est) personæ civitatem representantis; vel ab arbitro vel Judice constituto. Nos contra censemus res primò judicari bonas, deinde appeti quatenus videntur saltem bonæ. Quodlibet ideo verè judicari bonum, quia effectus ejus seu vis Naturam re verâ juvat. Privatum bonum quod uni, commune quod multis prodest; non quia ex opinione sive verâ, sive falsâ appetitur, aut ad unum vel alterum temporis momentum delectet. Hominis natura postulat ut Ratio rerum Naturas expendens & evidentiâ indè invariabiliter manente statueret prius quid sit bonum, idémque judicaret, (sive sua sive alterius res ageretur,) quàm id appeteremus, aut eo delectaremur: & brutorum est solo affectu, nullâ ratione gubernato, rerum, actionúmve bonitatem metiri. Talia tamen in se experiuntur homines jam brutescentes, & hæc

hæc naturæ consentanea esse illis placet ab Hobbio audire. Ex hac grege Hobbianorum augetur numerus. Nihilominus certissimum est & dementem malum pati, etsi sua ipsi dementia mirè placeat; & contrà medela ægro bona est, quamvis illam pertinaciter refugiat. Quin & ipse Hobbius aliquando ad sanam mentem redit, & quanquam alibi quilibet bonum esse aut malum pro arbitrio imperantium, aut cujusvis hominis, semotâ civilis societatis consideratione, frequentissimè inculcat; tamen *Leviathanis cap. 30.* ubi inter officia summi Rectoris ponit ut bonas condant leges, apertè asserit *non omnes leges esse bonas, etiamsi ad utilitatem faciunt Rectoris, & eas definit esse tales quæ ad populi bonum sunt necessariae, ac perspicuæ.* En populi bonum! quod certè commune est multis ab ipso agnitum, velut finem actûs Legislatoris; finis autem priùs cognitus supponitur, adeoque ejus natura priùs determinata est, quàm Lex quid bonum malumve fuerit, populo præscripserit. Sic etiam *Leviath. Cap. 6.* Benevolentiam ac Charitatem definit *per actus, aliis bonum cupiendi:* nec definivisset, opinor, hunc effectum, nisi possibilem putâisset. In Editione autem Anglicana *Leviathanis* agnoscit hunc affectum, cùm se extendit ad homines universaliter, esse Indolem Bonam: In Latina Editione hoc omisit, ut non consistens (opinor) cum aliis ejus opinionibus. Enimvero Natura boni & efficacia rerum ad Naturæ unius aut plurium conservationem, perfectionemque est prorsus determinata, & ex congruitate rerum cum omnibus Naturæ v. g. humanæ facultatibus, aut earum principiis, expenso etiam vel totius vitæ statu, vel partis ejus præstantioris, æstimanda est; non ex irrationali affectu & levi motu sanguinis, ex prima rerum apprehensione aliquantisper juvato, aut etiam impedito.

§. III. Magni autem est momenti ratam & immobilem teneri Boni notionem, quoniam hæc concussâ & fluctuante necesse est ut incerta & instabilis sit omnis cognitio nostra

de Foelicitate; quippe quæ maximum est cujusque hominis Bonum, & de Legibus Naturæ, Virtutibusque singulis, Justitiâ, &c. quæ nihil aliud sunt quàm ejusdem Boni assequendi Media, & Causæ quodammodo partiales.

Quanquam igitur propter peculiare quiddam in diversis hominum temperamentis aliquando contingit ut alimentum, aut medicamentum uni noxium sit, quod plerisque innocuum, immò salubre esse experientia comprobavit; cui simile quiddam observatum est in genio & moribus gentium in aliquibus constitutionibus aliis planè dissimilium; hoc tamen non magis tollit consensum hominum de generali Natura boni, ejusque partibus vel speciebus præcipuis, quàm levis vultuum diversitas tollit convenientiam inter homines in communi hominum definitione, aut similitudinem inter eos in partium principalium conformatione & usu. Nulla gens est quæ non sentiat actus Deum diligendi & præsentem jucunditatem, & futuræ spem ratam continere: & sic de cæteris quæ sequuntur instantiis. Atque hæc ipse Hobbius quandoque fatetur, ut *de Cive Cap. 15. §. 9.* & sequentibus: licèt aliquando in solo metu, ac opinione Potentiæ honorem Deo exhibendum consistere declamitet, ut in *Leviath. p. I. c. 10, & 11.* Nulla gens non sentit gratitudinem ἀντιπελαργίαν erga parentes & benefactores toti humano generi salutarem esse. Nulla temperamentorum diversitas facit ut quisquam non bonum esse sentiat universis, ut singulorum innocentium vitæ, membra, & libertas conservarentur; ideóque ubique prohibetur innocuorum trucidatio. Quæ ullius ἰσοσυγκρασία non bonum esse judicabit singulis familiis, omnibusque adeò Gentibus ut illibata servaretur thori conjugalis fides? Atq; eadem de jure utendi, fruendique rebus externis ad vitam, valetudinem, famam seu honorem, prolis educationem, & amicitiae cultum necessariis dici possunt. In judicio de bonitate harum rerum de quibus tota Legum Naturæ & plerarúmque Civilium cura sollicita est, æquè omnes ubique con-

conveniunt, ac omnia animalia in motu cordis & arteriarum pulsu, aut omnes homines in opinione de nivis candore, & splendore solis. Ipse etiam Hobbius Leges Civiles, id docere ait. In omni casu Legibus scriptis prætermissis (quos ipse fatetur penè infinitos esse, (c. 14. §. 14.) & infinitas lites parere posse) sequendam esse Legem æquitatis naturalis: Concedit itaq; Leges naturalis æquitatis cognosci absque ope Civilis Legis, & casus plures sufficienter indè determinari posse, quàm qui à Legibus Civilibus, qui non sunt penè infiniti, determinantur. Nos hoc tantùm contendimus, aliquot regulas æquitatis naturaliter adeò notas esse, ut in illis cordati ab invicem non dissentiant. Concedimus interim libentissimè multa esse adiaphora, seu in quibus ratio humana universaliter pronunciare non possit, Neceffe esse ad commune bonum ut res hoc potius modo geratur quàm illo. In his autem locum habent variarum civitatum constitutiones variæ, quæ licèt antequam fanciantur sine crimine poterant impugnari, postquam tamen autoritate publicâ muniuntur, & propter conscientiam erga Deum, cujus vices gerunt Magistratus, & propter communem civium foelicitatem, pacémque cujus securitas ab inviolata imperantium autoritate præcipuè pendet, summâ religione sunt observandæ. Quippe evidenter magis conducit ad commune bonum, ut in adiaphoris & dubiis sententia Magistratûs valeat, idque pro bona habeatur à subditis, quod imperanti tale videtur, quàm ut æternæ inter eos lites ea de re maneant, unde bella cædésque, quæ extra dubium mala sunt, meritò forent expectandæ.

§. IV. Est & alius Hobbii Error circa Bonum, nempe quòd objectum voluntatis humanæ sit id quod unicuique videtur bonum sibi *de Cive c. 1. artic. 2.* Idem ferè sic exprimitur *de Cive c. 3. §. 21.* *Unusquisque præsumitur bonum sibi naturaliter, justum propter pacem tantùm & per accidens quærere.* Nempe justum alienum respicit bonum, quod non existimat

existimat quemquam quærere, nisi ex metu malorum è statu belli profluentium. His consentiunt quæ supra citavimus loca, & innumera passim per ejus scripta dispersa idem innuunt. Hinc manat illud *Cap. 2. §. 8. Quicquid voluntariè fit, propter aliquod bonum fit volentis.*

Hæc autem omnia eò tendunt, ut evincat homines ita comparatos esse ut eorum Naturæ repugnet, adeóq; planè impossibile sit ipsis quicquam appetere præter sua commoda, suamque gloriam *Cap. 1. §. 2.* Hæc autem cùm perspicuum sit unumquemque ex dominio in alios uberius assequi posse quàm è societate cum aliis, omnes hoc naturaliter appetere, adeóque in bellum adversus omnes dominationis quærendæ causâ ferri; solo autem metu à bello detineri, & ad societatis conditiones accipiendas impelli. At si quæramus quid eum in sententiam adeò omnibus Philosophis repugnantem duxerit, illud unicum videre possum, quod in eadem Sectione ipse obiter innuit, ubi *Naturam* interpretatur per *affectus omni animali insitos donec nocu- mentis vel præceptis fiat ut appetitus præsentium, memoriâ præteritorum retundatur.* Æstimat ille naturam humanam, & objectum adæquatum voluntatis, ex affectibus illis qui usum Rationis, experientiam, & disciplinam anteverunt, quales reperiuntur in infantibus, & amentibus; videatur ejus præfatio ad *Librum de Cive.* Ego verò cum Philosophis (quantum scio) omnibus naturam hominis è Ratione potiùs metiendam existimo, adeóque voluntatem se extendere posse ad ea quæ Ratio convenientia cuilibet naturæ esse dictaverit; siquidem affectus ejusmodi irracionales perturbationes potiùs animi (adeóq; præternaturales) dicendi sunt; quod & ipse Hobbius etiam, post editum *de Cive* Librum, fassus est in *Libro de Homine cap. 12. §. 1. Fatemur etiam nos fieri posse fortè per malum liberi Arbitrii usum, ut homo quispiam angusti (suo vitio) pectoris, nihil præter se consideret, adeóque nihil fere velit nisi quæ sibi judicat commoda;* verùm in nullo unquam homine præter unum Hobbium talis volun-

voluntatis signa observare potui. Alii certè generosioris sunt animi, qui non tantùm id bonum existimant quod sibi bonum est, verùm quicquid facit ad conservationem aut perfectionem, ordinem & decorum humani generis, vel etiam totius quod cogitare possumus universi, id demum bonum existimant, id volunt ac cupiunt, id futurum sperant, eoque præsentem gaudent. Nec quicquam video quod impedire possit, quo minùs quod cuius Naturæ convenire posse judico, id illi fieri velle possim; immò & quantum in me est anniti ut fiat. Id autem omne intra fines objecti adæquati facultatis cujuslibet (adeoque & voluntatis) circa quod illa facultas possit exerceri. Huc pertinet quod præcipit Aristoteles *de Legislatore Pol. Lib. 7. c. 2.* ad finem. τὸ δὲ νομοθέτου τὸ ἀγαθόν ἐστὶ τὸ θεᾶσθαι πόλιν, καὶ γένος ἀνθρώπων, καὶ πᾶσαν ἄλλην κοινωνίαν, ζωῆς ἀγαθῆς πῶς μετέξουσιν καὶ τῆς ἐνδεχομένης αὐτοῖς εὐδαιμονίας. Et alibi *Pol. Lib. 3. c. 8. n. 76.* τὸ δὲ ἴσως ἀρετὴν, πρὸς τὸ τῆς πόλεως ὅλης συμφέρον, καὶ πρὸς τὸ κοινὸν τῶν πολιτῶν. Quod enim postremo hoc Loco Aristoteles de Civitatis legibus asserit in iis non partis bonum, sed totius tradendum esse mensuram recti à Legislatore spectandam; id, etsi mundus velut Civitas consideretur, quid rectum sit universaliter, ideoque in Legibus universi, seu Naturæ spectandum satis docet. Enimvero cum quis legislator sit tantùm homo, is autem & possit & debeat bono communi prospicere, is quippe finis est in quem constituitur, quid vetat quin idem facere in aliorum etiam hominum potestate situm esse concedamus? Quin & hoc à priori demonstrari potest apud illos qui agnoscunt voluntatis naturam consistere in consensu mentis cum iudicio Intellectus de rebus inter se convenientibus. Certum enim est Intellectum iudicare posse quid aliorum commodis inserviat, juxtà ac nostris; nec ulla suppetit ratio cur non eadem velle possimus, quæ iudicavimus bona. (Imò fieri vix potest ut quæ iudicavimus esse bona, ea non velimus.)

Observandum autem est, quòd quicquid homo velle potest, potest etiam statuere id quantum in ipso est producere; Bonum autem sic volitum à nobis dicitur intendi, & intentionis hujusce vi, finis notionem completam induit: potest itaque bonum commune universi, homini finis esse. Et quoniam est maximum quod possumus velle, Intellectus rectè judicans pronuntiabit hujusmodi volitionem magis necessariò & intrinsecè connecti cum perfectione hominis, bonum commune ritè intelligentis, quàm volitio cujullibet minoris boni. Verùm sufficit in præsentiarum ostendisse bonum commune posse esse hominis finem, & quidem præcipuum; si modò probetur esse quovis alio bono majus. An verò quispiam obligetur ad hunc finem quærendum postea videbimus, ubi de Legum naturalium obligatione disquiremus. Hic illud tantùm adjiciam, ipsum Hobbium in *Leviathanis* editione Latina *Cap. 31. Sectione ultimâ* contradicere iis omnibus quæ de Bono tantùm sibi proprio quærendo antea scripsit, & non tantùm agnoscere Bonum publicum spectari posse, sed & apertè insinuare sese sperare *Leviathanem* suum illi aliquando fini inservituum esse. Ejus verba hæc sunt, *Non despero quin Regibus interius in sua jura, & Doctoribus in officia sua posthæc attentius inspicientibus, hæc ipsa doctrina, consuetudine mitior facta, tandem aliquando ad Bonum publicum communiter recipienda sit.* Scilicet hîc suam doctrinam, etsi nondum à Regibus stabilitam, Bono publico utilem futuram esse præfagit, nec unius tantùm Civitatis Bono, sed omnium ubique populorum utilitati eandem adaptatam esse innuit. Hoc autem quanquam falsissimum mihi videatur, abundè tamen demonstrat hunc finem illius aliquando cogitationibus obversari, eumque nôsse eundem sincerè quæri posse, aliter enim eum non modò non quæreret, sed ne fingeret quidem se quæsisse.

Quinetiam hominibus naturaliter jucundum esse, adeòq; bonum videri aliis placere ex Hobbio probari potest, quoniam

niam in Libro *de Natura Humana*, Cap. 9. §. 15. apertè docuit ipsam libidinis voluptatem, ex parte quidem esse voluptatem animi, indè scilicet perceptam quòd quis alteri se placere sentiat. Absurdissimum autem est quòd voluptatem animi agnosceret exinde sumi, quòd alteri gratum quiddam fieret uni & in re levissimi momenti, quum interim non agnoscat voluptatem animo humano majorem indè nasci, quòd plurimis simul impensius gratificemur, cùm illorum & mentibus & corporibus inservimus bonum commune procurando per fidem, gratitudinem, & humanitatem, etiam cùm non eidem potestati Civili subjiciamur.

Denique in libro *de Homine*, Cap. 11. §. 14. ubi de industria in bonis quodnam majus aut minus sit investigat, apertè testatur Majus esse (cæteris paribus) quod pluribus Bonum quàm quod paucioribus.

CAPUT IV.

De Dictaminibus practicis.

PRæmittendum est huic capiti, non omnes hominum actus dictamina, aut notiones dictaminibus æquivalentes supponere. Apprehensiones enim primæ, & motus quidam spirituum seu imaginationes, nonnunquam etiam motus Musculorum, ut nictus Oculorum, vel subitanea ab amicis resilitio sine dictamine fieri videntur; plurimi etiam infantis actus, ut comparationes, judicia &c. de jucundis & noxiis, quibus tamen thesaurus notitiarum augetur: & fortè volitio boni simpliciter huc accenseatur.

Scilicet ita nos finxit Natura universalis ut ætate adhuc tenerâ, vel inviti plurima sensu percipiamus, & memoriâ firmiter teneamus, & comparatione spontaneâ an sint majora alia aliis, item similia an dissimilia, commoda an incommoda judicemus; præcipuè verò quoniam præsentibus nobismetipsis semper sumus, & ex peculiari mentis (in se reflectentis) nostræ constitutione, actus Intellectûs & voluntatis nostræ necessariò sentimus, & quantum possumus ad ciendos, regendosq; corporis quosdam motus, qui ideo voluntarii dici solent, adeoque necessariò etiam experientiâ duce cognoscimus, quinam harum facultatum actus nobismetipsis noxam afferunt, aut commodum & perfectionem, cui notitiæ appetitio, & actio prosequendi, vel fuga & amolitio à natura conjuncta est. Quinetiam ex Rationis paritate, sponte facilèque (sine alio præter naturam duce) talia etiam aliis entibus quatenus vel mente, vel corpore, vel utroque nobis fuerunt similia, pariter commoda vel incommoda & esse & videri. Hinc nonnulla de actibus Deo gratis,

tis, longè plura de omnium hominum commodis, & incommodis statuimus.

Adultá tandem ratione de summa vitæ nostræ, seu omni futuro potentiarum nostrarum exercitio meditamur; & quia actionum probabiliter futurarum, nec non effectuum bonorum, quos indè speramus numerus major nunc quàm antea simul animo obversatur, & series rerum longior, quæ suo succedent ordine, & ab invicem pendent, instituetur ab animo jam magis maturo; mens non signa tantùm simplicia in auxilium memoriæ advocat, sed & ope propositionum utitur, in quibus actionum nostrarum cujuslibet generis connectio cum effectibus indè propriè pendentibus distinctiùs exhibetur & affirmatur. Hæ propositiones practicæ dicuntur, nec necesse est ut proponantur in forma Gerundii hoc aut illud agendum est, uti nonnulli è scholasticis volunt; quippe Debitudo illa quæ Gerundii voce innuitur, explicatione eget: quæ vel à necessario nexu cum fine, vel à Legis obligatione petenda est. At à quærentibus Legum originem, earum obligatio non supponenda est jam nota. Nexus autem necessarius inter medium & finem factis exprimitur in nexu eorum veluti Causarum cum suis effectibus destinatis.

Quinetiam prout adolescimus naturaliter comparamus inter se vires causarum ad effectus similes producendos, & effectuum etiam varios perfectionis gradus inter se conferimus, è qua collatione oritur judicium hoc illo majus, minus, vel æquale esse. Hinc ideo, exempli causâ, actionum nostrarum possibilium alias aliis plus vel omnium maximè conferre posse ad nostram, aliorumque foelicitatem concludimus. Tales autem propositiones practicæ, dicuntur Dictamina comparata.

Nobis qui Legum naturalium Generationem tantùm quærimus, non est necessarium asserere hujusmodi dictamina, etiam postquam ea Legum vim habere novimus, semper homines ad actus determinare; sufficit ut jus dicant deter-

minationi futuræ. De vi etenim determinatrice aliter sentiunt alij, nec libet ea de re contendere. Omnes interim, opinor, id agnoscent Dictamen practicum ad actus deliberatos prærequiri, & aliquo modo viam munire ac monstrare ad actuum futurorum determinationem. Nihilominus partes essentielles dictaminis practici, ejusque forma attentius paulò consideranda veniunt, indè enim ejus generatio in mente nostra facilè intelligetur. Propositio practica aliquando sic exprimitur. Actus hic humanus possibilis (benevolentia scilicet universalis) ad fœlicitatem meam, aliorumque communem præ reliquis eodem tempore possibilibus maximè faciet, vel ut pars ejus essentialis, vel ut causa, aliquando effectura præcipuam ejus partem essentialem. Quandoque autem in forma Imperii Actus, qui intra tuam est potestatem, ad Commune Bonum in datis circumstantiis, omnium quos possis elicere, maximè deserviens, eliciatur; sæpe etiam in forma Gerundii Actus talis exercendus est. Apud me certè prorsus idem significant hæ loquendi formulæ ad Legem naturalem relatæ, sive Intellectus hoc factu optimum esse judicet, sive jubeat, sive ex vi Gerundii dictet me hoc teneri facere. Nam intellectus (qui hoc agens dicitur Conscientia) obligationem satis innuit naturalem, dum dicit hoc factu optimum erit tibi juxtà ac aliis. Quippe omittendo quod mihi optimum pronunciatum est, malum (quod pœna dici potest) in meum caput me accersere, indè constat. At si sub Imperii forma consideretur, eadem res docetur representando proprium cujusque Intellectum velut magistratum deputatum, & autoritate leges ferendi præditum: quod quia Metaphoricum quiddam sonat, minus est Philosophicum; utile tamen, quia similitudo habet fundamentum justissimum in Natura. Forma autem Gerundii idem docet sed velut Judex inferior, aut Consiliarius de lege jam lata monens, & actus futuri conformitatem cum ea postulans. Philosopho convenientior primus modus qui, si formam spectes,

ctes, propositionem theoreticam exprimit ; si vim, practïcam, utpote fundamentum obligationis naturale docens. Secundus imperatorem magis decet ; tertius Theologum. Sed omnibus pro libitu uti licebit, si modò distinctionem, qualis qualis est, inter has formulas animo teneamus. Natura rerum exhibet animo quid factu optimum sit. Animus, rerum advertens Regimen, ex Idæa Dei illud eum velle seu imperare factum concludit, sibique, ejus nomine, imperat in secunda Forma : In tertia reflectit in utrumque priorem, actûmque imperio congruum justum fore, adversum injustum, pronunciat.

§. II. Est & alius modus Leges naturæ exprimendi n. actus hic vel ille possibilis maximè convenit humanæ naturæ. Sed dubii sensûs sunt ; (1) humana natura vel singularem agentis denotat, & tum non satis exprimit ea quæ ante actionem consideranda sunt : non enim unius tantum agentis foelicitas, sed maximum commune bonum spectari debet : vel, (2) humana natura omnes homines spectat, & sic non consideratur Deus. Aut si in harum alterutra notione publicum bonum per consequentiam involvatur, tum hæc formula loquendi cum prima coincidit : quæ tamen ideo præferenda est quia hæc ambiguitate caret. Et deinde illud, *convenit*, ambiguum est quò referatur : Actus enim naturæ alicui convenire dicatur (1) cùm convenit principiis agendi qualia sunt facultates ac habitus, objectâq; vel intus in Memoriâ latentia, vel ab extrâ sollicitantia ad actus ; atque ad hæc capita revocari debent dictamina practïca, (propositiones, viz. quæ sunt Regulæ actionum) quorum termini ab objectis orti in memoria continentur, & in propositiones ab animo formantur, unde actus determinant, & habitus constituunt. (2) Actus convenire dicatur Naturæ Humanæ cùm ejus effectus naturam hominis unius aut plurium conservant, aut perficiunt. Posterior his sensus coincidit cum Formula quam primò proposui, quæ ambiguitate caret : immò & prior sensus convenientiæ actuum magna

magna ex parte eò reducatur. Nam propositiones practicae, quæ sunt inter interna actuum principia, omnes fiunt de appetendo fine præcipuè maximo, & de usu mediorum. Quæque de ultimo fine appetendo pronunciant illud tantum dicunt, Hoc suâ Naturâ bonum est seu pars foelicitatis humanæ, & quidem maxima possibilis in datis circumstantiis: Quæ autem de mediis statuunt illud tantum indicant, Hoc conducere ad ejusmodi bonum obtinendum, & in dato casu maximé. Atque hæ loquendi Formulæ cum prima coincidunt. Præstat autem primâ Formulâ uti, quoniam Analysis hæc quam proposui propositionis de actûs convenientia non est obvia plerumque intellectui; & præterea is scopus noster est, ut *Genesin Dictaminum primorum*, quibus convenire actus debent, explicemus; adeoque non sufficit nostro scopo dicere, Actum convenire dictaminibus jam factis, qualia tantum sunt principia proxima humanorum actuum. Fortasse tamen non inutile erit id annotare, verè affirmari posse omnes actus bonos seu virtutes perfectè & essentialiter consentire cum notione, seu Ideâ agentis rationalis, cujus Ratio in Prudentiam jam adoleverit, quò naturaliter tendit. Prudentia enim intrinsecè includit & finis optimi, maximique, quem cujusq; facultates respicere possunt, volitionem; & ejusdem per media efficacissima prosecutionem. Finis autem maximus est commune omnibus rationalibus agentibus Bonum, & consensus omnium in mutua auxilia ad id obtinendum, est medium illius obtinendi efficacissimum. In actibus autem hujusmodi consensum consequentibus omnis Religio, & virtus continetur: præsumere autem licet etiam ante pacta inita quòd consentient omnes hunc esse finem maximum, atque hoc unicum esse medium planè necessarium, quia actuum humanorum ad opem mutuò ferendam nulla præter consensum voluntatis esse potest causa. Itaq; si hujusmodi dictamina Rationis (quæ dum in memoria reponuntur ad actus nos determinant) inter principia interna actionum huma-

humanarum numeremus, (quod quidem meritò fiat quoniam totam essentiam & vim habituum in se continent) tum rectè & secundùm ea quæ tradidimus dici potest, id omne esse justum quod cum his principiis ac Legibus Naturæ rationalis consentit.

§. III. Considerandum etiam venit præsertim ad primam, quæ potissima est Naturæ formula leges suas proponendi, an satès doceatur & quasi promulgetur ea Lex, seu propositio practica cùm ejus termini (adeóque eorum nexus, seu veritas propositionis) obvii fiunt, & quasi coràm expositi hominibus qui ad actuum suorum effectus velint animum advertere? An verò existimandum sit Naturam non sufficienter declarâsse talem veritatem, ita ut obligationem introduceret, eis qui per injuriam, aliásve quibus animum suum distrahunt curas, terminos ejusmodi non comparant inter se, nec propositiones ejusmodi practicas ad actus suos futuros dirigendos constituunt? Prior sententia mihi verisimilior videtur, quia satès docetur duo latera Trianguli longiora esse reliquo, etsi quispiam eam propositionem non formet, sed Triangulum oculis exponit: utcunque curandum est ut hoc scripto evincatur (1) Terminos Legum naturalium in hac rerum compage hominum animis satès obviè exponi. (2) Hominum animos ita sive ex sua natura, sive ex conjunctione cum corpore, reliquóque systemate mundi ad eos advertendos, abstrahendos & comparandos inter se, & ad propositiones pro actuum determinatione constituendas, excitari; adeóque sanos omnes ejusmodi sententias in mente habere, licèt quandoque cum heterogeneis, falsisve confusas, adeóque obscuratas. Termini autem earum propositionum practicarum, quæ Leges naturales dicuntur, sunt Actus humani qui consilio, seu judicio rationis regi possunt, quique postquam exeruntur, simul aliquid conferunt ad statum fœlicissimum universorum Rationalium & ad nostram privatam fœlicitatem. Illi autem non incommodè dividuntur vulgò in (1) Elicitos
A a Intellectûs

Intellectus ac voluntatis, adeoque Affectuum saltem quatenus Affectus vehementiores sunt in ipsa mente, (2) Imperatos qui in corpore vi mentis exeruntur.

§. IV. Verum antequam Leges particulariùs consideremus, operæ pretium erit diutiùs immorari tractandæ naturæ practicarum propositionum, primòque ostendere quàm affines sint, vel ejusdem planè sensûs cum theoreticis, sive categoricæ fuerint, sive hypotheticæ; deinde in omnibus effectum ut finem, actus nobis possibiles ut media reputari.

Primò itaque observandum est practicas propriè propositiones eas dici, quæ Genesin effectûs ex actibus humanis enunciant. Hanc definitionem visum est exemplis illustrare. Talis est hæc in Arithmetica, Additio numerorum eorum efficiet Aggregatum. i. e. Summam generat. Aut, Subductio numeri è numero eorum relinquet differentiam. Sic ex Elem. Geom. Praxis in prima propositione præscripta triangulum efficiet æquilaterum, est propositio practica de effectu plurium actuum humanorum, certâ serie sibi succedentium, pronuncians. Quinetiam eodem modo mens certò intelligit veritatem talis Practicæ, quo cujusvis Theoreticæ propositionis; nempe perpendendo terminos ejus quorum alter alterum includit. Sic, Constitutio totius Trianguli æquilateri fit constituendo omnes ejus partes inter se unitas, eodem modo cognoscitur esse vera, quo hæc theoretica, Totum Triangulum æquilaterum idem est cum omnibus ejus partibus inter se unitis. Eodè autem res recidit si constitutio totius hujusce spectetur ut finis, & varii illi motus quibus tria illius latera constituuntur ac adaptantur, inter se spectentur ut media ad hunc finem necessaria. Eadem enim, quoad sententiam, propositio sic sonabit, Necessè est ad constitutionem totius trianguli æquilateri, ut constituentur omnia ejus latera & inter se uniantur modo ab Euclide indicato, aut alio simili. Finis enim reipsâ est effectum intentum, & media simul omnia omnes causæ efficientes omnium partium adaptationem includunt. Facillimè

cillimè etiam ad operationes conservationem aut perfectionem totius cujuslibet (quod hisce operationibus eget) accommodari possunt ea quæ circa constitutionem diximus. Quandoquidem conservatio est tantum actuum quibus quicquam constituitur perpetuatio. Hinc hæc propositio practica, Necessè est ad conservationem totius Systematis Rationalium pro viribus nostris procurandam, ut quoad possumus omnes ejus partes, earumque inter se unitatem (qualem talis Systematis perfectio postulat) tueamur. Hæc, inquam, parilem habet evidentiam illi theoreticæ quæ de identitate inter totum ac partes unitas pronunciat. In illa autem rectè intellectâ fundamenta Legum omnium Naturalium ostendemus contineri. Quæ autem scripsimus de reductione practicæ hujus facillimæ primi problematis Euclidæi solutionem docente, propter paritatem rationis universaliter intelligi volumus. Nihil enim prohibet quin illorum omnium solutio perfectè in theorematis proponi possit, de quibus in problematis quæri solet. Itaque Archimedes secundo de sphaera se è problematis quorum solutio è propositionibus constat, praxin dirigentibus, Theoremata fecisse apertè profitetur. Et Ramus eum secutus in Geometria sua Euclidæa problemata omnia in Theoremata convertit. Et in Analytica speciosa, quæ est foelicissima ars problemata solvendi, in fine operis theoremata semper exhibetur, solutionem problematis indicans. Nec sanè dubium est quin ut Cartesius, Vieta, Wallisius aliique praxes in Mathesi pura (Arithmetica & Geometria) requisitas per Theoremata Analyticè inventa atque exhibita expedire foeliciter docuerint: ita etiam praxes in mixta Mathesi, non solum in Astronomia (quod egregiè præstitit Cl. Wardus) sed & in Mechanica, statica, &c. & in magna physiologiæ parte præstari possint. Quin & Analyticam (quo nomine non solum radicum extractionem, sed & totam Arithmeticam speciosam complector) velut præstantissimum Scientiæ exemplar aliquatenus imitari potest,

& debet Disciplina moralis & civilis. (1) Praxium suarum Regulas, totamque disciplinæ suæ substantiam per universalia aliquot theoremata tradendo. Ubi observandum censeo ejus certitudinem non magis labefactari, aut usum minui, eò quòd in operationibus externis circa materiam multiplici circumstantiarum varietate intricatam nos præcisas determinationes non possumus assequi; quàm principiorum Geometricorum, circa lineas, superficies, aut solida mensuranda, veritas & utilitas evertitur, ex eo quòd nec sensuum nec instrumentorum ope efficere possumus ullam extra nos lineam exactè rectam, aut superficiem perfectè planam, sphericamve; aut corpus omnimodò regulare, aut ad talia reducibile. Sufficit quòd ad ἀκριβείαν adeò propè accedamus, ut nihil quod ullius sit momenti ad usus humanos omitatur. Id autem etiam vi principiorum doctrinæ moralis assequi licebit. Fatemur interim in materia prudentiæ moralis ea, quæ dantur, seu ut cognita sumuntur, quæ sunt Deus, & homines, eorumque actus, & relationes mutux, non adeò accuratè nota esse, ac ea quæ in certa mensura seu quantitate dantur in Mathesi; ideòque quæ ex iis colliguntur eodem defectu ἀκριβείας laborare. Methodus tamen, regulæ operationum, & ratio deducendi alia ex aliis eadem est: nec opus est ἀκριβείας ad usus vitæ; quemadmodum ea non requiritur in praxi mensurandi planities ac solida.

(2) Methodo incipiente à maximè compositis & involutis, ubi nota cum ignotis immiscentur in æquatione data, tandem diligenter inter se res comparando, simplex quiddam reperit ex quo composita constitui possent, & ignota per nota explicari. Sic etiam Moralis Philosophia imprimis contemplatur finem valdè involutum, mediæque variè perplexa. Finis enim est Aggregatum ex omnibus bonis in nostra potestate sitis, quæ Regnum Dei, Mundum Intellectualem, singulasque ejus partes exornare possunt. Media quibus obtinendus est, sunt omnes liberi actus nobis circa
omnia

omnia possibles. Et, ex æqualitate datâ inter has notiones, utpote inter vires causæ & adæquatum earum effectum, eliciendæ sunt omnes morum regulæ, omnésque virtutum actus ab iis imperati. Hæc autem inter se æquari manifestum est, quippe finis est integrum effectum producendum, & actus nobis possibles integram exhauriunt vim efficientis. In eo autem consistit ars vitæ ut adeò diligenter expendat tum omnia bona publica, quæ nobis sunt possibile, tum singulos actus nostros, eorúmque ordinem quo alii aliis materiam præparare, aut vires adjicere possunt; ut repertis tandem facillimis actibus qui ad finem deserviant, eorum ope ad difficiliore progrediamur quousque ad ultimos facultatum nostrarum terminos illos intricacissimos pervenerimus. Atque hæc praxis Analyseos praxi est valde similis.

(3) Quemadmodum Analyseos ignotam, quærendamve adhuc quantitatem prolepsi quâdam mentis qualitercunque supponit, & suo charactere notat, atque hoc posito datas relationes ejus ad notas quantitates depingit, è quibus ipsa tandem innotescit: ita etiam Ethica finem, seu effectum quæsitum utcunque animo concipit, ope relationum quas habet ad notas quadantenus (saltem in genere) operationes nostras, eum nomine summi Boni, vel fœlicitatis distinguit ab aliis quæ menti obversantur, quamquam nôrit illum nondum existere, & licet distinctè non noverit qualis tandem reipsâ ex operationibus, rerúmque extra nos positarum concursu emerget, unde meritò dicatur ignotum: sed ope actuum illorum & facultatum, ad quos ut Effectum ad Causas refertur, adeoque ex iis totum certissimè pendet, tandem paulatim notum fit. Huc etiam referendum est quòd cum finis cujusque sit totum illud, maximúmque bonum, quod universo, sibi; suo loco facere quis possit, &c. sequatur finem concipiendum esse ut aggregatum seu summam effectuum bonorum tam Deo gratissimorum, quàm hominibus universis maximam, quæ ex efficacissima serie in-

dustriâ nostrâ exerendarum per omne futurum tempus produci potest. Contingit autem sæpe (curandumque est ut quàm sæpissimè id fiat) potentiae nostrae effectus bonos secundum Geometricam progressionem crescere; ut in Lucris per Anacostismum, vel etiam ex Agricultura & Mercatura, cum unoquoque anno prioris anni proventus forti additur, unde ingens ultra quod quisquam definitè præfagire possit, oritur incrementum foelicitatis communis, & privatae.

(4) Cum manifestum sit hominem sine Deo nihil, sine aliorum hominum consensu, ac ope penè nihil posse ad commune Bonum (Dei gloriam, hominumq; foelicitatem :) contra autem actu aliquo ineunte, aut conservante societatem cum Deo, hominibusque, quemvis in publicum (comparatè loquendo) plurimum conferre posse; necesse erit ut iudicium Rationis hominem determinet ad Actum, qui societatem ejusmodi spectet constituendam, aut tuendam. In societate autem inter homines nihil fere agitur quod à numerorum & mensurae scientia non dependeat; adeoque si omnia accuratè tractentur, ad evidentiam ac certitudinem Mathematicam quaesita circa praxes reducerentur. Hujusmodi sunt determinationes valorum tam rerum, quam operarum, seu actionum humanarum, sive per earum collationem inter se, sive per comparisonem singulorum cum tertio, nempe Nomismate, cujus etiam variae sint species, Arithmetica opus est sive naturali, sive artificiali ad reducendos variarum specierum valores ad nomen notissimum commodissimumque. Huc pertinent numerationes pretiorum in omni commercio, & temporum calculatio: Investigatio Proportionis Lucri, aut damni cuique in Societate assignandi. Infinitus penè esset si Matheseos usum in re tactica, in Navigatione, in machinarum omnigenarum inventione ac usu, in dimetiendis agris, propugnaculis, ædificiis conarer enarrare. Sufficiat paucis dicere tam in re cujusq; privata, quàm omnium publicâ eam esse certè, justèque agendi

agendi (ubicunq; ἀνεπιβία exigitur) præcipuum adjumentum. Quod à me non dicitur ad laudem Matheseos (quod supervacaneum foret) sed ad astruendam certitudinem in regulis vitæ, ac morum, eo nomine quòd perpetuò ferè certæ scientiæ ministerio, aut principiis per se notis prudentia naturalis utatur. Huc referendum puto quòd cùm nescitur quid sit futurum, sciri tamen possit quid possibile sit: possibiliâque inter se comparari possunt; sciri que certò possit quodnam è duobus possibilibus non modò pluris aut minoris valebit si quando existant, verùm etiam quodnam è pluribus causis, quod à paucioribus nunc existentibus aut mox extituris fieri possit: quod autem pluribus modis fieri possit, magis probabile est futurum esse, plurisque valet ejus expectatio. Magni autem in rebus agendis usus est, certè saltem scire cujus rei, vel effectûs spes major sit, plurisve æstimanda. Quippe ea est vitæ humanæ conditio ut impendenda sit fere opera nostra, ac sæpe sumptus, immò ipsa vita necessariò periculis exponenda propter spem rerum ad conservationem, foelicitatémve nostram aut alienam facientium, licèt spes illa non sit certa, sed tantùm probabilis; in ipsis pacis occupationibus, Agriculturâ, Mercaturâ, multòq; magis in Belli alea. Analytica autem, quam naturaliter exercent omnes, etiam hæc optimè docet expendere, & quo pacto talia certam habent determinationem ex Analytica secundùm artem expolitâ pulchrè admodùm clariss. Christ. Hugenius docuit exemplo ratiociniorum quæ circa ludum Alexæ contingunt; uti videre licet ad finem Exercitationum *Mathemat. miscellanearum* à Schotenio in lucem emissarum.

Huc pertinet quòd quemadmodum in rebus ex prudentia gerendis experiundum est quandoque aliâ atque aliâ viâ, priusquam certò sciamus an res hoc, an alio modo secundùm vota succedet? priusquam certò sciamus an assequi possimus quod videbatur expetendum? ità etiam in examine analytico antitheses aliquando variæ, variæ nonnunquam divisiones aliæque reductionis modi tentandi veniunt

niunt priuſquam ad ſolutionem propoſiti alicuius problematis perveniatur. Non eſſet alienum ab hoc loco ſimilitudinem inter has artes ulteriuſ proſequi, oſtendendo quomodo utriuſque proceſſus hypotheſin quandoque falſam, & impoſſibilem detegit non multò minùs utiliter, quàm invenit aliam eſſe veram aut poſſibilem : atque inſuper exhibendo quomodo ſigna negativa oppoſitos motui deſtinito motus repræſentarent, & quo pacto diverſorum hominum in eundem finem conſentientium operæ motibus implicatis unam Lineam deſcribentibus reſponderent. Verùm cùm res huiuſmodi non ſint admodum claræ, & aliqua etiam diſſimilitudo haud rarò interveniat, viſum eſt fatius eſſe hîc ſubſiſtere, quò mecum pervenire poſſunt qui principiis Mathefeos vel leviter fuerint imbuti, aut ingenio ſcientiis capiendis paulò ſœliciuſ diſpoſito à natura præditi ; quàm ex comparatione cum re minùs nota, caliginem pro luce rebus moralibus inferre.

CAPUT V.

De Lege Naturæ ejusque obligatione.

MUnitâ jam viâ ad ea quæ sequuntur omnia, caput hoc auspicabimur à Definitione Legis Naturalis. *Lex Naturæ est propositio à natura rerum ex Voluntate Primæ Causæ menti satîs apertè oblata vel impressa, actionem indicans Bono Rationalium communi deservientem, quam si præstetur præmia, sin negligatur, pœnæ sufficientes ex naturâ Rationalium sequuntur.* Hujus definitionis pars prior Præceptum, posterior sanctionem continet: & utraque à Naturâ Rerum imprimitur. Illa autem *præmia pœnæque sufficientes*, quæ tanta sunt, & tam certò distribuuntur, ut manifestò magis conducat ad integram singulorum foelicitatem (quam per Naturam Universi obtinere possunt, & necessariò expetunt) si publico Bono perpetuò serviant, quàm si quicquam in contrarium attentarent. Contrariæ huic fini actiones & omissiones iis que annexa mala hoc modo videntur pariter & indicari & prohiberi, siquidem privationes ex oppositis suis optimè intelliguntur. Rectum enim est index sui & obliqui. Quod autem à dato termino, seu rerum statu ad finem hunc optimum viâ brevissimâ proficiscitur, id translatione à Mathematica rectæ proprietate factâ, Rectum dicitur. Actio effectum optatissimum citissimè attingens, viâ proficiscitur brevissimâ ad finem. Ergo est recta. Ipsaque illa Comparatio, quâ inventa est, supponit omnia adèò perpensa, ut sciantur & quæ ad finem minùs proficiunt, multòque faciliùs quæ ei producendo obstant.

Verùm expendemus Definitionem datam. Propositio] nempe vera, uti sequentia docent: simplicius hoc & apertius videbatur verbum, quàm Phrasis *Dictamen rectæ Rationis*, quæ semotâ tandem ambiguitate illuc recidit. Nec visum est generis loco orationem ponere, quod fecit Hobbius, ne quis verborum aut signorum quorumlibet arbitrariè institutorum usum, & notitiam ad legis essentiam requiri

falsò reputaret. Actionum humanarum, & effectuum bonorum malorúmque humanæ naturæ, præsertim verò præmiorum, pœnarúmque iis cohærentium notitia, seu conceptus animo formati, & in propositionum practicarum, quales descripsi, formam redacti sufficiunt ad legis essentiam constituendam : Hujusmodi autem cogitationes in animis eorum qui surdi nati sunt ex observatione generari possint, licèt verborum sonum, aut vim non capiant, atque adeò etiam illis innotescant leges naturales.

A natura] Efficientis mentio in hac definitione faciendâ erit, quoniam non Legis simpliciter Definitio requiritur, sed Legis Naturæ, quæ vox authorem, seu Efficientem exprimit. Natura rerum] non solùm inferiorem hunc mundum, cujus nos pars sumus, sed & ejus Conditorem, Rectoremque Deum significat ; nempe in hunc effectum ut verè judicemus de actibus ad bonum publicum necessariis, concurrunt & Mundus extra nos, præcipuè homines quorum res agitur, qui objectivè nos excitant ad eorum apprehensionem & considerationem ; & nosmetipsi tam ut partes humani generis, quàm ut nostrorum actuum causæ liberæ ; & insuper Deus, ut communis omnium causa, & rector, cujus autoritas sæpe venit consideranda. Certum autem est solas veras propositiones, sive theoreticas, sive practicas à natura rerum menti nostræ imprimi ; quoniam actio naturalis id solum indicat, quod existit, ejusque causa est in quo nihil unquam est falsi : id enim totum provenit à voluntaria temeritate notiones conjungente, aut separante quas natura non conjunxit aut separavit. Si itaque naturâ cohæreant termini, vera de iis affirmata fiat propositio. Termini autem cohærent cùm ab eadem re diversimodè consideratâ, aut cum rebus diversis comparatâ, diversi ejus conceptus (plerumque inadæquati) menti injunguntur. De negativis autem veris ex his facile est pronuntiare. Interim justè admodum hæ Leges, seu propositiones naturæ ascribuntur, cùm ea & ipsarum Terminos & Terminorum cohærentiam menti exponat observandam.

Ita insuper agentia rationalia compatata sunt ut dum in hoc statu morantur, ex necessitate quadam suæ naturæ, earum Terminos percipiant, seu apprehendant, sed & ex intrinseca propensione feruntur ad eos inter se conferendos, ut propositiones efficiant affirmatas de consentaneis, negativas de dissentaneis, immò & ad binas propositiones ita inter se disponendas, ut ex iis præmissis tertiam seu conclusionem deducant. Scilicet hæc flagitat ipsa natura rationalitatis ut & propositiones (præcipuè de actuum nostrorum effectibus circa nostram, aliorumque fœlicitatem) fiant per se evidentes, quales sunt primæ Leges naturæ; & ex iis deducantur aliæ, seu Conclusiones, quæ secundariæ, seu minùs notæ ejus Leges dicantur. De natura rerum Creatarum dubitare non possumus quin tam res externæ cogitationes nostras excitantes, quàm mens nostra eas componens, causæ sint necessariarum veritatum. De natura autem Creatoris, quin ea earum causa dicenda sit non dubitabimus, si seriò perpendamus tum ea quæ antea dicta sunt, tum hoc quod annectere visum est; nempe omnis veritas est à prima Causa rerum illarum in quibus fundatur, nec ullam habet tincturam à labe hominum præternaturali, sed est incontaminatum effectum, seu opus Dei. Ideoque si qua vera propositio indicet quid sit faciendum, à Deo indicat hoc esse faciendum. Nec certius est res naturales illas à Deo esse factas ad suos effectus producendos naturales, veluti solem ad illuminandum aerem, & pluviam ad humectandam terram; quàm hujusmodi propositiones, quæ naturaliter regunt actiones nostras, à Deo datas esse nobis in Regularum officium: hoc enim unum facere possunt, n. dirigere; idque faciunt necessariò ex intrinseca sua natura.

Satis apertè offertur, aut imprimitur ab objectis propositio, cujus Termini, eorumque cohærentia in rerum natura sensibus, ac cogitationibus ita exponuntur, ut adulti hominis animus, nullo laborans morbo, si velit attendere,

seu advertere, illam facilè observet; utpote quæ obviâ, seu vulgari innotescit experientiâ *v. g.* Hominem occidi posse copiosâ sanguinis effusione, præfocatione, inediâ, &c. vitam aliquandiu conservari aeris respiratione, victûs ac vestitûs usu: operam hominum mutuam ad beatioram vitam multum facere.

§. II. Quòd si quis his rationibus aliam ab effectu velit ad-jicere, nempe Leges Naturæ ita dici quia ejus necessitatibus subveniunt, eamque maximè perficiunt; is me non habebit repugnantem; quia appellationis causæ rebus impositæ eidem homini variæ esse possunt, & multò magis plures in idem nomen rei imponendum à diversis causis moveantur:

Verùm quoniam alio sensu definitur Lex, seu Jus (nam eodem sensu hæc verba ibi sumuntur) Naturæ à Ictis Cæsareis, tam in *Pandectis*, quàm in *Institutionibus Lib. 1. Id quod Natura docuit omnia animalia*; & ita distinguunt à *jure Gentium, quo Gentes humanæ utuntur, quòdque naturalis ratio inter omnes homines constituit*: visum est tantæ authoritati & authoritatem opponere æqualem, & rationem quæ pluris apud Philosophos valere solet. Priorem quod attinet, idem Justinianus in *Institutionum Lib. 2. de rerum divisione singularum* hæc habet verba. *Quarundem rerum dominium nanciscimur jure naturali quod, sicut discimus, Jus Gentium appellatur.* En ut jam Jus naturale idem apud ipsum significet, cum jure Gentium, cujus Definitio apud ipsum cum nostra Legis naturalis consentit. Quin & ipse Cicero, qui Latinè loquendi gloriâ ne Imperatori quidem cedit, *Officiorum* tertio hæc duo velut idem significantia posuit. *Naturâ, id est jure Gentium*: & legi naturali Religionis præcepta annumerat, quæ homini propria sunt, non cæteris animalibus communia. His itaque priscis Authoribus licet jura Naturæ & Gentium pro iisdem sumere; ut supervacaneum jam sit recentiores Philosophos sic loqui solitos evincere. Ratio autem quæ me impellit ut Leges naturæ homini tantùm proprias esse dixerim hæc est, quoniam

quoniam sunt propositiones de effectibus ab actionum causalitate pendentibus, seu decreta Judicii terminos componentis, aut dividensis, quorum summa autoritas pendet ex eo quòd à Deo sciuntur proficisci. Nihil autem reperio, quod arguat bruta animalia propositiones facere, ejusmodi præcipuè; multò minùs scire possunt eas à Deo sibi impressas; ac ad illas tanquam normas actiones suas exigere.

§. III. Indicat] Non me latet illud Modestini *F. tit. 3. de Legibus. Legis virtus hæc est Imperare, vetare, permittere, punire*, quibus etiam addi potest, remunerare seu præmia conferre. Et tamen nihil horum in definitione Legis Naturæ posui, quam tamen vires, seu virtutes has omnes habere agnosco. Eæ autem omnes ex una hac indicatione notionum ad bonum commune maximè spectantium, quæ intrinseca est earum forma, videntur sequi. Philosophia & notitiæ à rebus impressæ, quales eæ sunt, & quid faciant, exhibent. Illa autem verba *Imperare, &c.* magis accommodata videntur esse formulis verborum quibus Magistratus ad voluntatem suam significandam utitur, quàm simplicissimis rerum indiciis: è quibus tamen præceptorum, prohibitionum, pœnarum, præmiorumque vis tota facilè deducitur.

Nam postquam Rector satis declaravit velle se bonum publicum, cum indicat quid eò tendat satis imperat, & eo imperio contrarias actiones, omissionesque manifestò prohibet. Quisque cujusque privatam fœlicitatem, & conscientie pacem à conatibus hæc præstandi, & in publica contineri, ac ab ea pendere voluit, actioni commune Bonum procuranti certum præmium decrevit: vitiòque opposito pœnam sancivit; carentiam nempe suæ partis boni quæ è publico, nisi per ipsum stetisset, oriretur. Permittere, dicatur Lex naturæ quæ indicat non necessariò requiri ad bonum commune, & tamen cum eo consistere posse. Talia autem si non necessariò impedirentur à Rectoribus, apertè læderetur natura, quæ in motu ad perpetuam varietatem tendente

consistit. De pœnis & præmiis adjectitiis alibi. Omnia hæc meliùs innotescunt postquam publici boni naturam & causas exposuero.

Quæ sequuntur verba materiam legibus subjectam innuunt, nempe Actiones quas humanas vocant Scholæ, eas nempe quas consilio regere possumus, quæque ideo nec omnino necessariæ sunt, nec impossibiles. Lex enim naturæ, seu ratio perpendens naturæ vires, non potest finem impossibilem nobis proponere, nec media fines potentiæ nostræ excedentia usurpanda præscribere, quia utrumque frustraneum est, & facultatibus nostris incongruum. Ratio autem à frustraneis & incongruis planè abhorret.

Enimvero quanquam contingere potest per improvisum concursum causarum externarum, ut res (hac scil. in vita) prosperè admodum cedant illis qui mediis ad suam felicitàtem, quæ in sua erant potestate optimis, uti neglexerint: quoniam tamen hujusmodi effectus sunt purè, respectu nostri, contingentes, & quidem rarè, patet rationem seu judicium nostrum actiones eò ducentes non præscribere, nedum ut lex naturæ tale quicquam præcipiat. Hoc interim ratio naturalis satè evidentè docet, ad felicitàtem longè probabiliùs conducere, ut è proviso fine, mediisque, quæ possumus optimis, adaptatis agamus, quàm ut seposito consilio nos totos incertæ rerum aleæ committamus. Nec majorem spondet lex naturæ felicitàtem, quàm quæ è rationali erga Deum, hominésq; conversatione emerget ultra eam quæ è vita temerariè ac fortuitò transacta sperari potest. Fundamentum autem majoris spei in hoc collocatur, quòd ratio nostra bona aliunde, sine cura nostra, provenitura non impediet, sed iis adjiciet omnia quæ vel ipsa efficere possit, vel à Deo hominibusque impetrare. Quinetiam humanæ actionis nomine excludere vellem eas quæ sine omni probabili causa bonum potiùs quàm malum eventum sperandi rem totam in fortunam conjiciunt.

Actio hîc descripta universaliter est intelligenda, non
unius

unius tantum hominis actio, nec quæ unius sunt diei; sed omnes omnium humanæ actiones per omne tempus ad commune omnium bonum diriguntur. De Hominum autem solorum actibus expressè libet agere, quoniam nobis quotidianâ experienciâ sunt notissimi; & siquid è lege naturæ circa actus Dei, ac Angelorum philosophandum erit, id ex analogia hîc fundata deducendum est.

Verba [agentis rationalis] in definitione posita indefinita quidem sunt, adeoque ad unum quemlibet hominem, v. g. protoplastam adhuc solitarium applicari possunt; & tum commune Bonum esset quicquid Deo atque ipsi gratum esset. Verum quoniam in materia versamur quam Scholæ necessariam vocant, indefinita illa se intelliguntur diffundere ad omnes & singulos homines, conjunctim aut divisim sumptos, postquam plures in rerum natura extiterint. Id autem hac de causa annotandum hîc censui quoniam notissimæ Leges naturæ, quæ ad charitatem ac justitiam inter homines exercendam dirigunt, eos in numerum jam crevisse supponunt, & id præcipuè agunt ut manifestum iis fiat quibus actibus inter se mutuò elicitis se invicem possint foeliciores reddere. Multos itaque simul alloquuntur Leges naturales, uti & Civiles facere solent. Hinc legem commune præceptum dicunt J. Ci. ; & à Solone (uti memini) lege tantum accepimus, ne de uno quovis Lex fiat. Præterea plurium juncti conatus actusque aliquid, quod notabiliter ad bonum commune contribuat, efficere possint; adeoque evidentior est veritas hujusmodi propositionis, Fides, gratitudo, *σπρωγὴ*, aut innocentia omnium, aut multorum ad bonum publicum conducit, quàm quòd ejusmodi actus à singulari quovis elicti idem faciant.

§. IV. Verum præcipuus character legum naturalium ex effectu (publico nempe bono) quem actiones in ea præscriptæ producant, desumitur. Quod & res ipsa fieri postulat. Actionum quippe, quæ Legum sunt objecta, natura intrinseca in effectis optimè perspicitur. Leges au-

tem hæ, utpote propositiones, adeoque è notionibus inter se combinatis constitutæ, ab objectis differentiam sibi sumunt specificam. Quare legum ipsarum intrinseca natura in effectibus ad quos dirigunt, conspicitur. Effectum autem agentis rationalis, quatenus ejus Idæa animo præconcepta eum & movet, primò ad intentionem illud producendi, & tandem actionibus illuc destinatis terminum ponit, Finis dicitur. De Fine interim fatentur omnes necessarium esse consultò agenti (1) Ut eum sibi proponat (2) Ut media, quibus is obtineatur, disquirat, eligat, atque applicet. Consentaneum est igitur ut Leges Naturæ rationali penitè accommodatæ & finem ostendant optimum, & media quæ illum obtineant maximè idonea. Quare in data definitione, Finis loco propono bonum publicum (latiore sensu quàm Ulpianus, qui definit pub. Bon. quod ad statum reip. Romanæ spectat, & in sacris, Sacerdotibus, & Magistratibus consistit.) Id enim ego ad ea quæ omnes homines & ad Dei honorem spectant pertingere volo, quod verè est maximum quod nobis est possibile. Mediorum autem munus præstant actiones omnium, quæ in nostra sunt potestate, in datis circumstantiis illud efficacissimè attingentes.

Quoniam autem & nomina Finis & Mediorum ambiguae admodum sunt significationis, & liberam agentis rationalis intentionem, variis modis mutabilem, & incertò cognitam connotant, adeoque materiam demonstrationibus minùs idoneam cogitationibus nostris ingenerant; visum est mihi, re, quæ præ manibus est, non mutatâ, sub alia notione eam considerare. Scilicet quoniam magis conspicuus est nexus, planèque insolubilis inter causas efficientes & effectus indè oriundos; perpetuæque experientia, & observatio frequens quales effectus datas causas sequantur apertius edoceat; ideoque Bonum publicum tanquam Effectum, Actiones autem virèsq; nostras à quibus aliquid ejusmodi speratur tanquam causas Effectrices, in definitione protulimus.

Hoc enim pacto Quæstiones morales & politicæ de fine & mediis, in terminos vertuntur Philosophis naturalibus usitatos, An hæ causæ efficientes hunc effectum producere valeant, necne? Hujusmodi autem quæstionibus responsum detur demonstrabile ex olim observata humanorum actuum efficacia, spectatorum tum per se, tum in concursu cum aliis Causis, iis, quæ nunc ponuntur, non absimilibus. Quamvis enim, dum deliberamus, liberi meritò dicamur, & effectus postmodum è nostris actibus futuri, respectu illius libertatis, omni jure dicantur contingentes; postquam tamen nos determinavimus ad agendum, nexus inter actus nostros, & effectus omnes indè pendentibus necessarius est, ac planè naturalis, adeoque demonstrationi subjectus; quòd videre licet in effectibus Geometricis, quæ non minùs liberè fiunt, quàm aliæ quævis actiones humanæ. Ideoque quemadmodum longa series consequentiarum ultra spem imperitorum, de ratione linearum, aut angulorum inter se deduci potest demonstrativè, ex eo quòd quis paucas lineas duxerit juxta praxin in Geometria præscriptas: ita è principiis Physiologiæ demonstrari possunt multa consecutura actum humanum motum imprimemem notum corpori intra notum systema aliorum corporum; adeoque sæpè quid hominis vitæ, membrorum sanitati, integritati & locomotivæ Facultati (in cujus usu libertas incarcerationi opposita cernitur) aut etiam bonis quæ quis possidet noxam afferet; quidve contrà in cujusciam, aut plurium cedit emolumentum. Evicit autem (si quid ego judico) præstantior physiologia mutationes omnes corporum omnium, etiam humanorum, quæ ab extrà veniunt (nam excipiendæ sunt determinationes ab interna voluntatis libertate) sive in melius, sive deterius fieri secundùm ea de motu theoremata, quæ per Analysin Geometricam inveniuntur, & demonstrantur. Pauca fateor sunt, licèt magni momenti, quæ adhuc ea de re fuerint exhibita; ostensa tamen est methodus motus, quantumvis implicatos, cal-

culo Geometrico subjiciendi, & theoremata de Lineis, Figuris, motûsque determinationibus indè ortis quotcunque adinveniendi, atque adeò (cùm tota natura Corpora in ejus extensionem, figuras, motûsque variè implicatos resolvenda sit) generalis monstrata est via effecta ejus omnia sub demonstratione reducendi. Hæc autem à me ideo tantùm dicta sunt obiter, ut ostendam quâ methodo insistendum sit ut ea perfectè, è necessària cohærentia terminorum, habeamus demonstrata, quæ ex communi observatione, perpetuâq; experienciâ satis sunt comperta existere in natura rerum, atque ab invicem pendere, ut causas & effecta, quæque alii aliis è principiis physicis conantur deducere. Quæ sunt actus illi quibus homines alii aliorum vitas, libertates, fortunâsque eripere, aut è contrâ conservare solent.

§. V. In reprehensionem hîc incurrunt Stoici, qui nihil bonum præter virtutes, nihil malum præter vitia dixerunt. Quippe incauti dum virtutis egregiam bonitatem, vitiorûmq; insignem malitiam stabilire satagunt; unicam illam causam quare virtus bona est, vitiûmque malum penitùs tollunt. Ideo enim virtus bonum est (& quidem maximum verè censetur) quia actus humanos determinat ad effectus, qui boni publici naturalis partes sunt præcipuæ, adeoque nititur ut & universos homines animi & corporis perfectionibus naturalibus cumulatissimos reddat, & Dei honorem per imitationem beneficentiæ divinæ maximè promoveat. Præterea cum altera pars justitiæ universalis quæ est ipsissima virtus inter homines conspicua consistat in Innocentia, hoc est in coercendis ejusmodi actibus qui homicidii, furti &c. nomine veniunt, manifestum est rationem nullam esse Lege prohibenti noxas tales, nisi agnoscant tales actus, scilicet ereptionem vitæ, aut bonorum (in quibus vitæ causæ conservantes consistunt) innocentis, etiam antecedenter ad ullam legem, adeoque sine respectu ad virtutem illi legi obtemperantem, homini cuivis, aut etiam pluribus esse mala, seu noxia. Hoc nescio an negaverit

verit Hobbius, nam *damnum esse in talibus actibus apertè concedit, & illud malum esse ei qui noxam patitur de Cive cap. 3. §. 4.* his verbis. *In civitate si quis alicui noceat, quicum nihil pactus est, damnum ei infert cui malum: injuriam soli illi qui Civitatis habet potestatem.* Alibi tamen apertè contendit *Leges Civiles esse Regulas boni & mali, ideòque quod Legislatores præceperit, id pro bono; quod veterit, id pro malo habendum esse; & seditiosum esse dicere Cognitionem boni & mali pertinere ad singulos. Cap. 12. §. 1.* Libenter hæc inter se conciliarem ambigui vocabuli distinctione, ponendo malum in priore loco significare id quod Naturæ noxium: in posteriore autem id quod Legibus incongruum. Verùm non placebit, opinor, illi hæc conciliatio; quoniam ex hoc fundamento inferri poterit quædam sciri posse ante Legis definitionem mala, seu noxia vel singulari alicui homini, vel aggregato è pluribus, & exinde etiam probari aliquas constitutiones Civiles malas esse, seu noxias populo. Ideòque ab hoc incommodo prudenter admodum cavet *Cap. 17. §. 12. ne qua Definitio in tota Mathesi, Philosophia Naturali, aut Civili, ne qua ratiocinatio hominum in illis disciplinis rata sit, nisi accedat authoritas Civilis.* Nempe quod negat de Christo eum venisse in hunc mundum ut Logicam doceret, id ad Monarcharum, omniumque summarum potestatum prærogativam pertinere contendit. Ii scilicet in thronum evecti sunt ut Logicam doceant, cæterasque Scientias naturales. Fælicia sanè tempora non nostra solùm, sed & omnium gentium omnia! Reges & Respublicæ omnes philosophati sunt perpetuò; omniumque decreta semper fuere *νομίας δόξαι*, ratæ sententiæ, utcunque vel ipsi sibi, vel alii aliis contradixerint. Sed ipse sua hæc inter se fœlicius conciliet; simulque oro illum eximat scrupulum, quomodo necessaria sint agentium naturalium, ipsorumque hominum effecta omnia, atque adeò illa quibus noceant, vel profint alii aliis, indè bona, malæ dicantur; & tamen à mutabili arbitrio principum pendeat

deat determinatio utrùm eadem sint bona, an mala? quæ duo præcipua sunt ipsius dogmata, sed adversis inter se frontibus pugnantia. Quinetiam pugnat posterior sententia cum necessariò & essentialiter requisitis ad societatem, agnitis ab ipso Hobbio pro legibus naturæ, viz. Rejectione juris in omnes & omnia, fide pactorum servandâ, Gratitudine, de quibus ipse *cap. 3. de Cive*. Certè si quis princeps leges generales his contrarias sanciret ad civitatem suam stabilendam, pari successu id faceret ac si decerneret usum veneni, aut aeris, vestiùmque peste infectorum ad sanitatem civium conservandam. Pariter enim immutabilis est vis & efficacia rerum ejusmodi ad mala discordiæ hominibus inferenda *i. e.* ad cædes & rapinas &c. ac venenorum, pestisque vis ad sanguinem corrumpendum. Non parebit Xerxi verberatus Hellepontus; nec noxia in utilia mutari possunt principum decretis. Cogitetur Lex, quæ jubeat homines cujusvis regni omnes obvios sibi concives sine Sexûs, Ætatis, aut factorum discrimine occidere; pacta omnia violare; ingratos omnibus se præstare: Et si cives hujusmodi edictis parerent, vide an non internecionem civium statim introduceret (non obstante obligatione in foro interno, quam ille agnoscere videtur, ut incautis imponat) ut subditorum unus tantùm cæteris omnibus superesset, quem aliorum omnium cæde superbum nullus metus potentia majoris (unicum vinculum à Hobbio agnitum) coereret ab interficiendo principe quem illo minùs robustum licèt supponere. Ostendat porro quomodo tota ejus philosophia demonstrativa sit, & necessariò vera, cùm à nullo adhuc principe fuerit confirmata; sed è contrà multa ejus dogmata, ut illud de necessitate oppositum libero arbitrio à principibus plerisque omnibus qui Christianismum profitentur, condemnetur.

Quicquid sit quod ille sentiat, id ad rem non multùm attinet; mitius tamen est judicare vel deceptum esse verborum *Boni & Mali* ambiguitate, vel decipere voluisse incautos

cautos Lectores; quàm credere illum eò insanix pervenisse, ut existimaret bonum & malum naturale, *i. e.* actiones, præsertim humanas, eas quæ juvant, aut lædunt corpora, mentesve hominum, sive singularium, sive multitudinum non esse suâ naturâ, seu ex se determinatas ad sua effecta naturalia; sed pro arbitrio principum prodesse vel nocere.

§. VI. Liceat itaque supponere quæ sequuntur sensuum testimonio nota phænomena è Physiologiæ principiis, si nondum demonstrata, saltem tandem aliquando demonstranda, quæ perpetuâ constant experientiâ (cujus causas Physiologia tradendas suscipit, effectâque indè demonstrare tenetur) Nempe Homines diætæ prudenter institutæ, & mutui amoris vi, permittendo singulis ut suâ aliquâ operâ vitæ & valetudini necessaria acquirant, agendo aliis innoxia aut utilia, pactorum observantiâ, gratitudine erga beneficos, peculiari *sepe* erga liberos, & consanguineos, tam in linea ascendente quàm descendente (qui notabili caractere identitatis, seu dependentiæ principiorum naturalium à communi fonte à cæteris quadantenus distinguuntur) profuisse sibi invicem olim, & posthæc quò magis hæc facient magis invicem profuturos esse, tam quoad corporum sanitatem & robur, quàm quoad mentium scientiam, prudentiam, gaudium, ac in omni tranquillitate, ipsâque adeò morte spem bonam. Contrà autem contrariis actibus animorum errores, anxiosque dolores oriri; corporibus autem membrorum mutilationem, morborum insultus, famis, sitisque incommoda, ipsâque necem multis hominibus inferri; cum aliter agendo, quod in nostra potestate est, tanta mala potuissent præcaveri. Scilicet è discordiis, ebrietate, violatione fidei, &c. bella oriuntur, ut è naturalibus causis. Atque hinc clades, direptiones bonorum, incendia æquè necessariò & naturaliter, ac è peste hominum interitus; aut ex ingenti aliquando Terræ motu urbis ruina & absorptio; ut utraque pariter mala naturalia, & non uni propria, sed multis communia. Quemadmodum diætata per

experientiam limitata, mutua concordia, fides, gratitudo publica sunt bona ex intrinseca sua vi, velut aer omnibus salubris, aut benignus Solis in totum terrarum orbem influxus. Possunt enim harum dispositionum vires (licet sparsæ per singulos homines operantur) junctim considerari, & earum effectum in totum aggregatum humani generis, magnamve ejus partem verè ascribuntur iis veluti causis physicis. Eodem planè modo quo varia animalium, plantarumque semina licet locis cuique propriis natura disjunxit, iisque tantum suas edant vires; simul tamen considerari possunt, deque iis affirmetur verè quòd sint vitæ, incrementi, reliquorumque effectuum, qui innumeri in plantis animalibusque cernuntur, principia, ac causæ necessariæ. Quippe aggregatum effectuum, cum aggregato causarum non minus cohæret, quàm singuli effectus cum causis suis per se spectatis.

Ratum itaque sit propositiones æternæ veritatis, seu immutabiles fieri posse de effectibus ab actionibus humanis, quales sunt virtutes, & vitia; orituris, quodcumque principia hominibus interna eos ad actiones externas determinaverint: ac è contrà ex effectis humanæ actionis noxiis, vel commodis singulis, præsertim verò multis, sciri posse an principia interna practica publico fuerint salubria an nocua, *i. e.* naturaliter bona vel mala. Tota autem difficultas præsciendi an ex actione aliqua data effectus secuturus sit bonus an malus, indè oritur quòd quis aliarum causarum cum illa concursus futurus sit, sæpe ignoretur. Exinde enim fit ut quod primò visum sit in melius tendere, vergat tandem in partem debiliorem. Hinc de abstractè & generaliter consideratis actibus nostris, & per se quid efficiunt, uti & de effectum motuum physicorum abstractè consideratorum (ut in genesi Linearum, ac figurarum ex iis, faciunt Mathematici) nonnulla nec difficulter demonstrantur. Hinc etiam summus prudentiæ moralis ac civilis apex consistit in penitissima circumstantiarum cum actionibus humanis ad effectus suos

suos concurrentium, vel obstantium notitiâ; cujus pars præcipua est hominum singularium quibuscum agendum, aut contra quos, intimior cognitio tam quoad Intellectûs vires, & principia cujusque practica, quàm affectuum peculiare cuique propensiones, nec non quoad amicorum, servorum, reique familiaris, subsidiâque quibus quisque (fundatâ jam politiâ) utitur.

§. VII. Summa rei huc redit, considerationem virium, actionumque nostrarum, ut causarum, finisque expetiti, ut effectûs, commodissimam videri methodum generalem morum regulas in naturæ phænomena, seu observata foeliciter resolvendi; qui præcipuus esse debet scopus scribentis de lege Naturæ, ut & viventis ad naturæ normam. Scientia enim naturalis judicare docebit, datis actionibus, seu motibus impressis, & objecto in quod agitur (quod est hic homo vel hominum multitudo) an sequetur objecti conservatio ac perfectio, quæ bonum; an verò ejus corruptio aliqua & diminutio, quæ malum dicitur? Hoc itaque pacto in consilium ac deliberationem vocatur id omne quod scimus, sive de natura virium nostrarum, causarumque aliarum, quæ nobiscum concurrunt, sive etiam de natura illorum circa quos sumus operaturi, ut ex his qualis effectus consequetur prævideamus. Consideratis autem & inter se collatis variis effectibus qui varias actiones in nostra potestate positas sequentur, illa duo satîs curabimus (1) ut finem (seu effectum) semper aggrediamur possibilem, & eorum quos possumus assequi optimum; (2) ut media (seu causas) nempe actiones adhibeamus, quæ effectui præviso adæquatè conveniunt. In illis autem duobus totius prudentiæ Moralîs & Civilis summa consistit. Dictata autem prudentiæ actiones humanas ubivis gentium ad bonum publicum (commune rationalium omnium) hominibus possibile dirigentia sunt ipsissimæ leges naturæ. Et si intellectûs cujusvis hominis assensum impetrent, ad eoque actu ejus voluntatem determinent ut juxta eorum tenorem agat, & in memoria

moria reposita ad determinationem hominis pro re nata recurrant in mentem, habitum constituunt virtutis Moralis. Iis autem si quid accedat quod civitatis alicujus peculiarem respiciat constitutionem, aut cujusvis in ea officium publicum, aut res privatas, fit ea tum prudentia Civilis, Politica, vel privata prout additamentum illud postulaverit. Verùm hæc nimia fortè videantur quæ hâc occasione dicerentur.

§. VIII. Pergo ad Commune (quod & publicum dico) bonum enucleatiùs explicandum. Illis autem verbis intellectum velim Aggregatum seu summam bonorum omnium quibus operâ nostrâ cumulari possunt singula entia rationalia conjunctim considerata, & secundùm ordinem quem inter ea constitutum reperimus, aut ad eorum fœlicitatem constituendam necessariò requiruntur. Considero enim Deum, hominésque universos propter aliqualem similitudinem in ratione, seu natura intelligente sub una notione representatos, cui notio *Omnis*, seu summæ, addita, eam facit ad singulos se diffundere. Facilis autem est cuivis homini generalis entis rationalis notio, & syncategorematis illius [*Omnis*] quo summa indicatur. Brutis autem quæ nec abstrahunt à singularibus, nec numerant, ut summas colligant (multò autem minùs Naturam, quâ Deus & homines conveniunt, percipiunt) harum notionum, neu competit. Quâ de causâ inter alias commune bonum spectare nequeunt, nec virtutis, aut Societatis cum hominibus (quæ in illius consideratione fundatur) capacia sunt. Quanquam autem rationalium commune bonum spectari immediatè in legibus naturæ nostræ dixerim, non tamen negaverim quin eæ naturam inferiorem, planéque irrationalem, & corpoream curæ nostræ demandent. v. g. Animalium pastum; plantarum sationem, ipsiùsque agri cultum, quatenus hæc ad Dei honorem, hominùmque fœlicitatem deservire possint; verùm id dum agitur, non propriè, saltem non ultimò, spectatur harum rerum perfectio, sed ipsarum usus, & concursus

concurfus cum actionibus nostris ad rationalium bonum intenditur: Observamus enim dum naturam scrutamur corpora omnia à Deo, *primo rationali*, regi: nostra autem, iisque mediantibus alia quàm multa à ratione humana determinari necessariò, dum ad nutum judicii & voluntatis nostræ experiemur moveri musculos nostros, multaque corpora vicina, atque ideo corpora subordinata ex naturæ universalis constitutione reperimus. Quippe inter id quod determinat & ea quæ determinantur mens non possit non ordinem quendam concipere, ut determinans sit prius, determinatum posterius in agendo. Interest autem nostrâ ut ordinem, quem à natura constitutum invenimus, conservemus inviolatum, &, quoad possumus, perfectionem nostram inde promoveamus. E quibus non immeritò obiter conclusimus eum, qui agentium rationalium bonum summum quæsiverit, totius systematis Mundi bonum atque ordinem quærere; & ex observata in natura motuum determinatione qualicumque aliquam ordinis, & dependentiæ notionem in mente generari; quæ cum proficiscitur à judicio animi rationalis *regimen* propriè dicitur. Hæc autem cum & in natura nostra experiamur intimè, & naturali sensuum judicio videmus his paria extra nos fieri; meritò affirmemus, nos à natura Ordinis ac Regiminis idæam accepisse. Verùm hæc sufficient de verbo *publicum* seu *commune*.

§. IX. *Bonum* in definitione positum illud intellectum velim, quod à philosophis bonum *Naturale* appellari solitum est, quòdque jam antè definivimus respectu naturæ creaturarum, quòd eam conservet aut perficiat, seu fœliciores faciat: respectu autem naturæ divinæ utpote ex se beatissimæ, id quod ipsi gratum est aut placet, ut *μακαρισμός*; analogicè scilicet, quoniam quæ nos conservare, aut perficere sentimus grata dicimus nobis; *i. e.* animum tranquillum relinquunt & gaudii plenum: quoniam autem conservari, & perfici apertè repugnant infinitæ perfectioni, tranquillitas autem, & gaudium, seu complacentia separa-

tim ab imperfectione concipiantur, hæc tutò divinæ majestati tribui possunt.

Verùm nè longiùs ab hominibus digrediar, naturalia illis sunt bona duùm generum (1) Quæ animum exornant, & exhilarant, quorum omnium fundamentum positum videtur in iis, quæ cognitionem perficiunt ac judicium; cui si consentiat voluntas pariter perfecta est. (2) Quæ corporum vires tuentur atque roborant. Enimvero publica bona eadem sunt cum singulorum bonis; & ex Idæa vera Fœlicitatis cujusvis hominis facili analogiâ deduci potest Fœlicitas quærenda sive Civitati alicui, sive etiam universis hominibus simul consideratis. Quippe è singulis conflata Politia tum demum fœlix est, cùm singula ejus membra, præcipuè autem principalia, & mentes habent naturalibus perfectionibus Intellectûs ac voluntatis præditas, & corpora sana, vegetisq; viribus animis famulantia. Observandum autem est me hæc *bona naturalia* dixisse eo sensu quo voces istæ velut latius patentes (adeoque generaliores & priùs naturâ notæ) distinguuntur à *bonis moralibus*; illa enim tantùm sunt Actiones voluntariæ legi alicui præsertim naturali conformes. Ideoque bonum hoc sensu non est sumendum quum definitioni Legis naturalis inseritur, quippe definitio absurdè fit per ea quæ definitum jam antè notum supponunt. Multa autem sunt bona naturalia, h. e. quæ aliquid conferunt ad fœlicitatem hominis, quæ non sunt moraliter bona, utpote nec voluntariæ actiones, nec ulla lege imperata: qualia sunt acumen Ingenii, Scientiarum ornamenta, Memorix vis singularis, Corporis robur, rerum externarum adjuncta, &c. Contrà verò existimo nullam Actionem voluntatis ex lege naturæ imperari, aut commendari, adeoque moraliter bonam esse, quæ non ex sua natura aliquid faciat ad fœlicitatem hominum. Supponitur à morali philosopho è physica aut experientia notum quid conservet, aut augeat animi vires, quidve vitam vegetiorem, durabilioremque faciat, atque inter cætera quosdam

dam actus humanos, qui virtutum nomine insigniuntur ad hos effectus plurimum conferre, aliosque cum aliis bene consistere. Mens humana suæ potestatis ad tales actus eliciendos conscia, hæc observans in singularibus instantiis, seu exemplis ad se, vel alium notum hominem pertinentibus, propter naturarum similitudinem, concludit ejusmodi actus homines omnes beatiore effecturos; aut cum omnium beatitudine probè consistere; & generales hujusmodi conclusiones sunt leges naturæ. Sic ex observata similitudine inter corpora humana, & probatâ utilitate esculentorum, potulentorumque, somni & exercitiorum, totiúsque materiæ medicæ generales efformati sunt Aphorismi Diætetici, & Therapeutici, qui ubique gentium sunt; licet multa præcepta Medicinæ pro varietate Regionum, Climatúmque sint mutabilia, & respondeant varietati, quæ inter Leges diversarum Regionum Civiles invenitur. Postea verò cum harum conclusionum indicio ejusmodi actus exeramus, eosque cum iis conferamus, illos his conformes reperimus; unde actibus his præter naturalis bonitatis antè notam appellationem, accedit etiam illa quòd moraliter boni sunt ex conformitate talium morum cum legibus naturæ jam factis. Nihil hîc addam de verbo [possibilem] quod inserui, quia ultimi fines obligationis ad actiones nunquam excedunt limites facultatis obligatæ. Quanquam magnum quiddam sonat *bonum publicum*, nemo ad illud ultra vires suas promovendum obligatur: Illud [maximè] insinuat Leges naturæ affirmatas, seu actum præcipientes (quales tantum hîc descripsi, quia negativæ facilè exinde colligantur, & videtur natura (quæ tota è rebus positivis constat) has tantum immediatè imprimere) comparata esse dictamina, easque actionem (earum quæ in datis circumstantiis in nostra sunt potestate cogitare & dicere) optimam præcipere; *αὐτὸ τὸ βέλτιστον*. Notandum tamen quod optimo æquale optimum meritò dicatur, seu cum nihil interest (quantum assequi possumus) quidlibet agamus. Atque in hujusmodi

casibus locus est libertati à lege naturali concessæ, seu permissæ.

§. X. Postrema definitionis nostræ verba (quibus innuitur *Legem naturæ semper indicare actiones ad bonum commune solas valere ad integram, summamque singulorum agentium felicitatem procurandam, &c.*) sanctionem harum Legum exprimunt, notam ex annexa earum observationi beatitudine, ac violationi miseriam. Integram autem summamque dixi felicitatem possibilem in iis spectari, quoniam naturaliter, ac necessariò singuli appetunt non illius tantum aliquam particulam, sed eam totam quæ ipsis secundum voluntatem primæ causæ possibilis videtur. Estque hic appetitus summè rationalis, ac perfectior manifestò quàm appetitus minoris cujlibet boni. Ex hoc autem fonte illud fluit (quod magni est ad justitiam universalem momenti) non eam propositionem pro Lege Naturæ reputandam esse, quæ indicet quales actiones corporis voluptatem, aut divitias, aut honores, aut aliam quamvis felicitatis particulam ad tempus comparare valeant; sed eas tantum, quæ certò prænunciant quibus modis summam maximam bonorum omnium, præsertim verò maximorum, quæ Mentis nostras beant perpetuò, acquiramus. Hanc ob causam necesse est etiam ut deliberemus, & statuamus apud nosmet ipsos non tam de partibus exiguis vitæ nostræ (*v. g.* quid hodiè agere expediat, ut feliciter hunc diem transigamus) sed de tota vita futura, quid semper, & in omnibus circumstantiis ad perpetuam conducat felicitatem. Quoniam in integra serie actionum per totum vitæ futuræ decursum eliciendarum, velut in causa, continetur integra illa felicitas, quæ in nostra est aut erit potestate, quam naturaliter expetimus. Pleraque autem omnia improborum flagitia inde nascuntur, quòd gaudia tantum corporis, eaque mox fruenda spectant, & actiones ad hunc scopum dirigunt; de iis verò quæ ad animum pertinent, aut quæ post longam hujusmodi actionum seriem eventura sunt minimè solliciti.

Verba

Verba autem illa [singulorum foelicitatem, &c.] innuunt partem aliquam bonorum illorum quæ à voluntate primæ Causæ quasi in Communem foelicitatem collocata sunt in creatione, in ordinaria conservatione Mundi eodem actu concessam esse, datamque singulis; atque adeò partis uniuscujusque mensuram à ratione humana determinari posse per proportionem illam quâ singuli cum toto rationalium aggregato comparantur. Quemadmodum cor eadem circulatione massæ sanguinis totius animalis vitam conservat, & singulis membris proportionatum distribuit alimentum. Hoc tantùm interest, quòd à corporis membris sua proportio sine ratione imbibitur: in hominibus autem iudicium rationis singulorum proportionem considerans, bonorum eam partem sibi vindicat quæ cum totius salute consistit.

§. XI. Antequam descendo ad species actionum ad bonum publicum necessarias, vel cum eo consistentes, necessarium visum est hæc duo ostendere (1) Quòd in hac nostra Definitione ea comprehenduntur omnia (saltem facili consequentiâ indè deducantur) quæ requiruntur in natura generali Legis (2) Ea etiam quæ Legi naturali peculiaris sunt.

Primum quod attinet, opportunè occurrit illud Modestini è *Digestis* modò citatum, Legis virtus est imperare, vetare, permittere, punire, quibus addi potest in nonnullis legibus etiam præmia conferre: In his certè verbis continetur id quod Metaphoricis verbis *Obligandi, & debitum constituendi* à nonnullis exprimitur. Obligatio à Justiniano *Instit. lib. 3. tit. 14.* definitur *Juris vinculum quo necessitate astringimur alicujus rei solvenda secundum nostra civitatis jura.* Ubi ut mittam quòd suæ solùm, scilicet Romanæ, civitatis jura respicit; cum tamen alibi Papinianus longè rectiùs (*Digest. lib. 46. tit. 3. lege stichum* parag. naturalis) Naturalem agnoscat obligationem à Civili distinctam, quæ *solo vinculo æquitatis sustinetur.* Illud obscuri-

tatem parit quòd Metaphoricis verbis, quæ dubii plerumque sensûs sunt, uti placuit. Illa enim verba *vinculum & obstringimur* non faciliùs intelliguntur, quàm obligatio definienda. Verùm si rem consideremus apertum est illud innui (*viz.*) Annexas esse pœnas atque insuper etiam immunitates, & privilegia legibus ab authoritate eas ferente, hominésque partim spe boni ex observantia, partim metu mali ex contumacia proventuri determinari, aut saltem moveri quadantenus ad agendum secundùm Legum præscripta. Non alia enim necessitas voluntatem humanam ad agendum determinat, quàm malum in quantum tale esse nobis constat fugiendi, bonúmque quatenus nobis apparet prosequendi: hanc autem necessitatem, quæ quidem cum liberrima potestate disquirendi de rerum bonitate consistit, naturæ humanæ intrinsicam esse agnoscunt (quantùm scio) omnes. Summa itaque vis obligandi hæc est, Legis authorem legum suarum observationi bona, transgressioni mala, scilicet naturalia, adjunxisse, quorum prospectu moventur homines actiones potiùs legibus conformes quàm ab iis dissentientes elicere. Bona autem conjuncta observationi Legum naturalium sunt ipsissima illa quæ Fœlicitatem hominis summam constituunt; adeoque planè maxima: Mala etiam quæ statum perpetuum legibus iis contrarium consequuntur ea sunt quæ summam miseriam efficiunt. Horum conjunctio cum actibus humanis naturalis est & necessaria *i. e.* non totaliter pendet ab arbitrio Rectorum (quanquam in omni civitate pars aliqua pœnarum & præmiorum secundùm voluntatem gubernantium distribuitur) sed si nullum fieret Civile Regimen, partim ex natura actuum sequerentur, partim à privatis necessario adjicerentur: & cum Civile Regimen ubique existat, naturæ omnibus Civitatibus communis conservandæ notissima necessitas, Rectores ad pœnas exigendas, & præmia conferenda (licèt cum aliqua diversitate in diversis locis & temporibus) ubique determinat.

§. XII. Verùm quia præcipuum hoc est *κρίσιμον* hujus controversiæ, accuratiùs ostendendus est nexus inter actiones in tota vita (quoad fieri potest) omnes cujusque singularis ad bonum publicum; & maximam possibilem unicujusque foelicitatem ac perfectionem. Est autem duplex (1) Immediatus, (2) Mediatuſ propter bona ab hominibus, ipſoque Deo per hujusmodi actus conciliata.

De priore primùm agemus, quia inseparabile est ab ipsa actione virtutis præmium, & faciliùs demonstrabile, quoniam præſens nullis futuri incertis casibus obnoxium, nec multiplici causarum varietate (à qua futura præmia dependent) implicatum. Nexus autem immediatus inter foelicitatem animi cujusque hominis maximam, quæ in ejus est potestate, & actiones quas elicit ad Bonum commune Dei, hominumque maximè facientes, hic est, quòd ex ipsissimæ sunt actiones in quarum exercitio, sensùque intimo foelicitatis cujusque (in quantum in ipsius est potestate) consistit. Eadem actiones consideratæ quoad specificam suam differentiam ab objectis, seu materia circa quam versantur, & effectu externo latissimo dicuntur actus tendentes ad bonum commune: Consideratæ ut ipsius agentis exercitium virium maximarum, seu perfectiones maximæ, tranquillitatem, gaudiùmque ipsi ex earum sensu maximum afferentes, *Fœlicitas* ejus (quam ipse sibi conferre potest) *Summa*. Eodem modo quo nexum intelligimus inter sanitatem corporis, & illæſas vires, actionesque tam naturales circa alituram & generationem, quàm animales. Supponimus notum esse Physiologiâ, vel experienciâ observatum, hæc quæ in hoc Paragrapho sequuntur ad naturalem animi humani perfectionem pertinere (1) Generatim, ut Facultates ejus, Intellectus nempe & Voluntas, agant circa omnigena quidem objecta, præcipuè verò circa Deum, hominesque. Illi enim naturam habent animo cujusque similem, aut analogam, adeoque ex actibus nostris, quorum necessariò conscii sumus, cognoscibilem; & præterea illorum actus pluri-

rimi.

rimi intimè nos tangunt; iique (utpote agentes secundùm rectam rationem) actibus nostris moveri possint ut in nostram nobiscum conspirent Fœlicitatem.

(2) Speciatim ad Intellectûs perfectionem requiri (1) Ut notiones universales à singularibus abstrahat, & comparet cum aliis, earumque Attributa necessaria ad alia, quæ occurrunt, individua pertinere observet *v. g.* ut à sui cognitione singularia abstrahendo discat essentialiter connexa cum rationali, aut animali &c. Et inter alia in omnibus conatus quosdam ad suam-ipsorum conservationem, perfectionemque. (2) Ut Causas rerum (quatenus à nostra potestate pendentium) generantes, conservantésque scrutetur. (3) Ut similia similibus de casibus judicet; secumque, postquam rectè judicaverit, semper consentiat. (4) Ut conclusiones non theoreticas tantum, sed practicas è notis principiis inferat. (5) Ut ordinem naturæ, prout quæsitæ conditio postulat, sectetur, nunc Analyticum, nunc Syntheticum. Ad hoc caput revocandum est notum illud, Ad perfectionem agentis Rationalis requiri, ut prius statuat de Fine, quàm de Mediis: seu effectum intentum quantum potest benè perpendat, prius quàm causas applicet ad illius productionem concursuras. Adeoque ut prius sibi totius vitæ futuræ finem proponat, quàm ex rationis præscripto accingere se possit ad actus; quorum veluti mediorum, seu causarum influxus ad totius vitæ statum pertingat, eamque vel fœliciosem efficiet, vel minùs fœlicem. Hujus autem observati usum facile percipiamus in iis quæ sequuntur, ubi omnes omnino actus nostros, & ad summam vitæ fœlicissimæ facere posse, immò ei aliquid addere vel detrahère necessariò videamus; & rationem jubere ut singulos qui futuri sunt in hunc finem dirigamus uniformiter. Quinetiam eodè rem perducit ordo syntheticus tractandi actionum voluntariarum decursum integrum. Nam si actio voluntaria abstractè, seu ut universale, consideretur, ejus objectum, effectumque est Bonum latissimè etiam diffusum, sive facienti, sive aliis quibuslibet

builibet gratum. Deinde procedendum est ad nolitionem mali cujuscunque, sive illud unius, sive plurium; sive nostro sive alieno repugnet Bono. Volitiones autem, & nolitiones pro Boni malique præstantia, aliisque circumstantiis variorum affectuum hinc Amoris, Appetitûs, Spei, Gaudii; illinc odii, metûs, fugæ, tristitiæ induunt nomina. Tandem devenitur ad considerationem particularium actuum, tam qui in præsentia, quàm qui tempore probabiliter futuro exerantur; & illius inter illos ordinis, cujus ope bonorum faciendorum, fruendorumque per totum vitæ decursum, velut progressionis cujusdam Summa maxima exoritur, quæ *Fœlicitas cujusque*, seu *Summum bonum* dicitur.

Ad voluntatis humanæ naturalem perfectionem requiri judicamus, ut ea rectissimam sequatur Rationem, tam in placidioribus electionibus, quæ simplices dicuntur Volitiones, Nolitionesque, quàm in vehementioribus illis, qui Affectuum nomine venire solent.

Ex his etiam videre licet quòd his contrarii actus imperfectiones sint & morbi Animi, quemadmodum Claudicatio, motus Paralitici, & Convulsi morborum Corporis sunt indicia. Tales sunt assensus contradictoriis propositionibus dati, quia certum est alteram contradictoriarum non esse veram: Dissimilia in rebus similibus judicia &c.

§. XIII. Non libet curiosius inquirere an Fœlicitas Hominis sit Aggregatum actionum vegetissimarum quæ à Facultatibus nostris provenire possunt; an potius sensus earum gratissimus cum tranquillitate, ac gaudio conjunctus, qui Voluptas à nonnullis dicitur. Individui hi sunt comites & uterque ad Fœlicitatem necessarius. Illud dicam, Potentiam nostram nihil majus continere in se, quo fœlices nos faciat, quàm Actiones: Nec Actiones alius augmenti capaces esse, quàm quod in ipsarum intrinseco vigore, & objecti, seu effecti excellentiâ naturali conspicitur. Commune igitur Hominum, Deique bonum cum

fit objectum, & opus quod possumus maximum, præstantissimūque (quippe in singulis illorum Fœlicitas cujusque perfectionem complectitur, commune autem bonum Fœlicitatem singulorum conjungit) vegetissimi circa illud actus, eorūque sensus nos maximè omnium, quæ ipsi possumus, beabunt. Enimvero cordatiores plerique Philosophi in Actione, & quidem utriusque facultatis mentis humanæ, ejus & beatitudinem ponunt & virtutem; quod paucis complexus est Plutarchus in Consolatione Ἐξ ὀρθῶν ἐπιλογισμῶν εἰς εὐσεβῆ διαθεσιν τελειώσεων ἤρηται τὸ μακρόν. Non interim omnes satis explicare solent circa quod objectum atque effectum directè, & adæquatè omnes illæ Actiones beatificæ occupentur. Nam quod dicitur circa finem, seu fœlicitatem, non satisfacit: quoniam cum ipsa Fœlicitas aggregatum quoddam, sit cujus partibus perpetuò fruimur, & in Actione dicitur consistere, idem erit dicere Agimus propter fœlicitatem, & agimus ut agamus. Cùm autem dicitur actionum nostrarum beatos constituentium objectum, effectūque esse Dei honorem & gloriam, aliquid sanè dicitur, sed pars tantū materiæ circa quam versantur qui bene, beatæque vitam agunt. Dici quidem potest è studio gloriæ divinæ deduci posse Cognitionem sui, aliorūque, nec non Charitatem, & Justitiam erga homines. Verū Cognitione, Dilectiōque nostrū-ipsorum, aliorūque hominum intrinsicam habent & sibimet-ipsis propriam perfectionem naturalem (in cuius possessione pars aliqua humanæ Fœlicitatis consistit) quam scire licet absque consequentia à Dei honore petita. Immò videtur prius sciri Homo, & diligi, quàm mens assurgat in Cognitionem, Dilectionemque Dei, cujus existentia, & bonitas amabilis ex operibus suis, homine præcipuè, agnoscuntur. Sit itaque ratum, directum & adæquatum objectum Actionum, queis beamur primariò, esse Deum, hominésque, effectum circa eos quod ipsis gratum bonūque est. Certè objectum actionum beatificarum majus haberi nequit, quàm quod omnia

omnia eorúmque ad invicem ordinem complectitur; nec illud sub notione universaliori, perfectiore, ac suaviore considerari potest, quàm quâ exhibetur in verbis illis, *Commune Bonum*. Quippe præterquam quòd *Bonum* æquè latè patet, ac Ens, adeóque ad singula rerum, præsertim rationalium, individua pertingat; hoc habet insuper quòd non tantùm intrinsecas & essentielles rerum perfectiones respiciat; sed ea omnia, quæ illis postea accrescere possunt, ornamenta, sive singulæ per se spectentur, sive prout omnimodò ad invicem referuntur: atque insuper Entia spectantur tantùm prout Bonum facere possunt, vel recipere, cùm legibus diriguntur actus voluntarii circa illa: Hinc fit ut hujusmodi objecti Latitudo immensa omnem amplissimarum Facultatum vigorem evocet, exerceat, adæquet, & perpetuâ amænitate (nihil enim Bono ac Fœlicitate cujuscunque tandem sit amænus) easdem oblectet. Stupidus certè est quem ipsarum arborum, immò & herbarum vere ac æstate florentium aspectus tunc non magis delectet, quàm cùm hyeme defloruère. At hominem prorsus exiit, qui humani generis *Summam Fœlicitatem* quæ ex optimarum legum observantia nasceretur animo saltem prospiciens, Magnam voluptatem ex aliquali ejus spe non persentiscit. Oculorum vitio imputatur si ictericus suo tantùm colore res tinctas sentiat; aut si quis suam tantummodo imaginem aspiceret; multò magis mentis imperfectio est, & Infœlicitas, de corporis tantummodo unius sibi conjuncti (aliis omnibus neglectis) conservatione cogitare.

§. XIV. Interim certum est Naturam homines plerosque omnes dum mente ac corpore fruuntur sanis, tantis instruxisse viribus, ut absque ullo sibimet damno illato plurima possint quæ aliis emolumentum afferant non exiguum, nobis ipsis autem nulli ferè sunt usui. Qualia sunt aliis consilium dare quo vita, aut valetudo conservetur; viam monstrare, &c. Quòd si vires hujusmodi occasione datâ non exerceantur frustraneæ sunt, aut tantùm cedunt in

perpetuum Domini sui Opprobrium ; uti solet ager incultus, & semen per negligentiam corruptum, quod cum fructu simul & laude feri potuisset. Enimvero ipsum *agere* (quod certè facimus dum aliis servimus) nobis & salubrius est, & jucundius quàm prorsus otari ; exercitio enim & sentimus de novo quid possumus, quod volupe est valentibus ; & Facultatum vigor conservatur, sæpe etiam augetur ; habitúsque, quorum ope promptiùs agimus, corroborantur : alioquin autem, & habitus evanescerent & vires torperent. Est autem manifestum quòd nulla actio circa alios cum necessariis, & rectis circa nostrum bonum consentire possit, nisi dictata practica quibus ad ea determinamur planè consona sint iis, quibus ad nostram Fœlicitatem quærendam dirigimur, i. e. nisi iis talia velle præcipiant qualia nobismet-ipsis : nam rebus quæ necessariò similes judicantur (quarum conditio nihil habet notabiliter differens respectu effectuum ad totius ordinem sperandorum) similia velle necesse est ; nisi vel Intellectus judicium à rebus, aut à se dissentiat, vel Voluntas judicio repugnet ; quorum neutrum cum interna pace ad fœlicitatem requisitâ consistit. Hinc aliis pariter innocuis, aut utilibus ; pariter vel liberis, vel obligatis, &c. ejusmodi bona, qualia nobis volumus. Atque hujusmodi Judicia adeò intrinsecè in Intellectu continentur, ut qui secundùm hæc fecerit, naturæ suæ intellectuali congruè fecerit. Naturæ autem congrua eam voluptate perfundunt.

Nec tamen impediunt quòd minùs ex generatione in Familiis, ex pactis in Civitatibus inæqualitas quædam oriatur, quâ alii aliis præstantiores sint. Quinetiam quoniam animo humano gratissimum est operam suam maximo cum successu impendere, & ingratum admodum frustra quicquam sonari, ideo fœliciùs in benefaciendo multis operam suam collocabit, quàm in lædendi conatibus. Quippe plurimi libentissimè illam excipient eique obsecundabunt, qui si nos illis lædere velle conspiciant, strenuè se nobis oppugnabunt ; ut
sæpissimè

sæpissimè frustra simus illud attentantes. Bona autem illa quæ ad vitæ conservationem necessaria sunt, ideo determinatiùs cognoscuntur, & expetuntur ab omnibus, quia causarum etiam necessariarum nexus cum effectibus suis naturaliter determinatur, & unicè ex iis investigari possunt: earúmque investigatio, & applicatio ad suos effectus jucundior est humano ingenio certitudinem quàm minimè fluctuantem anhelanti. Adde etiam opus conservandi, perficiendique naturam *v. g.* humanam opus esse majorem postulans & scientiam circa rerum naturas, & solertiam, ac industriam in inveniendis, utendisque mediis eum in finem, quàm opus perdendi & corrupendi eandem naturam humanam. Id enim à mero neglectu, aut ignorantia facillè fieri potest, à viribus hominis admodum imbecillis, aut alterius contemptissimi animalis perpetratur sæpiùs. Maxima autem ad Boni publici prosecutionem (quod omne omnium hominum bonum complectitur, adeoque maximum est) requiritur sapientia: & quævis stultitia illud aliquatenus minuere & turbare potest. Sapientiam autem cuiusvis rationali naturæ magis naturalem esse & intrinsecam supponimus, quàm stultitiam. Adeoque actus voluntatis, & externi conatus ad conservationem communis boni facientes naturaliter sanè perfectiores gratiorésque sint necesse est, magisque convenientes eidem naturæ rationali: nisi fortè error aliquis Judicii, aut habitus indè enatus, atque ideo malus, animo accesserit; unde fiat ut quæ naturam lædunt grata tamen ipsi videantur, velut aquæ nimix potus hydro-pico, aut febricitanti. Certum enim est perfectionem intrinsecam & naturalem voluntatis, seu animi, hominísve in eo consistere ut ea velit quæ Intellectus sapientissimus (plurima, & maxima plenissimè comprehendens) rectissimè statuerit rebus plurimis ac maximis esse summè bona. Quippe consensus & Harmonia inter actus ejusdem hominis quorum unus, scilicet Actus Intellectûs rectus, & naturæ perfectivus esse agnoscitur, evidentissimè meliorem animi

statum indicant, quàm dissensus quo idem à seipso divellitur, ac sese oppugnat : ideóque ubi Intellectus ponitur perfecti limè agere (quod fit cùm plurima, maximáque perpendit, atque inter se componit ut optimus universi status atque ordo in Idæa exurgat, omniáque præsertim rationalia commodissimè sibi invicem convenient) ibi necessariò perfectio voluntatis in comprobatione talis judicii sese exeret. Adeóque cùm circa futurorum actuum sive immanentium, sive transeuntium determinationem utraque Facultas exerceatur, determinatio ad optima plurimis facienda mox sequetur. Hujusmodi autem actiones esse quæ in cura *boni communis*, velut maximi finis, requiruntur, evidentius est quàm ut probatione careat : adeóque has intrinsecas mentis perfectiones includi : non actionem solùm, sed & circa Bonum, idque entium nobilissimorum, nobis conjunctissimorum, & quidem omnium maximum quod omnibus simul adesse potest, ex consensu, ac naturali ordine omnium facultatum nostrarum eliciendam.

§. XV. Rationem hanc quâ probavimus Fœlicitatem voluntatis in diffusissima benevolentia positam esse, magnoperè firmat Experientia, cujus ope ingentem sentimus suavitatem in Amoris, spei, gaudiique exercitio circa bonum, non nostrum solummodo, sed & alienum. Nempe beatitudinis partes essentielles sunt hi affectus, & intrinsecam sibi habent jucunditatem, & experimur indies nos alienâ moveri fœlicitate : Magnâ itaque Fœlicitatis suæ parte hominem spoliât, qui illi adimit suavissimum affectum Amoris & benevolentiae erga alios, gaudiique circa aliorum Fœlicitatem occupati. Angusta admodum est circa nostra tantummodo commoda Lætitiæ materia ; sed eadem erit amplissima si aliorum omnium Fœlicitas cordi nobis sit. Quippe hæc ad illam eandem habebit proportionem, quam habet immensa Beatitudo Dei, totiúsque humani generis, ad curtam illam fictæ fœlicitatis suppellectilem, quam uni homini eique invidio, & malevolo fortunæ bona possint suppeditare.

tare. Nulla certè virtus ejus animum exornat qui benevolos erga genus humanum affectus ejecit. Immo odium & livor quæ animum hominis sua tantùm spectantis replent, molestiam ac tristitiam, metum ac solitudinem necessàriò secum ducunt: quæ vitæ beatæ planè adversantur. Facultates si percurramus singulas, videbimus eas postquam maturi evasimus vigore suo, & Fœcunditate quasi turgere, majorésque esse quam ut exerceantur circa nosmet-ipsos. Intellectus pronus admodum fertur in considerationem eorum quæ aliis, non minùs quàm nobis, sint utilia. Hinc ortum duxère Scientiæ omnes summo studio inventæ, & in publicum commodum evulgatæ. Voluntatis autem affectus suaviores (qui bonum spectant) Amor nempe, Desiderium, & Gaudium, quorum usu secundùm Rationem beamur maximè, vix locum habent in Timone aliquo misanthropo; certè non possunt se latè diffundere, nec admodum dulces esse, nisi multorum Bonum diligenter moliamur. Ratio autem communis omnium hominum, dum præcipit ut quàm possumus foelicissimi esse contendamus, jubet ut explicemus has animorum nostrorum vires, & in latissimi communis Boni campum eas effundamus confertim; ut eum quàm possumus industriâ colentes, & publicæ Fœlicitatis florem deosculantes, nostræ Beatitudinis mel innocuè delibemus.

§. XVI. Quoniam autem multa quæ dicturus sum de Moribus hinc pendent, alia adjiciam eodèm facientia. Cùm certum sit è natura voluntatis, actionisve voluntariæ, maximi Boni effectiõnem esse Finem maximum à ratione præscriptum, illud erit vel maximum Bonum commune (quò refero quicquid cum eo consistit) vel maximum quod possibile videtur cuivis singulari, ut suum quisque finem, maxima nempe quæ sibi cupere possit commoda, prosequatur, omniâque huic subordinare conatur. Nam Familiæ alicujus, vel Civitatis Bonum, vel nondum supponitur spectari, vel si spectetur iisdem fere consequentiis urgetur, quibus prosecutio privati alicujus boni. Non permittit ratio ut
cujusvis

cujusvis singularis bonum maximum quod cupere possit vel imaginari, pro ultimo fine statuatur. Quippe cum bona certissimè sit actio quæ ad finem verè ultimum rectâ, seu maximo compendio perducet, positis diversis finibus ultimis quorum causæ sint oppositæ, oppositæ sibi invicem erunt actiones verè bonæ; quod est impossibile. v, g. Si recta Ratio Titium doceat ejus Fœlicitatem possibilem, finemque quærendum consistere in fruitione pleni Domini in fundos, quos occupârunt Seius & Sempronius, eorûmque personas, atque aliorum omnium fundos: Non potest vera Ratio Seio & Sempronio dictare eorum Fœlicitatem quærendam positam esse in Fruitione pleni Domini in fundos, & personam Titii, aliorûmque pariter omnium. Hæc enim apertam includunt Contradictionem, adeoque alterum tantum dictamen verum supponi potest. At cum nulla sit Causa cur unius horum Fœlicitas ipsi sit ultimus finis magis quam alteri sua, colligere licet rationem dictare nemini, ut suam tantum Fœlicitatem sibi ut finem maximum proponat, verum unicuique suam potiùs cum aliorum fœlicitate conjunctam; atque hoc est quod quærendum contendimus commune Bonum. Nempe illud solum est unus ille *Finis* cum summa possibili singulorum fœlicitate consistens, eamque maximè promovens; in quem & naturæ impetus suum, & Ratio commune bonum spectans conspirent. Et sanè pertinet ad intrinsecam perfectionem rationis practicæ, seu prudentiæ (in quocunque tandem sit Subjecto,) ut omnibus à recta Ratione dirigendis unus finis proponatur, qui omnibus communis sit mensura Boni & Mali: seu ut rationalia omnia unum effectum spectent; cujus & partes essentielles, & causæ, n. efficientes, conservantes, perficientésque, bona dicuntur: quæq; illius productionem, &c. impediunt, mala. Vaga quippe aliter erunt boni, malique nomina, prorsus æquivoca, aliud significantia cum ab aliis usurpantur; & quicquid uni bonum dicitur quia propriis illius usibus inservit, id alii omnes quia ipsorum cupiditatibus non deservit,

fervit, malum dicent; quod scientiæ, & cognitionis communicationi qui finis est sermonis incongruum est. Sed si hæc verba applicentur ad ea quæ communiter humani generis intersunt, sensum habent determinatum, & longè omnibus utilissimum. Addo etiam quòd si quis suum tantummodo bonum respiciat, eoque omnia agentia Rationalia velut ad summum suum finem, cui unicè deserviant, pertrahere laboret, is nihil efficiet, nisi fortasse ut ipse se perdat. Quippe manifestò impossibile est ut res omnes & personæ secundùm voluntates singulorum hominum contraria volentium disponantur. Effectus enim voluntatis eujusque in res externas est determinatio quædam motûs physici; uti patet in assumptione cibi, vestium, comitatus, &c. Determinationes autem oppositæ corporum naturalium se invicem tollunt. Nam si in oppositos terminos simul moveretur quodlibet corpus, necessariò in pluribus simul esset locis. At si impossibile sit singulis omnes, & omnia sibi subicere, ratio quæ hunc finem proponit singulis qui uni tantum contingere potest, sæpiùs quàm millies proponeret impossibile, & semel tantum possibile: ideòq; recta magis an erronea foret facili calculo quivis computabit. Cæteri enim homines & suas habent vires naturales, & appetitus innoxios, quibus sive velit ille, sive nolit obtemperabunt; & suæ præterea Rationis fruuntur luce cui ad majora quàm unius hominis voluptatem quærenda dirigenti meritissimè obsequuntur, facilèque se ab unius, aut paucorum insolentia tutabunt; ut vesanus sit oportet, non rationalis, qui talia non prævideat, sed bellum moveret contra omnes, ut armis experiatur an sibi asserere possit portentosum illud jus Hobbianum. Illud ipse definit esse *facultatem agendi secundùm rectam rationem*. Ego verò illam tantummodo rectam Rationem practicam esse dixerim, quæ possibilia tantum aggredi permetteret, hominemque vetet sibi soli in omnes, & omnia dominium frustraneum, aut ipsi perniciosum arrogare. Vide ejus *Cap. I.*

§. 10, 12. Contrà verò dum publico quivis deservit, operam nunquam ludit, sed ejus vis licèt unum fortè attingat immediatè, ipsum sæpe multis utiliozem reddit, nobisque ipsis aliquando nihil præter animi gaudium ex aliena prosperitate sperantibus nostræ beneficentiæ messem non ingratam rependit. Præterea Bono Communi studere cujusvis rationalis intrinsecæ illi perfectioni Voluntatis, quæ in innocua Philautia consistit, addit Actiones pariles multas, & nobiles, circa objecta sibi similia : habitumque indè enatum complet n. *φιλαυθροπία* (cujus particula tantum *φιλαυτία*.) Suum autem bonum supponimus quemlibet quærere, idque agere ad perfectionem ejus pertinere. Ergo similiter insuper agere erga alios (inter quos Deus ipso longè præstantior) perfectionem ejusdem Naturæ cum illa quæ in actione circa suum bonum consistit, adjiciet; Lætitiâ scilicet ex actionum suarum consensu inter se oriundam. Gratius enim est menti humanæ consensum in se, & actibus suis observare, quàm in consonantiis Musicis & figuris Geometricis. Nempe ut similiter judicare de rebus similibus, ita & similiter erga eas esse affectum ad perfectionem pertinet mentis humanæ. Contraria judicare de rebus quæ inter se conveniunt contradictionem implicat, & insania quædam est, idèque velut morbus animi vitatur in theoreticis judiciis; nec minor est imperfectio, sed mera est contradictio in practicis dictaminibus, quando in casu prorsus simili, meo v. g. & alieno, dissimiliter agendum esse statuimus in judicio practico, & voluntate illud consequente. Immò verò quoniam sua cuique Natura utpote semper præsens, singularis notissima est; & exinde etiam aliorum hominum non minùs nota, (quoad essentialia ea & generalia, in quibus omnes conveniunt, & in quibus ut nostrum, ita aliorum jus ad media vitæ conservandæ necessaria fundatur) sequitur illum qui in simili alterius hominis jure statuit aliter, quàm in suo, sibi contradicere in materia notissima, & perpetuò sibi obviâ; talis autem contradictio, præ aliis, mentis sanitatem,

tatem, pacem, & in agendo contentationem maximè violat: ut in his uniformitas maximam affert tranquillitatem.

§. XVII. Ad hoc Caput pertinet, quòd qui actus quosdam ad suam Fœlicitatem necessarios judicaverit, non possit, salvâ Ratione, non consentire ut alius quilibet similiter statuat ad suam Fœlicitatem facere similia, & ut pariter eos ex hoc judicio exequatur. Itaque si quis accuratius observet quid in propositionibus practicis quemque ad sui conservandi studium determinantibus contineatur, videbit aliquid quòd aliis, juxtà ac ipsi imperet suam conservationem curare; idque vetabit eum oppugnare alios quoslibet idem facientes. Enimverò in hac propositione, *Licet Hobbi naturæ humanæ ea sibi sumere quæ facultates suas conservabunt, aut perficient*, includitur velut prior naturâ hæc indefinita (quæ necessariâ Terminorum identitate transit in universalem) *Licet Naturæ humanæ (cuius) ea sibi sumere, vel agere quæ facultates ejus conservabunt aut perficient*. Dicat mihi Hobbiius quid faciat additio Nominis proprii, quo magis prior propositio sit evidens Rationis dictamen, *i. e.* Lex Naturæ, quàm posterior, quæ tantundem pronunciat pro quovis alio? Sin fateatur jus esse cuiusvis indè ortum ad quidlibet faciendum, uti *Cap. I. §. 10.* contendit, quoniam absurda quæ exinde sequuntur antea ostendimus; his visum est hoc tantum regerere quòd determinatio generalis istiusmodi Legis ad singularis cujuslibet hominis (*v. g.* Hobbii) Naturam non potest immediatè, vel per bonam consequentiam contradicere pari ejus determinationi ad alium quemvis: nec potest cujusquam jus seu libertas ab ulla Lege relicta eò extendere, ut liceat oppugnare ea quæ aliis eadem Lege imperantur facienda. Immò proculdubio cujusque in bona Lege delectatio, & propensio ad Actiones uniformes, & erga Legislatorem reverentia efficient ut dum absque ulla sibi noxa fieri potest, ad alios in ejusdem Legis observantia juvandos propendeat,

deat, quod efficiet ut Communi Bono unusquisque inferviat, qui ad principia suam conservationem imperantia probè animum advertat. His argumentis coronidem imponet, & ad sequentia ab effectis mediatis viam muniet hæc Ratiocinatio. Actiones nostræ quæ faciunt ut intimè sentiamus, nos (quantum possumus) fecisse ad nostram ipsorum aliorumque simul fœlicitatem, suavissimâ nos lætitiâ profundunt, adeoque nos beant. Actiones ad bonum commune collimantes hoc faciunt. Ergo, &c. Major à fœlicitatis nostræ (quatenus quidem est in nostra potestate) definitione sumitur, ideoque probatione non eget. Minor autem facillimè probatur, considerando eam esse Naturam humanam, ut non possit non intimè persentiscere quicquid ipsa consultò agat; qualiter semper agentem supponimus sapientem boni communis studiosum. Suam autem fœlicitatem negligere nequit qui sapienter quærit ut omnibus quorum ipse unus est prosit. Finis cura efficiet ut suas vires perfectionésque omnes conservet, augeátque; quia media sunt quibus finem assequatur. Immò verò nihil magis efficere potest ut Deum, homines, omnésque causas efficacissimas sibi conciliet, & adjungat sibi in societatem operæ quâ suam juxtâ ac aliorum fœlicitatem quærit. Quid enim efficacius Deum hominésque sollicitare potest in ejus auxilium quàm sinceri hujusmodi affectus, ac conatus omnibus grata faciendi? Certè cùm nihil majus sit in hominis facultatibus, nihil majus à Deo, hominibusve ab illo potest expectari: denique præmiis immediatè à Natura annexis; studio boni communis annumeranda est multifaria illa voluptas quæ provenit ab exercitio virium & propensionum omnium quas humanæ naturæ inesse, & in hunc præcipuè finem adaptari fusè ostendimus in Capite de *Humanâ Naturâ*, quò referendus est Lector.

§. XVIII. Transeamus ad considerationem effectuum bonorum à Deo certò expectandorum & ab hominibus longè
potius,

potiùs, si per vitæ decursum benevoli simus illis, quàm si dolo malo aut vi omnia per totum pariter vitæ decursum nobis arrogemus. Clarior erit præfagiendi ratio si integer vitæ status utrobique conferatur, quàm si pauci tantum actus; & sufficit deliberantibus de futuris actibus quorum alterum necesse est eliciamus, illud evincere, longè certiorum esse boni majoris ex hac parte expectationem, cum neutro fit locus certæ demonstrationi. Atque hac equidem de causa non immeritò questus est olim Seneca homines etsi de *partibus vitæ suæ deliberent, de tota tamen* (quò nempe modo uniformiter transigatur) *non deliberare*. Hoc certè si facerent non possent non evidentissimè conspiciere hominem, qui Dei, hominùmque aliorum omnium jure insuper habito omnia sibi semper arrogaret, quique se solum unicum omnium suarum Actionum finem faceret, Deo hominibùsque omnibus exosum fore, & necessariam in caput suum accersere perniciem. Contrà verò illum qui amore, & obsequio in Deum, Innocentiâ & Benevolentia erga homines omnes fœlicitatem suam cum aliena consistentem, & ab horum opera pendentem quæsierit, consultiùs agere & meliorem successum meritissimè sperare posse. Quanquam enim judicium nostrum de futuris aliorum hominum, quos demereri studemus, actibus sit tantùm probabile, quoniam tamen maximam habet evidentiam eorum quæ circa talia contingenter futura sunt, haberi possunt; & rerum gendarum necessitas postulet ut Mens futuros hominum actus prospiciens non sit indifferenter pendula, sed hos potiùs quàm alios futuros esse præfagiat; hinc fit ut rationabilius sit id agere quod major suadet probabilitas in nostram fœlicitatem cessuram esse; quàm vel nihil agendo negligere omnes occasiones hominum operam nobis conciliandi, vel vi, ac dolo homines adoriendo, incertæ magis belli alexæ spes nostras committere. Enimverò inter incerta futura alia aliis longè probabiliùs futura sunt: & horum spes pluris longè valet quàm illorum. Ratio autem experientiæ nixa differ-

rentiam inter spei hujus & illius valores investigare novit, & exactè calculo Mathematico determinare (quod ostendit Hugenius in Ratiociniis de ludo alee.) Eadem igitur rectissima Ratio jubebit viam ad fœlicitatem aliquam propter auxilium ab hominibus probabiliùs ducentem eligere, ubi major certitudo obtineri non potest.

Ex his etiam concludere licet quòd, si de omnibus (quantum possumus) bene merendo bona externa, sive ad vitam necessaria, sive tantùm ad vitæ jucunditatem requisita acquirere non possumus; tum demum judicanda sunt inter τὰ ἐκ ἐπ' ἡμῶν: atque hoc est fundamentum Regulæ illius Juris naturalis *Quod licitè non possumus inter impossibilia censendum est.* Hoc autem in re præ manibus ideo tutius jubetur quoniam prorsus certum est quòd agendo ob bonum universi summa rei in tuto collocatur: Quippe hoc pacto nos quod in nobis est, maximùmque est ad vitam beatam momenti præstabimus; uti suprâ ostensum est: & Dei favor (cujus nutu reliqua omnia reguntur) certissimè conciliabitur, uti mox è principiis ab Hobbio & Epicuro concessis ostendemus. Nam cùm homo nihil majus persolvere potest quàm amorem, ejusque consequentia erga omnia entia rationalia (quorum caput est Deus) certissimum est naturali lumine eum nihil ultrâ debere, (quippe nos non tenemur ad impossibilia;) atque adeò nihil amore majus ab eo requiri. Eos autem qui quæ sui sunt officii erga Deum hominésque præstiterint, Deum egregiè faventem experturos esse nemo qui eundem mundi Rectorem è rerum natura agnoverit, unquam negabit. Non opus est itaque ut demonstrativè sciamus alios homines nobiscum benevolè, gratóque animo acturos esse, & bonâ fide pacta servaturos esse, priusquàm ratio nobis dictare possit ad fœlicitatem nostram juxtâ ac alienam hoc facere, ut à vi & fraude nos abstineamus, nósque aliis benevolos commodóque præstemus.

§. XIX. Paucis complectar sententiæ nostræ summam.

Obligatio

Obligatio cujusque hominis ad eliciendos actus communi omnium bono deservientes (quæ summa est Legum Naturalium) innotescit iis modis, quibus cognoscimus Deum primam rerum omnium causam velle tales actus ab hominibus præstari, aut in ordinaria hujus mundi gubernatione ita rerum omnium vires disposuisse seu determinasse, ut tales actus præmiis cohonestarentur, iisque contrarii pœnis mulctarentur. Nihil autem refert an distributio hæc pœnarum ac præmiorum fiat statim, an ad tempus differatur; modò temporis illud intervallum præmiorum ac pœnarum magnitudine compensetur; idque adeò certò præsciri possit, ut rationum hoc suadentium pondus manifestò superet omnes quicquam in contrarium suspicandi causas.

Sepositâ autem Revelatione per Prophetas in Scripturis factâ, voluntas Dei his de rebus naturaliter cognoscitur (1) Ex iis de Deo cognitis, quæ voluntatem hæc certò executuram in ordine synthetico distinctæ cognitionis antecedunt. (2) Ex effectis à voluntate ad hæc olim determinatâ provenientiibus. De posteriore hac voluntatem divinam cognoscendi viâ diximus nonnulla, & plura quidem restant dicenda. De priore autem quoniam vix quicquam concedent Adversarii, omniâque Dei attributa ex effectis à nobis Analyticâ Methodo eruenda sunt, parciùs loquimur.

Visum est tamen hæc pauca hoc in loco suggerere. Necessè est ut systematis mundani Opificem summâ Ratione, Sapientiâ, Prudentiâ, & Constantiâ præditum esse concipiamus. Sunt enim hæc perfectiones quarum partem aliquam in nobismet ipsis (illius effectis) sentimus; nec fieri potest ut in effectis quicquam perfectionis reperiatur, quod in causa non continetur; At hæc perfectiones voluntatem ejusmodi quam quærimus antecedunt, & ad eam quasi perducunt. Ergo cognoscatur ejusmodi Voluntas Deo inesse. Minor autem declaratur & probatur exinde quòd necessarius sit consensus inter rectam hominis Rationem practicam ac volun-

voluntatem indè consequentem, & Rationem seu Judicium ac voluntatem Dei eodem de objecto. Judicium enim utriusque, hoc ipso quòd est rectum, est eidem rei conforme; adeoque à se invicem dissentire nequeunt. Res autem de qua statuitur quicquam in judicio pratico, est vel finis, vel media ad finem; de quibus utrisque pronunciat quid sit optimum. Quare eundem finem optimum esse, seu boni Naturalis plurimum in se complecti Deus judicabit, quem Ratio cujusvis hominis verè statuit ita se habere; paritérque de mediis pronunciant. Exemplo res fiat apertior. Siquis hominum rectè statuatur bonum commune omnium qui secundum normam rationis agent, majus esse bonum quàm bonum seu fœlicitas unius hominis; (hoc autem perinde est ac si judicaret totum esse majus suâ parte) dubium non est quin idem sentiat Deus. Et eodè res recidet, si pronuncietur fœlicitatem omnium majorem esse quàm fœlicitatem similem cujusvis numeri qui minor sit. Fœlicitas autem quâvis aliâ major est maxima. Nec ab hoc diversum est judicium, quo pronunciamus fœlicitatem summam quæ rationalibus universis competere potest, finem esse maximum, seu summum, quem quisquam rationalium prosequi possit. Quippe finis possibilis nihil aliud est quàm bonum illud, aut ea fœlicitas quam sibi proponat quispiam prosequendam. Ideoque dubitari non potest quin Deum hîc quoque habeamus consentientem. Quoniam autem ipse est à Rationalium numero, nec intelligi potest rationaliter agere sine fine quem sibi proponat, nec major esse potest finis quàm dictum bonorum omnium aggregatum, necessariò intelligimus eum hunc finem judicare eorum omnium optimum esse quos sibi proponere potest. Nec dubitari potest quin ens perfectissimum illum finem prosequi velit quem rectè judicavit esse optimum, omnibus circumstantiis accurate expensis. Quippe nulla ratio esse potest cur infra illum subsisteret; nec sine ratione, multò minùs contra illius dictamen, agere potest voluntas perfectissima. Quanquam

quam enim hîc obligatio Legis propriè dicta quæ à Voluntate superioris alicujus provenit, locum non habeat, intrinsicè tamen ipsi, constantissimâque perfectio longè rectius & constantius ipsam in consensum cum intellectu omniscio determinabit. Contradictionem enim implicat eandem voluntatem esse simul Divinam seu perfectissimam, & ab Intellectûs Divini dictamine perfectissimo dissentire. Posito autem quòd Commune bonum sibi velut finem Deus proponat, facilè colligitur eum velle homines eundem finem prosequi; & manifestum est distributionem præmiorum & pœnarum inter homines medium esse summè necessarium quo ipsi certissimè ducantur in consensum cum Divina voluntate, aut huic fini promovendo libenter cooperentur, & ab actionibus illi contrariis deterreantur. Vult itaque Deus pœnas & mercedes quas ipse novit ad tutandum hunc finem sufficere, Vult, inquam, illas & discernere & reipsâ opportunè distribuere. Unde colligatur quòd siquid necessarium ad hunc finem hac in vita defuerit, id à Deo in vita futura suppletum iri. Atque hâc præsertim ratione nixa sunt Ethicorum præfagia de fœlicitate, aut miseriâ hominum hâc vitâ functorum, prout actiones illorum fuerint bonæ vel malæ. Verùm hæc ex ipsorum scriptis facilè discantur.

§. XX. Ego ex iis quæ de Ratione ac fine Dei ostensa sunt hoc potiùs colligendum esse monerem, ex his demonstrari posse benignitatem, justitiam, æquitatem, ceterâque attributa quæ analogiam quandam habent cum Virtutibus hominum, Deo, ejusque actionibus reipsâ inesse; ipsùmque adeò velle homines per præcepta præmiis ac pœnis munita regere; quod quidem Epicuri ἀπογονία funditùs evertit. Manifestum enim est, & hæc omnia attributa huc spectare, & totum insuper regiminis (seu Providentiæ Divinæ pro qua contendimus) negotium in hoc solo nobis noto consistere, ut commune Rationalium omnium bonum per media maximè idonea promoveatur. Id-

que clariùs constabit ex iis quæ de Virtutibus & de Regimine Politico postea dicendâ veniunt.

Hic hoc solum adjicere visum est, frustra Epicureos Beatitudinem tribuere & Majestatem nisi in eo agnoscant Sapientiam, seu Prudentiam, & Justitiam, omnimodamque adeo Virtutem. Omnes enim Virtutes in Prudentia quæ ad finem optimum per idonea media dirigit velut in fonte continentur, idque ipse agnovit Epicurus. Exque omnes sunt tantum partes integrantes Justitiæ universalis. Nulla autem esse potest agentis Rationalis Beatitudo aut Majestas, imò dignitas nulla, si nulla ei insit prudentia, nullaque virtus prudentiæ consentanea. Nec prudentia esse potest ulla, nisi finis optimus sumatur ac media maximè congrua; nec hæc sumi possunt, si non sint suâ naturâ fixa & determinata. Hoc est, si nihil sit bonum antequam eligatur, & alius finis alio non est melior, nec medium aliud medio alio magis idoneum. *v. g.* Si publicum bonum non sit privato majus seu melius, & si innocentia, fides, gratitudo, &c. huic fini promovendo non sint aptiora media quàm feritas, perfidia & ingratitude. Certè potentia, quantacunque cogitari potest, si sine Sapientia ac Justitia spectatur, beatitudinem ac majestatem majorem non habet, quàm quæ in massa plumbea infiniti ponderis reperiatur; Pondus enim est instar cujusvis Potentiæ, uti nôrunt Mechanici. Quinetiam idcirco plaris valet hæc argumentatio contra Epicureos, quoniam ipsi, si Gassendo credamus, aut etiam Velleio, qui apud Ciceronem eorum dogmata tuetur, agnoscunt beatitudinem eorum in hoc quoque consistere quod suâ gaudeat sapientiâ ac virtute. His autem nulla relinquitur materia in qua exerantur, nisi fateantur eum summum illum finem Communem, & media illuc ducentia curare. His sublatis nomen tantum Sapientiæ ac Virtutis aut Deitatis relinquatur, res tollitur.

§. XXI. Huic Argumento ab attributis Divinis ducto cognatum est illud quod sumitur à notione primæ Causæ, quâ

quâ primò Deus hominibus ex operibus suis innotescit ; in illa enim notione continetur quòd creaturæ omnes, præsertim verò Rationales, à Voluntate Dei acceperint existentiam suam, omnésque adeò vires ipsarum Naturæ intrinsecas. Quoniam autem certum est bonum Commune hominum nihil aliud significare præter naturæ ipsorum conservationem, viriúmque ; ipsis intrinsecarum statum vegetissimum ; mens humana non potest non judicare esse longè credibilius, quòd eadem constantissima voluntas à qua hominibus datum est esse, pariter mallet ipsos porro esse & valere, hoc est conservari & foelicitate frui (quantum patitur necessaria reliqui Systematis (quod simul fecit) natura) quàm ab illo deturbari de statu, in quo ipsos collocavit, absque ulla vera necessitate, quæ à solo respectu ad totius conservationem oriri potest. Suppono enim è verà Physiologia notum esse naturales rerum vicissitudines, interitus, ortúsque è legibus motûs, quibus integrum systema Mundi conservatur, semper oriri. Certè ejusdem est bonitatis facere ut homines sint, &, ut juxta conditionem essentia quæ iis data est, efficere ut conserventur & juventur quoad patitur universi ratio. Quoniam autem hominum nec vis nec intellectus assequi potest quicquam majus circa creaturas quàm quod spectat ad generis humani conservationem, necesse est ut existimet hoc maximum esse quod illos curare vellet Deus. Nec dubium est quin, cùm hanc curam homini committat, præmiis ejus fidem ac diligentiam cohonestabit, ac pœnis perfidiam aut ignaviam arcebit. Sic scilicet è voluntate creandi cognoscitur voluntas conservandi, tuendique homines. Ex hac autem innotescit obligatio quâ tenemur ad inserviendum eidem voluntati notæ. Eodem fere modo colligimus velle Deum se ab hominibus honorari : Quoniam enim in creatione & conservatione hujus, quod incolimus, Systematis tot voluit esse suarum perfectionum indicia, hominésque eâ voluit esse conditione ut si Intellectûs sui vires exererent, non possint

non ea observare, voluit eos scire qualis est, & agnoscere: Quoniam autem voluit homines esse rationales, id est sibi constantes, & omnem contradictionem averfari, vult ipsorum dicta ac facta animorum cogitatis de illius perfectionibus consentire, hoc est, vult ipsos eum colere & honorare.

§. XXII. Secundus autem modus cognoscendi Deum velle actus ad bonum agentium Rationalium commune conducentes ab hominibus præstari; seu, Velle tales actus præmiis decorare, contrarios pœnis coercere, sumitur ex effectis hujusce voluntatis, id est, ex ipsis pœnis & præmiis, quæ præter intrinsecam hominum omnium totiùsque hujus Systematis Mundani compagem, Divinâ Voluntate constitutam, Actus humanos naturaliter & ordinariò sequuntur; hominésque aut mulctant malis, aut bonis augeant. Dubitari enim non potest quin Deus qui ita naturalem rerum omnium ordinem constituit, ut talia sint actionum humanarum consequentia erga ipsos actores; fecitque ut ordinaria hæc consequentia ab ipsis præsciri possint aut summa cum probabilitate expectari; voluerit hæc ab iis considerari antequam ad agendum se accingerent; atque eos his provisus velut argumentis in Legum sanctione contentis determinari. Talia autem effecta sunt tum internæ illæ quæ nobilissimas quasque ad bonum publicum collimantes actiones comitantur, deliciae mentis, ac è contrâ furia illæ, seu metus, & ægritudines animi quæ flagitiosos infectantur; tum etiam extrinsecùs adventantes pœnæ, ac mercedes ab aliis rationalibus, qui secundùm rectæ Rationis dictata de fine optimo & mediis eo modo genus humanum à pernicie tuentur & communem promonent fœlicitatem. Cùm enim homines, quotquot verè judicant de Bono seu Fine maximo, & de mediis (v. g. bonum commune esse maximum finem qui proponi potest, & pœnas ac præmia esse media eò conducentia) ad hæc judicia practica determinantur à Natura Rerum de quibus statuunt,

tuunt, quarum impressiones in intellectum humanum sunt prorsus necessariæ, causarum autem hujusmodi necessariarum determinationes omnes à prima Causa proveniant; sequitur, dictata illa rectæ Rationis quibus homines quilibet de necessitate pœnas & præmia distribuendi statuunt in ordine ad bonum commune, velut finem suum optimum, à Deo provenire. Hoc est, homines omnes à Deo, mediante rerum naturâ, determinantur ad judicandum tum bonum commune esse finem optimum, seu bonum maximum quod prosequi possit, & in quo possint homines omnes naturaliter consentire, utpote quod privatam singulorum fœlicitatem (quantum rerum omnium natura patitur) complectitur: paritérque necesse esse velut medium ad hunc finem ut singuli quoad possint curent, ut pœnæ ac præmia distribuantur, quibus actus huic fini consentanei cohonestentur, contrarii autem reprimantur.

Quoniam autem in his propositionibus de fine optimo & mediis eò ducentibus, seu de bono maximo ejusque causis, quæ in hominum sunt potestate, continentur omnes illæ Conclusiones quas *Leges Naturæ* dicimus; sequitur, omnes unà cum propositionibus prædictis hominum mentibus à primæ causæ voluntate imprimi, eamque adeò voluisse ut pœnæ ac præmia distribuèrentur, quoad ab hominibus fieri possit, juxta tenorem horum dictaminum practitorum: unde concluditur, omnem hujusmodi pœnam, & omne præmium sic distributum, secundum ejus voluntatem distribui, eaque omnia effecta esse & judicia voluntatis Divinæ, quâ cognitâ obligatio hominum indè orta latere nequit. Manifestum insuper est quòd idem Deus, sibi semper constans, qui voluit homines bonum commune pœnis præmiisque quoad ipsorum vires valeant tutare, curabit etiam ut ubi hominum vires illud satè defendere nequeant, suâ id potentiâ pariter protegatur.

Visum autem est huic eò diutiùs Argumento in hoc opusculo insistere, quoniam spes est adversarios suæ conserva-

tioni adeò intentos ejus vim libentiùs agnituros esse; & quia multa rei hujusce indicia in rerum natura videantur nobis proponi quæ diligentiozem postularent explicationem. Resolvimus itaque obligationem moralem (quæ Legum est effectus immediatus) in causam principalem primamq; earundem, voluntatem nempe & consilium Dei commune bonum promoventis, ideóque propositiones practicas eò dirigentes annexis pœnis & præmiis ad legum formam facientis. In hominibus autem suæ foelicitatis cura quæ facit ut pœnas ac præmia perpendant, iisque moveantur, nulla erit obligationis causa, quippe quæ tota à lege, ejusque latore fluit: Sed erit dispositio quædam in subjecto necessariò requisita ut lex per pœnas ac præmia apud hominem quemvis valeat ad officium reipsâ præstandum. Utì contiguitas inter corpora necessariò requiritur ut aliud ab alio moveatur, moventis autem vis seu motus tantùm est causa cur mobile impellatur. Illud præterea considerari debet, obligari illos quorum adeò stupidus est animus ut voluntatem Divinam, & ab ea legi annexam sanctionem prorsus negligant. Quinetiam ea sui conservandi perficiendique cura, quæ Naturalis est, ac ab homine inseparabilis, & ea quæ à rectæ Rationis auxiliis insuper accedit, quàmque fatemur inter *πρωτεύουσας* bonarum actionum, (licet non obligationis) causas locum aliquem habere, tota est à Deo: ideóque hujus vis ab illius auctoritate, aut honore nihil detrahit, nec suus illi locus erit denegandus.

§. XXIII. Interim tamen sua cujusque foelicitas est pars valdè exigua finis illius, quem vir verè Rationalis profequitur, & ad totum finem scilicet Commune bonum, cui à Natura seu à Deo intertextitur, eam tantùm habet rationem, quam habet unus homo ad aggregatum ex omnibus Rationalibus, quæ minor est quàm habet unica arenula ad molem universi corporei. Quoniam Deus (inter quem & hominem nulla est proportio) inter Rationales numeratur, ejusque honori, in quærendo bono publico, imprimis semper
litatur,

litatur, & simul consulitur omnium hominum *foelicitati*, non modò qui nunc uspiam existunt, sed etiam qui per sæcula posthæc unquam futura generabuntur.

Denique ne quis obligationem legum naturalium, quam à voluntate & imperio primæ causæ deduximus, arbitrariam & mutabilem à nobis fingi suspicetur, hoc adjiciendum censui, Benevolentia, Virtutumque adeò omnium exercitium ad *foelicitatem* rationalium singulorum privatam, omniumque communem, habere rationem Causæ Naturalis ad effectum suum planè naturalem, seu medii necessarii ad finem (sepositâ consideratione Imperii Divini) manente rerum naturâ tali, qualis nunc est. Hoc autem ita intelligo, uti agnoscunt plerique omnes, Additionem duarum unitatum duabus priùs positis necessariò constituere numerum quaternarium; aut uti Praxes Geometricæ & Mechanicæ problemata proposita solvunt immutabiliter; adeò ut nec sapientia nec voluntas Divina cogitari possit quicquam in contrarium constituere posse. Interim tamen certum est omnem actionem humanam, ejusque omnem effectum à voluntate primæ causæ pendere, ipsasque adeò praxes Arithmeticas, Geometricasque, earumque effecta omnia indè proficisci, seu existentiam suam obtinere. Tota autem nostra disquisitio est de existentia Legum Naturæ, & obligationis earum; quæ à Voluntate primæ causæ omnino derivanda est. Aliam autem non postulamus quam eam quæ rationalium vires, actus, & naturæ suam existentiam fortiantur, uti patebit ex iis quæ sequuntur. Quapropter tantum abest ut hinc colligi possit mutabilitas ulla in obligatione Legum Naturæ, ut è contrario id maximè studuimus evincere, fieri non sine multiplici contradictione, ut Deus simul velit Rationales esse tales quales sunt, & eosdem non obligari legibus iis Naturalibus quas proponemus. Hæc autem unicâ ratione probari potest quicquam à Deo fieri non posse; potest enim omnia, quæ contradictionem non implicant: Siquis autem putet eum contradictoria simul vera esse

esse facere posse, à paritate rationis rerum esse poterit, eum id ipsum simul non posse facere; adeoque frustra erit hoc asserere. Prudentes itaque, opinor, omnes existimabunt me satis immutabilem fecisse legem Naturæ, si ostendero illam sine contradictione mutari non posse; dum Rerum Natura, & vis actualis (quæ à voluntate Divina pendent) manent non mutata. Id autem sufficienter probamus dum evincimus & communem omnium foelicitatem è naturali efficacia actionum universalis benevolentia pervenire ostendimus, & singulorum foelicitatem ab ea quâ omnes beantur naturaliter divelli non posse: partim quidem quia singularum partium salus à totius salute realiter non distinguitur: partim etiam quia iisdem actibus quibus aliis inservimus nosmetipsos aliquatenus beamus, & quantum possumus alios ad gratam retributionem determinamus. Sic scilicet actus publicè utiles eorum authoribus præmia naturaliter conferunt: Contrarii autem actus non minùs naturaliter pœnas ac perniciem in eosdem trahunt.

§. XXIV. Nos itaque, misso illo jure omnium in omnia belloque indè nato, quod uti ostendimus frustra conatur Hobbius stabilire, sumemus id quod manifestâ rei Veritate ductus concessit, è violatis iis Rationis dictaminibus, quæ vetant ut quis sibi jus in omnia vendicet, jubentque pactis stare &c. in quorum observatione Virtutes consistunt omnes, bellum sequi & omnium perniciem: dicimus hæc belli mala pœnæ naturam habere, quæ cum ejusmodi flagitiis à Rectoris voluntate Universi hujus ordinem constituyente connexa fuerit. Ex eo autem quòd monstrante rerum naturâ (adeoque ejus authore Deo id ipsum indicante) mens humana præmonetur de pœna cum tali actu connexa, indicatur obligatio ad abstinendum ab eo actu; vel mens sufficiente indicio prohibetur ne ita agat; eoque magis quòd actum illud aliis juxtâ ac ejus authori nocivum fore indicatur. Certè mihi Commune bonum (quo nomine liceat Dei honorem cum summa humani generis foelicitate complecti)

complecti) ipsâ Vitâ suavius, eique semper anteponendum videtur; atque adeò mala illa quæ vel Dei honorem minuant, vel indè summa mentium humanarum perfectio periclitatur, ipsâ vitæ cujusvis jacturâ majus malum habetur. Unde etiam in pœnarum naturalium censum refero, quòd legum naturalium violatio peccantis facultates præcipuas lædat, stultitiam ac errorem in intellectum ducat, ac perverfam mali sub specie boni electionem.

Verùm quoniam rerum hujusmodi cogitationes, utpote à multa in mentes nostras reflectione pendentes, non adeò fortiter feriunt animos eorum qui corporis sui tutelæ, aut delectationibus aliquandiu unicè studuerunt; visum est ob oculos ponere mala hæc externa quæ agnoscit Hobbius è violatis virtutis præceptis, utpote necessariis ad pacem mediis, provenire, eaque considerare velut pœnam Legibus Naturæ ab ejus authore annexam, ut exemplo sensibus frequenter obvio commonstrem. Quomodo noxa in homines publicè nocuos è naturali causarum, præcipuè rationalium, constitutione ac intentione recurrens, & pœnæ definitionem integram exhibeat, & Legem contra noxas sic punitas è Naturæ Opifice sancitam esse indicet. Eadem autem operâ elucescet quòd bona omnia quæ è pace ac concordia communis boni studio stabilitis, efflorescunt, Mercedis rationem induant, & affirmativis virtutum præceptis Legis vim obligativam à Deo datam esse evincant. Deinde verò hinc facillè innotescit quo pacto mentium nostrarum bona aut mala quæ è nostris circa Bonum commune factis aut omissis nobis obventura prævideantur, nec non quomodo gaudia & dolores è percepta aliorum fœlicitate aut miseria orituri indicent ad quos tandem actus obligemur. His autem gradibus tandem non difficulter assurgere poterit animus humanus ad suavissimum illius gaudii gustum, qui percipitur ex intellecto mentis nostræ consensu in principiis practicis, cum mente ac voluntate Dei effusissimè benevoli; & ad æstimandam doloris illius acerbicatem qui

exoritur à clarè percepta repugnantia inter cogitationes affectusq; nostros, & affectus divinos in hominum regimine conspicuos. In his autem gaudiis nostræ fœlicitatis apex ; è contra in iis doloribus teterrima miseria consistit. Atque ideo præcipuam vim obligandi hinc dictatis rationis accedere affirmo. Unde cùm Leges omnem virtutem & efficaciam sortiantur è voluntate Dei eorum observationi præmia, violationi pœnas tantas annectente, non est cur nomen legum Naturalium iis denegetur. Sed à sensibilibus & confessis incipiendum est.

§. XXV. Manifestum est ex ipsis (sicut loquuntur Logici) terminis bene intellectis tantam malorum colluviem à bello, aut minùs sævis omnium in omnes inimicitias humanum genus inundare, ut ad singularium conservationem necessarium sit pacem quærere ; pacis autem media necessaria sunt aliis permittere quæ ipsis necessaria sunt, pactorum fidem servare, gratum se commodùmque præstare, cæterasque virtutes colere, quæ (si intimiùs considerentur) Commune bonum spectant omnes. Hæc autem Hobbius vera esse concedit, ut videre licet *de Civ. c. 1. §. 15. c. 2. §. 3. c. 3. §. 1.* & sequentibus, eadèmq; repetit in *Leviathane*, sed à sui tantùm conservandi cura deducit ; bonum Commune saltem ante constitutas Civitates non agnoscit. Interim tamen illud diligentissimè inculcat bellum in omnes, in quo nullam sperare licet salutem, secuturum esse ex actibus quibus quisque sibi jus in omnes & omnia vendicat, utpote qui contrarii sunt apertè necessariis illis ad pacem mediis, quæ Virtutum nomine soleant celebrari. Verissimum certè est homines in omni statu Naturæ suæ conservandæ necessitate impelli ad eos oppugnandos, puniendosque qui vitam ipsis utut innocentibus, aut jura in quibus vitæ conservandæ media continentur, ereptum eunt. Hoc autem ipso quòd hæc mala aliis rectæ Rationis jussu infliguntur, propter actus humano generi nocuos, pœnæ sunt ; & propositiones illæ practicæ, quæ docent necessarium esse ad pacem ut aliis faciamus quæ nobis velimus fieri, violationi suæ

suæ pœnam hanc ab authore rationalis naturæ annexam habent, atque hinc integram Legum vim obtinere dignoscuntur: nec jam ampliùs spectandæ sunt tantùm ut propositiones quædam practicæ quorundam Problematum Mathematicorum constructionem docentes, quarum usum quispiam tutò negligat; sed propriè sibi vendicant Legum nomen, ac obsequium Legibus debitum.

Scilicet hîc (utî in Civitatum Statutis) obligatio Legis è sanctione ejus per pœnas & præmia cognoscitur; jus autem sic sancienti Leges Naturales resolvendum est in auctoritatem Naturalem Dei, secundùm quam omnibus imperat: Legum autem harum vera bonitas innotescit ex actuum imperatorum nexu naturali, ac necessario cum boni Communis conservatione aut incremento: Eo fere modo quo jus sancienti leges Civiles resolvitur in imperantium auctoritatem, & earum bonitas in actuum qui imperantur aptitudinem ad Reipublicæ utilitatem promovendam. Exempli causa, sumamus Universalem illam propositionem quam præmisimus de Benevolentia erga omnes rationales vi ad benevolorum fœlicitatem procurandam; dicimus hoc nomine ad hujusmodi benevolentiam homines naturaliter obligari, quoniam Rector hominum mediis naturalibus efficit ut homines intelligant & se ita naturaliter animatum esse erga communem fœlicitatem, & se in ordine Naturæ constituendo ita causas, præsertim Rationales, disposuisse, ut qui communis boni curam susciperent, hâc maximè ratione suæ fœlicitatis causas sibi conciliarent, in quarum auxiliis præmium Naturale continetur; & qui secùs fecerint suæ perniciæ causas in sese concitarent. Enimvero quemadmodum multi Leges Civiles non discunt è scriptis publicè prostantibus aut à viva voce Legillatorum, sed è suæ Rationis judicio de boni publici causis idoneis, & ex observatione eorum quæ vident publicè honorata aut permissa aut punita; ita quænam sint Leges Naturæ Rationalis, seu Civitatis Dei, primitùs quidem discitur diligenter considerando quæ-

nam necessaria sint ad omnium illius maximæ Civitatis subditorum fœlicitatem, & ad Dei in illa imperantis honorem; & observando quàm naturaliter ac necessariò homines impelluntur ad illos coercendos qui his contraria sectantur. Non enim dubitari potest quin prima causa illam pœnam infligi jusserit, quam recta & necessaria Ratio jubeat infligere; quippe illa à rerum natura exactè propensâ prorsus determinatur, adeóque à Deo rerum omnium opifice. Similiter etiam colligere licet Deum iis actibus præmia decernere, quibus recta hominis Ratio præmia decernit; atque etiam ipsum illas propositiones de actibus aliquid ad Commune bonum facientibus Legum vigorem obtinere velle, quas sancitis hoc modo pœnis ac præmiis (præ reliquis veris ac practicis) honoravit. Quinetiam à paritate rationis non obscurè colligi potest, quòd si Deus homines judicare doceat necesse esse ad Commune bonum & singulorum proprium ut actus quibus pacis condiciones violantur, postquam ipsis noti sunt, quantum ipsi valent, pœnis coerceantur, non solùm ipsum ita judicare, idque ab hominibus factum velle, verùm etiam quòd ipse similiter judicet de actibus pariter nocivis qui homines latent, aut quibus puniendis vires illis non suppetunt. Certissimum enim est omne rectum judicium adeóque Divinum, de re prorsus simili similiter statuere; & occultissimos actus ipsum latere non posse: adeóque nullam esse causam cur à ferendo de iis judicio abstineat; quod sæpissimè ab hominibus necesse est fieri, ne temerè pronuntiando innocentes lædant. Obvia autem est omnibus hæc ratiocinatio, unde nequeunt non secum reputare Deum secretis illorum flagitiis pœnas constituisse, & injurias imbecillioribus illatas ulturum: Quippe non est cur quispiam dubitet quin velit ille hunc finem; Commune nempe bonum, prosequi quo & ipsius honos & rationalium omnium fœlicitas continetur. Finis enim major esse non potest: & minor ab illo qui verè judicat pro summo haberi nequit. Hinc

Conscientiæ

Conscientiæ angores, & obligatio à regimine Dei originem trahunt.

§. XXVI. Verùm revertamur ad pœnas ab Hominibus inflictas propter violationem conditionum ad pacem necessariarum: plura enim restant de obligatione (quam indè monstrari dicimus) explicanda. Notandum enim est quòd etsi ejusmodi crimina aliquando evadant hominibus impunita, verè tamen affirmantur illi à Natura sua rectæque Ratione determinari ad ea punienda, quantum in ipsis est; adeoque per accidens fieri ut flagitiosos impunes abire quandoque permittant: Quemodmodum & alia effecta quæ facimus aut fieri sinimus per ignorantiam aut imbecillitatem naturalem casui potius quàm humanæ naturæ imputantur, & inter rarò contingentia à prudentibus numerari solent. Talia autem ut quisquam speret sibi eventura, ac ut inter ejusmodi eventus media sibi quærat ad suam fœlicitatem, recta Ratio morum formandorum præcepta tradens nunquam cuiquam suaferit. Immò verò è contrà tutissimam esse per benefacta viam commonefaciet, quæ vel hoc nomine Deo nostræque Naturæ unicè grata sit; in qua nec metuendæ veniunt pœnæ à Ratione Divina constitutæ, quas nec vis hominum nec latebræ possunt eludere; nec illæ quas minantur homines, quæ saltem ut probabiliter futuræ spectandæ sunt. De his enim ut contingentibus, hoc tamen certum habet recta ratio, quòd, Quemadmodum bona quæ contingenter tantùm futura sunt ratum quendam valorem, & veram aliqualem boni naturam in se continent, quam ex observatione causarum à quibus pendent, prudentes certo pretio nunc solvendo nôrunt æstimare; idque quotidie fit in emenda spe reditûs è fundo *v. g.* aut officio etiam post mortem cujuscumque proventuri, & in similibus: ita etiam mala his contraria in quibus pœnæ, quas ratio infligere docet, in omnes aliis innocentibus nocivos numerari debent, quanquam contingenter futura sint, præsentium & certorum malorum aliquantò minorum æstimationem

tionem recipiunt. Sic periculum amittendi vitam, sanitatem, oleum & operam, quod rebus inter homines gestis accidit, laborum pretium summa cum Ratione ubique gentium auget; adeoque certo & præsentî commodo pensatur, non minùs quàm præsens certùmque malum emergens & lucrum cessans. Quamobrem ratio Naturalis rectè luculenter docet pœnæ imminentis periculum, licèt contingere aliquando possit ut effugiat reus, certi alicujus præsentisq; mali æstimationem subire. Sed quod minuetur quidem secundùm gradus spei, quam quis ex optima circumstantiarum omnium notitia habet pœnas illas evadendi. Cogitetur itaque pœna illa cujus periculo se exponit rei alienæ inuasor aliquantò minor, quàm futura est, si modò reipsâ illi post crimen commissum infligatur; id est, subducatur ab ejus magnitudine quantum ratio jubet, eo nomine quòd incertum sit an infligetur necne; & tamen restabit plus mali quàm quod compensari possit lucro ex invasione factò: excessus autem ille mali pœnalis sanctionis vinculum dictamini Rationis de non invadendis rebus alienis adjicit. Hunc in finem illud facit magnoperè, quòd ratio naturalis omnes etiam citra Civilem disciplinam edoceat eum in modum actuum iniquorum pœnas augere, ut quanquam iis multum detrahatur incertæ executionis nomine, restet tamen longè plus mali in pœnarum prævisarum æstimatione quàm quòd lucrum è nequitia proventurum præponderet. Hoc autem manifestum est, tam in pœnis quæ jure belli ex utraque parte infliguntur ob injurias etiam leviores in eos illatas qui eidem regimini Civili non subjiciuntur, quàm in iis casibus in quibus Leges Civiles arbitrio subditorum, quibus injuria fit, sceleris pœnam permittant. *e. g.* Ultio in eos qui alienas domos noctu effringunt, aut qui in viis publicis latrocinantur. In hujusmodi casibus homines in statum eum, qui Hobbio dicitur naturalis, quadantenus deveniunt, & in eo etiam leviora crimina capite plectuntur: Nec iniquè, quoniam propterea quòd sæpe Magistratus Civilis de hujusmodi

justi modi flagitiis non potest cognoscere, sæpe evadunt impunita; ideoque quodcumque sumi potest poena, sumitur gravissima, ut quanto magis audacia ex spe frequentis impunitatis creverit, tanto magis eadem summi supplicii metu retundatur: Atque hæc mihi videtur vera Ratio cur horrenda admodum vindicta in bello quandoque sit necessaria; immò & cur in Civitatibus graviores infliguntur poenæ quàm quibus opus esset si omnia quæ perpetrantur crimina in judicium venirent ut statim punirentur. Hæc autem id manifestum facere mihi videntur, poenæ præsertim gravioris periculum (etiamsi ejus executio non certò sciatur eventura) ab animo humano prævisum, vim habere constantem & perpetuam actus voluntarios è rationis consilio susceptos determinandi in eorum fugam quibus poenæ illæ intentantur. Pariter etiam prævisio maximi boni probabiliter saltem futuri semper in se habet pondus idoneum quod ad eos actus homines determinet, qui illi procurando ullatenus deservire possint. Vel ut metaphoram explicemus, hæc argumentum suggerunt necessariò concludens, praxin legi conformem in causis foelicitatis completæ, quam naturaliter expetimus, contineri, quod ad obligationem inferendam plurimum facit. Obligatio enim Legum Naturalium quæ hominibus naturalis dici potest, non adeò tollit liberi arbitrii vires quin obligati suo periculo aliter facere possint: Sed idoneum suppeditat argumentum seu causam impulsivam sufficientem, cujus consideratione moveatur obligatus ut agat aut ab agendo absteat, prout Ratio vel Lex ei præceperit.

§. XXVII. Hic autem, ne videar discedere à communi verborum usu, placuit paucis ostendere, Quomodo ea quæ dixi satis consistant in recepta obligationis definitione. *Justinian. Instit. lib. 3. tit. 14.* hanc exhibet definitionem. *Obligatio est Juris vinculum, quo necessitate astringimur alicujus rei solvendæ secundum nostræ Civitatis jura.* Patet autem ea quæ de solutione dicuntur, & de sua civitate specialia.

specialia esse, adeoque in generali obligationis notione, quam quærimus, omittenda esse. Quæ autem iis permittuntur generalia quidem esse, sed obscuritate quâdam è metaphoris oriundâ laborare. Vinculis enim propriè non astringitur animus humanus. Nihil est quod necessitatem quicquam faciendi aut omittendi menti humanæ de futuro deliberanti afferre potest, præter cogitationes seu propositiones exhibentes indicia boni aut mali, aliis aut nobis ex iis quæ faciemus proventuri. Quoniam autem naturali quâdam necessitate ad bona prævisa præsertim maxima quærenda, ad mala autem fugienda determinemur, hinc dictata illa Rationis quæ faciunt ut hæc ex actibus quibusdam nostris proventura esse videamus, necessitatem quandam eos exerendi vel cohibendi nobis inferre dicuntur, & nos obligare; quippe bona illa cum fœlicitate nostra quam naturaliter appetimus, necessariò sint conjuncta, actusque nostri ad illorum affecutionem planè sint necessarii. Ego itaque obligationem Moralem sic universaliter nec incommodè definiri posse arbitror: Obligatio est actus Legislatoris quo actiones Legi suæ conformes eis quibus lex fertur necessarias esse indicat. Actio autem agenti rationali tum necessaria esse intelligitur, cum certum est eam contineri in causis necessariò requisitis ad fœlicitatem illam quam naturaliter adeoque necessariò expetit. Sic obligamur ad Boni Communis prosecutionem quando indicatur mentibus nostris è Natura rerum (Causarum præsertim Rationalium) nostræ observationi-expositâ hunc actum esse causam necessariò requisitam ad constitutionem completæ nostræ fœlicitatis, eamque adeò naturaliter pendere à studio Boni Communis omnium Rationalium, ut sanitas membri pendet à sanitate ac vita totius corporis animati, aut ut efficax esse nequit conservatio virium in manibus nostris infitarum, nisi prior habeatur ratio conservandi vitam virisque per totum corpus nostrum diffusas. Quippe propria cujusque fœlicitas non minùs naturaliter dependet ab influxu

fluxu Primæ Causæ, & operâ mutuâ aliorum rationalium Communis Boni studio conciliandâ, quàm manus à reliquo corpore; quanquam dependentia unius hominis ab aliis in paucioribus consistat, & sæpe sit ea quæ est inter causas remotas ac effecta sua, adeoque non est adeò perpetuò manifesta: Præterea verò antea ostensum est prosecutionem Boni Communis ad fœlicitatem cujusque requiri ut causa ejus intrinseca; nempe in ejusmodi actibus status facultatum nostrarum fœlicissimus consistit; hîc autem discimus iis actibus ejus conservationem & perfectionem ulteriorem à Deo hominibusque aliis efficacissimè conciliari. Omnia autem resolvimus in actus illos voluntarios Primæ Causæ quibus facultatum nostrarum mensuram, indèque oriundam propriam iis fœlicitatem determinavit, & quibus nos in tali systemate dependentes ab aliis causis rationalibus constituere voluit & conservare. His enim positis ponitur necessariò & fundamentum obligationis & ejus naturalis indicatio nostraque indè hausta notitia, & actualis obligatio. Tantundem autem dicitur cùm dicimus Obligationem esse actum Legislatoris, seu Causæ Primæ, ac si dixissemus esse actum Legis, scilicet naturalis hoc in loco. Obligat enim Legislator per Legem sufficienter promulgatam. Eàmque fatiè promulgat dum mentibus nostris hoc ostendit Prosecutionem Boni Communis esse Causam necessariò requisitam ad fœlicitatem quam singuli necessariò appetunt. Hoc indicato obligantur homines universi, sive illud tantisper apud illos valeat ut eorum animos in eam quam suadet partem prorsus flectat, sive pluri valeant quæ in contrariam sententiam afferuntur. Ponderus habent majus seu conatum versus centrum terræ majorem etiam illa corpora quæ à pondere minore in bilancis alterâ parte posito bilancis vitio attolluntur: Verùm notandum est eam esse vim Argumentorum obligantium quæ certò prævaleret nisi hominum ignorantia, affectus perturbati aut temeritas, velut vitium in bilance, eorum efficaciam repugnarent: Quippe quæ præ-

ter pœnas aut mercedes manifestatas seu expressas, majores insuper (si opus est) juxta summi Rectoris arbitrium annecti posse indicant: Positâ autem obligatione ad prosecutionem Communis Boni ut finis necessarii, hinc sequetur universalem & communem omnibus obligationem indictatis Rationis de mediis ad Communem omnium fœlicitatem necessariis notam esse. Illorum autem omnium summa in propositione nostra de Benevolentia rationalium singulorum in omnes continetur; unde patet lædendi voluntatem, seu bellum in omnes ad Communem perniciem pergere, nec ullâ ratione medium esse posse ad omnium fœlicitatem, aut cum mediis eum in finem consistere, adeoque nec à Ratione recta dictari posse nec permitti.

§. XXVIII. Quanquam autem dixerim me supponere summam cujusque fœlicitatem propriam necessariò à singulis appeti, absit tamen ut cogitarem eum esse finem singulorum integrum, & (ut loquuntur scholæ) adæquatum. Id sumere volui quod concedent adversarii, sed ut illos si fieri poterit unâ mecum deducerem ulterius: Quippe quemadmodum corporis nostri compages subsistere nequit, aut valere, nisi magnum illud quo versamur Systema corporum aliquid ad hunc effectum afferat, nec quisquam naturam rerum rectè intelligens velle potest aliter id fieri, quia novit esse impossibile: ita integra hominis cujusvis singularis fœlicitas à benevolentia Dei, aliorumque hominum naturaliter dependet; ea autem benevolentia Dei erga quemlibet à respectu ad suum honorem divelli nequit, nec aliorum hominum propensus in nos animus à suæ fœlicitatis cura separari potest; immo hanc in illis potiore agnoscimus necessariò quàm nostri studium: quare fieri nequit, ut qui naturam rationalium rectè expendit, illud expeteret, ut illi nobis succurrerent, nisi ipsorum conservatio curetur: adeoque ille non poterit suam ipsius fœlicitatem separatim ab aliorum fœlicitate in finem adæquatum sibi proponere.

Verùm sigillatim hæc quæ modò breviter suggestimus consideramus,

sideramus, & Primò quidem suam cujusque fœlicitatem à Dei benevolentia tanquam causâ necessariò requisitâ pendere nemo, qui providentiam Divinam à rerum natura satis testatam agnoverit, denegare potest. Quis autem divinam benevolentiam è rationis rectè præscripto sperare poterit, nisi Deo ipse honorem quem ipsi gratum esse noverit animitùs persolvat? Hinc autem varia Regionis præcepta obligandi vim trahunt; immò verò Justitiæ, omnigenæque virtutis inter homines mutuò exercendæ præcepta hinc ostenduntur necessaria ad cujusque fœlicitatem media continere, adeóque singulos obligare; quoniam certissimum est rectorem Universi minimè honorari, nisi omnes ejus subditi innocenter se gerentes, secundùm pacis Universalis conservandæ conditiones, *i. e.* secundùm Virtutum præcepta, rectè, commodè, benevole tractentur.

§. XXIX. Quòd autem insuper innuimus, unumquemque ab aliorum hominum benevolentia aliquatenus pendere, id quidem verissimum esse reor: sed non ita obvium quin attentiores postulet considerationem eorum quæ mox dicemus, & aliorum fortasse quæ cujusvis experientia facillimè suggerat. Inprimis autem fœlicitatem uniuscujusque in magna plurimorum bonorum complexione consistere, eamque non satis esse tutam nisi in futurum è longinquo prospiciamus, & omnes causæ, quæ hunc in effectum aliquid conferre possint, quantum in nobis est, nobis concilientur. Hoc enim innumerarum causarum concursui locum facit, adeò ut vix ulla mundi hujus aspectabilis pars sit quæ cuiquam sit prorsus inutilis, multò minùs quisquam est inter homines qui nec fuerit, nec sit, nec esse poterit inter causas, aliquid saltem, ad nostram conservationem aut perfectionem aliquantulum conferentes. Nemo enim (postquam auctus supponitur hominum numerus) cogitari potest, quin à duobus (ut minimum sumamus) ejus fœlicitas vitæque gaudia immediatè pendeant; illorum autem duo cùm utrique duobus aliis egent ut beatè vivant;

illisque pariter alii sunt necessarii; atque hoc modo procedendo omnes omnibus opem ferre comperiemus. Interim non est necesse ut quid singuli nobis conferant minutim expendamus, sed sufficit ut omnes aliquid in Commune conferre agnoscamus, quod parili à nobis operâ in Commune conferendâ compensandum sit. Hujusmodi autem actiones humanæ motibus rerum naturalium universalibus, qui ad multa simul effecta deserviunt, aptè mihi videntur respondere.

Deinde verò considerandum est Benevolentix nomen latissimo à me sensu positum esse, ut ei conceptum feramus, quicquid vel infimis gradibus innocentix, fidei, gratitudinis, aut qualiscunque humanitatis aliorum hominum debemus. Possit enim quilibet, suo licèt cum periculo, mille modis innumeras aliis creare molestias latissimè se spargentes: hoc autem si non fiat, si homines se contineant citra vesanam illam malevolentiam, quæ bellum, hoc est, maxima quæque mala omnibus intentet, benevolentix alicui gradui tribuendum est. Quicquid fit ad pacem conservandam & generalem quandam amicitiam inter homines suâ naturâ vel tantillum conducens, id à plurimorum capitibus gravissima arcet mala, adeoque utilitatem habet non contemnendam.

Infinite effem si minuta omnia quæ ad Utilitates quas omnes omnibus præstant conarer persequi. Notissimum etiam est eos qui vel minimum possunt, aliis tamen prodesse aut commutationibus rerum & operarum suarum, aut pactorum fidem servando, aut fiducia nostræ locum faciendo etiam citra pacta, aut exemplo (si non magnorum gestorum tamen) industriæ, patientiæ, aut innocentix. Hæc autem, etiam extra Regiminis considerationem, in hominibus observanda veniunt, & vim suam per totum Terrarum orbem spargunt. Ipsæ denique imperfectiones, & infirmitates hominum hoc ipso quòd naturaliter commiserationem movent, & Regiminis necessitatem ostendunt, ad illud constituendum,

stituentium, conservandumque omnibus potenter suadent, adeoque insignem omnibus præstant usum, in quantum commodorum societatis sanè ingentium causæ sunt aliquatenus adjuvantes. Fatemur nihilominus parum esse quod à multis præsertim remotis accipiunt singuli; sed ideo consimilem tantum operæ nostræ partem in compensationem deposuimus. Nec tutò possunt hæc negligi, quoniam è minutis hujusmodi humanitatis officiis, quæ plurimorum curâ cumulantur, tota singulorum eaque satîs magna succrescit beatitudo, eo fere modo quo ex ordinatis minutarum materiæ motibus & figuris pulcherrima mundi corporei compages consurgit. Verùm (quoniam in capite de *Natura humana* plura congeessimus, quæ manifestum faciunt homines & posse alios multos juvare, & in illud, si modò salva sit eorum fœlicitas, propendere) sufficiant quæ hîc manui paucula, ut in præsentiarum, velut satîs probatum, sumamus, Homines causas esse, inter res creatas, præcipuas à quibus unusquisque suam fœlicitatem tam præsentem, quàm futuram in Terris pendere necessariò agnoscat. Eandem ob rationem plura hîc non opus est addere ad probandum Non sperari posse cum Ratione, homines illis beandis libenter operam impendere velle, quos nôrint in se esse malevolos, perfidos, ingratos, inhumanos; sed pro comperto sumi posse, alios homines in hoc consensuros esse ut tales pœnis condignis coerceantur, aut extirpentur.

§. XXX. Observandum autem est quòd arctissima intercedit inter rationales omnes necessitudo, quæque per totum vitæ humanæ decursum monet, ut frustra sit qui se suæ fœlicitati satîs consuluisse judicet, si huic, aut uno tempore omnia humanitatis officia præstiterit, alteri verò aut alio tempore eadem pro libitu violârit. Id enim liquet non solùm ex eo quod modò diximus, nempè Quoniam singulorum hominum fœlicitas perpetuò pendet, immediatè quidem à multis, remotè verò, & quoad minutiores ejus partes à plerisque omnibus qui Commune bonum

spectant : sed & quoniam idem omnibus prospicit Pater
 omnium Prima Causa; & denique quoniam quicquid eo-
 rum quisquam è rectæ Rationis consilio factum vult sibi aut
 aliis, id etiam omnes verè rationales in quantum id sciunt,
 necessariò velint, & semper. Consentiant enim omnes
 (Deus & homines) qui eadem de re rectè sentiunt. Hinc
 autem fit ut si cuiquam denegentur sua, id est necessaria
 sine quibus bono Communi deservire nequit, id contra Com-
 munita omnium commoda, & contra sententiam, ac volun-
 tatem omnium rectè judicantium semper fiet; unde se-
 quitur cuilibet in statu æqualitatis, hîc supposito, ad pœ-
 nas sumendas jus dari, ad id stimulos subdi, datâ occasione
 quæ hominibus omnibus diu deesse rarò potest, Deo verò
 nunquam, quippe contra illum nec latebræ, nec vires,
 nec ipsa mors scelestum defendere possunt. Eo autem præ-
 cipuè sine hoc observatum velim, ut indè innotescat ob-
 ligationem ad studium boni Communis (in quo summa Le-
 gum Naturalium consistit) quæ indicatur naturaliter per
 pœnas contrariis actibus annexas, & præmia congruos huic
 fini actus consequentia, perpetuam planè esse, ac in quibulli-
 bet circumstantiis firmam permanere, adeóque sufficere ad
 efficiendum ut justè quivis agat, ac benevolè, secretò æquè
 ac palàm, erga imbecilles juxtà ac fortes. Enimverò quan-
 doquidem hinc pateat omnes prorsus Rationales tum per
 rectæ ubicunque sit Rationis consentionem necessariam,
 tum per easdem Communitatis felicitatis causas inter se uniri;
 atque insuper ostensum sit speciatim eum qui quicquam
 acturus sit quod aliis obsit, aut prosit, à cæteris rationali-
 bus adeò pendere ut felicitas omnis, quam necessariò quæ-
 rit, ab illorum opera aut permissione saltem libera, acci-
 pienda sit, propter vitæ erga illos benevolè transactæ præ-
 mium, aut transigendæ spem; Sequitur nemini, utut im-
 becilli, ne clanculum quidem jus suum denegari posse, quin
 ab invasore alieni communis boni cura tantisper abjicia-
 tur, illudque adeò aliquo gradu minuatur, atque omnes qui-
 bus

bus hoc est cordi, id est, omnes verè in Præcticis rationales ad talia facta pœnis coercenda excitentur. Est enim commune bonum unicus ille finis in cujus prosecutione rationales omnes inter se consentire possunt; quoniam omnium foelicitatem quoad fieri potest, in se complectitur; & certissimum est illam tantum rationem practicam esse veram, in qua finis & ad eum media omnibus indicantur, in quibus omnes verè judicantes possunt inter se consentire, eosque adeò secundum veram rationem practicam agere, quibus hic finis cordi est, & necessaria ad illum media in usum veniunt. Ex his autem colligere licet etiam extra Societatem Civilem oculatissimam Dei Rationem, hominumque quotquot verè rationales sunt, ad detegendam omnem juris alieni invasionem seu injustitiam invigilare; ut nulla sit spes divinam cognitionem effugiendi, exigua tantum sagacitatem humanam eludendi: postquam autem detecta est nequitia nec voluntatem nec vim Deo hominibusque defuturam esse, quæ injuriam attentatam propulset, aut perpetratam ulciscatur.

§. XXXI. Paucis hîc adjiciam quòd ipse juris alieni Invasor, hoc ipso quòd consentienti circa Commune bonum verè rationalis rationi repugnat, veritatem deserit, rectæque adeò Rationis Præcticæ nativâ perfectione hactenus se spoliât, & admissio uno errore practico innumeris in eo genere viam munit, cœcisque affectibus se ducendum tradit inter innumera præcipitia. Hæc enim omnia quia & mala sunt, & actum malum ex ordine Naturæ divinitus constituto sequuntur, pœnæ nomen meritò sibi vendicant. Ideo autem in omni deliberatione de futuris suis actibus necesse est ut homines considerent quid de iis sentiant alii Rationales, quoniam (præterquam quòd illi nobilissimum constituunt rerum genus) illi sunt causæ præcipuæ, necessariò; perpetuòque requisitæ, & universales foelicitatis illius quam agendo quærunt: Talium enim causarum conciliatio diligentissima imprimis & semper est cuiq;
necessaria,

necessaria, qui sibi velit cum ratione consulere. Universales autem eas dico causas quæ ad plurima alia, aliorumque generum effecta concurrunt, præter illud de quo nunc agitur: Nec opus est opinor ut multis ostendam Dei, hominumque voluntate ea omnia disponi, quæ ad cujusque vitam beatiorum faciunt; eorumque operam aut permissionem liberam non minùs esse necessariam ad cujusque felicitatem quàm exortus solis ad fugandas noctis tenebras. Sufficiat hinc monuisse quòd quemadmodum in Scientiis propositiones quæ generalissimas rerum causas aut proprietates explicant (e.g. leges motùs, aut triangulorum affectiones sumantur) in casibus particularibus nullâ contradictione impugnantur, licèt ibi plurimùm varientur: Ita in praxi, cura causarum universalium (rationalium putarunt junctim consideratorum) nunquam seponi, nedum oppugari potest ab eo qui effectum, suam scilicet felicitatem, reipsâ, & vera cum ratione prosequitur: Sed è contrà cura conciliandi sibi causas primò & præcipuè necessarias ita ad inferiorum omnium acquisitionem viam aperit, & acquirentium usum flectit regitque, quemadmodum generalissimarum veritatum cognitio ad aliquid in omni casuum varietate determinandum peritos juvat, & ad plura indies inveniendâ manuducit. Hoc itaque comperto quòd extranosmet-ipsos auxilium verè rationalium (hoc est Dei, hominumque illorum qui ad quærendum commune bonum consentiunt) est medium ad felicitatem nostram universalissimum, primò, præcipuè, sempèrque necessarium; id statim sequitur nihil per totum vitæ decursum clam aut palàm in quenquam committendum esse, quo hoc auxilio destituamur; id est, nihil unquam alieni invadendum esse, sed è contrà omnibus modis semper annitendum ut hoc nobis perpetuum concilietur. Opportunè autem illud insuper contingit, quòd intra nosmet-ipsos nulla sit vis quæ intimiùs & pleniùs nos beare possit, quàm liberrima contemplatio, amor, & gaudium circa illa se exerentia quæ Deo homi-

hominibûsque talibus, nobilissimis sanè objectis, grata esse, aut à nobis fieri possint : atque hujusmodi actus omnigenos suadet, & sponte fundit universalis illa, quam inculcavimus, Benevolentia ; quæ suâ ideo naturâ auxilium Rationalium omnium potentissimâ benefactorum suadâ implorabit, exorabitque ; quo facto fœlicitatis nostræ causæ nobis intrinsecæ extrinsecis aptissimè conjungentur ; & indè Virtus omnis, Religio, & Societas enascetur. Est autem hæc ratio (quâ primus locus in perpetuum vendicatur curæ conciliandi primas & præcipuas causas finis expetiti) generalissima quidem, & præceptis Logicæ (quæ priora sunt Moralibus) consentanea ; sed non ideo minus experientiæ, & naturali humanarum operationum ordini congrua, quòd contra argutias quasdam Dialecticas, imperitè ad praxim translatas, meritò nonnunquam objicitur.

§. XXXII. Id ut luculentius constet rem totam illustrabimus primò ab oppositi, deinde à paris casûs consideratione. Opponitur autem perpetuò boni Communis studio (quo universales has fœlicitatis nostræ causas demeremur pro virili) quivis illius neglectus voluntarius ; ideòque tali quovis actu fœlicitatem nostram in Dei hominûmve manu relinquimus aut prorsus auferendam, aut minuendam eum in gradum qui ipsorum rectæ Rationi videbitur necessarius ad nos aliòsve à tali neglectu sufficiente pœnâ deterrendos. Immo verò qui per Universalis hujusce benevolentiaæ neglectum universales illas quas dixi fœlicitatis suæ causas negligit, alias semper minùs idoneas in earum locum surrogat, suas-ipsius fortè vires aut dolos, aut paucorum sibi similibus auxilia ; hinc novæ in animum admittuntur Praxeos regulæ, quæ hoc ipso quòd pariter non sint rationales, seu ad finem consequendum aptæ ob intrinsecam sibi deformitatem, displicent ; & quia prioribus contrariantur, mentis tranquillitatem pugnâ perturbant. Sobolem insuper mox in nobis, aliisque nostri sequacibus generant perniciosissimam, passiones intelligo inquietissimas, ac vitia paci infe-

stiffima, odium, invidiam, timorem, tristitiam, *μικροθωπία*, superbiam, &c. quæ (ut de viperina prole dici solet) matris exedit viscera. Quippe si quis in his persistit, certam sibi tam ab intrâ quàm ab extrâ perniciem accersit; si ad sanam mentem redeat ad eò utrinque accisam sibi reperiet fœlicitatem, ut satius sibi fuisse publici boni curam nullatenus seposuisse nunquam dubitabit. Minus certè solaminis (ne quid gravius dicam) è præteritorum malefactorum memoria sumet qui ad se rediit; minor restabit in futurum fœliciter progrediendi spes; siue illa internas cujusque respiciat facultates maleficio jam læsas (quæ constanter benefaciendo firmiores evasissent) siue aliorum auxilia in quos deliquimus, quæ parcius indè expectemus. Atque hæc quidem necessariò, velint nolint delinquentes, eveniunt mala è voluntario quovis neglectu Deum, hominésque nobis perpetuò demerendi: unde hoc nullo in casu committendum esse ex annexa naturaliter pœna concludere licet: quod suscepimus ex opposito declarandum. Quin & ipse Hobbius talia mala, si Deum naturæ authorem agnoscimus, pœnas divinitus inflictas dici posse agnoscit, *Leviath. Cap. 28.* in consequentia sexta quam deduxit à sua pœnæ definitione.

§. XXXIII. Restat ut ostendamus Universales has, & præcipuas humanæ fœlicitatis causas primò, & perpetuò curandas esse ut finem expetitur assequamur; ope exempli seu praxeos similis in re quæ vitam spectat & valetudinem, quam diligenter admodum curant etiam illi qui justitiam, ac probitatem spernunt. Id autem eo tantum fine faciemus ut rationis, modò positæ, vis & scopus clariùs conspiciatur; probationis enim nervos in hujusmodi *ἐπιπέδῳ* nemo sanus expectabit. Agnoscunt omnes solis & aeris ingentes esse vires, & planè necessarias ad vitæ humanæ conservationem. Nempe hæ sunt causæ illæ universales quæ præterquam quòd alia faciant innumera, in hoc etiam effectù præcipuas sibi partes vendicant. Ita tamen ut multas
insuper

insuper postulent causas sibi quadantenus subordinatas: qualia sunt corporis nostri iusta temperies, & organorum apta conformatio, solum salubre, victûs & vestitûs copia, hominum mutua auxilia, & quæ tamen omnia ab universalibus illis causis dependent. Solis enim radii ita Indies alterant, & ad omnigenas generationes disponunt Terram, communem omnium Matrem, plantas & animalia exinde nata, & nutrita, atque ipsum sanguinem hominibus vitalem è vegetabilium, animaliumque succis haustum, ut omnes qui paulò attentius rerum causas introspiciunt, solem, præ cæteris rebus creatis, generalissimam esse causam omnium, quas in nobis experimur, mutationum ad vitæ tutelam, non inviti fateantur. Quandoquidem igitur dependentia vitæ humanæ à benigniore solis influxu analoga est, quodammodo, dependentiæ humanæ fœlicitatis à divino favore, sequitur necessitatem curæ Deum nobis conciliandi per benevolentiam seu charitatem universalem (quæ cultum Religiosum & Justitiam omnem complectitur) eâdem ratione doceri quâ docemus necesse esse ut iis commoremur locis in quibus solaris influxûs beneficio perfruamur. Eâdem pariter ratione præmonemur, ne illius iræ per flagitia contraria nosmet subiciamus, quâ prohibemur ab iis locis incolendis ubi haberi nequeunt calidi innati auxilia, quæ hîc à sole Indies mutuò accipimus: aut quâ docemur nos ab iis locorum & tempestatum caloribus subducere, in quibus sol sanguinem spiritûsque vitales dissipet.

§. XXXIV. Verùm misâ hâc similitudinis parte, quoniam naturalem Theologiam non libet fusè protequi, transreamus in alteram illam ab aere desumptam, cujus tanta est necessitas ad hominis vitam, ut singulorum dependentiam à circumfusa aliorum hominum multitudine exinde visum est adumbrare; atque huic comparationi diutiùs immorabimur, quoniam hominum ad se invicem officia, quæ præcipuè suscepimus explicanda, hinc licet illustrare. Aer autem quantopere sit ad vitam humanam necessarius. &

vulgus, experientiâ doctum, libenter agnoscit, & Philosophi è luciferis quæ adinvenerunt experimentis luculentius demonstrârunt. Testantur hoc animalia sanguine prædita, quæ in ingeniosissima Clarissimi Boylæi machina pneumatica exsucto aere statim interiêre. Idem testantur canes ab erudito Domino Hockio dissecti, qui præcisâ Arteriâ asperâ infra Epiglottidem, & abscessis etiam costis, diaphragmate, & pericardio, aere tantùm recente per folles in pulmones inflato, ultra horam vixerunt. Certum est itaque apud omnes illum inter necessarias vitæ causas numerandum esse, & proinde salubris ubique quæritur; quanquam aeris essentia, & modus quo in nos operatur nondum satîs sit compertus. Pari ratione (supposito quòd plures simul extra Civilem societatem existerent homines, eorùmque vires naturales sufficerent ut alii alios juvent, aut etiam impediunt, quò minùs rebus necessariis ipsâque adeò vitâ perfruantur, quæ pars est sanissima hypothesis Hobbianæ) certum est ipsos ne vivere quidem posse ad vitæ terminos à Natura præstitutos, nisi consentiant alii in aliorum bonum seu salutem, hætenus saltem quòd à noxa mutuò inferendâ manus cohibebunt, & unicuique usum necessariorum quæ Natura produxit, permittent: Hæc itaque consensio eo ferè modo quo aeris usura ad Vitam est necessaria, & aliqualem benevolentiam, majorem certè quàm status Hobbii bellicus, includit; nam & finem respicit benevolentix, & eo ipso quòd est actus voluntarius circa media naturaliter idonea, eorum usum respicit. Immò verò unusquisque suas etiam vires intermedia ad plurimum salutem idonea necessariò censebit, earùmque ideo usum aliis commodabit, cùm hæc ratione sibi nihil detrahi sentiet, sed augeri potius eas tum exercitio, tum etiam compensationis spe; atque ita in hac sola consensione non innocentia solum sed & beneficentia continebitur; quæ duo utramque benevolentix generalis, legisque Naturalis tabulam constituunt. Exinde verò quòd necessaria sit unicuique talis consensio,

consensio, quoad possumus perpetuò annitendum erit, ut ab hominibus eam obtineamus, quanquam hominum non magis quàm aeris interiora intelligamus, nec præscire possumus id omne aut bonum aut etiam malum, quod ex eorum consortio exoriatur; uti nec novimus quis aeris haustus salubris sit penitùs, quis morbi contagium secum ferat; novimus autem quòd sublatâ respiratione certa sequatur mors, eâque positâ ut plurimùm ingens vitæ obtineatur adjumentum. Quinetiam universalis ille hominum aliorum influxus, in uniuscujusque fœlicitatem id postulat, ut adeò assiduè his conciliandis, nemine prorsus neglecto, aut ultrò laceffito, operam demus, ut nunquam patiamur nos indè divelli ut alios sectemur fœlicitatem quærendi modos, causasque particulaces, v. g. lucrum, aut gloriam, aut voluptatem, quanquam suo loco, salvâ semper causarum generaliorum curâ, non sint inutiles. Quippe nemo sanus necessario aeris usu se privabit, & cum Vitæ dispendio in profundum mare sese immerget ut sectetur thesauros rerum pretiosissimarum, quæ in illius fundo hîc & illic sparguntur. Ineptissimum enim esse nôrunt paucis aliquot vitæ casibus consulere, atque interim summam futuræ fœlicitatis, ejusque causas requisitas necessariò, ipsâque adeò vitam negligere. Quapropter eadem ratio quæ docet ut Respirationis organa (quæ ex parte aliqua voluntatis nostræ jussu impediri possunt aut cieri) cæterósque voluntarios corporis nostri motus dirigamus, ut aeris semper salubris usu, quantum in nobis est, fruamur, monebit etiam, ut affectus interiores omnes, actúsque externos qui ad homines universim referuntur, eâ *φιλανθρωπία* regamus, ut quoad possumus efficiamus ut omnes salutarî suâ benevolentîâ nos excipiant reficiântque. Cavemus ne noxiis vaporibus halitibusque tectorum acra repleamus, præsertim verò ne pestis aliorumque morborum contagiosorum effluviis perpetuum hoc vitæ nostræ & alienæ pabulum inquinetur: quod innocentîæ exiguum est specimen, ejusque necessitatem in

omnibus actionibus docet. Haustum inter pulmones aerem mox è pectore refundimus; aut si tantillum ad sanguinem ac spiritus vitales reficiendos ad tempus retineatur, id unà cum ipso sanguine spiritúque vitali veluti cum scœnore per insensibilem transpirationem postmodum in auras remittitur reciproco Naturæ motu, cui aliquid voluntarii admiscetur, hoc pacto gratitudinem præstante, ejúsque necessitatem ad universi bonum docente. Interim verò quia proprius cujusque sanguis, vitalisque spiritus hoc aere pascitur, & exindè præterea succus genitalis ad speciei conservationem naturalibus organis elaboratur, limitata quædam sui & posteritatis cura eâdem operâ demonstratur. Tandem verò quoniam vires humanæ respiratione reparatæ ad communem omnium usum naturaliter sunt versatiles, & aer ipse, quem è pulmonibus refundimus, in commune omnium commodum remittitur, leve quoddam humanitatis officium respirando adumbramus. Verùm naturalis hæc actio quatenus motus est corporeus qui à brutis & dormientibus peragitur, meram habet earum virtutum umbram: umbra tamen hæc vivæ virtutis membra singula, eorúmque inter se nexus aptissimos, ejúsque motus, seu effectus reales exactè refert; quod quidem illis constabit qui quæ modò diximus, conferent cum iis quæ diximus de actibus necessariis ad bonum Commune: atque insuper cogitabit Virtutem nihil aliud esse præter constantem voluntatem obsequendi Legibus Naturalibus, quæ actus ad eum finem necessarios præcipiunt. Quatenus autem ipsa respiratio, aliique actus brutis communes, rationis consilio in homine geruntur, si fiant cum perpetuo respectu ad finem nobilissimum, commune scilicet bonum Civitatis Dei, quo Dei Reçtoris honos hominúmque ei subditorum foelicitas continetur, tum demum actus hi in verarum Virtutum familia transeunt; uti Epulæ, & Jejunia Religionis fiunt exercitia, cùm ad fines religiosos observantur.

Denique ne nimius sim in persequenda hac similitudine
huc

huc solùm adjicere libet in quo ulterius hæc duo sibi mutuò respondent; nempe, quamvis & hominum erga quemlibet benevolentia & aeris fruendi copia generalis sit ac necessaria causa hinc vitæ, illinc fœlicitatis; neutra tamen est effectûs inde pendentis causa totalis, & (ut loquuntur) adæquata (multa enim præterea desiderantur ad vitam ac fœlicitatem tutandam, nihil tamen quod has causas ullatenus excludat) neutrius insuper determinatio ad effectum appetitum est prorsus nota; neutra porro est penitus in eorum potestate qui iis indigent. Hinc autem fit ut his quantum possumus curatis, non tamen planè certi simus optatum nos effectum assecuturos esse, nisi aliæ quas determinare non possumus concurrant causæ. Hoc tamen neminem à Virtutis seu universalis Benevolentia studio deterrere debet; quoniam videmus similem planè Rationem nemini suadere ut aeris salubris hauriendi curam abjiciat & se conjiciat in loca tam diro pestilentia contagio infecta, ut ne unus è multis millibus indè salvus possit evadere. Talis certè aer bello omnium in omnes similis esset; atque is status necessario sequitur ubicunque à communi bono, actionum regulâ, non sumitur, sed suum solius commodum quisque sibi in omnium suarum actionum finem, & alienarum mensuram proponit. Hoc solummodo è malis quæ virtutis sectatoribus accidant colligi potest, omnes fœlicitatis gradus non posse semper viribus nostris obtineri etiam cum illi à præceptis optimis moralibus penitus reguntur. Interim illud certum erit nos ex obedientia his præstita id totum facturos esse quod in nostra est potestate ut beatè vivamus; id quod unicè præstandum suscepit moralis disciplina, seu recta Ratio practica. Atque hinc tantus nascetur fructus ut certissimè innumeras, quas vitiis sibi accersunt plurimi, calamitates effugiemus, easque quæ vitari nequeunt placidè ferendo superabimus. Sanâ interim, & serenâ, forti ac tranquillâ mente perfruimur; quæ è suavissimo rectè factorum sensu præsentis gaudio, ac futura mercedis spe nos beabit.

E contra

E contra autem, qui posthabito communis boni studio, Dei, hominûmque spernunt benevolentiam, hâc tantùm ratione concludam, hoc ipso quòd negligunt præcipuas è quibus, velint nolint, pendent causas, suæ fœlicitatis fundamenta scientes suffodiunt, & amicitiam, quam ipsi nôrunt sibi esse necessariam, in odium meritissimum convertunt. Unde fieri non potest quin metuant pœnas, & postquam mala sentiant irruentia, se suarum calamitatum auctores agnoscunt, & turpissimæ semetipsos redarguant dementiæ, quòd sibi solis vivere voluerint qui sibi solis neutiquam sufficerent.

§. XXXV. Verùm de his hæctenus eum tantùm in finem egimus, ut ostenderemus præceptum illud de methodo utilissimum, *παντα παντα*, de universalibus quæ vera sunt universaliter statuendum esse, in Regulis quoque praxeos humanæ (quibus fœlicitatis quærendæ Ars traditur) locum sibi vindicare; ac proinde universales ejus causas (Deum nempe & homines, seu agentium Rationalium auxilia) universaliter esse curandas, seu conciliandas, omni tempore, loco, &c. ita ut nunquam prorsus negligantur, nedum ut in pugnam contra nos concitentur. Id autem fiet, si quibusvis in circumstantiis etsi clàm, aut rarò, quicquam in Commune Bonum committetur. Quod suave est in vitiis citissimè transit: Sed illatæ in Deum, hominésve injuriæ in æternum manent. Tenax enim est & ipsius peccantis memoria, quæ crimen & ipsi exprobrat, & eo invito sæpe prodat: Tenax etiam eorum memoria quos publici commodi violator læserit: quæ ideò, si præsens tempus vindictæ occasionem non concedat, inservire poterit futuris opportunitatibus; aut seræ posteritati rem tradat ulciscendam. Præsertim verò flagitiorum non obliviscitur Deus, etiam cùm judicium differt. Ex his autem, aliisque quæ cuivis occurrunt, colligitur, Rationem causas omnes è quibuscujlibet fœlicitas necessariò pendet rectè expendentem nunquam pronunciare posse quòd iis salvis, adeoque salvâ suâ-

suâ-ipsius omni ex parte fœlicitate, quicquam in commune bonum committi possit. Illud nunc agamus ut clarè pateat obligationem ad vitandos ejusmodi actus communiter nocuos è prævisione hujus pœnæ innotescere, & pari ratione è spe boni ab aliis retribuendi probabili ratione nixâ sciri posse homines obligari ad alios omnigenâ benevolentiam demerendos: unde obligatio deducetur ad omnes actus virtutis (qui benevolentiam universalis varii tantum sunt modi) exerendos; & ad omnia vitia (quarum natura, virtutibus cognitis, latere nequit) fugienda. Nempe quoniam pœnarum hujusmodi evitatio, & præmiorum consecutio in essentiali conceptu nostræ fœlicitatis quam naturæ necessitate expetimus continentur; utpote quæ est complexio bonorum omnium quæ consequi possumus. Motiva, ut loquuntur, seu argumenta hinc peti ad Leges observandas concedunt omnes. Ego verò obligationem Legum nihil aliud esse reor præter vim insitam omnium illorum argumentorum quibus Legislator (Deum puta) utitur, ad universalem benevolentiam suadendam. Præmia autem à recta hominum Ratione universali benevolentiam annexa, ideo præcipuè ad obligationem inducendam faciunt, quoniam amicitiam insuper Dei Rectoris summi Rationalis spondent; pœnæ autem similiter ab eadem inflictæ sunt Divinæ insuper vindictæ partes quædam nunc subeundæ, & futuræ certissima præfagia. Recta enim Ratio in Deo ab eadem in hominibus nequit dissentire: quod naturali lumine satis notum esse ostendit illud Ciceronis in primo *de Legibus*, ubi Deum respiciens hoc pronunciat. *Quibus ratio est Communis, iisdem & rectam rationem esse Communem.* Nec sanè quicquam intelligere possum quod animum humanum necessitate ullâ possit astringere (in qua vim obligationis ponit definitio Justiniani) præter argumenta bonum aut malum ex actibus nostris proventurum indicantia; quorum cum maxima sint Dei favor, aut ira, eorum nexus cum actibus nostris satis monstrat,

Quid ipsius authoritas suadeat, quæ est vera natura Obligationis.

Meminisse interim oportet in præmiorum ac pœnarum censum referenda esse omnia illa bona aut mala quæ ex ordinatione Divina in rerum Natura conspicuè cohærent cum actibus liberis ad bonum aut malum commune spectantibus: Sive ea connexio sit immediata, ut cùm actus quispiam Deo honorificus pluribûsve hominibus utilis propter intrinsecam quam experientia omnium degustat dulcedinem suum secum ferat præmium (exempli gratiâ sumamus utilissimas quasque contemplationes, aut amoris erga Deum hominèque exercitium: aut è contrà dolores illos, & ægritudines animi, quæ invidos, iracundos, & omnes malevolos discruciant:) sive connexio illa mediata sit, ita ut bona aut mala actus nostros consequantur interventu longioris seriei causarum, live illæ fuerint necessariæ, sive liberæ, ut cùm ex consilio entium Rationalium, Dei hominûmve, aliquid pœnæ aut mercedis nomine adjicitur actibus humanis. Dei autem consilio pœnas ac præmia etiam post mortem distribui, naturalis hominum id nolentium ratio persentiscit.

Cavendum autem est præcipuè nè è solis extrinsecis & contingentibus hac in vita pœnis præmiisque sanctionem Legis Naturalis metiamur. Hoc enim esset indicia obligationis longè maxima negligere, unde primum esset eam contemnere; & siquid boni fecerimus ex horum solummodo bonorum spe, aut malorum metu, abjecti illud esset animi signum & mercenarii. At si insuper internum illud quo Mens cohonestatur præmium & æternum Dei favorem quæsiveris; dum illi cooperaris in boni publici studio, nunquam hinc deesse tibi potest idoneus ad virtutem stimulus, & omnem suspicionem vilis animi evitabis. Honestæ certè sunt hujusmodi præmia, praxi virtutis semper conjuncta. (I) Amplior cognitio Dei, Hominûmque, Causarum nobilissimarum, non tuæ solum fœlicitatis sed &

Communis

Communis omnium rationalium. Et dum Deo Homini-
búisque grata facere studes, propter dependentiam hominum
à Deo, & ab ope mutua, senties te virtutem omnem hau-
rire è fontibus essentiæ, conservationis, perfectionisque
naturæ humanæ, qui nunquam exhauriri possunt. (2) Con-
formitas Naturæ nostræ cum Divina, consistens in imitati-
one Benignitatis Divinæ, quæ in Providentia ejus circa
universos conspicua est. (3) Dominium Rationis tuæ in
affectus omnes, motúsque corporeos. Scilicet hinc patet
ipsam Pietatem ac Justitiam (quæ in modò dictis consistunt)
earúmque incrementa, ac effectus immediatos, gaudium
nempe & tranquillitatem, ex eorum sensu oriundum esse
præcipuam partem præmii virtutis. Ex his autem conciliari
potest sententia Stoicorum, aliorúmque qui virtutem ap-
peti volunt propter se. Ego enim hanc mercedem intimè
illi conjunctam esse agnosco, ut nullis infortuniis ab ea
separari possit. Verùm quia separatim saltem considerari
potest hoc præmium, & virtuti proprium est, & præsciri
velut præmium, visum est necessarium illud considerare
sub notione sanctionis annexæ dictamini practico de profes-
sione Boni Communis (seu de omnigena virtute colen-
da) atque hâc peculiari notâ hoc dictamen ab aliis omni-
bus practicis quæ quidem vera sunt, sed à singulis non ne-
cessariò observanda, distinguitur. Talia sunt dictamina
circa solutionem problematum in Arithmetica & Geome-
tria, quæ non sunt Leges universales quia sanctione carent
hujusmodi. Lex enim est dictamen practicum de profes-
sione Boni publici, sanctione à præmiis pœnísve muni-
tum.

Denique observet Lector me non explicare omnes obli-
gationes Legum per respectum ad sanctionem hujusmodi
(alium assignavi efficientem, alium finem longè majorem)
sed tantùm partem illam definitionis ejus quæ respicit ne-
cessitatem illam quæ singulos proximè attingit: unde acti-
ones à Legibus imperatæ dicuntur necessariae. Intelligi

nequit necessitas absoluta qualis est in motibus mechanicis, sed relativa & hypothetica, nempe respectu alicujus effectûs, si illum velimus producere. In Lege autem universalissima, quam præcipuè spectamus, de prosecutione Boni Communissimi, seu Honoris Dei cum felicitàte Hominum, manifestum est actionem imperatam non esse necessariam ad effectum aliquem superiorem majorémve, cùm nullus ejusmodi sit aut esse possit. Manifestum est præterea quòd si prosecutio hæc dicatur esse necessaria ad productionem ipsius illius effectûs, erit propositio identica, nullúmque subdet ad agendum stimulum; itaque intelligenda est prosecutio seu productio illius effectûs (quoad possumus) esse necessaria ad effectum minorem indè pendentem, scilicet ad procurandam per opem causarum omnium felicitàtem nostram quam meritò supponimur expetere. Sic intellecta propositio maximè stimulat ad agendum. Interim tamen libentissimè agnosco, quòd, postquam hujus obligationis existentia ex effectis, uti ostendimus, fuerit nota, multum ei accedit roboris considerando causam efficientem à qua illam deduximus, Voluntatem nempe Primæ Causæ. Indè enim certum est & intellectum Divinum sapientissimum has Leges earúmque sanctionem probâsse, omnésque Naturæ Divinæ perfectiones essentielles in eundem effectum conspirare. Nunquam enim ulla esse potest dissensio inter voluntatem Dei cæterasque ejus perfectiones. Quapropter eæ omnes hominem animabunt in majorum præmiorum spem, & certa dabunt præfagia majorum pœnarum, quibus sanctio harum Legum, & obsequii necessitas confirmetur.

Origo omnis tam Ignorantiæ circa Leges Naturæ, quàm incuriæ circa earum observationem hæc mihi esse videtur quòd plerique non satès expendant, aut quæ sint veræ partes suæ felicitàtis & alienæ, quæque sit inter eas proportio, ut intelligant quæ plus quænam minus boni in se contineat; aut deinde non expendunt earundem
veras

veras Causas, & quæ causa plus, quæ minus contribuat ad hunc finem, seu effectum. Utroque nomine culpanda veniunt principia Hobbiana statum naturalem dirigentia, tum quia finem proponunt minùs angustum, conservationem vitæ, ac membrorum, neglectis mentis perfectionibus, ac æternitatis spe: tum etiam quia Causarum Rationalium (Dei Hominùmque) vim ad reprimendam omnium jurium invasionem nullius momenti esse contendit citra Civitatis constitutionem. Ego verò etsi libenter agnoscam, è societate Civili plurimum roboris eis accrescere, contendo tamen non opus esse ut fœlicitatem quæramus alios præoccupando palàm aut ex insidiis, seu ruendo in statum belli, semoto per hypothesein Regiminis statu, sed Dei hominùmque naturam abundè fatìs causæ continere cur potius velimus omnes benevolentiam universali, omnique adeò virtute ad pacem, benevolentiam, & ad societatem demum civilem & sacram sollicitare.

§. XXXVI. Exposità jam quâ potui brevitate, summâ sententiæ nostræ de obligationis naturalis essentia, & origine, necessarium duxi scrupulos duos eximere qui melioris notæ mentes inquietare possint. (1) Quòd incertæ videntur vitiorum pœnæ, nec fatìs certò cognita virtutis præmia, ut indicia sint sufficientia obligationis Naturalis, & voluntatis primæ Causæ. (2) Quòd ex hac sententia videri possit Commune bonum cujusque privatæ fœlicitati postponi & subordinari. Neutrum autem horum verè in nostram sententiam objici posse ostendemus. Primum quod attinet quo suggeritur incertum esse pœnarum ac præmiorum nexum cum actibus publicè utilibus aut noxiis, hæc habemus quæ regerenda videntur. Incipiamus autem à pœnarum nexu cum nequitia, de quo plura dicemus quia res est difficilior, & quæ mercedem spectant rectè factorum indè facilè possint æstimari.

(1) Quanquam aliquod pœnarum genus, ultio scilicet humana, ab actibus aliquot flagitiosis separari posse con-

tingat, non tamen omnem prorsus pœnam ejusmodi crimina effugiunt; adeoque nec deficit obligatio à consideratione pœnæ certò secururæ. Non possunt enim à scelere divelli gradus aliqui ægritudinis animi, è conflictu inter saniora rationis dictata, quæ officium suadent, & temerarios illos impetus qui in scelera homines rapiunt, enascentes: accedunt etiam metus (qui præsentem afferunt dolorem) ultionis tam Divinæ quàm humanæ, & propensio ad eadem crimina, aut etiam deteriora; quæ quia mentis facultates lædit, mihi inter pœnas quoque enumeranda videtur: Ipsa etiam malitia & invidia quæ omni juris alieni invasioni intrinseca est, animum omnem malevolum necessariò ac naturaliter angit; suique adeò veneni partem magnam scelestus ebibit.

(2) Pœnarum illarum quæ non certò, sed contingenter & probabiliter actus malos secururæ sunt, consideratio & æstimatio necessariò cohæret cum prudente consideratione actuum, quos in aliorum noxam quispiam perpetraturus est, aut olim perpetraverit. Cùm autem mali contingenter eventuri expectatio ostensa sit superiùs præsentis alicujus certique mali valorem habere, sequitur malum illud (quod in quantum, Rectore saltem approbante, inferri possit, pœnæ rationem subit) argumentum esse à summo Rectore datum subditis suis, quo suadeat ne propter spem commodi ex alieno malo proventuri, se in periculum tantum conjiciant; adeoque certam habere obligandi vim apud omnes eos qui omnia suæ fœlicitati repugnantia cum Ratione expendunt.

Consequentia hæc ex iis quæ paulò antè tradidimus de natura Obligationis fatès patet; illud nunc breviter ostendendum est, Considerationem actuum humanorum aliis Rationalibus noxiorum necessariò mentem hominis deducere in cogitationem ingentis periculi, à pœna quam gravissimæ monent causæ metuendam esse, etsi exinde quid eventurum sit certò prædicere non possumus: id autem ex his quæ sequuntur luculenter patet.

Inprimis autem manifestum est actibus humanis noxiis, hoc ipso quòd tales sunt, vim inesse causæ meritoriaë, quæ rationales quolibet, eos præcipuè qui quicquam indè mali patiuntur, impellere possit ad eos quoad poterunt pœnis coercendos, qui aliis innocentibus nocuerint. Vis hæc impulsiva non est vis commentitia & imaginaria sed prorsus realis, quemadmodum quilibet motus ab objectis sensus nostros feriens. Fatemur interim vim hanc per se so- lam non sufficere ad pœnas noxiis infligendas; sed ideo observandam illam esse duximus, quoniam necessarium est ut, qui secundum Rationem velint agere, suorum actuum vires & effecta omnia expendere; inter cætera autem præcipuè cogitare oportet an illi alios Rationales commovere possint, ut boni Communis defendendi causâ ipsos punire velint necne. Inter causas socias & adjuvantes meriti vis numeratur; & cum viribus objectorum allicientium, occasionis, & auctoris rectè conjungitur; eaque de causa non est negligenda, quoniam hinc mens deducitur ad considerandum actuum nostrorum vim cum plurimarum aliarum causarum viribus consociari posse, adeoque cum iis concurrere ad ingentia effecta quæ ab ipsis solitariè spectatis non essent expectanda. Atque hac de causa verissimum est illud quòd modò posui paradoxum, nempe cum pendente consideratione actuum nostrorum necessariò co- hære considerationem pœnarum, quæ propter causarum extrinsecarum concursum non planè necessariò verùm contingenter tantùm, licèt probabiliter sint futura. Certum interim est quòd si à maleficiis abstineamus, perniciem in nostrum caput non accersimus: è contrà verò si eadem perpetrare velimus, certum est nos unam & quidem primam causam seu procatarcticam pœnere, quæ faciliè cum aliis concurrat ad exitium nobismet ipsis inferendum: Quàm probabile autem sit quòd aliæ etiam ad hunc effectum concurrent causæ, ex iis quæ sequuntur colligamus. Sed nonnulla priùs de aliis actuum malorum effectis quæ ad pœnarum

pœnarum executionem certiozem faciendam conducunt, sunt adjicienda.

§. XXXVII. (2) Certum est omnem actum à malevolentia erga alios proficiscentem, naturâ suâ vergere ad plures in infinitum ejusmodi actus malevolos generandos, Communi fœlicitati adversantes, adeoque ipsius malevoli fœlicitatem (quæ à communi multis modis dependet) minuentes : Partim quia ad habitum pravosque mores viam munit ; partim quia ipsi pene necessarium facit, ut scelere scelus defendatur : quod dolo & tectè coeptum est, vi & aperto Marte consummandum venit : partim etiam quia Exempli contagium alios atque alios latissimè corripit. Manifestum autem est Quòd quò magis vires suas spargat malevolentia, eò apertius omnia ruunt in statum Belli, qui se veris nimum abundat pœnis, & non minus sceleris duci certam, quàm omnibus metuendam perniciem interminetur. Quanquam igitur inanis sit prorsus metus belli omnium in omnes undequaque justis, quippe quod nunquam existere potest, uti antea ostendimus ; summa tamen ratione quilibet, extra societatem Civilem suppositus, metuere potest ne suo scelere bellum in se justum concitet, sociatis plurium viribus ad sua conservanda, aut pœnas fumendas. Metuat etiam ne, si fortè plures in ipsius defensionem pertraxerit, belli injusti calamitatibus socios unà secum obruat. Immò si fortè, præter causæ suæ meritum, victor evaserit, metuat tamen ne prosperum illius scelus aliis animum accendat, ad illius jura pariter invadenda, ejusdem successûs spe fretis. His equidem modis oriri posse bella luculentissimè scire licet & ex humanæ naturæ contemplatione, & ex observatione eorum quæ geruntur inter populos confines. Patet etiam hæc bella non minus singulorum conservationi inimica esse, quàm si è fictitio Hobbii jure omnium in omnia traxissent originem. Quapropter cum ille contendat bellici sui statûs calamitates sufficientem, immò necessariam præbere causam, quæ homines
ubique

ubique gentium impellat ut sepositis quæ sumpserunt armis Imperio absoluto, Legibusque quibuslibet imperantium se subjiciant, ipse sibi repugnabit, si non è paritate rationis concedat prospectum belli non minùs periculosi, quod ex alieni Juris invasione, aut quovis scelere oriatur, sufficienter eosdem homines impellere posse ut ab injustè factis, seu Communi bono repugnantibus, abstineant, & omnia pacis officia erga se invicem ab initio colant, adeoque ne unquam bellum illud, quod somniat in omnes, aggrediantur. Ratio enim recta illud apertissimè dicit eadem belli mala certò prævisa sufficere ad homines determinandos ne in bellum ruant, quæ movere valent ut à bello cæpto desistant. Quòd si calamitosa hæc actuum injustorum effecta quæ in ipsum criminis reum recurrunt, crimini cohærere intelliguntur virtute ordinis inter omnia constituti à prima Causâ, summoque Rectore, pœnæ divinitùs constitutæ naturam sibi vendicabunt. Et propositio illa quæ rerum naturâ (adeoque naturæ Rectore) nos determinante fit, pronuncians actum illum non esse bonum seu eliciendum qui simul aliis nocet, & in nostrum caput malum accersit, Lex erit naturæ, his indiciis se fati manifestans, quòd & pronunciet de actibus publicè noxiis aut utilibus (quæ propria est Legum materia) & pœnam habet à Rectore annexam, quæ sanctionis efficaciam superaddit.

Consentimus cum Hobbio prospectum malorum belli multum facere posse ut homines pacis officia, Virtutes omnigenas exercendo, erga se invicem præstent; sed prospicimus tantùm bellum hinc justum illinc injustum possibile, non jus damus omnibus reipsâ belligerandi ut omnia sibi met vendicent quod ille fecit, *de Civ. c. I. §. 10.* Nostrum de alieno priùs distinguimus è necessitate rerum ad fines necessarios: necessaria autem à natura rerum determinari immutabiliter agnoscimus; nec ea solùm quæ singulis sigillatim spectatis necessaria sunt, sed & ea quæ pluribus

aut etiam omnibus conjunctim consideratis necessaria sunt, naturaliter sunt determinata; uti ostendimus propositiones insuper veras *i. e.* determinationi naturæ congruas, quæ quales actus humani ad Commune hominum bonum necessarii sunt, quales eidem fini repugnent, indicant, Leges naturæ esse obiter definivimus: earum summam unâ propositione generali exhibuimus & ad pauca Capita reduximus, quæ speciatim ab iis præcipiantur priusquam de jure quicquam agendi, præsertim verò bellum gerendi, pronunciare ausi fuerimus, & in his quidem ab Hobbio satîs dissensimus. Nunc autem, cùm de Obligatione agitur, quæ velut Effectus est Legum proprius, & se in sensus nostros ingerit per præmia ac pœnas Legum observationem, violationemque consequentes, & ideò aptum est earum indicium, licet id sumere quod ipse cum Ratione concessit, dummodo caveamus ne errores quos admiscuit multos, simul imbibamus. Id autem satîs certè curavimus, tum propter ea quæ modò dixi, tum quia justum hoc bellum de quo nunc agimus, asserimus Effectum esse Legum Naturalium, naturæque rationalium earum notitiâ præditæ, quæ ut se suâque defendat, & invasores coerceat, ad arma procurret; quæ ideo justa sunt, quia necessaria hoc in casu media ad Commune bonum. Hobbius è contrâ bellum ponit omni ex parte, tum invadentis, tum resistentis, justum, antequam Leges naturæ primæ justitiæ regulæ nascantur, easque contendit media proponere necessaria quorum ope bellum hoc, quod simul undequaque justum esse docet & omnibus perniciosum, evitetur. *Lib. de Civ. c. I. §. 12, 13, 15. & ad finem capitis tertii. Verùm de his alibi.*

§. XXXVIII. Præsentî nostro instituto sufficit id quod vix quisquam est sobrius qui non concesserit; nempe juris alieni invasionem quamlibet ad contentiones movendas & bella concitanda suâ naturâ plurimùm facere, sanâmque Rationem cuilibet hoc suadere, è mota hac Malorum omnium Camerina plus damni metuendum esse quàm quod Iu-

celli ex injuria quarendi spe compensetur, in eo præsertim statu ubi nullum esse supponitur Regimen, quod iram & vindictam intra modum aliquem & finem coerceat; & ubi contentio una alias in infinitum generet; omnisque altercatio vitam in discrimen perducatur. Certissimum enim esse reor quòd in pugna inter duos ubi paria sunt omnia, ut alterutri æquè facillè mors aut vita obtingere possit, spem vitæ alterutrius statim postquam belli alex committitur, dimidio sui valoris esse diminutam. Quemadmodum si quis alterâ manu viginti solidos comprimat, alterâ nihil, & homini ejus quod factum est, inscio optionem det, id quod alterutrâ, quam maluerit, manu clauditur sumendi, certum est tam hujus donum quàm illius spem antequam elegerit, valere decem solidos, hoc est, dimidium totius summæ quæ periculo exponitur, hoc velut æquilibrium vacillanti. Atque hanc ob causam pariter certum est, Rationem res expendentem rectè non permittere, ut quisquam in tale discrimen vitam suam conjiciat (etiamsi vitæ nostræ non minùs quàm nunc pecuniæ essemus domini) nisi ob lucrum, cujus anceps spes tanti apud nos valet, quanti est semissis pretii vitæ nostræ, vel quod eodè recidit, ob lucrum cujus certa acquisitio certâ amissione vitæ nostræ redimenda esset. In compensationem autem hujus periculi, damnique tantò æstimandi nihil ferè certò acquirit rei alienæ invalor; evanescit enim in auras victi vita, victori prorsus inutilis. Bona autem quæ, quia ipsi reverà fuerant necessaria, sua dixerat, victori pariter necessaria non erant, nec ideo in hoc statu illi erunt propria. Meritò enim in statu Communitatis supponimus ac statuimus, & quantum necesse est singulis Naturam liberaliter porrexisse, ubi non defecerit humana industria, & ea quæ uni reverà fuerint necessaria alteri non fuisse pariter necessaria. Posterius hoc priori probatur. Quæ autem non erant, nec ex morte victi jam sunt necessaria, eorum jam certa acquisitio non tanti est ut certâ Vitæ jacturâ redimenda esset. Verùm post victoriam in

statu Communitatis quam Hobbius supponit manebunt adhuc omnium Communia, ut præter periculum vindictæ ab aliis sumendæ nihil victori accedat.

Securitas autem quam Hobbius in hoc statu quæri docuit alios vel palàm vel ex insidiis præoccupando, *de Civ. cap. 5. §. I.* nullius est aut saltem non tanti pretii. Nam cùm jam deliberemus an incipienda sit invasio, & an danda sit aliis belli causa necne, necessariò supponuntur innoxii, quique non, nisi ereptione necessariorum tentatâ cogantur, arma caperent, aut saltem nondum arma sumserint: ubi autem nulla metuendi adhuc ratio ponitur, securitas Vitam in pericula conjiciendo non emeretur. Multò autem minùs quisquam sanus securitatem sibi è bello in omnes speraret.

Diximus autem in hac disquisitione *de obligatione Legum naturalium*, & de prospectu pœnarum ex earum violatione metuendarum in invasione juris alieni necessariò homines supponi innoxios; tum quia concedimus licere noxiis bona, vitamque ipsam pœnæ nomine eripere; tum quia vesanæ temeritatis est præsumere in hominibus qui nondum ulla dederunt signa animi in nos malevoli, inesse lædendi voluntatem; ideòque eos palàm aut ex insidiis adoriri ac trucidare, ut ab iis simus securi; quæ tamen summa est juris Naturalis Hobbiani: (confer *Cap. I. cum cap. 5. §. I.*) tum quia illud ex Hypothesi Hobbiana colligi posse videtur, licèt huic sæpe contradicat. Supponit enim in statu suo naturali plures simul homines exortos & adultos *c. 8. §. I.* Quæritur an dicat Ratio recta ut statim ac se invicem intuentur, pacis officia erga se invicem colant, *i. e.* an ut benevolos se, fideles, gratosque præstent, an potiùs ut in bellum omnium in omnes ruant? eorum status cùm nondum quicquam boni aut mali inter se mutuò fecerint aut decreverint facere pax est an bellum? Pax est inquam ego, spectandique sunt omnes adhuc velut innocentes, dictatque Ratio ut pacem hanc conservent fidem dando eamque inviolatam servando, gratos se, commodòque præstando,

stando, idque actibus externis. Idque partim quia hi actus suâ naturâ suavissimi sunt, suâque secum mercedem quadrantenus ferunt: contrarii actus ut odium ac invidiam necessariò indicant, ita à dolore affectibus illis essentialiter conjuncto, divelli nequeunt; quæ prima nostra fuit ratio: partim verò quia quisquis in alios malevolus est, eisque quæ secundùm rectam Rationem postulant, denegat, in belli hujus periculum se conjicit in quo gravissimas reor pœnas contineri, quæ secunda ratio est quam jam tractamus. Præterea cùm agnoscat Hobbius in statu Naturæ legem Naturæ primam esse [Pacem esse quærendam] idemque insuper doceat, *de Civ. c. 14. §. 3. Jus esse libertatem Naturalem à Legibus relictam*, necessariò sequitur homini in hoc statu nullum jus competere faciendi contra leges Naturæ, ruendo in bellum, cùm nondum constet pacem haberi non posse; aut arrogando sibi jus in omnia, cùm Lex Naturæ vetet hominem illud retinere, etiamsi supponatur illud aliquando habuisse, quorum utrumque Hobbius docuit *de Civ. cap. 2. §. 23.* Evasio Hobbii indè petita quòd Leges hæ nondum obligent ad actus externos propter defectum securitatis, alibi à nobis examinata est; hîc illud tantùm dico, eas nullam habere obligandi vim, adeoque nec quicquam participare de Legum Natura, nisi actus externos respiciant. Quoniam impossibile est pacem cum aliis quærere, aut decedere de jure suo, actu aliquo interno; hi enim actus naturâ suâ sunt transeuntes ejusmodi qui homines extra nos positos respiciunt. Quòd si respondeat eos impropriè dici Leges, uti innuit *de Civ. c. 3. §. 33.* hoc regero. Ea quæ nunc attulimus, quæque mox afferemus, propriam legum naturam in iis evincere. Interim verò, quod ad Hobbium attinet, hoc necessariò sequetur, si nullæ sint Leges propriè dictæ in statu naturæ, nulla sunt ibi jura propriè dicta, hinc jus illius ad omnia, & ad bellum cum omnibus gerendum impropriè jura esse, & impropriè fundamenta Moralis ac Civilis disciplinæ.

Non enim magis propriè sunt jura quàm sunt concessa seu relicta nobis à Legibus propriè dictis: nec aliæ sunt eo in statu leges præter Naturales. Quare si leges Naturæ non sint propriè leges, nec jura Naturæ sunt propriè jura; & Hobbius dum hæc tradit pro principiis Moralis Philosophiæ, ac Civilis Disciplinæ erit impropriè Philosophus, impropriè Politicus; & quæ hinc pendent omnia ac pro legitimè demonstratis ab Hobbio venditantur, sunt impropriè demonstrata.

§. XXXIX. Verùm tædet harum contradictionum. Transeamus itaque ad tertiam Rationem quæ pœnæ metum Legum Naturalium transgressoribus meritò incutiat. Ea autem sumitur à Natura Rationali quæ Deo hominibusque communis est; quæque causa est proxima pœnas sumendi. De hac autem hæc habemus comperta, è quibus quid sit futurum uniuscujusque animus non potest non præfagire. Certum est rectam Rationem (adeoque etiam Divinam) dictare necessarium esse medium ad bonum Commune ut decernantur pœnæ in actus humanos illi adversantes, quarum acerbitate & rationabili metu coerceantur malevoli. Unde patet licere per rectam Rationem de talibus pœnas sumere, eosque adeò pœnæ obnoxios esse quodocunque alii eam sumere velint & possint. Certum est insuper omnes, quibus cordi est Commune bonum (in quo censu Deus est, omnesque boni) & omnes præterea, quorum interest ut alieni invasio ab aliis non fiat (quo nomine plerique omnes etiam mali comprehenduntur) reipsâ velle pœnas iis infligere, quos compererint aut talia perpetrâsse, aut etiam voluntatem talia perpetrandi indicâsse. Quinetiam quamvis Voluntas Dei hominûmque locum aliquem veniæ quandoque indulgendi reliquerit, certum est tamen Rationem cum respectu ad bonum Commune eò usque ubique valere (quoniam omnium interest ut illud satis muniat) ut nunquam tanta veniam sperandi causa detur, quin manifestè constet, satius esse non peccare, & veniâ
non

non carere. Ratio enim omnium id immutabiliter postulat ut Communi omnium bono adversantia pœnis ad id tutandum sufficientibus oppugnentur, pœnâsque nullas sufficere posse si major relinquatur causa sperandi veniam, quàm metuendi vindictam. Hinc etiam necesse esse dicitur Ratio ut omnis pœnas evadendi spes multùm superetur, partim earum frequentia, partim acerbitate: Exigua enim differentia inter causas metûs ac spei vix potest sentiri. Necesse est autem ut frequentia potius quàm acerbitate pœnarum quæ reipsâ sumuntur, impunitatis spes tollatur: Quoniam hâc ratione proportio inter crimina & pœnas melius observabitur, & querelæ illi locus non relinquatur, quâ obijciatur iniquè aliquorum pœnas majores fieri ut alii pari in crimine evadant impuniti: denique quia nihil ab hominibus ultra mortem infligi potest. Mors autem etiamsi foret certa, mihi non videtur eorum flagitia satis punire qui pluribus aut publicè longè utilibus vitam eripuerunt, & horrendis insuper cruciatibus illos torserunt. Officium suum desereret ratio communis, id est contra rationem faceret, hæc si negligeret; hominésque hæc nisi vindictâ persequerentur, malevolos lucri ex impunita nequitia provenienti spe, ad injurias sibimetipsis inferendas, velut dato pretio sollicitarent. Quòd si dubitetur non an velint Rationales, sed an possint illos qui in publica peccant commoda deprehendere & punire, illud statim occurrit; Divinam Scientiam & potentiam nihil prorsus effugere posse: nec dubitari potest quin ad id faciendum propendeat Dei Voluntas, quod ad summum finem necessarium esse recta, adeóque Divina ratio decreverit. De hominibus autem dum extra Regimen Civile in statu æqualitatis juxta Hobbianam Hypothesin considerantur, facile esset evincere, cùm necessaria tantùm quilibet sua dicere posset, paucioribus locum esse criminibus, eaque faciliùs detegi posse, nec difficulter puniri; præsertim si plures inter se consenserint ad coerendum malevolum, cujus nequitia omnibus hoc in casu

pariter

pariter cogitetur periculosa. Cùm itaque omnium interfit ut qui Commune bonum Legum Naturalium violatione oppugnant, puniantur; atque insuper Natura hominibus singularem præ cæteris animalibus solertiam dederit, quâ possint latitantes flagitiosos deprehendere, & gloriæ calcariibus quæ à cæteris animalibus non sentiuntur, ad communes hos hostes coercendos acriter omnes extimulet, gravissimæ sunt pœnas metuendi causæ, & exigua restat eas evadendi spes.

§. XL. Verùm tædet tam longæ tractationis de indiciis Obligationis à pœna, aut ejus periculo desumptæ: præsertim quoniam bona illa seu præmia quæ cum fœlicitatis Communis studio conjunguntur (etsi illa à plerisque inter Legis characteres, & Obligationis indicia non numerentur) mihi tamen videntur clariora & priora Divinæ Voluntatis indicia, quàm pœnæ oppositos huic studio actus certissimè consequentes; eaque nunc à nobis veniunt consideranda. Supponimus autem hîc, uti priùs, nexum omnem seu concatenationem inter antecedentia & consequentia in rerum natura à primæ Causæ Voluntate proficisci: eadem quippe ratio quæ res ipsas à prima Causa factas esse probat, ordinem omnem seu nexum inter easdem naturalem ab eadem provenire demonstrat. Ea propter etiam ibi disquiritur an prima Causa mundum dictatis practicis, seu Legibus Naturalibus regere voluerit necne, hîc tamen tanquam concessum sumi potest, Consequentia actuum humanorum tam bona quàm mala ex ejus Voluntate eos sequi semper.

Duo autem hîc paucis expedienda sunt. (1) Ostendemus ex Naturæ ordine experientiâ noto, bona tales actus sequi, & quidem tanta, quanta ex oppositis vitiis cum Ratione sperare non possumus. (2) Horum bonorum consecutionem indicium esse Naturale sufficiens Voluntatis Divinæ tales actus imperantis. Nec opus erit multa hîc congerere, quia quæ dicenda forent ex iis quæ de pœnis diximus velut ex oppositis parallelis facilè colliguntur.

Inprimis

In primis autem in bonis his numeramus securitatem à malis in caput suum accersendis quæ multoties improbos premere modò ostendimus; nec ea libet repetere. Hoc tantùm hîc visum adjicere fugam metùmque mali eodem modo boni prosecutionem & acquisitionem exprimere quo duobus negativis affirmatio enunciatur. Malum enim bonorum quæ natura flagitat carentiam denotat, ejusq; evitatio reipsâ est boni prosecutio, quæ ideò tantùm per averfationem malorum exprimitur, quia plurimi licèt bona quibus fruuntur non satîs diligenter custodiant, eorum tamen absentiam cùm sentiunt, aut imminere metuunt, ad ea prosequenda aut defendenda fortiùs excitantur. Interim tamen licèt conceptus hujusmodi negativi ac verba eos referentia ab hominibus usurpantur, id in natura rerum quod eos ad agendum impellit est bonum illud positivum, cujus acquisitio, aut retentio ex amolitione causarum illi contrariarum speratur. Privationes & negationes Voluntatem humanam non movent: nec aliâ ratione fuga mali est illius objectum, quàm quatenus conservationem alicujus boni significat. Quicquid virium tribui solet pœnis, malisve naturalibus ad excitandos homines in eorum fugam, id totum resolvendum est in vim impulsivam, aut attractivam illorum bonorum, quibus, à pœnis aut malis, privarentur. Ea omnia quæ ob Mortis aut Egestatis metum fieri dicuntur, magis propriè & Philosophicè ex amore Vitæ, aut Opum fieri dicenda sunt. Nullus esset Morti locus nisi Vita præcessisset; nec posset illa metui nisi hæc priùs expeteretur. Par est ratio in omnibus malis, ideòque necessariò in omnibus actibus voluntariis amori, seu conatui versùs bonum prior est locus, quàm fugæ mali. Omnis sanè Motus promiscuè denominationem habet nunc à Terminò à quo, nunc à Terminò ad quem; sed speciem (utì vocant) seu perfectissimam naturæ suæ limitationem accipit à Terminò ad quem. In Motibus autem Voluntariis peculiaris est ratio cur à bono potiùs demonstrarentur, quoniam non

illuc solùm tendunt, sed etiam ab ejus vi primùm excitantur.

Visum est autem hoc annotare inprimis ut oppugnem ratam illam Epicuri sententiam summam Voluptatem (quæ ipsi est summum bonum & finis) in amotione doloris collocantis: cui affinis videtur Hobbii sententia qui homines societatem quærere docuit ex metu mali; cùm spem saltem boni indè orituri facile esset videre: nec majus ullum è rerum humanarum conditione haberi potest quàm quod profert societas. Siquidem dominatio illa omnium in omnes unde bonum societate majus Hobbius hauriri posse autumat, manifestò est impossibilis: vide *lib. de Civ. c. I. §. 2.* Deinde verò, & quidem præcipuè hæc monuimus, ut pateret, indicia obligationis, à bonis ac præmiis studium boni communis consequentibus desumpta, eandem prorsus vim habere cum iis quæ à pœnis sumi solent; licèt hæc vulgo, sed confusâ cognitione, magis agnoscantur. Immò verò pœnarum vim si quis distinctè velit cognoscere, sentio eam ad naturale fœlicitatis nostræ tuendæ augendæq; studium esse reducendam. Nam, Quemadmodum Conclusiones Theoreticæ quæ demonstrationibus apagogicis, ad absurdum aut impossibile è positione contrarii deducuntur probantur, longè meliùs & magis naturaliter è definitionibus aut proprietatibus indè fluentibus deducantur: ita & practicæ Conclusiones quæ ad actus quosdam nos determinarent, quoniam mala ex oppositis actibus sequuntur, longè meliùs è bono præsertim maximo indè directè profluente probantur. Optimum certè compendium Ethicæ est veræ fœlicitatis unicuique possibilis, ejusque causarum omnium suo ordine dispositarum idæa. Hinc enim & vis & fructus actionum humanarum, nec non eorum locus opportunus statim conspicitur, ut planè nihil desit quod voluntatem dirigat & flectat. Quanquam autem Legum Civilium Latrores hæc uti methodo non videantur, quoniam rara est præmiorum, crebra verò pœnarum in iis mentio; nihil-

ominus tamen rem ipsam si intimiùs perscrutemur, videbimus ex respectu ad hunc finem, fœlicitatem scilicet quatenus societate Civili promoveri potest, omnes Leges Civitatum inveniri, suaderi, ac stabiliri, quandoque etiam mutari, aut relaxari, vel etiam abrogari.

Idque facile esset innumeris Exemplis è jure Civili, aut etiam nostro probare. Immò & ipsa æquitas ex qua Leges vel interpretationem accipiunt, vel etiam quandoque correctionem, ad utilitatem Communem respicit. Unicam tantùm citabo Legem *Digest. l. 1. tit. 3. leg. 25. Nulla juris ratio, aut æquitatis benignitas patitur, ut quæ salubriter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad severitatem,* è Modestino. Innuitur autem tum leges, tum etiam æquitatem ad Hominum commoda cumprimis spectare, quo nomine omnia fœlicitatis auxilia, quæ legum ope obtineri possunt, comprehenduntur. Hæc autem sunt obedientiæ Legibus præstandæ præmia sanè amplissima. Quoniam autem protectio ab injuriis indéque nata securitas, reliquaque Civitatum bene constitutarum commoda communia sunt omnibus subditis, & ex obedientia omnibus simul legibus præstanda nascuntur, ideo opportunum non erat magna hæc beneficia in una aliqua lege polliceri: sed singulæ leges, si ipsarum finis probè consideretur, suum secum præmium apportant. Obedientia autem iis omnibus præstita, aggregatum omnium commodorum, quæ in qualibet Civitate vi Regiminis obtinentur, & conservantur, habet pro præmio. Miseriæ evitabilis fuga, metûsque, si quando è distincta cognitione procedat, possibilis fœlicitatis notitiâ posterior est, & indè derivatur. Quare vel hoc nomine longè præstantior est methodus antiquorum Philosophorum, qui virtutes earûmque regulas, leges naturales, colendas esse docuerunt, ut media necessaria ad fœlicitatem, finem omnium perpetuum, quàm illa Hobbi, qui eas esse voluit tantùm conditiones pacis faciendæ, seu finiendi

bellum quoddam omnium in omnes quod nemo sanus unquam susceperit; sed pacem servaret potiùs, utpote quam inter partes, aut media fœlicitatis tuendæ quarendæque semper numeraverit. Pax enim non necessariò bellum prævisse denotat, nec per ejus remotionem definienda est; uti eam definit Hobbius *de Civ. c. I. §. 12.* ut Hypothesi suæ, quam postea stabilire voluit, inserviret: est enim status quo concordia, & officiorum mutuorum beneficiis rationales inter se perfruuntur; & bellum per sublationem pacis definiendum est: planè uti sanitas definienda non est per absentiam morborum, sed morbus per naturam suam sanitati contrariam. Primum semper locum habet Natura, eique proximè cohærent tum Causæ ejus conservantes, tum Effecta ejus seu functiones prorsus illæsæ: tandem per Comparisonem cum his morborum, omniumque oppositorum cognitio distincta acquiritur. Sanitas non expetitur ut morborum dolores fugiamus, sed propter se: Sic pax ob sua commoda, non ut belli clades vitemus. Verùm de his non est hîc ulteriùs disquirendi locus; sufficit quòd inter bona virtutem consequentia, numeratur securitas tum à malis internis, turbulentis nempe affectibus, irrequietâ conscientia &c. tum ab externis pœnis quæ, in statu Hobbii naturali, bella dicuntur, quæ in suum caput à flagitiosis accersuntur. His sese malis non mutant boni, etsi aliundè gravia quandoque patiantur, quæ aliis pariter imminet.

§. XLI. Transeamus nunc ad majora illa præmia, quæ Natura proponit, & certissimè persolvit iis qui bono Comuni student; quippe quæ illi intimè & essentialiter conjunguntur. Illa autem sunt Mentis perfectiones intrinsecæ, Virtutes Morales simul omnes, Religionis Naturalis fructus universi, vitæ æquabilitas, quâ sapiens secum perpetuò consistit, tranquillitas animi, & gaudium è suavissimo horum omnium sensu natum, quod & perpetuum est, & quia à nobis ipsis oritur, intimiùs nos afficit, & explet. Compendio

dio studens hæc omnia velut in fasciculum collegi, in quibus ipsi etiam Ethnici, ac Philosophi, qui aliàs inter se pugnant acerrimè, consentiunt tamen delicias longè maximas degustari, & hæc cum fœlicitate humana intimè conjungi.

Facile hîc esset mirum hætenus consensum ostendere inter Peripateticos, Academicos veteres & novos, ipsosque etiam Epicureos, quanquam alii virtutem unicè bonam, alii tantùm è bonis præcipuum, alii eam ipsissimum esse finem contenderint, alii medium ad illum consequendum maximè idoneum & summè necessarium. Hoc enim ipse Epicurus frequenter inculcat, tam in dictis *de sapiente*, quàm in *ratis sententiis*. Quinetiam id ipsum suo exemplo comprobavit (saltem si qua fides ipsius dictis novissimis quæ mihi Hyperbolem sapere videntur.) Ait enim se vesicæ, & exulcerati ventris tormenta tolerare, ulteriorem doloris accessionem non recipientia; esse nihilominus sibi illum diem beatum propter animi lætitiâ è memoria Rationum, Inventorumque suorum natam. Legantur, si libet, ejus verba apud Laertium in Epistola ad Idomenen. Certè etsi aliquid in his sit jactantiæ, illud saltem probant eum agnovisse apertè, animi lætitiâ insignem è vera Naturæ cognitione, & è vita ex Rationis consilio transacta suboriri; quæ homini vehementissimis doloribus afflicto possit subvenire; & instar præmii ad virtutem animos hominum stimulare. Solam ille contendit virtutem à voluptate esse inseparabilem: voluptas autem apud ipsum est summæ Fœlicitatis nomen. Quòd si hæc in confesso sint apud Philosophum, qui omnium turpissimè lapsus in Naturæ investigatione (quippe nullum sapientiæ aut bonitatis, & providentiæ divinæ vestigium in insigni adeò ordine & utilitate rerum omnium agnovit) quantò majores ii sentiunt delicias in virtute, ac boni communis studio, qui è penitiorè consideratione longissimæ & ordinatissimæ seriei causarum naturalium ad producendos effectus pulcherrimos consummatissimosque conspirantium, demonstrare possunt failè, fieri non posse ut

universum hoc è principiis Epicureis consurgere potuerit ; sed necessario requiri ut divina vis, & consilium rebus naturalibus, præsertim verò humanis, movendis, ac disponendis intersit ? Hinc enim statim agnoscent Deum ipsum universi conservationem, quod bonum est Commune, perpetuò moliri, & (utì ostendimus) id ipsum ut agant pro virili hominibus imperare ; unde mox percipient suavissimum concentum inter suas actiones & Divinas : ex hac autem cum Deo consensione percepta necessario sequitur jucundissima animi lætitia & tranquillitas, veluti sub tutissimo illius præsidio ; nec non ingens spes beatæ immortalitatis ab illius benignitate accipiendæ. Sola Epicuri secta è tot Philosophorum Scholis Deum bonum universi curare, adeoque Justitiæ (quæ idem agit) inter homines favere negavit. Cujus hæc mihi videtur ratio, quòd utì Cicero, cum Possidonio, in *Lib. de Nat. Deorum* sæpe innuit, illum Naturam Divinam oratione quidem relinquere, sed reipsâ tollere voluit : Ideoque quæ de Diis dixit invidiæ tantùm, & periculi devitandi causâ locutum fuisse. Inter multa autem quæ in nefandum hunc errorem eum perduxerint, hoc mihi videtur non minimum fuisse quòd Naturæ cognitio, quâ fretus providentiam Divinam ausus est rejicere, tenuis admodum illi erat, & minimè profunda. Quanquam enim non me lateat multa in ejus defensionem à Gassendo dici ; iis tamen non obstantibus, perspicuum est ejus Physiologiam in principia quædam resolveri, quæ multa postulant non concedenda ; & tamen quæ si forent concessa, non sufficerent ad constituendum hoc quod conspiciamus pulcherrimum Systema. Scilicet omnia is fieri supponit ex atomis duplici Motu Naturali per inane volitantibus, altero perpendiculari, altero declinante, easq; ab innata gravitate motum accipere. Ac si gravitas quicquam esset distinctum a Motu, vel conatu deorsum, aut ejus causa non esset quærenda. Sed non immorabor his refutandis, quippe hæc recensuisse in sæculo cui nota sunt melio-

meliora, est abundè satis refutâsse. Leges Motûs is nequam intellexit, nec satis observavit insignem illum ordinem, concatenationem, & dependentiam, qui conspicitur inter innumeros illos complicatos motus, è quibus perpetuæ in hoc systemate generationûmq; mutationûmq; omnigenarum vices prodeunt; in his tamen, & in proportionibus figurarum, motuûmq; exinde ortis, tota fere consistit naturæ corporeæ pulchritudo; & in his investigandis sublimioris Physicæ, dicam an Matheſeos, vires imprimis occupantur (conjuncta est enim sublimiorum harum scientiarum cognitio.) Confessum autem est, Epicuri tantam in Mathesi fuisse inscitiam ut figuram superficiæ terrestris sphericam esse non agnoverit: sed planam esse contenderit: quod è primis Geometriæ elementis facilè refutatur. Ecquis ab hoc homine quicquam sani expectaverit, de totius mundi systemate, & de ordine pulcherrimo inter partes ejus motûsque insigniores, è quibus & primi motoris Existencia, & ejusdem in iis regendis Providentia demonstretur? Certè mihi summum in eo animi stuporem indicare videtur, quòd curiosam adèò plantarum omnium & animalium structuram è cæco atomorum confluxu, absque ulla rationis opera exortam esse tradit. Citiùs crediderim Urbes, in quibus ædificia ac templa niteant columnis, cæteroque apparatu, qui architecturæ Vitruvianæ ornamenta omnia exhiberent, & superarent, è confusâ lapidum concussionem per diuturnum terræ motum constructum fore. Verùm ipsum se superavit insaniâ, cùm humanam mentem, ipsamque adèò Rationem, Sapientiam, Artésque ac Scientias omnes, absque ope Rationis, è fortuito earundem atomorum concursu ortum habuisse tradidit: Hæc autem priùs credenda sunt quàm ex illius Physiologia discere possis, Religionis & Justitiæ præcepta mentibus nostris non suggeri à natura rerum Dei Voluntate gubernata, & priusquam spes amplissimi propter observantiam eis præstitam præmii, metûsque vindictæ imminentis eorum violatoribus humanis animis excuti poterit.

Verùm mittamus Epicurum cum suo grege nuper licèt aucto: Est aliquid quod apertissimè in *ratis sententiis* agnoscit, Justum ex sua virtute hanc consequi fœlicitatis partem, quòd sit maximè omnium ab animi perturbatione immunis seu tranquillus. Nec mirari licet eum non fateri Numinis Rationem, ac perfectiones cæteras actionibus humanis interessè, qui eas in totius mundi constitutione ac conservatione conspici posse denegârit. Eo autem ipso quòd necesse habuit hæc negare ut homines ob suos actus nihil à Deo sperarent, aut metuerent, satis ostendit se etiam sensisse amplioris præmii Justitiæ tribuendæ spem, & vindictæ metum non minùs esse rationalem, quàm certum est mundum ratione Divinâ constitui, & disponi. Cùmque hoc ab aliis luculenter sit probatum, nos rem nostram huc perduxisse contenti, id ulteriùs non persequemur: satis certè probatur ea propositio, Lex esse naturalis, quæ probatur pœnis præmiiisque sanciri ab ea causa quæ ordinem inter antecedentia & consequentia omnia in mundi compage universa constituit.

§. XLII. Videbit interea prudens Lector me virtutes omnes, eamque, quam secum ferunt, mentis perfectionem, inter consequentia fœlicia seu præmia Naturalia Benevolentia universalis numerare: Sunt autem, uti postea ostendemus, eo fere modo dictaminis practici eam imperantis consequentia, quemadmodum peritia demonstrandi, construendique varios casus quibus generale aliquod problema Geometricum obnoxium est, è notitia Methodi generalis illud problema solvendi sequitur; in cujus tamen usu notum est requiri animum præsentem, qui ad ea omnia in quibus varii casus differunt, diligenter attendat; aliter enim facilis erit in errores lapsus. Interim tamen, quoniam singulæ virtutes sunt amoris hujus diffusissimi partes, variique modi eum exercendi, adeoque reipsâ eæ simul omnes eum constituunt, seu cum eo (si cum Scholis loqui liceat) identificentur, Virtutem sui præmii partem esse magnam

magnam agnoscimus, & plurimum illius fœlicitatis, quam quærimus, in ea contineri monemus. Hoc autem ita intelligo quemadmodum dicimus sanitatem magnam esse partem fœlicitatis quam quærun animalia. Ille status est animi functionibus suis rite peragendis idoneus; hic corporis parilis est conditio: uterque status placidum sui sensum animo imprimit, indéque lenem quidem sed constantem generat lætitiã, etiam cùm res aliæ minùs fœliciter succedunt. Non libet autem hac in materia distinguere inter sanitatem hanc animi & ejusdem sensum, seu fruitionem, quandoquidem Natura hæc adèò intimè conjunxit, ut liberi virtutum actus & earum perceptio seu conscientia divelli nequeant à se invicem: nec tamen litem illis movebo qui virtutem malint dicere fœlicitatis formalis causam efficientem proximam, modò de re consentiant, eam & præsentem hominis statum parte fœlicitatis essentiali & nobili locupletare, & ad majorem illam postea acquirendam viam munire ac spes erigere. Nihil enim impedit quin eadem sit aggregati alicujus successivè existentis (tale enim est humana fœlicitas) pars, & tamen aliarum partium ejusdem aggregati quæ postmodum existunt causa efficiens; scil. ut idem homo Civitatis Romanæ pars sit, & pater filii de eadem Civitate futuri.

Innumera quidem sunt apud Philosophos, è Stoa præsertim & Academia, quæ luculenter simul & nervosè evincunt virtutes fœlicitatem secum necessariò apportare, utpote ipsi essentialiter conjunctas: quæ, quia Doctorum manibus quotidie versantur, non existimavi esse transcribenda. Sufficiat quòd libentissimè agnoscam eas esse eximias partes fœlicitatis humanæ, adèò ut nec sine iis quispiam (aliis licèt bonis cumulatissimus) fœlix esse possit: nec eadum affuerint, miser, quamvis calamitosus. Dignæ itaque sunt quæ propter intrinsecam sibi perfectionem appetantur, etiamsi nulla esset Naturæ Lex quæ illas imperaret: idque diligentius probarem nisi non modò concessum, sed

& fusè probatum viderem à Torquato apud Cicer. i. *de Fin.* dum ipsius Epicuri sententiam defendit. Nos autem ex his Philosophorum observatis probatis, aut concessis contendimus dari naturale indicium quod à voluntate primæ causæ præmium talibus actionibus annexum fuerit; adeoque quòd eadem causa voluerit homines, quos prævidere docuit præmia consecutura, ita agere ut præmonstratam felicitàtem assequantur. In hujusmodi voluntatis indicio consistit legis promulgatio, & indè immediatè sequitur Naturalis, & Moralis obligatio. Atque hoc est ad quod videntur satis non respexisse etiam illi Philosophi qui Virtutem velut summam felicitàtem sectandam proposuerunt. Videtur enim mihi multum ponderis accedere ad argumenta à suavissimis virtutum fructibus ducta, si illi considerentur velut præmia à voluntate primæ causæ virtuti adjuncta, eo consilio, ut hominibus indicaret velle se eos ea potiùs facere quæ naturalibus, & facilè provis præmiis cohonestavit, quàm iis contraria quæ ex natura sua, in systemate rerum omnium ab eo constituto, sciuntur ad perniciem homines deducere. Impossibile enim est ullis signis naturalibus hominibus apertiùs & efficacius suadere ut quicquam agant aut cum authoritate indicare hoc à Rectore imperari, quàm si perpetuis, & Naturalibus præmiis actus tales ab Authore Naturæ decorentur. Signa arbitraria, ut verba pronunciata, aut scripta, ad indicandas suas Leges nemo sanus in ordine Naturæ à Deo expectat; nec si darentur, posset eorum significatio tam certò intelligi, quàm cognoscitur vis præmii ad impellendas hominum mentes ad ea facienda quæ conspiciunt eo honorari. E conjecturis enim, quibus utimur adhuc pueri, non prorsus demonstrativis colligimus, quid verbis, quibus homines inter se utuntur, singuli velint indicare: hæ tamen sufficiunt ut plerumque intelligamus Civilium Legum sententiam. Præterea verò observavi plurimos ita esse animatos ut mentis suæ perfectionibus nuncium libenter remitterent, & contenti

tenti essent eâ foelicitate carere modò liceret cupiditatibus quibusdam indulgere ; qui tamen, ubi sufficiente indicio constat Voluntatem Dei legem præmiis pœnisque sanxisse quæ cupiditates illas coercet, & aliò eorum studium operamque avocat, eam reverentur & observant, & facilè conjiciunt majora bona aut mala ex actibus suis per interpositam Voluntatem Dei sequi posse, quàm quæ distinctè prospici possint. Indicium enim etiam leviusculum, modò certum sit, Voluntatis supremi rerum Domini, ingens apud omnes verè Rationales habet momentum ; quoniam maxima quæque ab ejus favore & ira meritò expectentur. In hoc præmiorum genere continetur beata illa Immortalitas, quam bonorum mentes à corpore separatas manere dicitur ratio Naturalis, quia percipit mentem aliam esse à corpore substantiam, utpote nobiliorum operationum causam, eandemque sentit constanti proposito munitam, perpetuam Benevolentiam, omnésque adeò Virtutes exercendi. Manifestum autem est illam substantiam beatâ fruituram esse Immortalitate, quæ corporis morte propter naturæ suæ diversitatem non læditur ; quæque adeò vitam agit suavissimâ pristinæ virtutis memoriâ satiata, & ad omnes quas æternitas feret virtutem exercendi opportunitates paratam. Nam propter ea quæ proximè dicta sunt, quæque omnis testatur experientia, bonorum beatitudo à virtutis memoria, & exercitio nequit divelli. Verùm sufficit hoc breviter indicâsse, quod ab aliis latiùs pertractatum est.

§. XLIII. Tertio demum loco inter præmia naturaliter consequentia boni Communis studium, censenda veniunt omnigena Societatum Politicarum commoda : illæ enim omnes boni Communis curâ constituuntur primitùs, & postea conservantur. Habent sanè Civitates peculiarem quendam ad suos Cives respectum ; ita tamen ut imperantes cum-primis prospiciant ne aliis extra suam Civitatem degentibus noxam inferant, fidem violent, aut ullum gratitudinis,

tudinis, aut humanitatis officium denegent: In his enim capitibus præcipua pacis, bellique jura continentur; quæ mediante imperantium operâ, à singulis Civibus bonis erga reliquos terræ populos observantur. Ex hoc autem principio deducendam esse Civitates omnes constituendi rationem alibi explicaboliùs, si opus videatur. Interim ingentia esse societatum commoda, easque constitui non posse aut conservari, nisi præcepta virtutum plerarumque in Legis Civilis partem, & auctoritatem assumantur plurimis in locis concedit Hobbius; ut hîc plura adjicere non videatur necesse. Illud itaque solum annotare visum est, in hunc sensum à me referri bona illa Societatis, quibus licet aliquando nonnulli careant, adeoque contingentia sint dicenda, sunt tamen talia quæ cum aliqua probabilitate sperari possint. Habent enim bona contingentia hujusmodi valorem & æstimationem in hac quæstione nequaquam negligendam. Talia sunt rerum necessariarum copia, vitæ securitas, honores, divitiæ, liberorum foelicior educatio, amplior eruditio, &c. Hæc certè non omnibus, saltem non æqualiter contingunt è societatis beneficio. Existimo tamen omnes longè pluribus hujusmodi bonis exinde frui, quàm possint eis obvenire, si nullum inter homines vigeret boni publici studium, nullæque essent societates Civiles; sed omnes in ferino illo statu degerent in quem Hobbius rectam singulorum Rationem omnes deducere contendit, antequam Civitates constituentur. Ideo autem necesse est ut contingentium hujusmodi bonorum valorem æstimemus in deliberationibus de iis quæ cum hominibus acturi sumus; quoniam omnia effecta quæ à liberis ejusmodi agentibus sperare possumus per actus nostros erga illos obtinere, ex natura sua subjiciuntur hujusmodi contingentia: adeò ut aut prorsus nihil boni ab illis obtineri posse sperandum est, quod perpetuæ repugnat experientiæ; aut aliquo pretio æstimandum est illud Civile bonum quod incertæ plenum est alex. Ego certè commoda (quæ dixi) è societate

è Societate Civili immediatè, sed è Legis Naturalis observatione, è studio boni Communis primum orta, tanti aestimo, ut ipsam vitæ jacturam (quam Leges Naturales aliquando facere jubent pro patria) iis abundè compensari & superari animitùs crediderim. Educatio enim liberalis, Eruditio, securitas Civilis suavísque hominum convictus, cæteraque quibus è mutuiis auxiliis fruimur ornata, ea sunt quæ vitam faciunt vitalem; ideóque postquam ea beneficio Civium bono publico inservientium per aliquot annos accepimus, Cives ejusmodi non iniquum postulant si jubeant, ut vitam ab iis acceptam, & toties conservatam iis reddamus, aut in illorum utilitatem impendamus. Immò debitores sumus Patriæ nostræ, seu Concivibus nostris, si ex illorum jussu rarè, & in extrema tantùm Patriæ necessitate, illi rependamus, quod ipsa nobis tribuit indies, ac perpetuò. Pauci sunt qui alios lædere voluerint propter observationem Præceptorum Legis Naturalis, ideóque ad earum sanctionem præmia minora, aut majorum obscura indicatio sufficient: Verùm quia plures persecutiones oppugnant ea quæ fidei, aut discipulanæ Christianæ peculiaris sunt, ea propter ad Christianos confirmandos opus erat ut Resurrectio, & Gloria regni Cœlestis revelaretur, ne aliis Christiani essent miseres.

§. XLIV. Ostenso jam eorum quæ suscepimus primo, bona nempe maxima actus humanos ad bonum publicum spectantes sequi in eorum præmium; restat ut secundum expediamus, nempe Collationem horum bonorum seu præmiorum à Causæ primæ voluntate factam, sufficiens dare naturale indicium, Deum velle seu mandare ut homines in actibus suis bonum publicum perpetuò prosequerentur. Quoniam autem hoc mihi videor satís ostendisse, ubi de pœnis, & ubi de mentis foelicitate cum virtute conjunctâ egi, hîc probationis hujus vim in Syllogismum unicum colligam. Rector, seu Causa prima Rationalis, cujus voluntate res ita disponuntur, ut hominibus satís evi-

denter indicetur Actus quosdam illorum esse media necessaria ad finem ipsis necessarium, vult homines ad hos actus obligari, vel hos actus imperat. Dei autem voluntate res ita disponuntur, ut indicetur sufficienter hominibus studium boni Communis medium esse hujusmodi ad finem ipsis planè necessarium, ipsorum nempe fœlicitatem in Communi bono contentam, & exinde solùm cum Ratione sperandam. Ergo voluit eos ad hoc studium, seu actus indè promanantes obligari: hoc est, imperat mandátque Universalem Benevolentiam Legum naturalium summam.

Major sumitur è Definitione obligationis quam antea investigavimus. Minor modò est probata. Ergo. Monendus autem est Lector Fœlicitatem hîc spectari veram, integrámque; quæ mentis simul & corporis perfectiones, quæ obtineri possint, complectitur, & ad vitam, non præsentem modò sed & futuram (quatenus naturaliter innotescit) se extendit. Pariter autem Actuum illorum nomine, qui hujus fœlicitatis media supponuntur esse, intelligimus præcipuè ac primò seriem integram actionum per totum vitæ decursum eum in finem eliciendarum; quanquam etiam quilibet actus singularis, qui ad procurandam veram aliquam partem solidæ illius fœlicitatis necessarius est, hoc argumento evincitur ab Auctore Naturæ mandari. Necessarium autem est ad constantem, solidámque (qualem spectamus) singulorum fœlicitatem, ut singuli Rationales de constante aliquo tenore actionum eò facientium aliquid secum statuunt. Causarum autem omnium à quarum concursu procurando illa pendet, talis est naturalis constitutio, ut Ratio hominum recta (id est Naturis hominum conformis, quæque effectum expetitur à causis id reipsâ producturis pollicetur) nihil aliud indicare possit quod à nobis factum eum ad finem producendum valiturum est, præter hoc unicum, nempe ut Universali Benevolentia Deum hominésque quoad possumus, nobis conciliemus. Vel, quod eodè recidit, Dei, hominúmque Natura rectè ex-
penfa

penſa hoc indicat, Unumquemque bono Communi conſtanter deſerviendo ſuam felicitàtem (quæ boni illius pars eſt) optimâ, quæ in ejus poteſtate eſt, ratione procurare poſſe: adeóque neceſſe eſt ut hoc agat ſi quantum in ſe eſt ſe velit felicitàtem eſſe. In hoc omnes rectè judicantes de Divina, humanâque Natura, in qua felicitàtem ſingulorum cauſæ continentur, ſalvâ ſui boni curâ, conſentire poſſunt, & ſufficientibus indiciis à natura rerum, ejusque adeò Auctore datis, moventur, ſeu ſollicitantur, ut actu conſentiant hanc propoſitionem eſſe perpetuò veram, perpetuâque actionum regulam ſive legem. Scilicet etſi in rarioribus quibusdam caſibus contingat, ut ſingulari alicui homini majores aliquæ commoditates ad tempus obtineri poſſint, quàm quæ cum Communi bono conſiſtunt; quoniam tamen, ſpectato integro durationis noſtræ decurſu, amplior obtineatur beatitudo eas negligendo, quàm perſequendo, earum fruitio inter partes felicitàtem maximæ eidem poſſibilis non poteſt numerari. Sub hoc autem unico dictamine valdè generali, tota Moralis, ac Civilis, & Oeconomica Philoſophia, ac quicquid uſpam eſt veræ prudentiæ, & virtutis continetur. Hâc ratione & illis, & nobiſmet-ipsis proſpiciemus optimè; nec tamen ordinem quem in rerum natura reperimus conturbabimus ut omnia nobis ſubordinemus, quod ſecundo in loco objectum eſt.

§. XLV. Pergamus itaque ad ſolvendam eam objectionem quâ ſuggeritur, noſtrâ methodo inveſtigandi obligationem Legum Naturalium effici, ut Commune bonum, adeóque Dei honos, & omnium aliorum hominum felicitàtem privati cujuſque felicitàtem poſtponatur, & ei inſerviat, velut fini ſupremo. Abſit autem ut ego tale quicquam docerem: immò verò id hîc ſtabilire conor, quod ejuſmodi ſententiam funditùs ſubvertit, quippe nemini jus ad vitam, aut neceſſaria ad vitam conſervandam competere monui, niſi in quantum cujuſque vita boni Communitatis aut pars eſt, aut cauſa, aut cum eo ſaltem conſiſtit. Verùm
diſtinctè

distinctè ostendemus quomodo hæc inter se cohæreant.

Inprimis itaque observandum est quòd non eodem ordine investigetur à singulis hominibus obligatio Naturalis, quo in natura rerum ab ejus Auctore fundatur, & constituitur. Necessè enim habemus nos ordine primùm uti analytico, procedendo ab effectis quæ proximè nos afficiunt ad varias complicatásque admodum causas secundas; tandèmque ad primam ascendimus. Illi tamen nequaquam sumus injurii, si tandem agnoscamus necessaria omnia quæ priùs observâstemus effecta ab ejus voluntate originem traxisse, eique acceptam referamus omnem quam notaveramus in iis perfectionem. Sic in re nostra, inprimis Naturam nostram quadantenus agnoscimus, & necessaria quædam esse ad ejus foelicitatem, nec non conatus quosdam planè Naturales versùs necessaria hujusmodi: actus porro nostros liberos quosdam observamus ex natura eorum, quibuscum versamur, velimus nolimus oppugnari, & quantum in ipsis est coerceri videmus; alios verò actus nostros (qui nempe aliis sunt benefici) sentimus reciproco affectu libentissimè compensari: quin & nosmet-ipsos ità à Natura comparatos reperimus, ut propendeamus absque deliberatione ad *Vim vi repellendam*, & *par pari referendum*; nec aliud suadet Ratio consultissima. Ex hujusmodi innumeris perpetuisque observationibus, aliisque qualia suggestimus nos antea, persuasum fit menti humanæ benevolentiam aliorum erga alios, aliorum pariter omnium hominum ad præmia ac foelicitatem viam munire; eoque magis, quò magis sit diffusa. Postquam autem hoc totum ab Auctore Naturæ valdè provido fieri considerat, dubitare nequit, quin is hoc ab hominibus spectari velit, uti reverà est, ut idoneum argumentum à Rectore datum, quo impellerentur ad Benevolentiam universalem exercendam: hoc est (ut ostendimus) ut indicium obligationis, & certissimus Legis character eam imperantis. Quanquam autem hoc ultimò inveniatur, hîc tamen primùm incipit obligatio Legum Naturalium, nempe à cog-

à cognita Voluntate Dei, quem ex operibus didiceramus Ens esse perfectissimum, omnium causam, cuiusque à nutu omnium, nostraque adeò (de qua naturaliter solliciti sumus) foelicitas tota pendet. Non aliter ab amore nostræ foelicitatis oritur obligatio, quàm à fide sensuum testimoniis datâ oritur veritas propositionum de existentia rerum Naturalium, & primæ earum Causæ, quæ exinde eruitur. Nemo tamen dixerit nos ideo sensus nostros totimundo, ipsique Deo anteferre; quandoquidem ipsorum existentiam usumque omnem à Deo velut Causâ primâ, & à mundi systemate, velut Causis ipsi subordinatis, pendere libenter profiteremur. Primum est in Natura, ad quod ultimò in ordine hoc retrogrado pervenitur. Quanquam igitur hic ordo cognitionis sit planè naturalis & usitatissimus, ac insuper affectus nostri, variique appetitus ita exercentur prout bonorum malorumque cognitionem acquirimus; non tamen exinde pronunciare licet quid sit aut cognitu dignissimum, aut præ aliis rebus amandum. Verùm quemadmodum sensuum ope principia quædam valdè generalia à mentibus nostris addiscuntur, *v. g.* Arithmeticæ, & Geometriæ theoremata universalissima, quorum vi errores, quos plurimi à sensibus malè intellectis haurire solent, foeliciter corrigantur; pari ratione è Naturali nostræ foelicitatis amore prudenter gubernato perveniunt verè Rationales ad eam rerum naturalium, ipsiusque Dei cognitionem, ad eos affectus erga ipsius honorem, ac Communem omnium foelicitatem, quibus omnis perversa *φιλαυτία* aut præcavetur, aut extirpatur. Limitati planè intra breves admodum fines, & omnis culpæ expertes sunt primi Naturales, ac necessarii illi, quos in hominibus supponimus sese conservandi beatique appetitus, aut eorum saltem aliqui; uti errore carent simpliciora sensuum nostrorum indicia circa propria ipsorum objecta in circumstantiis requisitis. His enim negatis nulla vel Naturam sciendi, vel actiones nostras secundùm regulas Naturæ accommodandi spes esset reliqua,

sed frustranea perpetuò Scepsis in locum Scientiæ, & fortuita prorsus actionum determinatio in locum prudentiæ, certique regiminis affectuum necessariò succederet; nihilque interesset inter sapientem & stultissimum. Quoniam autem è notitia & amore effectorum, quæ nos proximè afficiunt, animus noster naturaliter acquirit cognitionem, & amorem omnigenarum causarum à quibus pendemus, rationalium præsertim; utpote quæ non modò causalitatis suæ vi, sed naturæ similitudine in intellectum, & affectus nostros sese insinuant; patet primas illas nostrum-ipsorum notitias, & propensiones erga nostram felicitàtem esse tantum velut gradus ad sublimiores notitias, & ad affectus diffusos magis, magisque intensos, prout rationes bonitatis, perfectionisq; in objectis conspicuæ postulaverint. Et certè notius est quàm ut probatione careat, amoris nostri gradus, & mensuram non pendere ab ordine temporis, quo res cognoscitur, aut amatur; sed è judicio nostro de mensura Naturalis bonitatis in personis & in rebus repertæ. Ostendimus autem quidlibet bonum judicari non per relationem ad nosmet-ipsos tantum, quod solum in statu Naturali agnoscit Hobbius; sed propter vim quam habeat conservandi, perficiendique quoslibet alios; præcipuè verò aggregatum ex omnibus in *Cap. de Bono*. Hæc autem bonitas seu perfectio facillè agnosceretur major esse in toto genere humano, quàm in quovis singulari; in Deo autem longè maxima; proindeque summè erit amandus.

Summa itaque Rei huc redit; excitamur curâ felicitàtis nostræ (quam velut effectum possibile spectamus) ad considerandas Causas è quibus pendet; eas præsertim quæ & in efficiendo præcipuas habent partes, & ad eam augendam, aut minuendam actionibus nostris impelluntur; quales quidem sunt Deus, hominésque quilibet. Harum autem causarum naturam dum diligentius introspicimus, in iis observabimus perfectionem, bonitatémque, seu aptitudinem ad conservandum, meliorandúmve Universi statum, similem.

lem planè ei quæ nosmet nobis reddidit amabiles : in Deo autem infinitè majorem. Præterea verò singulas reperimus non minùs à ratione sua determinatas ad ea quærenda quæ suæ foelicitati sunt congrua, quàm sumus ipsi nosmet ; ut nulla planè sit causa cur omnes nobis potiùs quàm aliis, ac sibi deservire cupiamus, aut speremus.

§. XLVI. Unicus superest modus, quem suggerit Ratio è notitia summæ seu aggregati ex additione singulorum quæ rationalibus peculiaris est, quo omnes omnibus adeoque singulis (quantum universi ratio patitur) concilientur, nempe ut consentiant omnes in unum finem ab omnibus prosequendum, Commune bonum. Id autem singuli facilè possunt, quoniam natura cujusque Rationalis intellectu prædita est illud quadantenus capiente, & voluntate ad id prosequendum idoneâ. Hâc quippe ratione singulorum foelicitati, quantum universi natura patitur, consulitur ; singuli enim pars sunt communitatis : ea autem foelicitas quam quispiam temerè optare possit quæ non consistit cum foelicitate communitatis è rationibus omnibus aggregatæ, reverà est impossibilis : utpote non consistens cum determinata vi causarum longè majorum, quàm voluntas eam optantis ; adeoque non potest cum Ratione optari.

Id autem hic præcipuè observatum velim quòd quam nostræ foelicitatis cura ad causarum rationalium naturam considerandam nos deduxerit ; ipsis tamen omnibus intrinseca ratio, ac voluntas, naturaliter ad foelicitatem sibi possibilem determinata, omnisque ea, quam agnovimus in ipsis, perfectio bonitatisque ad statum universi relata efficit ut & possint communem hunc finem sibi proponere, & necessarium sit ut reipsâ eum prosequi statuam, si quid cum recta Ratione de praxi sua statuere velint. Quippe unicus est finis in quo prosequendo omnes consentire possint ; & certissimum est, nihil secundùm rectam Rationem statui posse, in quod omnes non possint consentire. Ideoque à

communi rationali natura oritur necessitas ut quisque universalem exercendo benevolentiam, commune semper quærat bonum, suumque tantum ut ejus partem, eique adeo subordinatum, quæ Legis Naturalis summa est.

Quoniam autem in hoc ratiocinatum systemate unus est omnium Auctor, Conservator, & Dominus, cujus arbitrio quæ ad aliorum omnium felicitatem necessaria sunt disponuntur præcipuè; adeoque ab ejus voluntate ex iis quæ fecit notâ, necessitas hunc finem prosequendi, & idoneas actiones (velut media eò facientia) exerendi proficiscitur; obligatio itaque ad tales actus ejus veluti imperantis voluntati soli merito ascribitur. Quamquam natura aliorum omnium rationalium, inter quos suam quisque numeret, indicet nobis quid rebus ita constitutis factu sit necessarium, ut assequamur finem nostrâ felicitate majorem, qui tamen eam quatenus obtineri potest secum feret, ut eâ plenissimè potiamur.

In hac autem analysi quæstionis quam proponimus de modo acquirendi singularis cujuslibet hominis felicitatem in quibuslibet circumstantiis, id contingit, quod plerisque mirum fortasse videatur; quod tamen in analysi Geometrica sæpe solet accidere; nempe ut in disquisitionis fine inveniatur non id solum quod primò quærebatur, sed & alia ad rem pertinentia, de quibus qui quæstionem movet nequaquam erat sollicitus. Invenitur enim primò responsio, seu solutio generalis, quæ non unci illius hominis circumstantiis accommodata est, sed cujuslibet alterius, utpote pariter à Deo hominibusque aliis pendentis; Immo integræ gentes eâdem viâ ad suam felicitatem diriguntur. Universalis scilicet hæc benevolentia, & ea omnia quæ in Communis boni cura continentur præcepta, & singulos homines & integras nationes eandem ob causam obligant, propter quam singulari alicui sunt observanda, ut considerando patet. Secundò etiam ex eadem analysi ostenditur quomodo limitanda sit quæstio (quæ sine limitatione proponebatur)

ponebatur) ut solutio ejus sit possibilis ac certa. Nempe requiritur ut proposita cujusvis animo *foelicitas*, talis sit quæ consistat cum natura, ac determinationibus aliarum causarum rationalium, quarum vis est major; hoc est, ut consistat cum honore Dei, & bono hominum Communi, eisque inserviat. Aliam si quis expectet sibi *foelicitatem*, hanc solutione monetur, votum suum spectandum esse velut problema impossibile adeoque prorsus rejiciendum. Abstineo ab exemplis hujusmodi solutionum Geometricis, quoniam ea Analytices peritis abundè sunt nota, aliis verò ingrata forent, ac à re nostra nimis aliena viderentur. Atque hæc sit prima pars responsionis nostræ ad propositam objectionem.

§. XLVII. Adjicimus autem secundò Finem Legislatoris, nec non illius qui legem Naturalem implet longè majorem esse & sublimiorem quàm est evitatio pœnæ, aut affectio præmii quibus lex sancitur, & quæ unumquemque subditorum proximè tangit afficitque; quanquam his proximè indicetur obligatio subditi cujuslibet ad obsequium præstandum. Finis enim, *i. e.* effectum intentum directè ab utroque est Commune bonum, honos Rectoris, salusque subditorum omnium. Hæc autem manifestò majora sunt quàm unius obedientis *foelicitas*. Nemo autem verè legi obsequitur, nisi hunc finem animitus cum Rectore respiciat. Si autem in hunc finem directè & constanter collimet, sinceritati obedientiæ nihil detrahitur, propterea quòd suæ *foelicitatis* admonitu primò cœpit cognoscere Rectorem suum jussitè, sublimiorem finem spectare. Frustra sancirentur leges pœnis & præmiis, nisi utilis esse potest eorum consideratio, ad adducendos singulares subditos, quorum *foelicitatem* augment minuuntve, ad sinceram integràmque obedientiam. Quippe sanctio istiusmodi legi eo fine adjicitur, ut ea subditos perducatur ad majorem finem prosequendum quàm est sua cujusque beatitudo. Cùm itaque Ethicæ scriptores, de Beatitudine cujusque formali, tan-

quam fine illius ultimo loquuntur, libenter eos interpretor quòd sit præcipuus finis inter eos qui agentem ipsum solum spectant; & non dubito quin unusquisque bonus finem habeat, *i. e.* effectum intendat majorem, scilicet Dei honorem, aliorumque hominum statum foeliciorum. E nostra enim aliorumque rationalium foelicitate (quam pro data occasione molimur) unum finem summum seu effectum optimum conflare concipio. Non enim nunc quaeritur quodnam è diversis bonis possibilibus sit majus, ac majore ideo studio quaerendum, (ut sæpe fit inter antiquos Philosophos) sed supposito quòd foelicitas humana, è multorum qua diversis sunt generis bonorum confluxu coalescat, & successivè per totum durationis homini naturalis decursum fruenda sit, dum continuam ejusmodi bonorum, aut etiam majorum, quaerimus successionem, id nunc disceptatur, an causarum rationalium natura, à quibus pendet hujusmodi foelicitatis spes, postulet, ut eas nobis conciliemus commune omnium bonum privatae meae foelicitati anteferendo, eamque considerando tantum ut partem communis foelicitatis, qua nisi salvo toto conservari non potest? an verò causarum rationalium natura potius moneat, ut securitatem mihi quaeram praecipuando alios palam, aut ex insidiis, utpote qui naturaliter sibi solum consulant, mihi que adeò sint hostes? quod satis apertè docet Hobb. *de Civ. c. 5. §. 1.* Ego verò in agentibus Rationalibus eam agnosco Naturæ bonitatem qua propendat ad alios universaliter juvandos, si modò illi in Commune bonum consentient. Hæc autem indè oritur quòd omnes quò majore polleant ratione, eò magis proni sint in hunc finem, ut omnium maximum, consentire, ac judicare suam foelicitatem hæc unicâ methodo perfectissimam fore: Indè verò sequitur eorum quemlibet primum esse aliis hunc finem dictis aut factis proponere, & suadere, quamprimùm datur congregandi opportunitas, nec quenquam posse recta cum Ratione consensum suum denegare; adeò ut de nemine praesumere licet eum

in hunc finem nolle consentire, nisi sufficiens sit causa credendi eundem rectam Rationem exuisse; alios autem omnes ac si nobiscum expressè consensissent tractandos esse. Hoc autem ipso quòd quispiam secum statuatur Commune bonum præ aliis singulorum commodis prosequi, ex sua & aliorum fœlicitate conflatum finem sibi proponit, ejusq; partem aliquam assequitur, quotiescunque aut aliis, aut sibi vel tantillum prodest cæteris illæsis. In hanc rem plurimi refert observare finem esse non id solum quo quispiam fruitur, qualis est propria cujusque fœlicitas, sed & effectum omnem quem agens rationalis sciens, volens, & ex intentione producit, aut conatur producere. Atque hinc ea quæ consultò facimus ut aliis profimus, aut placeamus, non minùs rectè fines nostri habentur, quàm intrinseca illa cuique fœlicitas quâ formaliter beamur. Ipsa interna cujusvis beatitudo non aliâ ratione mihi finis cujusq; videtur dici, quàm quatenus ejus partes omnes sunt effectus quidam ad quos, velut præstitutos motuum terminos, actiones & affectus nostri à ratione diriguntur. Nec ulla prorsus est causa quò minùs ejusmodi actus et affectus qui ad alios effectus veluti terminos quosdam extra nos positos ab eadem ratione diriguntur, eadem de causa Fines dicantur. Porro inter fines hujusmodi is meritò præcipuus dicitur, cujus consideratione libenter, è necessario rationis veræ præscripto, limitamus operationes nostras circa alios fines quoscunque, etiam illos qui ad nostram fœlicitatem spectant. A consideratione autem Communis boni velut integri & adæquati finis, nostræque fœlicitatis velut exiguæ ejusdem partis, determinamus omnes operationes quæ nosmet-ipsos spectant. Ergo Commune Bonum præcipuum finem facimus in methodo quam actionibus humanis hîc præscribimus.

Minoris probatio manifesta est in iis quæ capite primo docuimus, ubi mensuram bonorum unicuique propriam non aliter determinandam esse ostendimus quàm per proportionem, quam quisque nostrum habet, ad systema omnium rationalium,

rationalium, seu ad totum Civitatem Dei naturalem. Prorsus uti nutrimentum idoneum ad conservationem & incrementum singulorum membrorum in animali sano determinatur per rationem quam illud habet ad totius corporis statum optimum.

§. XLVIII. Ad hanc autem limitationem nostræ fœlicitatis (quam speramus) faciendam, necessariò nos deducunt principia quæ nos posuimus exhibentia Deum, aliòsque homines & illius causas voluntarias, adeò ut nobis necesse sit (earum naturâ id postulante) voluntatem Dei hominùmque nobis conciliare, concedendo ea omnia quæ ipsis, ut totius communitatis naturalis partibus longè maximis, & præcipuis satisfaciant, priusquam cum ratione sperare possumus eos nobis commodaturos esse operam suam rebus nostris planè necessariam. In operando enim propter finem, rationi prorsus repugnat effectum aliud sperare, aut intendere, quàm quod ex natura causarum omnium, præsertim principalium, eò concurrentium determinetur. Adeoque cum causæ principales nostræ fœlicitatis sunt alia, præter nosmet, agentia rationalia, ea tantùm ejus mensura erit speranda quam hujusmodi causarum naturaliter necessariarum voluntas & ratio permiserit. Scilicet quanquam in investigatione causarum (uti in resolutione problematum) procedimus ab effectis, quæ confusè plerumque animo concipimus, aut tantùm optamus (quale quiddam est fœlicitas sua cujusque possibilis generali notione animo comprehensa;) in operando tamen (analyfi jam peractâ, causisque cum effectis suis proximis distinctè jam repertis, & in mente ordinatis) progredimur syntheticè ab expensis primò curatisque (quæ naturâ sunt priores) causis singulis (Deo scilicet & hominum aggregato) ad bona illa effecta circa publicam fœlicitatem, quæ ex illarum viribus determinationibùsque cum nostris conatibus concurrentibus obtineri possunt. Prorsus uti in constructione problematum Geometricorum synthesi utimur ordinatâ (quam analyfis

invenerat)

invenerat) quæ à punctorum positione, aut à simplicissimarum linearum ductu imprimis cautissimè peracto aut supposito, notisque proprietatibus, ex ipsarum veluti causarum naturâ fluentibus, effecti quæsitæ naturam penitus determinat. Facili (si placet) rem *εἰσαίρειν* adumbremus Geometricâ: Observat quispiam ad usus suos necessariam esse Mediam proportionalem inter duas lineas datas reperire; mox analyticè inquirens causas quibus ea determinari potest, comperit Peripheriâ circuli, cujus diameter sit datarum linearum summa, rem commodissimè expediri posse; vide Euclid. 6. *prop.* 13. En aliud jam opus, & quidem majus quàm ductio unius rectæ, Mediæ nempe proportionalis quâ caruit, Geometræ nostri cogitationibus proponitur. Connectendæ sunt inter se duæ datæ, & inveniendum est punctum medium in linea ex utrisque constitutâ. Hoc centro, & intervallo à termino alterutro lineæ modò constitutæ desumpto scribendus est circulus, à cujus peripheria perpendicularis demissa in punctum connectionis rem expediet. Perspicuum est in constructione hac, methodo locum esse syntheticæ; & Geometræ nostri operationes non dirigi solùm per respectum ad rectæ illius quam desiderat longitudinem, sed & per considerationem naturæ centri, diametri, circuli, & perpendicularis in punctum datum demittendæ: ex harum enim naturis seu definitionibus ac relationibus mutuis praxeos vis ad obtinendum finem requisitum demonstratur; immò insuper ex his probatur, eandem constructionem non ad unius hujusce lineæ tantùm determinationem sufficere, sed & ad innumeras ejusmodi alias aliorum fortè usibus accommodandas. Quoniam ea diameter dividi potest in quovis sui puncto in duas alias lineas rectas, idémque circulus mediam proportionalem inter illas exhibet, alteri fortè, aut ipsi, aliâ occasione utilem futuram. Parili sanè modo singuli homines, dum suæ fœlicitati naturaliter prospiciunt, comperiunt quærendam esse mensuram quandam bonorum, necessitatibus suis pro-

portionatam, quæ distinctior paulò est idæâ foelicitatis quæsitæ. Postea verò diligentius causas investigantes, à quibus speranda sunt hujusmodi bona, & à causis aliquot proximis ad eas quæ in rerum systemate à nobis remotissimæ analysin instituentes, naturæ ductu intelligunt, circumfusos undique rationales omnes, tanquam causas à quibus aliquantisper pendemus, respiciendos esse, & generali benevolentia conciliandos. Quapropter analysi hæc majorem post hæc finem prosequendum esse docet, quàm qui primitus ob oculos nostros versabatur, utpote cui ex natura universi (cujus pars sumus) nostra foelicitas, quantacunque possibilis est, necessariò implicatur; ideòque vel ea simul cum nobiliore fine, bono nempe publico, honore Dei, humanique generis foelicitate quærenda erit, vel omnis ejus spes, in rerum natura fundata, erit abjicienda. His ex analysi, seu causarum natura perspectis ad illius nobilioris finis prosecutionem (in quo foelicitas nostra plenissimè continetur) mens se accingit, causarumque omnium ordinem, ac dignitatem æstimat, juxta mensuras virium, ac determinationum hunc finem spectantium, quas in iis reperit. Hinc cum Deum & homines ad hunc finem plurimum posse ac velle percipiat, eorum vires causas esse, seu media maximè idonea agnoscit, uti & illorum Commune bonum est finis: ideòque se iis adjungit, iisque modo eorum naturæ rationali ac dignitati congruo utitur, nempe vel iis proponendo quædam agenda quæ in hunc finem conducant, vel consentiendo cum iis in actionibus quas illi nobis suadent velut necessarias, aut saltem salvo hoc fine, permissas esse indicant. Hæc autem omnia cum fiant unice propter nobilissimum hunc finem, sequitur nos per totam operationum nostrarum seriem, adeòque per totam vitæ secundum hanc rationem institutæ decursum, nosmet iis adjuncturos esse causis, quas scimus ad illius prosecutionem plus posse ac velle *i. e.* Deo cum primis ac hominibus præstantissimis: & majores partes hujus finis prælaturos esse partibus ejus minoribus

minoribus; v.g. publica commoda privatis, &c. Scilicet (ut propositæ modò similitudinis ductum sequamur) cùm ad operationem manus admovemus, imprimis curabimus ut centrum ac principium primum nobilissimi, quod quærimus, effecti inveniamus, justamque ab eo distantiam observemus; id est, Deum spectamus & voluntatis illius judicia quæ in ejus effectis sunt conspicua; deindè verò percurrentes animo singulos, qui nos undiquaque cingunt, homines, velut infinita peripheriæ puncta, omnium ordinem, ac positionem à prima causa determinatam inviolatam servant, ope motûs cujusdam reciproci, seu beneficiorum permutatis vicibus præstitorum, innoxiam tandem observamus opportunitatem, veluti punctum in datarum linearum commissura, in qua nobis quantum sufficit concedatur sine noxa aliis illata, atque adeò à circumfusiis aliis omnibus determinatur quantum nostræ conditioni proportionatum sit, ut toti systemati inserviamus, uti à peripheria longitudo mediæ proportionalis quæsita. Interim tamen è nobilissimo hoc reciproæ Beneficentiæ motu fit, ut alii similia, & sæpe quidem, prout occasio tulerit, majora sibi decerpant beneficia, quàm ea fuerint quæ nobis quæsivimus; quemadmodum ex ejusdem circuli ductu non solùm media proportionalis inter duas nobis datas lineas inveniatur, sed & similes inter infinitas alias in quas eadem Diameter dividi potest; eaque mediæ sapissimè majores sint quàm quæ nobis fuerint necessariæ, quæ quidem aliorum usibus sint idoneæ. Denique non ex Unico quovis Effecto, quod præstare potest circuli descriptio, ejus vis, perfectio, ac ordo dignitatis inter figuras à Geometriæ perito æstimatur, sed è conjunctis omnibus effectis, seu ex omnium problematum constructione quæ quovis modo indè pendeat. Pari planè ratione quivis Rationalis perfectionem, ac vim intrinsecam causæ primæ, totiúsque generis humani non æstimabit, è sola quam in iis comperit efficacia circa suam tantùm foelicitatem, sed è stupenda illa effectorum varietate,

& magnitudine, quæ ex his causis jam provenerunt, aut posthæc possint provenire; præcipuè verò è Bono Universi, seu Communi omnium Rationalium quod horum viribus Indies conservatur, aut etiam promovetur. Vis enim quævis ex omnium effectorum indè profluentium aggregato unicè mensurari potest, adeoque vis beneficiendi è summa omnium beneficiorum indè emanantium æstimanda est. Et naturalis ordo dignitatis inter causas beneficas is est quem indicat mensura hujusmodi Beneficentiæ, ut minùs benefici effusiùs beneficiis inferiores, seu subordinati respectu hujus attributi dicantur, ut in serie crescente seu ascendente minores numeri dicuntur inferiores.

§. XLIX. Ex his autem manifestum est quòd rerum naturæ, & intrinsecæ vires animas nostris satùs offerunt, unde eorum judicia, seu æstimationes de rerum bonitate, ordine, ac dignitate dirigantur; idque non è respectu ad nosmet pusillos homunciones, sed ad totum aggregatum entium rationalium, seu integram civitatem cujus caput est Deus; quanquam suæ fortassis foelicitatis cura ad diligentiozem in rerum omnium naturas disquisitionem quempiam primò deduxerit. Patet etiam quòd si finis, quem diximus, nobilissimi partes inter se libeat comparare, atque ordinem inter ipsas contemplari, superior erit finis pars quæ perfecti-
oni convenit intrinsecæ majori: ut summa sit Dei gloria, deinde sequatur hominum plurium meliorùmque foelicitas, & hâc sit inferior cujuslibet unius beatitudo. Inter media autem, seu causas hujus finis aut effecti unaquæque majorem æstimationis, amoris, curæque (si desideretur) partem vendicabit, quæ ad finem illum plùs poterit: unde summus hîc Deo dabitur locus, proximus plurimorum hominum ac optimorum auxiliis, singularis autem quilibet (adeoque is qui secum de suis rebus deliberat) inferiore adhuc loco contentus erit, si rerum Naturæ auscultabitur. Atque hæc sanè mihi videntur abundè sufficere ad amoliendam omnem suspicionem, ne è metho

thodo nostra quicquam deducatur, quo singularis cujusvis felicitas honori Divino, aut publico bono præferatur. Ne tamen cuiquam offendiculo sit quòd ipsa causa prima, totùmque aggregatum hominum considerentur velut medium ad finem illud nobilissimum, cujus pars exigua est singularis cujusvis beatitudo; visum est hîc id apertè enunciare quòd sæpiùs inveni, nempe vocabula hæc *finis* & *medii* esse tantùm denominationes extrinsecùs effectis causisque attributas in quantum ab agentium rationalium consilio & intentione proveniunt: quodvis effectum ab his destinatum *finis*, & quævis causa cujus vis huc quicquam confert, *medium* appellatur. Denominationes autem hujusmodi in se non continent idoneas mensuras perfectionis rebus intrinsicæ, aut existimationis quam apud alios obtinent. Notissimum enim est quòd nec Deus, nec homines simul omnes quicquam de sua dignitate aut honore amittant, quoniam sponte aliquid contribuant ad inferioris cujullibet felicitatem. Effectus aliquis particularis ipsius causâ longè potest esse inferior, talisque solet reputari, ideòque & finis particularis ad quem agens rationalis actionis suæ vim dirigit ipso agente minùs sit nobilis; sufficit si finis illius totus seu adæquatus ejus dignitati congruat. Interim tamen causarum superiorum honori satis cautum est, etiam cum ad effecta minima se demittunt, tum quia suo consilio ac sponte id faciunt, tum quia non alius datur modus, quo quispiam certò sibi comparet harum auxilia, quàm consentiendo quòd libenter iis deserviemus, charissima quæque nobis denegando, si quando Communis boni ratio id postulaverit.

Immò præterea maxima illa lætitia, in qua singularis cujusque hominis felicitatis pars magna consistit, in illo animi nostri sensu fundatur, quo percipimus, nos in vita antea id egisse ut Deo hominibùsque placeremus, paratòsque esse perpetuò idem agere; ac in sincera voluntate alios omnes beandi, atque in eorum illis beatitudinem congratulando. Adeo ut fieri non potest, ut qui hujusmodi

foelicitatem sibi quærit, perversæ alicujus *φιλανθρῶς* reus peragatur. Hæc enim ratione foelicitatem ab aliis acceptam in eodem impendit, sicut rivulus undas ab oceano missas in eundem refundit.

§. L. Sublatis tandem (utî spero) his difficultatibus quæ partem aliquam methodi nostræ Leges Naturales earum obligationem investigandi, videbantur obtenebrare, progrediamur tandem ad examinationem principiorum Hobbianorum quibus omnem omnino Legum Naturæ obligationem ad actus externos conatur tollere; adeoque Nomen tantum Legum, & quidem improprie dictarum eis relinquit; & jus concedit singulis eas pro libitu violandi in statu Naturæ, id est quotiescunque Civilis imperii auctoritas aut filet, aut eludi potest, utî videre licet, *de Civ. c. 3. §. 33, 27. c. 5. §. 1, 2, 3.* Unica autem est ratio propter quam obligationem earum eo in statu ad externos actus prorsus denegat in locis citatis, nempe quoniam *Securi esse non possumus quòd alii eas observabunt, in iis quæ ad nostram spectant conservationem;* hinc infert, *unicuique spem omnem securitatis suæ in eo esse sitam, ut viribus artibusq; propriis proximum suum vel palam, vel ex insidiis præoccupet.* Scilicet hoc est Achilleum illud argumentum quod illi satis validum videtur ad omnem Legum Naturalium vim extra statum Civilem prorsus frangendam. Quamquam enim videri vult aliquam illis vim relinquere, quâ in foro interno obligent ad studium pacis, manifestum est illud ab eo dici tantum ut incautorum oculis tenebras offundat; quippe cum pleræque omnes Leges Naturæ de actibus externis tantum loquantur, idque solum jubeant, ut in illis nemo sibi omnia arroget sed ut absteineat à nocendo innocentibus, pacta servet, beneficiis bona retribuatur &c. cæcus est qui non videt harum Legum vim penitus tolli, ubi in actibus externis iis contraria jure perpetrari posse contenditur, utî in locis antea citatis & *Cap. 14. §. 9. Lib. de Civ. & alibi.*

Respondemus itaque primò non opus esse securitate (eâ præsertim

præsertim quæ ab omni metûs causâ libera sit) de aliorum hominum observantia, legibus naturalibus pariter præstandâ, ut obligemur ad actus externos iis conformes. Voluntas enim cognata Primæ causæ quâ Leges has de actibus externis præcipientes sancit, sufficiens est & adæquata ratio obligationis ad ejusmodi actus; eâque manente obligatio non potest tolli. Cognoscatur autem hæc Dei Voluntas iis, quos explicavi, modis; etiamsi aded pravi sint multorum hominum mores ut sæpe justè facientibus iniqua rependant. Luculentius hoc fiet ex comparatione cum obligatione Legum Civilium quâ ad externam obedientiam Cives omnes teneri Hobbius non diffitebitur. Homines autem omnes, etiamsi sub eodem imperio humano non sint, sunt tamen in amplissima Civitate Dei. Notissimum interim est, quòd, qui eidem imperio humano subjiciuntur, perfectè securi esse non possunt, aut quòd Concives sui Leges Civiles observabunt, abstinendo à rebellionem & ab omni invasionem alieni, aut quòd summus eorum Imperator & poterit Legum suarum transgressores punire (præsertim ubi Factiones sunt potentes) & voluerit bono publico, quantum potest, invigilare. Cautissimis eorum qui religionis omnis vincula exuerunt satis esse videtur securitatis ad obligationem Legum Civilium, si probabilius sit Magistratum Legum suarum authoritati & posse, & velle prospicere, obedientes tutando, & puniendo transgressores. At viris pietatem in Deum exercentibus (qui Cives sunt longè optimi) satis firma videtur Legum Civilium obligatio, etiamsi & vacillet Potentia Imperantis, & in multis ab officio suo deficiat ejus voluntas, dummodo ex obedientia sua suis mentibus tranquillitas accedat, & Divini favoris spes ratione fulta; vel (ut verbo dicam) quamdiu naturalia indicia obligationis ad studium boni Communis manent immota. Ex hac itaque comparatione patet, quòd si Hobbiana ratiocinatio esset valida, omnis simul Legum Civilium obligatio collaberetur; nec aliter fieri potest
quia

quin earum vis labefactetur ab omnibus principiis quæ Legum Naturalium vim tollunt, aut minuunt, quoniam in his fundatur & regiminis Civilis auctoritas, ac securitas, & Legum à Civitatibus latarum vigor. Adde etiam impossibile quiddam postulari, si postuletur absoluta seu perfecta securitas de futuris actibus humanis, sive in statu Naturæ, sive sub regimine Civili. Ex Natura enim sua homines agunt contingenter.

§. LI. (2) Si Securitatis nomine appellare placeat statum à metu seu periculo infœlicitatis liberiores, asserimus Deum hoc omnibus manifestum fecisse (per ea quæ circa obligationis indicia ostensa sunt) quòd etiam extra regimen Civile à malis omnigenis simul consideratior erit qui actibus externis Leges Naturæ constantissimè observabit, quàm qui, juxta doctrinam Hobbianam, vi, aut infidiis alios omnes conando præoccupare, securitatem sibi quæsierit; ideóque securitas hæc comparativè dicta, à Deo datur omnibus etiam in statu Naturæ consideratis. Necessè est autem ut cùm pericula, aut securitatem justorum (tales verò sunt soli qui Leges Naturæ etiam actibus externis observant) ac injustorum inter se comparatis, ad investigandum utri horum plus datur securitatis, in rationes veniant non ea solùm mala, quæ ab hominibus aliis utrisque imminent, sed & ea quæ injusti in seipsos accersunt, per inconstantem, ac sibi contradictorium vivendi modum, per affectus inordinatos, Invidiam, Iracundiam, Intemperantiam, &c. atque ea insuper quæ à Deo cum ratione metuuntur. Præterea etiam conferenda sunt hæc non in uno aliquo casu, aut in paucis circumstantiis, sed in omnibus quæ per totum durationis nostræ decursum obvenire possunt; aliter enim impossibile est ut verè pronunciemus quis vitæ status, nempe uniformis justitia, an multiformis iniquitas sit magis secura. Ostensum autem est à me antea, longè fœliciores esse eorum conditionem qui perpetuo actionum omnium tenore, legem Naturæ sequuntur, quæ nolo repetere. Hic

Hic tantum placet adjicere, ipsum Hobbium, quanquam ubi agit de securitate requisitâ ad observantiam Legibus Naturæ præstandam, totus insistat in securitatem ab invasione aliorum hominum, & contendat quia ea non datur, ideo neminem teneri ad actiones externas Justitiæ, sed habere jus ad omnia, & jus belli in omnes *cap. 5. §. 1.* alibi tamen velut sui oblitum nonnulla agnoscere, licet parcè admodum, quæ indicant eum videre obligationem dari sufficientem ad externam etiam conformitatem cum Lege Naturæ, ne in alia incidamus mala præter ea quæ ab invasione hominum metuantur. Exempli gratiâ, cum probare conatur fidem servandam esse cum omnibus *de Civ. c. 3. §. 2, 3.* indè rationem petit, quòd *qui pactum violat, incidit in contradictionem*; quam agnoscit esse absurditatem in humana conversatione. Cùm itaque in hoc casu admittat satius esse pactum non violare quàm violare, ne incidamus in contradictionem, quid in causa est, quòd minùs inferamus universaliter de omni Lege Naturali, ejúsque obligatione etiam ad actus externos; satius esse eam non violare actu externo in statu Naturæ, quàm violare; quia violatio ejusdem contradictionem, & absurditatem in conversatione secum trahit necessarió? Quisquis enim entium omnium, præsertim rationalium, naturam diligenter considerat, agnoscet suam fœlicitatem possibilem à Comuni naturaliter pendere, velut à Causa adæquata; ideóque utramque conjunctim vult quærere: quandocumque autem ullam Naturæ Legem violat, sua commoda à publicis vult divellere, quæ duo contradictoria sunt & intestinum in hominis animo bellum movent, ejúsque tranquillitatem miserè perturbant. Ea miseria pœnæ, ob peccatum naturaliter inflictæ, pars est non contemnenda, ejúsque securitatem tollit.

Simile est quod in *Cap. 31. Leviath. §.* penultimâ agnoscit, dari pœnas naturales, quibus ex ordine Naturæ puniuntur Legum Naturalium transgressiones, easque in Angli-

cana Editione expressè agnoscit à Deo provenire. Sic vim inferentes punit vis aliena, intemperantiam morbi, &c. In Latina Editione mutilantur hæc aliquantulum: agnoscuntur tamen pœnæ Naturales. Quòd si pœnæ hæ Legum Naturalium violationes in actibus externis ex insolubili rerum concatenatione divinitùs constituta sequantur, proculdubio Leges illæ ad externos actus iis conformes homines obligabunt. Non potest enim pœna infligi ob actum ad quem quispiam non obligetur; ac securitas vi præoccupando alios frustra quæritur, si pœnam huic invasioni opposuit Deus.

Denique etsi è sola consideratione periculorum quæ ab aliis hominibus cuivis impendent æstimanda esset justorum securitas (quod tamen falsissimum est) manifestum esse reor plus esse securitatis justis omnibus per omnes vitæ eorum partes consideratis, quàm omnibus injustis qui ex Hobbii consilio securitatem quærent vi alios aut dolo præoccupando, si eorum omnes pariter circumstantiæ expendantur. Nec quicquam in contrarium facit quòd exempla aliquot in quibus contrarium quiddam acciderit afferri possunt. Quemadmodum certum est 35. esse casus contra unum quòd quis duabus tesseris duos primo jactu non jacet Senarios; etsi hoc etiam sæpe fieri manifestum sit.

§. LII. Quoniam autem multa jam antè diximus quibus hoc probetur, hîc duo tantùm addam argumenta quæ Hobbium magis quàm alios premunt. Primum autem suggerit præsumtio Legum Civilium in nostro, aliisque plerumq; regnis: quæ ostendit quid judicent Reges de humana Natura. Nempe, Quilibet præsumitur esse Bonus donec contrarium probetur ex actu aliquo, sufficiente testimonio cognito. Quoniam autem Hobbius rationem Civitatis, seu Rectoris, unicè rectam, verámque esse ubique docet; necesse est ut agnoscat alios homines non debere existimari tam insigniter flagitiosos, ut occidere illos etsi adhuc innocentes oporteat ad nostram securitatem. Cogitandi sunt potiùs tam boni, ut tutò cum illis fidem & pacem colamus; tutiùs

tutiùs certè quàm ruendo in bellum contra omnes. Ideo autem validior est contra Hobbium hæc præsumtio, quoniam securitatem illam, quam in Civitatibus agnoscit sufficientem dari, resolvit in pœnas quibus Magistratus omnes coercent juris alieni invasores. At certissimum est nullas in Civitatibus infligi pœnas nisi secundùm sententias Judicum, qui secundùm hanc præsumtionem semper pronunciant. Aut ergo vera est hæc præsumtio, adeóque idonea quæ dirigat actiones in statu Naturæ, aut ne in Civitatibus quidem datur sufficiens securitas per pœnas juxta hanc tantùm inflictas; adeóque ne Civiles quidem Leges obligant ad actus externos; atque ita omnis Civitas dissolveretur. Quoniam autem experimur judicia publica, secundùm hanc præsumtionem pronunciantia, vitam humanam ut plurimùm tutam facere; longè certè tutiorem quàm si omnes, qui coram tribunali sistuntur, præsumerent esse publicos hostes, & per Hobbianam præoccupationem, morti omnes addicerent; sequitur & privata singulorum judicia de aliis secundùm hanc præsumtionem facta, ad omnium securitatem plus conducere, quàm præceptis illa de universali pravitate hominum præsumtio Hobbiana, quæ alios quoslibet dolo, aut vi præoccupandos esse suadet.

§. LIII. Secundum autem argumentum quod evincit violationem Legum Naturalium, in actibus externis ad alios præoccupandos, minus securitatis efficere quàm justa eorum observatio, indè petitur quòd, Hobbio fatente, hinc necessariò sequetur bellum omnium in omnes; & verissima est consequentia, si omnes ejus consilium sequerentur, bellum ejusmodi evitari non posse, licèt nusquam esset justum. Posito autem hoc bello, omnes statim miserrimos, & mox perituros esse rectissimè agnoscit; unde infero frustra hæc viâ securitatem quæri, nullámque esse ejus spem, quod tamen Hobbius docuit *Civ. c. 5. §. 1. & Leviathanis cap. 13. In mutuo hominum metu, securitatis viam meliorem habet nemo Anticipatione;* nempe ut unusquisque vi & dolo

cæteros omnes tam diu subdicere conetur, quam diu alios esse à quibus sibi cavendum esse viderit. Id autem erit donec unus solus supersit, totâque terra commune fiat aliorum omnium sepulchrum. Auxilia sibi comparare in hoc statu nemo poterit; quia pacta mutux fidei, quibus solis alios sibi quisquam in societatem adjungere potest, ad actus externos neminem in hoc statu obligabunt *Civ. c. 2. §. II.* Nulla itaque est per anticipationem hanc securitas: Adeoque si vel tantillum sit securitatis in natura, ratione, aut conscientia hominum, si vel minimum propendeant eorum saltem pauci in prosecutionem Communis boni, quo sua ipsorum foelicitas continetur, homini parcent innocenti, & benevolo, qui actibus externis eos omnes demereri satagit: ejûsque adeò securitas erit major quàm ex Anticipatione sperari possit; quia illa prorsus nulla est.

Quinetiam ipse Hobbius in statu suo naturali aliquem saltem esse posse agnovit qui secundum æqualitatem naturalem permittet cæteris eadem omnia quæ sibi *cap. I. §. 4.* & si vel pauci hujusmodi homines inter se socientur pactis, quæ illi agnoscent in Commune bonum, cui student, esse valida, pauci illi à cæteris omnibus, mutuis odiis & bellis inter se flagrantibus, sese facilè tuebuntur.

Mirum interim est quòd Hobbius non viderit mala illa innumera statûs belli in omnes sufficere ad deterrendos omnes in statu Naturæ à vesana libidine alios omnes præoccupandi; quoniam nihil aliud posuit præter mala hujusmodi belli, quibus homines in statu Civili jam positi deterrerentur à crimine læsæ Majestatis, & à seditionibus, quibus Civitas dissolvitur, & Legum Civilium obligatio omnis tollitur. *De Cive c. 14. §. 21, 22.* Contendit enim Peccatum illud quod per Legem naturalem est crimen læsæ Majestatis *legis Naturalis transgressionem esse, non Civilis;* ideoque rebelles, ac proditores puniri non ut malos Cives, sed ut Civitatis hostes; nec jure imperii, sed jure belli. Obiter dicam, Crudè nimis & temerè inter se opponi illas duas

duas Leges, Civilem & Naturalem. Immò periculofum est, & ad seditionem facit, affirmare Crimen læsæ Majestatis non esse transgressionem legis Civilis, & rebelles non puniri ut malos Cives, jure imperii; verùm huic rei non hîc insistam. Quæro autem ab Hobbio an pœna hæc jure belli infligenda, mors scilicet ejusve periculum, sufficiens sit indicium quòd lex illa Naturalis de fide servanda, adeoque de abstinendo à Crimine læsæ Majestatis obliget, etiam quoad actus externos? Si negat, jus dat committendi Crimen læsæ Majestatis; nullùmque relinquit naturale indicium quo sciri potest illa lex obligare Cives ad abstinendum à rebellionem. Si affirmet hanc pœnam sufficienter indicare obligationem Civium ad præstandam actibus externis fidem; dicat mihi cur non eadem pœna pari jure belli infligenda in statu Naturæ non satis indicet parem obligationem ad præstandam actibus externis fidem aliis omnibus extra Civitatem? Et par est ratio de cæteris legibus Naturæ. Hobbius hac in re perplexè loquitur, nam in *Leviathane cap. 28.* in ultima consequentia è definitione sua Pœnæ deducta, hæc habet. *Malum inflictum hosti manifesto nomine Pœnæ non comprehenditur, quia hostes Cives non sunt: Quanquam autem Cives antè fuerint, si se hostes tamen postea declaraverint, non ut Cives, sed ut hostes patiuntur. Sequitur hinc si Civis factò, aut verbo sciens, & deliberato Personæ Civitatis Authoritatem negaverit (quæcunque Pœna Crimini læsæ Majestatis Lege præscripta fuerit;) puniri tamen, cùm se jam hostem Civitatis esse declaraverit, pœnâ arbitrariâ jure potest tanquam hostis.* Multa sunt in his verbis culpanda, quæ tamen omnia sequuntur ex iis quæ antea docuerit in Libro de Cive loco citato: pauca tantùm annotabo. (1) Contradicit sibi cùm in eorum initio malum hosti inflictum Pœnæ nomine non comprehendit, & contrà in fine dicit rebellem qui se jam hostem declaraverit, Pœnâ arbitrariâ puniri ut hostem: nam pœna arbitraria sub pœnæ nomine comprehenditur. (2) Culpandum est illud, quòd

malum hosti manifestò inflictum pœnam dici nollet. Sequitur enim malum rebeli inflictum ob crimen læsæ Majestatis, quia is jam hostem se Civitatis declarat, non esse pœnam. Certè pœna nihil aliud est quàm malum ob transgressionem legis inflictum: & qui negat malum inflictum esse pœnam, negat illud infligi propter crimen, seu legis transgressionem; & insinuat hostem, adeoque etiam rebellem, qui jam hostis est, propter crimen non pati, seu Legem aut non violâsse, aut eâ violatione pœnam non meruisse. Et sanè cùm hostes omnes sint in statu naturæ Hobbianò, suis principiis consentaneè loquitur, si dicat nullius criminis conscios illos esse; quia jus habent quidlibet agendi: Rebelles autem ex ejus doctrina sunt hostes, ideoque nullum illis crimen imputandum est. Possunt tamen arbitrariè occidi; non autem pœnâ aliquâ coerceri, nisi velis cum Hobbio priùs dictis contradicere. Usque adeò necessariò rebelles à pœna & reatu flagitiorum suorum absolvit Hobbias, qui hostibus omnigenis jus dat ad omnia, negatque leges naturæ (quarum transgressio una est crimen læsæ Majestatis) ad actus externos obligare. Nullámque relinquit pœnam propriè dictam perduellionis, qui mala belli in quod, violando Leges naturæ, quispiam se conjecerit, pœnas esse negaverit; & Anticipationem hostilem per vim & dolum, quæ initium dat hujusmodi bello optimam ad securitatem viam esse contenderit. Nos interim nobis probâsse videmur innocentiam, fidem, gratitudinem actibus externis conspicuas, & auxilia quæ hinc comparari possint majorem extra statum Civilem securitatem cuivis præstare: ideoque etiam in statu Naturæ omnibus satiùs esse cohibere manus ab invasione aliorum, quàm conari alios præoccupare.

Addo etiam ipsum Hobbium agnoscere securitatem hujusmodi comparativè dictam sufficere ut obligemur ad actus externos obedientiæ Legibus, non modò naturalibus, sed etiam omnibus insuper Civilibus præstandæ; quippe ubi
hanc

hanc securitatem de industria describit *Lib. de Cive cap. 5. §. 3.* hæc habet verba. *Ad hanc rem (securitatem scilicet idoneam) excogitari aliud non potest, quàm ut unusquisque auxilia idonea sibi comparet, quibus invasio alterius in alterum adeò periculosa reddatur, ut satius sibi uterque putet manus cohibere, quàm conferere.* Manifestum est securitatem hanc non esse omnibus numeris absolutam, sed totam ejus vim in hoc consistere, quòd si benè comparentur inter se pericula utrinque imminetia, minùs periculosum sit manus cohibere, quàm conferere. Quanquam autem non illibenter concesserim ex auxiliis in Civili societate acquirendis propter fidem quam plerique subditi Magistratibus præstare solent, concivis invasionem plerumque reddi periculosiorem; contendo tamen quòd sepositâ hâc Civilium auxiliorum ope, sufficiens datur ratio cur unusquisque putet satius sibi fore ab invasione abstinere, quàm in bellum, idque contra omnes, se conjicere propter ea quæ reipsâ non sunt necessaria. Necessè est autem ut Hobbius periculum ex hujusmodi bello secuturum omnibus periculis majus esse fateatur, adeoque sufficiens ad quemvis in statu naturæ deterrendum ab invasione aliorum; quoniam ex ejus principiis, prospectus malorum ex hujusmodi bello in singulos irruentium unica est causa quæ deterreat omnes postquam cives facti fuerint, ne Leges Civiles, simul & Naturales contemnant, ac ne, per rebellionem Civitates dissolvendo, in statum Naturæ relabantur.

§. LIV. Nihil video quod his regerere possit Hobbius nisi confugere velit ad principium illud ipsi peculiare, quod antea refutavimus. Nempe in hoc statu *unusquisque est judex de suis actionibus, jure fiant an injuriâ.* Pronunciabit autem de violationibus Legum Naturæ, eas ad sui conservationem, & animo pacem quærendi fieri. Ergo jure fiunt. *Cap. I. §. 10. in Annot.* Indè derivatur hoc quod addit in *Annotatione ad cap. 3. §. 27. Justum & injustum in statu naturæ non ex actionibus, sed è consilio & conscientia*

entia agentium æstimandum esse. Quod necessariò, quod studio pacis, quod sui conservandi causâ fit, rectè fit.

1. Illi si sententiæ vellet adhærere, respondeo. Non opus fuisse hâc distinctione de obligatione tantùm ad actus internos, animùmque observandi Legem Naturæ, ubi actu externo illum observare non placet, si tutum esset hoc refugium: quia cùm ipse iudex sit, non minùs tutò concedere possit Legem obligare ad externos actus; & tamen de facto suo pronunciare, vel se illud non fecisse, vel factum illud Naturæ legem non violâsse. Quippe conspicuum est sententiam iudicis de facto non minùs valere, quàm ea quæ de jure, seu lege fuerit probata. Scilicet eâdem vi iudicis sententia facere potest ut iniquè factum æquum sit, aut ne factum quidem; quâ eam efficere docet ut jus cuiquam competat quidlibet in quolibet faciendi, ea tantùm de causa quoniam ipse iudex cùm sit, de suo jure, deque rerum usu ad sui conservationem necessario, ita pronunciat. Frustraque planè est legum naturalium cauta investigatio, dùm è statu naturæ non transit homo Hobbianus. Qualibet enim ejus sententia de necessariis ad vitæ suæ tutelam Lex est, & jus ipsi dat quidlibet faciendi, etsi ea mille aliis sententiis ab ipso prolatis contradicat.

2. Secundò itaque supponimus, quòd etiam in hac deliberatione supponit Hobbius, hominem nondum pro arbitrio, & temerè statuisse, sed jam dubitare, & cautiùs dispicere velle an satius sit manus cohibere an conserere? id est, supposito aliorum jure pari, aut non multùm differente, an ad suam fœlicitatem, civitate nondum constitutâ, probabiliùs conducet, pacem cum aliis colere permittendo iis ut paribus secum fruantur commodis è terra enatis, operam etiam suam iis accommodando, ubi citra molestiam fieri potest; summatim, agendo juxta leges naturæ? an potiùs alios indifferenter aggredi, aut in bello jam cœpto persistere, ut omnia in suum vendicet dominium, aliorum pari aut proportionato jure insuper habito? Profectò si quid ego
judico,

judico, non admodum ardua est quæstio sed facile mediocris ingenii homo percipiet nullam esse salutem in bello tam iniquo, quo unus in omnes militat; aliquam autem licet ancipitem esse spem fundatam in dictaminibus rationis omnes docentis ad communem, adeoque singulorum propriam foelicitatem facere, ut omnes Commune bonum in finem sibi proponant. Idem insuper probat experientia. Exemplum habemus in Civitatibus universis inter se finitimis inter quas pax esse potest, & omnium interest ut sit, aliquando diuturna, licet alium non habent omnibus superiorem præter Deum. Hobbius necesse habet negare Leges Naturæ, etiam illam de fide mutua servanda obligare reges diversorum populorum ad actus externos illis conformes. Verba ejus sunt aperta *Cap. 13. §. 7. Status Civitatum inter se naturalis, id est, hostilis est. Neque si pugnare cessent, idcirco Pax dicenda est, sed respiratio: in qua hostis alter alterius motum vultumque observans securitatem suam non ex pactis, sed ex viribus & consiliis adversarii æstimat.* Eodè respiciunt illa quæ scripsit *Cap. 10. §. 17. Quid autem aliud sunt plures respUBLICÆ quam totidem castra, præsidii & armis contra se invicem munita; quorum status (quia nullâ communi potentiâ coercentur, utcunque incerta Pax, velut breves induciæ, intercedat) pro statu naturali, hoc est pro statu belli habendus est.* Idem etiam apertissimè docuit *Cap. 2. §. 11. Pacta mutue fidei in statu naturæ frustrâ esse & invalida; Nempe cum utrinque aliquid ex contractu præstandum est, si alteruter metuat ne alter non sit præstiturus quod pollicitus est, non tenetur præstare quod ipse prius facere pacto suscepisset.* An autem justè metuit ne alter non sit præstiturus, ipse metuens est judex. Unde suo more conclusum vult eum justè metuere quandocunque metuit. Hæc autem ratio adeò generalis est ut siquid habeat in se solidi, concluderet pacta non modò in quibus nihil ab alterutra parte præstitum est, esse invalida, sed & ea in quibus quicquam, quod ullius sit momenti, maneat adhuc utrinque

præstandum. Potest enim qui nollet ulteriùs fidem suam servare metuere, ne alter fidem suam fallat, & quidem justè, se judice; ideóque ratio illius quæ semper est recta, non præcipiet ut pactum suum præstet, sed erit illud planè invalidum. Quod de nova causa metùs requirit in Annotatione additâ pacta esse invalida, non prohibet si valeat ratio in sectione II. allata, quippe metus de alterius fide oritur vel è memoria pravi ingenii hominum, quod ante pactum metuens non satis considerâisset; vel quemlibet actum licèt innocentissimum alterius sumit pro sufficiente signo voluntatis non præstandæ. Nec quicquam saltem in statu naturæ hominem meticulosum de aliorum fide prorsus securum facere potest ut ad præstationem pacti, quæ externa est actio, obligaretur, ipso Hobbio id docente *Cap. 5. §. 1, & 2. & cap. 7. §. 27. securitati*, inquit, *omnis spes est ut possit alios palàm sive insidiis præoccupare*. Nempe hoc est egregium illud inventum quo magistrum suum Epicurum excellit Hobbius. Enimvero ille justitiam satis à se convulsam censuit cùm asseruit in *Ratis sententiis*, eam nullam esse inter eas nationes quæ non potuère aut noluère inter se invicem pacisci quòd nec læderent nec læderentur. Pactorum autem vim inconcussam reliquit, etiamsi nullus esset qui utrasque nationes coerceret Rector. Hobbius autem dilectissimo suo affectui, *Metui*, etiam hoc tribuit, ut in statu naturali (qualis est Civitatum diversarum) pacta mutux fidei violare jure possit.

§. LV. Facile cuivis hinc deducere licet gravissima toti humano generi incommoda. Perit enim statim Legatorum incolumitas, quantumvis innocentium. Tollitur omnis fœderum inter principes, & civitates diversas vis; ea frustra sunt & invalida, Hobbio apertè pronunciante. Omnis denique Mercatorum securitas, adeóque omne commercium, & hospitii jura peregrinantibus necessaria, prorsus everuntur; nullaque restat civitatibus minoribus à potentiorum vi securitas, quibus experientia quotidiana contradicit.

dicat. Quippe fœdera Indies iniri videmus, quorum præstatio futuro tandem tempore ab utraque parte expectanda est, atque ad eò sunt pacta quæ ille dixit mutuæ fidei. Quinetiam Legati, Mercatores, aliique peregrinantes in regna exera, satis sunt tuti, etsi ex hac sententia sunt hostes, ut qui in potestatem exterorum jam devenerint; Hobbi-ana enim ratio docuit externos utpote *fortiores, hos infirmiores ad præstandam cautionem futuræ obedientiæ, (ni velint potius mori) jure cogere posse, & nihil absurdius cogitari posse, quàm ut quem debilem in potestate tenes, eum amittenda, fortem simul & hostem facias.* Cap. I. §. 14. Verba autem illa cautionem futuræ obedientiæ satis innuunt, id quod postea pluribus exprimit. Nullam cautionem illi videri sufficientem præter unionem quâ in eandem concedant homines civitatem, eidemque imperio per omnia subjiçiantur: quod quàm malè cum Legatorum, & commercii jure congruat, nemo non videt. Verùm si & jure possint & velint legati, aliique peregrè agentes, sese aliis per omnia subjiçere, nulla Lex naturæ externos (ex Hobbii sententia) obligaret ad ullos benevolentia actus externos, sed liberum illis esset eligere, an velint significare ullo indicio, quod actum externum postulat, se hanc deditionem acceptare, an innocentum sanguine oculos suos pascere mallent. Non movebunt hæc opinor Hobbium, aut ejus discipulos qui reconditoribus ejusdem disciplinae mysteriis penitiùs fuerint imbuti. Perspecta enim ipsis & exoptata sunt hæc & hujusmodi alia innumera consuetaria: Visum est tamen ea obiter attingere, & simul ob oculos ponere, ut experiantur ingenia eò usque nondum depravata, an ipsorum ratio, totaque iis insita humanitas ab hujusmodi dogmatum monstris non abhorreant. Hujus autem loci scopus is tantùm, ab actibus hominum, velut ab effectibus observatione & perpetuâ experienciâ notis evincam tam hominibus singulis (seposito societatis Civilis influxu) quàm civitatibus diversis majora ut plurimùm accrescere commoda ex inno-

centia, gratitudine, fide, & humanitate, cæterisque virtutibus lege naturali præscriptis, quàm à violentia, ingratitude, perfidia, vitiisque cæteris, ibidem vetitis, ut hoc velut naturali præmio, ac contrariis malis, velut pœnis ex ipsa hominum natura talibus actibus annexis & accidentibus intrinsecæ foelicitati quæ in virtute continetur, clariùs innotescat obligatio naturalis ad externam his legibus observantiam præstandam. Conspicimus innumeros, quorum nihil planè, interest, ad commune incendium restinguendum sponte suâ, absque ulla legum Civilium vi, concurrere. Conspicimus indies mendacia, fraudes, vim tenuioribus illatam etiamsi in foro Civili nequaquam detegantur, nedum puniantur, adedò exosos, sæpe etiam contemptos miserósque homines reddere, ut ipsa ignominia, quæque indè sequuntur angustia, amicorum inopia in pœnis meritò censentur. Non rarò etiam contingit, ut illi quorum flagitia eos exosos meritissimè fecerunt, mori prætulerint, quàm infames vivere; aliique (animo satis scelerati) infamiae vitandæ causâ se à multis flagitiis contineant: Pari etiam ratione observare licet observantiam Legibus naturalibus præstitam ab honore, quem plerique nullo legum Civilium jussu bonis deferre solent, Honestatis nomen apud Ethnicos adhuc Romanos obtinuisse. Innumeræque sunt commoda quæ absque auctoritate legum, solo privatorum arbitrio, quotidie tribuuntur innocentibus, gratis, fidis, benevolisque potiùs quàm improbis (qualia sunt contractus mandati, oppignorationis mutuò dati, societatisque, executio testamentorum, & successio in bona defuncti;) eaque satis ostendunt pronos esse homines ad probitatem remunerandam. De Civitatibus autem diversis, quæ perfectissimè sunt in statu Naturæ, manifestum est (1) quanquam aliquando inter eas bella contingant, ea tamen non ideo esse utrinque justa (vide Grot. *de jure belli Lib. 2. c. 1.*) idque utraque pars bella gerentium fatetur, quanquam unà tantùm justè bellum suscipere potest; & (2) quod hîc maximè spectatur,

tur, factum præterea neminem unquam vidisse, vel antiquissimis monumentis legisse, omnes Civitates in omnes bella gessisse, quod tamen Hobbius se demonstrâsse jactitat *Cap. 1. §. 12.* (3) Immò videmus multas Civitates cum aliis fœdera mutux fidei per multos annos summâ religione fervâsse: & hinc utrique utilissima in pace commercia extitisse, auxiliâque mutua pro re nata in bello misisse, et si periculum ipsis exinde impendebat. Hoc autem adeò manifestum est ut frustra sit ex historiis exempla afferre, cum vix ullum uspiam bellum quod magni esset momenti gestum sit, quin vel utrinque, vel ab altera saltem parte socii ex aliis Civitatibus aliquam periculi partem subiêre.

§. LVI. Hic autem si quis regerendum censeat id fieri, ut Civitatum diversarum vires in æquilibrio quodam servantur atque ob metum aliarum, ne crescente unius potentiâ, ipsæ tandem absorbeantur. Respondeo (1) Nos hoc in loco de facto tantum quærere, an soliti fuerint homines in statu Naturæ alii aliis subvenire, pactâque mutux fidei præstare etiam quæ periculum habeant conjunctum; atque ex hoc dato deducere velle paria in paribus casibus ab hominibus probabili ratione expectanda esse; adeoque nec frustra esse etiam illo in statu Naturæ fidei pacta, nec sine ratione eum facere qui prior præstat id quod se facturum susceperit, ut ostendamus esse causam cur quispiam (etiamsi non sit ejusdem cum alio civitatis) incipiat illi benefacere, nec necesse habeat homini ejusmodi velut feræ dente minanti vim inferre. Enimvero Hobbius hominem homini lupum esse (nisi sub eodem sint imperio Civili) strictiore sensu, quàm qui adagio locum facit, esse contendit, ut illic etiam nobis necesse sit ad ferinam rapacitatem recurrere. Videantur ejus verba in Epistola Dedicatoria *Lib. de Cive* præmissa; Immo illa molliùs & pro Genio Epistolico civiliter dicta sunt. Postea in *lib. de Homine Cap. 10. §. 3.* ubi severiùs philosophatur, homines docuit *lupos, ursos, serpentes* (*qui ultra famem rapaces non sunt, nec nisi laceffiti*) rapacitate

citare & sevitiâ superare. Hæc ego in humani generis contumeliam prorsus indignam dicta existimo (rectè an secùs judicent lectores humani,) eadèmq; experientiæ perpetuæ repugnare. In his tamen fundamenta suæ Politicæ jecit Hobbius, quæ quidem si vera essent impossibile planè esset tam rapacia animalia congenerum sanguinem semper sitientia, in Societatem reducere.

Hobbiana enim methodus hoc faciendi, nempe per pacta, quibus singuli jus suum resistendi in personam Civilem transferre dicuntur, nihil efficit. Talia enim animalia pactorum seu promissorum conscientiam non contineri possunt in officio, quin potestatem Principi datam statim sibimet reposcant & resumant.

At si maxima pars Civium pacta, quibus principem fecerunt, irrita facere voluerit, evanescit omnis illa vis pœnis coercendi datæ fidei violationem; propter quam solam contendit Hobbius pacta in statu Civili esse valida, quæ in statu Naturæ ad actus externos non obligarunt. Homines si tam malæ essent fidei, quàm ab illo dicuntur esse, nihil virium principi quem eligerunt contribuere possunt, quibus aut rebelles in seipsum, aut injurios subditis suis puniret; ideòque propter defectum securitatis dissolveretur, secundùm illius principia, Civitas, statim postquam constitueretur, & omnes in statum belli, quem finxit naturalem esse, reciderent. Necessè est ut pacta obligent ad actus externos illos per quos datur principi vis puniendi Legum suarum violatores, & per quos eadem illi vis conservatur. Non possunt autem pacta hæc hanc obligandi vim recipere à principe jam constituto, & conservato. Causæ enim vires priores sunt viribus effecti ab illa constituti; ideòque necessè est ut vis pactorum quibus civitas constituitur, resolvatur in aliquid quod naturâ prius est, & antiquius viribus puniendi, quas habet civitas postquam constituitur. Nec quicquam idoneum reperiri potest præter naturam hominum, & voluntatem, ac naturam primæ causæ

causâ indè aliquatenus cognitam. Hæc si non sufficiant ad legum naturalium notitiam, ac reverentiam hominis cujusvis menti ingenerandam, & ad mores etiam illius externos ad innocentiam, fidem, gratitudinẽque conformandos; frustra est sperare hominem malum, futurum esse civem bonum. Nam suffossis fundamentis corruiet ædificium quantâ cunque elegantia iis superstructum, & chylus depravatus in sanguinem salubrem nunquam transit. Verùm sufficiant hæc de definitione & obligatione Legum Naturalium generaliter dicta.

§. LVII. Horum quæ diximus summam in hac propositione accipiat lector; quam ad imitationem Datorum Euclidis (quæ praxi commodissimè adaptantur) efformavimus. Datis à rerum natura à voluntate primæ causæ determinatâ manifestis indiciis, quòd bonum Commune rationalium omnium, bonorum omnium in hominum potestate sitorum maximum sit, & quòd ejus prosecutio diligentissima, summâ, quam singuli assequi possunt, felicitàte naturaliter remunerabitur, ejus autem neglectus parili miseriâ multabitur, datur scire causam Primam voluisse homines ad illius prosecutionem diligentissimam obligare, vel, quod eodè recidit, datur promulgatio primæ, & generalissimæ Legis Naturalis. Vel sic breviter; Datâ notitiâ necessariæ dependentiæ felicitàtis singulorum à prosecutione boni Communis, datur scire singulos teneri illud prosequi. Probat hęc propositio evidentissimè, è solis definitionibus legis naturæ, & obligationis, quas antea dedimus. Dari autem illa omnia quæ in subjecto hujus propositionis supponuntur, latissimè è phænomenis naturæ rerum omnium, hominum verò præsertim, evicimus. Eorum autem summa in hoc Lemmate fundamentali continetur. Qui quantum in ipso est optimè consulit toti rationalium aggregato, optimè pariter consulit partibus eidem toti intrinsicis, & ab ejus influxu omnia accipientibus; sibi que adeò speciatim; quia, ut plurimum, in potestate unius.

uniuscujusque est plus ad suæ mentis & corporis statum optimum conferre, aliis profusillæsis, quàm alterius cujuscunque; atque hoc idem totius aggregati perfectionem adauget. Notissimum autem est singulorum hominum felicitatem, præsertim externam, ab auxilio, aut saltem à permissu aliorum pene omnium rationalium, saltem remotè & aliqua ex parte, pendere. Ita scilicet experimur voluntate primæ Causæ omnes Systematis mundi partes, & vires inter se mutuò implicari, ut nihil sit quod non alteri cuivis corpori, aut momentum afferre possit, aut impedimentum, si non nunc saltem posthæc. Hoc idem in humanis potentiis magis est conspicuum, quia (propter accedentes motibus nostris corporeis mentis vires) facultates eorum latiùs se diffundunt. Rem meliùs explicare nequeo quàm per comparationem cum libra. Manifestum enim est particulas minimas ponderis in altera lance positi aliquid facere ad retinendum pondus quantumcunque æquale in opposita lance suspensum in æquilibrio; suæ nempe parti momentum addit, & oppositæ impedimentum. Similiter in rerum natura, si Peripateticorum sumatur hypothesis, Quævis Terræ particula ad totius Terræ Librationem supra suum Centrum nonnihil confert. Aut si magis arrideat hypothesis Cartesiana, Unaquæque hujus, quo volvimur, verticis pars propter omnium conatum ad recedendum à centro est veluti in Libra reversa, & pro ratione suæ soliditatis, ac motûs aliquid contribuit ad æquilibrio illud inter totius systematis partes simul consideratas quo totum systema conservatur. Haud dissimili ratione considerare solent rerum Civilium periti diversarum Civitatum potentias, velut inter se libratas: unde fit ut altera alteram absorbere non possit. Et pari planè modo si singuli homines considerentur sine Communi, cui subjicerentur, rectore (utì nullum habent diversæ Civitates) restat tamen illis proportio quædam inter vires naturales quibus se tueantur, & inter necessitates quibus omnes urgentur: Ea-
démque

démque Argumenta quæ efficiunt ut Civitates diversæ exerceant inter se commercia, & contra hostes Communes confocientur, curéntque ne una alias absorbeat, valent pariter apud singulos ut pacta inter se inirent quibus mutua ipsorum commoda muniri possint, & indies augeri. Similitudo inter casus, seu conditiones omnium hominum planè naturalis est; & naturalis pariter est illis necessitas ratiocinandi à periculis, nec non à bonis, quæ similibus conspiciunt obvenire, ad paria quæ ipsis etiam contingere possint. Hinc omnes spe, vel metu moventur propter ea quæ aliis similibus fiunt, & sibi mox illum mala minitari necessariò censent quem vident innocentem invadere; suæque securitatis judicant fundamenta convelli ab illo qui pacta violat, aut gratitudinis dirumpit vincula. Moveri argumento à similitudine casuum ducto non minùs est homini naturale, quàm naturale est corporibus impetu & pondere impelli: quippe ratio ipsis est pariter naturalis. Nec difficile est ostendere rationem totam quæ futura respicit (quæ solâ reguntur actus humani propter finem elicitum) à similitudine tali inter causas & effectus præteritos & futuros deduci. Naturæ itaque suæ conditione impellentur singuli ad innocentiam tuendam, fidem servandam & gratitudinem exercendam. Hinc autem necessariò librantur aliorum potentia ab aliis; & constituentur aliquæ amicitia, in quibus societatum jacentur fundamenta. Quanquam autem hæc aliquando à quibusdam exuantur ad tempus, & in quibusdam casibus, certum tamen est id non sæpiùs ab ipsis fieri quàm exuitur ipsa ratio, seu naturæ hominis pars potissima. Eadémque principia ipsis redeunt, non minùs certò quàm redit repulsa natura (nempe ratio ad tempus excæcata) seu quàm ipsi ad se redeant. Ratio itaque Naturalis, naturali hominum similitudine ducta, homines plerumque (plerumque enim generalia rationis principia apud ipsos valent) impellit in mutua auxilia, præsertim verò ut vices rependant iis qui ipsis benefecerint, pro virili universis.

§. LVIII. Hæc autem diximus ut causam ostenderemus cur consideremus homines universos velut totum quoddam cujus partes notâ naturæ & necessitatum similitudine quodammodo connectuntur, & spem esse probabilem amicitiae inter eos conciliandæ, præcipuè postquam quis ipsos benevolentiam demereri cœperit. Lemmatis autem illius veritas, cujus mentionem paulò antea fecimus, quanquam quoad externa foelicitatis humanæ adjumenta ex his aliisque antea dictis declaretur, luculentius tamen patet in iis foelicitatis nostræ partibus, quæ in propria cujusque potestate præcipuè sunt positæ; id est in tranquillitate animi secum per omnia consentientis, in regimine affectuum, & læto rectè factorum sensu, seu gaudio quòd ad finem maximum per media maximè idonea pro virili contenderit; & in rationalibus divini favoris præfagiis. Cætera nempe bona quæ benefaciendo assequi non possumus velut *ὅτι ἐφ' ἡμῶν*, ex ipsis Lemmatis verbis excluduntur, adeoque ejus veritatem incertam facere nequeunt, licèt ipsa sint incerta. Non enim expectandum est ut quæ hominibus sunt impossibilia actuum humanorum, ad bonum commune aliquid conferentium, præmia sint naturalia: Abundè sufficit ad probandum quòd prima naturæ causa ad boni publici prosecutionem nos obligare vellet, quòd ea quæ jam diximus præmia certa fecerit; atque insuper majorem dederit certitudinem quòd hæc ratione hominum benevolentiam, ac auxilium conciliabimus, quàm quòd vi, & dolo omnes aggrediendo securitatem nobis acquiremus. Effecta hæc actuum aliorum hominum naturaliter sunt contingentia, ideoque ratio humana suo officio fungitur, si dirigat ad eam partem sumendam, quæ contingit ut plurimum. Lucri enim ut plurimum contingentis certus quidam est valor (ut patet non modò in Lusibus alex, cæterisque illi similibus, verùm etiam in agricultura, & mercatura, iisque ferè omnibus in quibus humana occupatur industria) atque hoc est præmium naturale prudentioris electionis. Quanquam itaque aliquando

do contingere possit, ut qui Hobbianis artibus, vi nempe, & dolo, securitatem sibi quæsierit, damna quædam evadat quæ prudentia potiùs expectaret illum obruitura esse, aut etiam aliqua sibi acquirat commoda, quæ prudentiùs agenti desint, hæc tamen non probant eorum ratiocinationes rectiores fuisse, nec naturam hæc præmia ejusmodi actibus ut plurimum conjunxisse. Quemadmodum contingere potest ut, qui susceperit duabus aleis duos primâ vice con-
 jicere senarios, vincat eum qui æquâ forte contenderit illum id non effecturum, nihilominus demonstrabile est à natura, seu figura cubica aleæ dari 35 casus in quibus id non eveniet, contra unum in quo id contingat; atque adeò tantò plurius valere hujus quàm illius expectationem: atque hanc inter expectationum valores differentiam meritò æstimari posse velut lucrum seu præmium naturale prudentioris electionis. Similitérque de damno, ac pœna imprudentis electionis pronunciandum est. At si exemplum è Physiologia desumptum magis allubescat, (quanquam illic ad calculi ἀριθμητικῶν res perduci nondum possit) hoc statim occurrit. Ventriculus ac intestina alimentum concoquendo, hepar bilem separando, cor systole & diastole suâ fungendo, directè quidem totius corporis valetudini inserviunt, simul etiam suam sanitatem quantum in ipsis est optimè tuentur: contingat tamen aliarum partium defectu aut morbo, ut hæc, sine suo vitio, debito alimento defraudentur. At quoniam id certius eveniet si ipsæ toti corpori desint, hoc ipso quòd ut plurimum contingat ipsas per suarum functionum ministerium diutiùs conservari, reportant aliquid quod præmii naturalis imaginem gerat, adeoque rei nostræ illustrandæ inserviat. Quoniam autem Lemmatis hujus verissimi cognitio, uti aliarum omnium veritatum de effectis causisque naturalibus notitia, menti humanæ imprimitur è rerum natura à voluntate Causæ Primæ ad id determinatâ, manifestum est causam primam efficere ut illud verum esse cognoscamus. Præterea autem, cùm assensus

huic Lemmati datus naturaliter suadeat, & impellat ut publico bono studeamus, non minùs verè dicitur Causam primam hoc idem hoc modo suadere. Nullum enim est periculum ne causam primam ullius mali auctorem faciamus, dum effecta tantùm naturalia ac necessaria illi velut causæ tribuimus. Mala enim omnia moralia fiunt per interventionem humanæ ignorantia, inadvertentia, temeritatis ex aliquo libertatis nostræ abusu. Suadet itaque prima causa eadem illa quæ suadet rectæ, id est, veræ rationis judicium de necessariis ad finem hunc summum per media maximè idonea obtinendum. At qui suadet per argumenta à maximis præmiis, pœnisque, quas ipse omnibus major sapientiâ, bonitate & potentiâ, actionibus nostris, suisque monitis annexuit, ejus monitum *Lex* est; & hoc ipso nomine quòd sic nobis quicquam suadeat, est *Legislator*. Quod factu optimum judicârat Senatus Romanus, etiamsi propter defectum in numero eorum qui convenissent, aut in loco, aut tempore, aut propter intercessionem Tribuni, in legem ratam non transfret, Auctoritatis tamen nomen sibi vindicavit, ut indicat Dio Cassius *Lib. 55.* multò verò magis auctoritate munitum censebitur quicquid ad bonum commune factu optimum esse sine ullo defectu causa prima indicavit, & præmiis pœnisque (mediate licèt causarum secundarum naturâ ab ipso determinatâ) sanxit. Ejus enim voluntas, semper hoc ipso quòd est prima, causa suprema est, sapientissima, optima potentissimâque, aliæ enim nihil habere possunt quod ab ipso non acceperint: & propter infinitam suam perfectionem Voluntas ejus ab Intellectûs sui dictatis dissentire non potest.

His tandem peractis facile est ostendere quomodo *Leges Naturales* sic definitæ vim habeant imperandi, vetandi, permittendi, &c. nec difficile est definitionem nostram cum illis quæ apud probatissimos Authores reperiuntur, per commodam ambiguum verborum, quibus usi sunt, interpretationem conciliandi. Verùm hæc Lectorum curæ relinquere visum est.

CAPUT VI.

De iis quæ in Lege Naturæ generali continentur.

§. I. **S**Tabilito in præcedentibus universali præcepto de prosecutione Boni Communis, necessarium videtur in iis quæ sequuntur, explicare (1) Quænam illa sint quæ intra ambitum Boni Communis complectimur? (2) Quænam actiones ullatenus pertinent ad ejus prosecutionem, atque adeò hæc lege quadantenus dirigantur?

De priorè hæc tantùm breviter hîc dicenda veniunt, & iis quæ in capite *de Bono* diximus adjicienda. Quoniam Systematis illius, cujus bonum hîc præcipuè spectamus, partes sũt Deus & homines, sequitur ea omnia huc pertinere, quæ in Dei honore seu gloria, & hominum fœlicitate integra continentur, aut quæcunque eorum mentes & corpora perficiunt. Præterea quoniam aggregatum hominum omnium (ut alia pleraque è multis conflata) commodissimè resolvitur primò in partes majusculas, mox illæ in minores, atque hæ tandem in minimas; scilicet, primò in gentes seu nationes varias, deinde in familias, & ultimò in homines sigillatim spectatos; pari ratione quæ hominibus bona sũt, ea gentibus integris aut etiam pluribus aut universis prosunt; qualia sũt ea de quibus præcipit Moralis Philosophia & Jus Gentium (quæ duo inter se admodum sũt affinia;) alia sũt uni Civitati, seu hominibus sub uno regimine Civili commoda, de quibus leges eorum Civiles præcipiunt; alia unicæ familiæ utilitates spectant, de quibus œconomicæ agunt regulæ: Denique alia sũt unico cuivis homini propria commoda, de quibus præcipiunt tum Logica, & Diætetica, tum disciplinæ omnes prædictæ; quate-

nus Ethica limitat actiones singulorum ad propria commoda spectantes, per respectum ad Bonum omnium rationalium; Dei scilicet honorem, aliorumque omnium hominum jura: Politicæ autem Leges quæcumque limitant per respectum ad Civitatis salutem; Oeconomica per familiæ curam. Una autem generalis Naturæ Lex simul prospicit & toti rationalium systemati, & partibus ejus juxta rationem quam illæ habent ad totum.

§. II. Multorum sanè errorum occasionem dedisse videtur, quòd aliqui crediderint Ethicam hominem velut solitarium instituere, sine respectu ad alios; cùm tamen Justitia universalis, quæ omnium virtutum Moralium est summa, sit ἀλλότριον ἀγαθόν, totaque fere ad alios referatur. Immo si res penitiùs introspectatur patet veram Ethicam homines instituere ad societatem longè amplissimam cum Deo, hominibusque universis ineundam, & conservandam. Abstrahunt sanè multa ejus præcepta à consideratione tam societatis Civilis, quàm Sacræ, i. e. ad neutram harum limitantur; sed tamen ad eas omnes pertingunt, iisque omnibus summam virtutem & decus impertiunt. Notandum enim est minores omnes societates, earumque potestates, & actiones limitari è respectu ad Bonum societatis majoris ac sublimioris. Sic Civitates nihil præcipere tenentur contra Jus Gentium. Leges intelligo illas Naturales quibus diriguntur omnium Civitatum, & singulorum hominum actiones erga universos, è quacunque fuerint Civitate; aut (si nondum velut in Civitatis formam redacti spectentur) quales sunt quæ præcipiunt de Innocentia erga innocuos, & fide ac gratitudine: Pari ratione, nec ad familiæ, nedum ad unius hominis commoda acquirenda, violandæ sunt Leges Civiles, quibus Civitatis salus continetur.

§. III. Motus animi hæc ritè curantis est prorsus Analyticus, à magis compositis ad simpliciora procedens; ut prior & potior sit totius ratio, partium deinde succedat cura: nihil interim partibus decedit ex hac methodo, sed è totius
Fœlicitate

Fœlicitate illæ omnes suam sibi decerpunt proportionatam fœlicitatem. Totum enim nihil aliud est quàm partes conjunctim, & in suo ordine, mutuâque ad invicem relatione consideratæ: adeoque totius Bonum nihil est aliud quàm Bonum per omnes partes secundùm naturalem earum ad se invicem relationem, diffusum. Ideoque cùm requiritur ut totius prior ratio habeatur, nihil aliud requiritur quàm ut imprimis curetur ne violentur fides, gratitudo, cæteraque auxilii mutui vincula; quibus omnes inter se conjunguntur, omniumque ordo ad alios constituitur, & conservatur. His enim velut vasis sanguiferis & Nervis per totum corpus dispersis humani generis partes velut unius corporis membra uniuntur inter se & officia mutua sibi præstant; sive fuerint ejusdem Civitatis, sive non. Per hæc enim vincula fit ut sæpenumero aliorum consiliis & prudentiâ sapiamus, aliorum virtutibus meliores evadamus, aliorumque viribus invalescamus, ad ea quæ nobis usui sunt acquirenda, & conservanda; aliorum denique divitiis ditescamus: Quoniam autem notum est perfectiones illas animi, quæ virtutum intellectualium, & moralium nominibus innotescunt, nec non corporis vires, ac divitias ea esse bona quorum copiâ singulorum Fœlicitas rectè æstimari solet; sequitur hæc omnia cùm per pactorum fidem, gratitudinem, humanitatem, &c. in commune conferentur, esse bona communia, Fœlicitatem communem constituentia. Is fateor communis Fœlicitatis cumulum auget qui vel uni prodest, aliis omnibus illæsis; at hoc consultò fieri non potest sine cura ne aliorum jura violentur; ne hoc curabitur sine benevolentia erga omnes diffusa, quæ Jura Dei, & Gentium aliarum, patriæ & familiæ nostræ spectat; in quibus omnibus latissimum Bonum pluribus Commune continetur; ideoque hoc necesse est curari, si vel uni prodesse velimus sine culpa; ejusque cura in omnium Legum (non modò naturalium, sed & positivarum quæ promulgantur, sive sacræ fuerint sive civiles) considerationem & observantiam nos deducet. Certissimum enim

enim est omnes leges bonas, immò & omnia sapientia parentum monita, ac Philosophorum consilia, eundem finem ultimum respicere; adeoque prout magis vel minus necessaria fuerint ad hunc finem, ac magis vel minus manifesta è rerum naturis, eatenus ad Legum Naturalium vim accedere, aut ab ea recedere.

§. IV. Denique si quis id culpet quòd aggregatum omnium rationalium habere in se diversas Nationes, Civitates, & Familias jamjam distinctas supponam, & earum genesin è Chao confuso non explicem. Respondeo (1) Confusum adeò statum humani generis non esse necessariò supponendum ad explicandam civitatum & familiarum genesin; immò, solâ ratione iudice, probabilius esse humanum genus, omnésque adeò civitates, ac familias ex unius viri cum foemina conjugio prodisse, omnémque adeò authoritatem à paterna naturalissima ortum sumpsisse. 2° autem etiamsi omnes homines nullâ inter se cognatione teneri supponerentur, methodum tamen nostram ad Civitatum, & minorum civitatum genesin explicandam sufficere; quoniam naturaliter manifestum est necessarium, primúmque medium ad Bonum commune hoc esse ut eorum aggregatum (si ad constitutionem unius civitatis non consentirent omnes quòd videmus nunc non existere) in diversa corpora politica divideretur uni Deo subordinata; atque hæc in minores societates, ac familias distribueretur; ut ita singulis tandem bona quædam propria fierent in commune ab illis conferenda, juxta præcepta posthac tradenda: prorsus uti si statum materiæ, motûsque particularum è quibus fiat animal, consideremus in ovo nondum incubato, manifestum est ad earum omnium communem perfectionem facere hoc tantùm, ut cum primis illæ in distinctas animalis partes formarentur, quibus singulis sua tribuerentur munia ad communem sanitatem inservientia. Sed ut Medici supponunt animalium partes formatas, ita *Philosophi Morales* societates constitutas. Nihilominus illa quæ diximus de Origine Domini

Dominii in res necessarias, sepositâ cognitione eorum quæ in Historia Sacra traduntur, pariter explicant Originem dominiorum in Personas, Paterni & Civilis in familias & Civitates, adeoque fundamenta (quæ ratio sola assequi posset) jurium in omni societate necessariorum.

§. V. Ad 2^m quæstionem sic universaliter respondemus. Omnes actiones humanas quatenus ratione, consilio, aut habitu in hominem introducto ordinari possunt ut media ad Bonum commune, intelligimus ad illius prosecutionem conducere. Sûntque vel actus elicitus intellectûs, aut voluntatis & affectuum, vel actus imperati, id est, voluntariè determinati corporis.

Imprimis itaque in Lege Naturali (quæ prosecutionem Boni communis pro virili nostra imperat) præcipitur ut vires exeramus naturales intellectûs, seu ingenii nostri circa res omnes, & personas quæ huc à nobis ullatenus dirigi possint, ut Habitum illum acquiramus animi qui præ cæteris huc facit, & *Prudentia* dicitur. Illius autem fundamentum ponitur in vera Naturæ quidem universæ, præsertim verò rationalis, scientia: præcipuæ autem ejus partes sunt finium præcipuorum, (quorum maximus est is quem quærimus) & mediorum illuc facientium cognitio practica. Tota enim consistit in assensu practicis dictaminibus dato. His autem utrisque acquirendis inserviunt operationes animi (1) *Inventio*, quæ è præsentium observatione, & ex opportuna recordatione præteritorum consistit: & (2) *Judicium* tam noeticum, quàm dianoeticum in ratiocinatione, & methodica veritatum dispositione consistens: Unde colligere licet naturam veræ Logicæ usum nobis commendare; atque etiam intelligamus quo sensu imperentur naturaliter illi actus, habitûsque qui dicuntur in *Inventione sagacitas*, *εὐβελία*, *Cautio*, *ἀγχινοία*, *δεινότης*.

In *Judicio* *σύνεσις*, *γνώμη* &c. si artificialibus nitatur argumentis, dicitur; at si *Judicium* idoneo nitatur testimonio, *Fides* appellatur. Hæc omnia in quantum in singulorum

Potestate sunt, ac necessaria ad summum finem, illâ lege Præcipiuntur.

§. VI. Effecta autem Prudentiæ immediata, generalissima, nobisque intrinseca sunt (I) *Animi Constantia*, quâ dictaminibus ejus, utpote quæ sunt immutabilis veritatis, & omnibus circumstantiis sunt accommodata, sine ulla fluctuatione adhæremus. Est enim quædam judicii practici de fine & mediis optimis, ac voluntatis illud sequentis immutabilitas, quæ immediatè procedit è percepta immutabili veritate propositionum practicarum, in quibus de fine & mediis necessariis pronuntiatur: Prudentia ita se habet ad inconstantiam, uti Scientia ad assensum contradictoriis simul propositionibus datum. Constantia autem in prosecutione maximi hujus finis, dum pericula imminet, & difficultates obstant, est *Fortitudo*; eadem permanens dum mala patimur, dicitur *Patientia*.

2. *Moderatio* est effectum Prudentiæ affectus & conatus intra eum modum (seu mensuram) continentis qui finis bonitati, & mediorum necessitati ac utilitati maximè convenit. At quia Prudentia animum semper dirigit ad finem optimum integrum, seu secundum omnes ejus partes quærendum, & ad usum omnium mediorum necessariorum, ea propter vera Moderatio ab *Integritate* divelli non potest, nec à *Diligentia* seu *industria*. Supponimus autem in data descriptione Moderationis, notum esse & concessum affectus intensissimos, ac conatus vehementissimos hominum circa summum finem, mediâque ad illum summè necessaria ex lege Naturæ generalissima imperari: Hoc autem dato, & inventâ propositione inter quemvis alium finem, ac summum, uti & inter usum ac necessitatem aliorum quorumlibet mediorum, parilis proportio inter affectus & conatus his in casibus debitos poterit reperiri.

§. VII. Ab hac autem Moderatione quam cum summa vehementia circa finem & media optima conciliavimus, nihil (ut opinor) distat *Mediocritas* illa, quam velut virtutis omnigenæ

nigenæ formam deprædicant Peripatetici, si benignâ interpretatione explicetur. Fatemur interim moderationem in actibus voluntatis ac affectuum præcipuè conspici; quoniam tamen investigatio ac determinatio mensuræ, ac proportionis, quæ illi est intrinseca, est peculiaris quædam vis intellectûs; atque insuper quoniam modus quidam figendus est inquisitionibus intellectûs, ne dubitatio & cautio in perpetuam abeat scepsin, ac ne diligens causas inquirendi studium faceßat in ineptam curiositatem, visum est hîc moderationem imperatam esse ostendere, indéque ad actus voluntatis eâdem lege mandatos transire: Illi autem omnes generalissimo nomine *Benevolentia* amplissimæ quidem & efficacissimæ comprehendi possunt. Hæc enim sese exerit in omnigenis affectibus, & conatibus quibus quæ Deo, hominibûsque grata sunt, procurentur, aut horum alterutri ingrata summoveantur. Quoniam autem ejusdem est *Benevolentia* curare ne quid fiat Bono Communi oppositum, & id ipsum, si quo casu admissum fuerit, corrigere ac emendare, hinc generalis hujusce virtutis pars quædam intrinseca est *Æquitas* illa quæ voluntatem denotat per prudentiæ regulas præparatam ad ea corrigenda, quæ Lege forsân, aut Judicio civili secûs fuerint determinata quàm Boni Communis ratio in datis Circumstantiis postularet. Fit enim haud rarò ut per verborum generalitatem, aut aliquam humanæ mentis in ipsis Legillatoribus & Judicibus imbecillitatem, omnes qui evenire possint casus providere nequeunt, ab hoc scopo in quem sincerè collimaverint, Rectores aberrent. Postulat autem Boni communis amor ut ipsi (postquam casûs præsentis circumstantias plenius expendierint, quàm ab ipsis fieri possit cum è longinquo prospiceretur) illa emendent, è perfectiore notitia rerum coràm positarum, quæ minùs foeliciter constituta fuerint de rebus iisdem eminùs & imperfectiùs prospectis.

E lege hac naturali omnem suam authoritatem derivat Sententia ex æquo & bono pronunciata, adeóque hîc ve-

rus est æquitatis fons: nec importuna est ejus mentio hoc in loco; quamquam fatemur usum ejus valdè conspicuum in corrigendis legibus civilibus non adèò distinctè hîc explicari posse, ubi Legum Civilium constitutio seu generatio nondum fuerit explicata. Nihilominus quoniam alios ea habet usus, nempe in casibus in quibus silent Leges Civiles, & in legibus civilibus ferendis quæ æquæ sunt *faciendæ*, ea hoc in loco non erat silentio prætereunda.

§. VIII. Summa eorum quæ hætenus dicta sunt huc redit, quòd prudens erga rationales universos Benevolentia generalissimam Naturæ legem implet. Hæc affectibus, nec non conatibus omnigenis finem proponet optimum, modùmque eis eum præscribet qui optimi finis affectuioni maximè inservit, qui, hoc nomine, eorum modus est naturaliter optimus. Non enim opus est (ut sentire videntur multi) ut variorum affectuum regimini diversas virtutes assignemus, quandoquidem eadem cura finem quemlibet assequendi efficiet ut quæ illi favent *amemus*, eaque absentia *cupiamus*, ac *speremus* si probabiliter futura videantur, & iis præsentibus *letemur*: ac pari ratione faciet ut quæ illi sunt adversa *odio* habeamus, eaque dum absunt *fugiamus*, ac *metuamus*, iis præsentibus *dolore* afficiamur. Ideoque si finis quem quærimus is sit quem Lex Naturæ imperat, & si illius acquirendi studium eidem Legi sit conforme, omnium affectuum motus (utpote qui hinc ex humanæ Naturæ conditione pendent) illi studio naturaliter erunt proportionati, nisi contingat intellectum in discernendis eorum objectis seu causis particularibus excœcari; quod tamen propter debitum quem supponimus finis amorem, unusquisque quantum in ipso est, præcavebit. Eadem hæc universalis Benevolentia, quatenus motus omnes voluntarios Bono communi oppositos in nobis coercet, corrigítque, eos præsertim quibus privata nostra commoda publicis præponamus, *Innocentiam* in se complectitur, nec non *Lenitatem*, *Resipiscentiam*, *Restitutionem*, & *sui Abnegationem*: quate-

nus constans, efficax & apertum benefaciendi propositum continet, efficiet ut benignè de aliis sentiamus, quod *Candoris* est; & bona aliis promittamus, & præstemus, quod *Fidei* munus est. Eadem verò, quoniam Boni communis notas causas majorem in modum diligit, *summè gratos* homines efficiet. Est enim *Gratitudo* nihil aliud quàm eximia Benevolentia erga pridem benevolos; nec ea sanè quemquam obligat nisi ubi collatum est nobis beneficium sine injuria aliis illata; & ad vices rependendas quoad possumus stimulat, sed absque publicæ utilitatis detrimento. Denique idem Amor universalis etsi omnibus systematis Rationalium partibus grata facere studet, eos tamen præ cæteris respiciet qui vel toti Communitati magis prodesse possunt & volunt (quales sunt Deus, & qui ab ipso rebus Civilibus aut Sacris præponuntur) vel quibus per naturæ nostræ conditionem & statum majorem in modum quisque prodesse potest; ut potest quisque *sibi, suæque familiæ*, posteris & consanguineis in pluribus inservire. In his autem paucis primæ speciales Naturæ Leges, ac virtutum omnium & societatum (Sacræ nempe, Civilis, & Oeconomica) fundamenta continentur; atque insuper ostensum est quomodo idem affectus erga bonum Commune ad omnia hæc munia sufficit naturaliter, quia naturaliter oppositis sibi motibus repugnat, & causas partésque sui affectûs juvat. Unde liquet eandem legem quæ hunc affectum imperat, imperare simul ut ei oppositi motus pro virili coerceantur, atque ut causæ cum eo conspirantes juventur, nec non ut objecti illius proprii partes omnes, præsertim verò eæ quas dixi, respiciantur.

§. IX. Denique, hîc suggerere visum est distinctionem inter actus necessarios, & indifferentes ortum sumere è relatione quam illi habent naturaliter ad effectum, seu finem in universali hac lege propositum. Illi scilicet sine quibus fieri nequit ut dictum finem promoveamus, necessarii sunt. Illi verò quibus dantur alii æquipollentes, seu pariter effi-

caces in ordine ad hunc finem, indifferentes erunt: utpote de quibus Lex Naturalis non determinat an hoc vel illo modo facere oporteat, sed sollicita tantum est ut aliquo saltem modo tantundem bono communi conferamus. In his autem locus est amplissimæ *libertati*; atque etiam legibus positivis ejusmodi libertatem intra fines angustiores limitantibus. Ego apud me hanc distinctionem inter actus necessarios, & indifferentes illustrare soleo per comparationem eorum cum praxibus ad constructionem problematum Geometricorum inservientibus. Earum enim nonnullæ adeò sunt necessariae ut sine illis problema construi non potest: in plurimis autem quæstionibus multi se offerunt modi Problema datum construendi sine ullo in Geometriam peccato, ut liberum sit Geometræ nunc hæc mox aliâ uti constructione, ita tamen ut in omni quem sumere potest praxeos modo, certis quibusdam regulis ita determinetur ut in fine ad eandem prorsus quæstionis solutionem perveniat. Prorsus uti liberum est Terrâ hominibus jam repletâ in cœlibatu, aut conjugio vitam transigere, in utroque tamen statu legibus quibusdam obstringimur ne quid contra commune bonum committamus; sed ei pariter utrobique studeamus.

§. X. Interim tamen non æstimavi necessarium esse ut hæc omnia in Legum Naturalium formam reducerem, & sub ea coram oculis exponerem Lectori ea singula quæ in in lege generalissima contineri ostenderim. Suo quisque Marte exhibere potest legem de acquirenda & exercenda (perpetuò in ordine ad prosecutionem boni publici) prudentia, constantia, moderatione, benevolentia, &c. si modò recordetur earum formam è phænomenis naturæ manifestam hanc esse, vel huic similem. Voluit prima naturæ rerum causa notum omnibus facere necesse esse ad communem fœlicitatem, & ad privatam singulorum ex illius prosecutione unicè sperandam, singulos commune Bonum cum Prudentia, Constantia, &c. profèqui: vel datâ Lege de prosecutione

secutione Boni Communis pro virili nostra, datur Lex imperans Prudentiam, Constantiam, Fidem, &c. Nec dispar est ratio legum quæ jubent fidem dare & servare, ac gratitudinem exercere; hæc enim in actibus erga omnes prorsus rationales pariter locum habent. Alii verò multi sunt actus humani qui licet totius communitatis Rationalium bono inferviant, certis tamen illius partibus immediatè & peculiari modo appropriantur: ideóque Proprietatis ac Domini (paulò laxiore sensu verborum quàm qui apud JC^{tos} civiles in usu est) origo quærenda est.

CAPUT

CAPUT VII.

De origine Domini & Virtutum Moralium.

§. I. **Q**uemadmodum Animalis Oeconomia verè quidem, sed non satìs plenè explicatur dicendo, Totam corporis fabricam à perenni sanguinis motu in sese refluò sustineri; ita etiam Societas omnium rationalium verè quidem dicta est conservari reciprociis officiis in publica commoda collatis; at non satìs plenè explicabitur, donec ostensum fuerit quales tandem actus præcipuis ejus partibus in hunc finem necessariò tribuendi sint, & propriis earum usibus destinandi; uti ad pleniorè Naturæ Animalium explicationem requiritur ut ostendatur qualis proportio sanguinis per cerebrum & superiores corporis partes circulanda est, qualis etiam per inferiores ut hepar & hypochondria, & quâ ratione succus nutritius aliis saltem nobilioribus corporis partibus distribuatur.

Notandum est autem quòd vasa quæ spiritus & nutrimentum uni parti deferunt, non privato tantùm illius commo- do, sed etiam publicæ totius valetudini eâdem operâ in- serviunt, quandoquidem omnis pars corporis toti aliquatenus est utilis: pariter planè se res habet in iis quæ singulis hujusce societatis partibus propria usquam fiunt; ea scilicet non desinunt toti commodissimè deservire.

§. II. Videtur origo juris in res & personas (quod Proprietatis, & Domini nominibus liceat indigitare) ex iis quæ antea diximus hâc ratione deduci posse. Quoniam ostensum est in communi fœlicitate & Dei honorem summum, & humanarum mentium, corporumque perfectiones contineri; atque insuper è natura rerum notum est ad hos fines necessariò requiri, & multas actiones hominum, & multos

multos rerum usus, quæ eodem tempore aliis usibus infer-
vire nequeunt; sequitur necesse esse ut homines qui Bo-
num Commune prosequi obligantur, obligentur etiam con-
sentire ut rerum usus ac personarum operæ quatenus singu-
lis necessariæ sunt, ut bono publico inserviant, ipsis ita con-
cedantur, ut, manente prædictâ necessitate, ab iis auferri
licet non possint; hoc est, ut illa ipsis, ad illa saltem tem-
pora, fiant propria, adeoque *sua* eatenus dicantur. Quo-
niam autem hujusmodi tempora, & casus singulis continuâ
serie succedunt, perpetua quædam proprietas seu jus ad
usum rerum, & opem personarum necessariarum sequetur,
usquequò natura vitam largitur. Quinetiam si eadem res
(ut fundi aut arbores) in finem prædictum sufficient per
varios dies aut annos, eadem ratio quæ jus ad eas dedit pri-
mo die, parile jus conferet die sequente, & porro quidem
si cætera maneant paria. Et hujusmodi quidem gradibus
deducit homines ratio ad consensum de constituendis Do-
miniis plenis in res; tandèmq; etiam in personas seu per-
sonarum operas ad communem foelicitatem necessarias.
Obligatio enim ad prosecutionem finis (quam antea evici-
mus) introducit obligationem ad medium unicè necessari-
um, nempe consensum singulorum ad aliquam divisionem
rerum & operarum humanarum; quoniam impossibile est
ut eadem res, ejusdèmq; hominis opera innumerorum ho-
minum pugnantibus voluntatibus obsequatur. Res enim
quibus utimur, & membra hominum quibus opera illorum
externa in aliorum auxilium peraguntur sunt corpora, atq;
adeò ad unum locum quovis tempore limitata, eorùmq;
adeò motus quibus cuivis inservire possunt ad unum quo-
vis tempore terminum dirigitur; indèque fit quòd idem
victus, & vestitus necessarius qui unius vitam conservat,
non possit eodem tempore idem prorsus alteri præstare,
licet remotè quidem, seu mediante illius operâ multis utile
esse possit. Manifestum est itaque rerum Naturam indicare
necesse esse ad singulorum foelicitatem, vitam, ac valetudi-

nem à quibus alia omnia pendent commoda, ut limitentur, saltem ad tempus, rerum usus singulis, exclusis aliis. Manifestum indè est porro idem ad communem omnium fœlicitatem pariter necessarium esse: quia Totum à partibus simul sumptis non distinguitur. Denique manifestum est ob paritatem rationis in omnibus, quæ succedunt, temporibus limitationem hanc ad tempus factam necessariò continuandam esse ad eundem finem, vel in iisdem rebus vel in aliis quæ tantundem præstare possint. In continuata autem hac limitatione rerum ac operarum humanarum ad singulorum vitam ac valetudinem integrámque fœlicitatem necessariorum tota essentia, vis & virtus proprietatis & dominiij continetur: quanquam adjuncta quædam illi è legibus civilibus addi possint. Natura itaque manifestò docet dominium in res & personas ad commune omnium bonum necessariò constituendum esse (si supponatur in primo momento non constitutum;) aut potiùs velut jam constitutum à prima causa accipiendum esse & conservandum.

§. III. Reducuntur hæc in legis naturalis formam hoc modo.

Rerum à prima causa factarum natura apertè indicat illam voluisse omnes actiones voluntarias Rationalium, quæ necessariæ sunt ad conservandam constituendamque singulis proprietatem in aliquibus rebus aut personis, necessarias prorsus esse ad debitam prosecutionem Boni communis; adeoque Rationales omnes eadem Lege iisdémque præmiis ac pœnis obligari ad dominiij cuiusdam constitutionem aut agnitionem & conservationem, quâ obligantur ad prosecutionem boni publici quantum in ipsis est. Vel sic breviter, Data Lege de procuranda communi omnium fœlicitate, datur Lex naturalis de constituendis aut conservandis juribus singulorum propriis, in iis quæ ad singulorum fœlicitatem sunt manifestò necessaria, tam in personis eorúmque actibus ad auxilium mutuum requisitis, quàm in rebus aliis.

In hac autem Lege duæ hæ partes continentur : (1) Deo dentur quæ sua : (2) Hominibus pariter quæ sua : Utrumque fieri necesse est ut salvus Deo suus sit Honos, & ut salva sint hominibus ea bona quibus ipsi se conservent ac perficiant, aliisque omnibus usui esse possint ; quorum utrumque in fine Proposito, Communi nempe Bono, continetur. Visum autem est uti indefinitis illis verbis, *proprietas vel dominii cujusdam*, quoniam libenter fateor Naturam non semper indicare necessariam esse ejusmodi proprietatem quæ cum plena rerum divisione conjungitur ; sufficit ad essentiam veræ proprietatis aut dominii ut quispiam jus habeat Lege munitum ad tenenda aut disponenda certa quædam commoda in re, verbi gratiâ, in fundo indiviso, quo cum aliis communiter utimur fruimurque, & à quo aliis non licet nos excludere. Si quis verbum hoc, *proprietas* scilicet aut *dominium*, minùs rectè hoc in casu poni contenderit, nolo cum eo de vocabulo litigare, de re totus sum sollicitus. Grotius *de Jur. Belli lib. 2. cap. 2. sect. 2.* agnoscit usum ejusmodi juris universalis esse vice proprietatis. Nec potui commodius verbum reperire quo significarem Boni communis prosecutionem postulare ut aliquid ita singulis suum fiat, ut aliis non liceret id illis negare aut eripere ; atque ut hoc modo ostenderem non esse licitum illud bellum Hobbianum quod è ficto illius jure omnium in omnes necessariò oriretur. Manifestum est in Civitatibus optimè constitutis multa à multis indivisim possideri, eorumque alios jus habere ad majorem totius proventûs partem quàm alii, eoque pacatè frui ; nec dubium est quin (semotâ animi abstractione) potestate Civili idem contingere possit. Tale jus ad usum & dispositionem rerum, atq; ad auxilia quædam hominum quod à nemine tolli potest, salvâ reverentiâ Legis Naturalis, Deique eam sancientis, *proprietas* aut *dominii cujusdam* nomine appellamus.

§. IV. His ita explicatis visum est adjicere Legem, quam modò posui, Naturalem eam ipsam esse quâ Justitia uni-

versalis imperatur. Nihil enim aliud præcipit præterquam quòd in Justitiæ definitione Justinianeâ commodè explicatâ continetur; quæ sic se habet. *Justitia est constans & perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi.* Nos autem omnes actiones voluntarias imperari diximus eâdem lege: quæ prudentiam summam, adeóque constantiam ac moderationem nec non benevolentiam, &c. imperat: ideóque fati curavimus ut voluntas in his occupata constans sit & perpetua. Quod autem ille *cuique tribui* dicit, id nos contendimus ad omnes Rationales ipsúmque adeò Deum spectare. Hinc res alias divinas, alias humanas, quasdam sacras, quasdam profanas esse debere dicimus. Denique ita intelligimus jus tribui, ut quicquid cuique proprium aut à Deo, aut ab hominibus antehac factum fuerit agnoscatur, illis conservetur inviolatum; atque insuper ut res quæ nondum in singulorum proprietatem cesserint, eo modo inter omnes distribui consentiamus, qui maximè conducat ad pacem inter omnes & communem foelicitatem conservandam & stabiliendam. Non incommodè verba ita explicentur; & certè ejusdem est virtutis, & animi res operásque humanas ad commune bonum partiri, & partitas in eundem finem conservare, divisionem facere, & factæ consentire. Quapropter eadem generalis Naturæ Lex utrumvis horum actuum imperat, eum scilicet quem datus rerum status postulaverit in ordine ad finem quem imprimis respici jubeat. Quinetiam addere licet eandem Legem fati apertè homines dirigere ad agendam poenitentiam, atque ad reparationem damni faciendam quoad possumus, si quid contra eam admissum fuerit. In Legibus enim naturæ non spectantur verborum apices ut fit plerumque in positivis, sed effectûs expetiti Prosecutio efficacissima: Nempe Bonum Commune optimè obtinetur per Justitiam nusquam aberrantem, proximè autem per resipiscentiam & restitutionem si quid secùs factum fuerit, quod per humani generis imbecillitatem sæpe contingit.

§. V. Amplissimus hîc sese offert locus disquirendi (1) de Jure Dei in Res & Personas, & de modo quo illud ipsi competere homines ediscunt: (2) de Dominio hominum seu de iis quæ nostra sunt aut jure communi omnium, aut nostro singulari: de quibus utraque agit Decalogi tabula; & latè Grotius de *Jure Belli lib. 2. cap. 2.* & sequentibus multis. Verùm prius omitto ne in controversias incidam Theologicas; & secundum, ne in immensum crescat quod scripturus sum volumen. Visum est tamen hîc illud monere, Generalem hanc legem differentiam quandam figere inter Res & Personas quæ Deo consecrantur, & eas quæ communibus hominum usibus permittuntur. Efficat enim hæc distributio Dominiorum, ut præter universale illud dominium in omnia quod Deo competit, quod consistit cum subordinata hominum proprietate in res easdem, sint præterea quædam Deo peculiariora, tum inter Personas, ut Reges & Sacerdotes, tum inter res, tempora, & loca, ut quæ illi consecrantur. Atque insuper ex hoc fonte derivari omnes leges bonas quæ homines limitant aut dirigunt in rebus Deo dicendis, quales sunt quibus immunitates quædam illis conceduntur, aut è contrà quibus modus quidam præscribitur rebus quæ in *Mortuam* (ut loquuntur Icti) *manum* devenire possunt: Ego hæc obiter tantùm indicâsse contentus sum, quoniam præcipuus in quem collimo scopus is est ut ostendatur Jus omne quod à nobis acquiritur esse aut in nosmet-ipsos, quod *libertas* dicitur, aut in res per occupationem aut per divisionem, aut in personas à nobis diversas ex generatione, consensu, aut delicto nobis concessum esse à voluntate Primæ Causæ sanctientis primariam illam Legem de prosecutione Boni Communis. Hinc enim evincitur per inductionem, Omne jus hominum à Lege deduci, & eâdem Lege singulorum jura ita limitari, ut nemini jus sit publica commoda violandi, aut alteri cuivis qui communitatem non læsit eripiendi vitam & quæ illi necessaria sunt ut communi bono deservire possit.

§ VI. Quanquam autem hæc (postulante Legum propriè dictarum naturâ) creaturarum rationalium conditioni adaptavimus, curavimus tamen ut omnia ita traderentur ut omnia Deo tribui possint, quemadmodum analogicè illi attribuitur Legum naturalium observatio, dum Justus, Liberalis, Misericors ab omnibus agnoscitur. Nemo certè sanæ mentis cogitare potest Primam causam legibus ullis subjici, si leges sumantur pro dictaminibus practicis (seu actionum regulis) à superioris voluntate pœnâ præmióve sancitis; adeóque nec cogitare potest dominium ejus in creaturas in lege sic intellectâ fundari aut regulari. E contrâ autem nemo potest honorificè de Deo sentire qui non agnoscat ipfius sapientiam optimum illi finem proponere, suum nempe honorem & aliorum rationalium foelicitatem, per usum intellectûs & voluntatis ipsius naturalis; eandémque postulare ut necessaria saltem singulis ita concedantur ut ea violare non liceat, velut medium ad hunc finem necessarium. Hoc autem est jura singulorum distincta seu dominium præscribere & constituere. Nec minùs intrinsicè includitur in perfectione naturæ Divinæ voluntas in prosecutionem summi hujus boni per idonea media, Prudentiæ infinitæ consentiens; in hoc autem consensu summa includitur Benevolentia. Quoniam autem necessarium est ad summum Dei honorem, atque ad totius systematis rerum conservationem perfectionémque, ut Deus omnia regat & disponat juxta intellectûs sui consilium, Sapientia ipfius non potest non hoc ipsi dictare: nec cogitari potest in illo voluntas ab hoc dictamine suæ sapientiæ dissentiens. Manifestum est porro dictamen intellectûs divini de fine, & mediis illuc ducentibus esse instar legis naturalis, & necessitatem persistendi in voluntatis suæ perfectione, seu consensu cum intellectu sapientissimo, omnem legis sanctionem per pœnas & præmia in effectu longè superare. Hinc omnes ejus actus dictaminibus sui intellectûs de prosecutione finis optimi, Communis Boni, erunt conformes; adeóque eâdem ratione
justæ

justæ dicentur quâ dictamina illa legum vim habere agnoscuntur. Eodémque modo potestas disponendi, prout ipsi videbitur, de rebus omnibus, quatenus consistit cum hoc fine & mediis necessariis, dicitur jus Dei, seu dominium in res & personas, ex intrinsecis (ut ostendimus) ipsius perfectionibus (quatenus legis naturalis vim omnem includunt) ab æterno profluens. Ego certè nihil invenire possum quod impediatur quò minùs hoc dictamen intellectûs Divini, *Necesse est ad Bonum Commune ut plenissima & suprema Omnes creaturas gubernandi Potestas à Deo assumatur ipsiſque reservetur*, plenam vim habeat Legis, solidúmque adeò sit domini divini fundamentum, nisi fortè alicui id obstare videatur quòd illud à superiore nullo præscribatur & sanciat. Verùm ad essentialem Legis vim sufficit quòd à Supremo perfectissimóque dicitur, veréque pronunciet de optimo fine mediisque ad eum necessariis, etsi à superiore (quod hoc in casu est impossibile) non proveniat. Extrinseca commendatio dictaminis hujus ab alio Auctore non potest esse necessaria, ubi intrinseca ejus perfectio (materia nempe nobilissima, & forma quæ est luculenta veritas) est absoluta ab omni imperfectione, & ubi ipse dictaminis Auctor aliis omnibus qui existere possunt infinitè perfectior est. Nec eget illud dictamen sanctione per pœnas aliunde infligendas, quæ propter intrinsecam voluntatis Divinæ propensionem ad Bonum hoc maximum violari ab ipso non potest. Quippe si supponatur voluntas divina ab optimo fine, mediisque ad illud necessariis recessisse, simul supponitur excidisse infinitâ suâ perfectione (perfectior enim esset si non recessisset;) id est, supponitur exuisse Deitatem quod involvit contradictionem. Eodem igitur modo dictamina Divini intellectûs sanciantur in Leges apud ipsum valituras, per immutabilitatem suarum perfectionum, quo dicere solemus juramentum Dei ratum fieri cum jurat per ipsum seu vitam suam; id est, perfectiones suas immutabiles æternúmque duraturas. Interim verò reservatio hæc summi in
omnia

omnia domini quam Deo attribuimus ab omni injuriæ suspicione hoc nomine libera est, quoniam nulla cogitari potest Lex antiquior quæ hoc factò violetur, nullaque afferri potest, ratio competitionis ex parte creaturarum, quæ adhuc tantum ut possibiles spectandæ sunt, quarum futuritio, jusque omne futurum ad quaecunque dominium, tota pendet à divinæ voluntatis benignitate. Præterea verò finis ille in ordine ad quem necesse esse diximus ut Deus hoc sibi dominium assumeret, scilicet Bonum Commune, tam plenè respicit creaturarum foelicitatem ut nemo (nisi sua intervenerit culpa) lædi possit per hoc aliudve ullum medium ad ejus prosecutionem necessarium. Denique hæc resolutio Divini juris in dictamen hujusmodi Divini intellectus cæterasque perfectiones voluntatis illius proprias ideo videtur admittenda, quoniam nulla unquam creatura ex opinione suæ Sapientiæ, Bonitatisve, nedum Potentiæ, arrogare sibi posset ex hoc exemplo jus domini in alias creaturas. Contrà autem Hobbiana resolutio Domini divini in potentiam ejus irresistibilem, adeò apertè homines ducit ad quærendum in alios quoslibet dominium per vim aut dolum, per fas aut nefas, ut mihi dubium non sit illud ab eo fictum fuisse Deoque attributum in eum tantum finem, ut juri suo omnium in omnia patrocigaretur.

Addi tamen potest quòd Lex Naturæ strictè dicta quæ mentibus humanis insidet, & quæ propter voluntatem Dei quem, modò jamjam explicato, Rectorem agnoscimus, homines obligat ad deferendum ipsi honorem & cultum, meritò dicatur ei jus domini tribuere, quatenus nos obligat ad hoc in eo agnoscendum, & ad idem ipsi ultro deferendum. Manifestum enim est quòd si nos nobismet ipsis finem hunc nobilissimum, uti par est, proponamus, non possumus illud prudentiùs prosequi quàm Deo imperandi gloriam tribuendo, nobisque reservando obsequii tantum laudem; atque adeò jus ad res & personas, ipsi subordinatum, & Bono Communi. Notum enim est jus hujusmodi subordinatum

tum ad usum rerum multarum, & auxiliorum humanorum, ad hominum vitas virésque sustinendas esse planè necessarium, adeóque ad cultum & honorem omnem quem illi Deo in hac vita præstare possint; Deo interim immortalis his rebus minimè carente, adeóque eas non deposcente præterquam ad alendos liberaliùs quosdam homines qui peculiari præ cæteris ratione ipsi in terris inserviunt ipsiúsque personam gerunt, quales sunt Magistratus Civiles, & rerum Sacrarum Ministri.

§. VII. Solebam ipse quidem, cum aliis plurimis, antequam dominii jurísque omnis originem universaliter & distinctè considerásem, dominium Dei in creationem velut integram ejus originem resolvere: cogitabam enim per se notum esse quemlibet suarum virium, quæ à cujusque essentia parùm distinguuntur, esse dominum, ideóque etiam effectum illius esse à cujus viribus totam suam essentiam acciperet, ut fit in creatione, quâ tota rei substantia è nihilo producitur. Verùm quoniam dominium omne Jus quoddam est, omne autem jus est Potestas à lege aliqua, saltem analogicè dictâ, concessa seu permissa, ideo Lex dominium concedens seu permittens primò agnoscenda est. At Lex nulla est prior lege naturali, seu dictamine Sapientiæ Divinæ de fine optimo ac mediis ad illum conducentibus, quod Legi Naturæ perfectè consonum est, quod analogicè Lex dicatur divinarum actionum; ideóque in hanc tandem concessi sententiam, Dominium Dei esse jus vel potestatem ei à sua Sapientia, & Bonitate, velut à lege, datum ad regimen eorum omnium quæ ab ipso unquam creata fuerint aut creabuntur. Scilicet in sapientia Divina necessariò continetur dictamen de prosequendo optimo fine & de mediis necessariis, & in Bonitate, seu in perfectione voluntatis Divinæ pari necessitate includitur consensus libentissimus de illius prosecutione: atque hæc non incommodâ analogiâ respondent ratificationi Legis hujusce æternæ è qua dominii Divini origo petatur. Nec poterit quisquam

meritò conqueri Dominium Dei intra nimis angustos limites hâc explicatione coerceri, quâ hoc unum dicitur, illius nullam partem consistere in potestate quicquam faciendi contra finem optimum, Commune Bonum, id est ipsius honorem, & cæterorum rationalium fœlicitatem eam quam & rerum ab ipso conditarum natura patitur, & ad quam quærendam facultates illis ab ipso datæ adaptantur. Manifestum enim est Sapientiam & Potentiam infinitam res omnes hominésque modis infinitè diversis disponere posse ac potuisse, ita ut in singulis hisce modis Commune totius systematis Bonum pariter procurari potuisset : pariterque manifestum est, Libertatem perfectam non consistere in potestate meliùs aut pejùs faciendi, sed in potestate optimè pariter faciendi, sive his, sive aliis uberiùs Deus benefaciat & largiatur quæ sua sunt, respectu semper habito ad finem optimum. Cavendum est tamen ne existimemus nihil cum hoc fine consistere quod intellectus noster non capit quo modo illi inserviat : scimus enim animi nostri imbecillitatem ad tanti finis comprehensionem non sufficere, nec assequi posse infinitam mediorum varietatem, quæ ad illius procurationem à Deo adaptari possint, multaque posthæc addiscemus his de rebus quæ adhuc nos latent. Sic scilicet notum est nobis generaliter Omnes animalis partes ad ipsius utilitatem inservire, quanquam multarum partium ut Lienis, Cerebri, &c. usum minutim & per omnia nondum intelligamus. Interim quoniam perfectio tam intellectûs Divini quàm voluntatis ejus judicium comprobantis ipsi Deo est intrinseca, manifestum est ejus dominium hoc modo explicatum, non aliunde acceptum intelligi, nec minùs æternum esse quàm sunt illæ perfectiones, è quibus à nobis discitur & demonstratur, potiùs quàm propriè derivatur. Verùm ita omnino intelligenda est quæstio de origine Domini Divini, nam causam propriè dictam juris æterni nemo sanus quæriverit.

Ignoscat autem Lector huic digressioni quam non sine causa

causa fecimus, quoniam visum est fere necessarium aliquid suggerere unde constet Deo competere jus Leges hominibus ferendi quas hoc in opere investigamus, quòdque sanius esset quàm quæ proposuit Hobbiius, ubi potentiam Dei irresistibilem contendit illi (& similiter cuivis alteri) jus dare quidlibet agendi, sine omni respectu ad Commune Bonum. Nos è contrario, quoniam in perfectione Naturæ Divinæ, quatenus rationalis est, necessariò includi ostendimus curam Summi illius finis per media naturaliter sufficientia ac necessaria, fontem indicavimus è quo demonstrari potest Justitiam universalem, omnémque adeò virtutem Moralem quæ in Rectore requiritur, in Deo præ cæteris refulgere, eâdem planè methodo quâ homines ad eas excolendas obligari in sequentibus ostendemus. Illud enim est quod hoc in tractatu explicare suscepimus, ideóque controversiis quæ de Jure Dei moveri possunt statuimus non immorari.

§. VIII. Resumamus itaque considerationem Legis illius, quam paulò antè invenimus, quâ præcipitur ut singulis necessaria saltem concedantur, & muniantur ab omni violatione: hoc est, ut ea ipsis saltem ad tempus quo necessaria sunt fiant propria, unde & Sua jura dicuntur. Oportuit autem eam generalibus ejusmodi quibus usi sumus verbis proponere, ut eadem regula obligare possit & dirigere homines tam in statu qui divisionem rerum, & officiorum mutuatorum per consensum factam supponatur antecedere, quàm in statu qui ejusmodi divisionem sequeretur. In primo statu obligat illa ad limitatam tantùm occupationem, usumque rerum & auxiliorum humanorum, qualis scilicet cum aliorum commodis consistere possit: talis cogitari potest casus protoplastarum, si nihil de viri in foeminam potestate iis divinitus revelatum supponatur: Atque in hoc statu multa contigisse supponantur, quæ manifestum omnibus facerent è re omnium futurum esse ut consentirent ad divisionem faciendam rerum & operarum mutuarum, qualia sint

contentiones multorum ubi minùs manifestum effet quid cuique necessarium effet, atque aliquorum ignavia, communes agros colere negligentium, & his similia. In hujusmodi casibus leges de fine & de mediis necessariis applicatæ datis circumstantiis obligarent ad divisionem pleniorum dominiorum faciendam, eadèmq; illos & cæteros postea natos homines obligarent ad hanc divisionem summo fini commodè inservientem conservandam. Hâc ratione sua gradatim jura constituentur singulis hominibus, familiis, oppidis, populisque, eaque non solum in res sed etiam in operas personarum; unde nascentur commercii & amicitiae jura, nec non jura regiminis in familiis, & civitatibus, idque in rebustam Sacris quàm Civilibus.

§. IX. De facienda autem divisione non dicemus multa, quoniam eam jam factam omnes invenimus, atque ita quidem factam ut satis manifestum sit eam ad finem summum sufficere, tum ad honorem Deo deferendum, tum etiam ad homines universos beandos, nisi ipsi sibi desint. Paucis itaque tantum dicam quod sicubi divisio ulterius factu sit necessaria, & oriatur dissensio inter eos quorum necessitas postulat ut ea fieret, manifestum est ad communem eorum foelicitatem magis conducere, ut ea committeretur cujusvis prudentis arbitrio cujus non interest uni parti potius quàm alteri favere, quàm bellicis viribus, fraudibusve experiri, quid eveniet. Probabilius enim est quod cujusvis ratio eum modum præscribet qui cum noti finis, Communis nempe Boni, assècutione convenit, quàm quod à cæco belli impetu alteruter in eum scopum incideret in quem neuter collimat. Supponimus enim cum Hobbio in ejusmodi bello utrumque suam solum salutem è victoria quærere. Quod si casus aliquis contingat in quo dissentientes de nullo inter tot homines arbitrio inter se convenire possint, dictabit ratio forti potius quàm bello divisionem, aut totius rei dominium, si dividi non possit, tradendam esse, Quoniam in bello utraque pars perire potest, adeoque

adeoque sine sperato excidere, quod contingere nequit si forti res committatur: Quod obiter monendum censui, ut causam videremus cur acquiescendum sit in modis quibusdam res & officia distribuendi, qui fortis naturam magis quàm rationalis electionis sapiunt, quales sunt, præter fortitionem, primogenitura, & prior occupatio.

Verùm eadem ratio & Lex naturæ quæ, ad promovendam communem fœlicitatem, jubet divisa in res & personas dominia constituere, jubet etiam evidentius ea (postquam jam constituta sunt, & experientiâ comprobata ad hunc finem sufficere) inviolata servare. Manifestum autem est eam divisionem dominiorum quam reperimus à majoribus factam, & consensu, aut permisso omnium Gentium, Civitatùmque stabilitam suffecisse ad singulorum, qui nunc sunt, procreationem, & conservationem, & ad affecutionem tantæ fœlicitatis quantam videmus humanum genus nunc possidere: atque insuper, ejus virtute ea dari inter homines commercia, easque mutui auxilii opportunitates è quibus ad majores fœlicitatis gradus tam in hac vita quàm in futura, omnes possint assurgere. Manifestum præterea est fœlicitatem hanc quâ ex hac divisione fruimur, & quam exinde cum summa ratione expectamus, majorem esse quàm prudens quispiam sperare possit se affecuturum esse violando, & evertendo omnia divina humanaque jura quæ nunc stabilita reperimus, & conando introducere novam dominiorum omnium divisionem, quæ cujusvis judicio aut affectibus magis arrideret. Notissimum enim est hoc opus esse majus quàm ut possit intelligi à quovis homine, aut hominum cœtu, atque etiam facile est providere tam diversas fore tot hominum hac de re sententias, ut bellis & miseriis omnia statim complerentur. Quapropter injustum est (quia huic legi cum bono publico conjunctissimæ adversatur) innovandi studium, in rebus ad dominium pertinentibus. Ideoque non tantùm cum Grotio exosculor, illud Thucididis ὅτι ἐπέλατό τις χῆμα τῆς πόλεως, τὸ

Νῦν δὲ οὐρανὸν καὶ γῆν : verum etiam quod ille de unica cujusvis civitate pronunciavit, ampliandum censeo ad amplissimam omnium Rationalium Societatem (quam Civitatem Dei dixerim) & non limitandum esse tantum ad Politiae formam in qua divisio praecipuorum officiorum continetur, sed extendendum ad omnium omnino rerum divisionem: atque in hac latitudine asserendum censeo, Justum esse ut antiqua divisio dominiorum in Res & Personas, tam intra populos diversos, quam in singulis Civitatibus inviolata conservetur. Illam enim & experientia comprobavit ad finem optimum idoneam esse, & nullae cogitari possunt leges Naturales quae, salvo hoc fine, divisionem ejusmodi antiquitus fieri prohiberent; eaque ideo nemini esse potuit injuria. Sed eadem ratio quae pridem homines obligavit ad divisionem introducendam, propter necessarium verè judicantium consensum, obligabit eorum successores ad eandem comprobendam & stabiliendam. Fatemur equidem varias vitae actionumque humanarum vicissitudines necessariò efficere ut multiplices contingant jurium antiquitus stabilitorum translationes, multaque etiam de novo circa illa constituentur; verum quoniam omnes jurium translationes, novaeque constitutiones fiunt per eorum voluntatem quibus jura haec saltem mediatae olim fuerint concessa, antiqua jurium divisio conservatur, hoc ipso, quòd observatur eorum voluntas. Nam primae divisionis auctores intelliguntur voluisse conferre potestatem ea jura transferendi, multaque de novo constituendi, tum ipsis primis possessoribus, tum etiam eorum successoribus. Nam in dominio continetur Potestas de re aut opera nostra disponendi; Pactum autem consistit in consensu duorum de tali aliqua dispositione, ideoque Pactum eadem lege validum fit quàm rata fit cuique Potestas de re aut operâ suâ disponendi. Quoniam autem haec potestas seu ipsum dominium cuique datum, est tantum in ordine ad Bonum Commune, sequitur nec Pactum ullum (cujus

vis tota indè fluit) quemquam obligare posse ad ea, quæ manifestò huic fini repugnant, seu quæ lege naturali sunt illicita; ideóque ex eodem fonte & vis, & limites pactorum derivantur.

§. X. Stabilito tandem in Res & Personas dominio, è generali admodum Lege Naturali, datur jam singulis unde possint de suo aliquid aliis donare, aut promittere absolutè, aut etiam cum aliis pacisci sub conditione ab iis præstanda, quæ supponuntur antequam locus sit fidei servandæ. Nam hoc ipso quòd donatio libera eam ob causam valida est, propter quam constituitur dominium, in quo potestas donandi continetur, nempe propter Commune rationalium omnium Bonum, eorum autem præsertim quibus hæc Potestas in quovis casu particulari conceditur, manifestum est Deum, omnésque ipsi subordinatos dominii auctores, semper velle homines in hunc finem consentire in omnibus donis conferendis & recipiendis, sine quo talibus actionibus nullus à Lege Naturæ daretur locus. Quapropter qui beneficium accipit intelligitur ipso facto convenisse, se velle donationem illam unde beneficium habet sub ea lege ac conditione valere, ut communitati melius sit, illi præsertim cujus à potestate beneficium provenit. Consensus autem hic in se includit tacitum quoddam Pactum vices rependendi, prout occasio tulerit, in quo Gratitude vires omnes sese explicant: atque insuper consensus ejusmodi est tantum approbatio Legis universalissimæ de prosecutione Boni Communis, & de constitutione dominii eum in finem: ideóque Gratitude hinc satis evidenter mandatur. Hinc etiam quòd quispiam alteri de suo largitur fit ut debeatur gratitudo, atque ut possimus agnoscere eorum benevolentiam, qui ultra id quod nostrum est in nos contulerunt. Porro autem è mensura eorum quæ nostra sunt per respectum ad bonum publicum determinatâ (ut ostendimus) sumuntur limites honestæ *φιλανθίας*, seu curæ nostrum ipsorum: semper enim dum nobis consulimus, abstinendum est

ab invasione alieni, curandúmque ut publico inferviamus. Limitata autem hæc φιλαυτία in Temperantia, Frugalitate & Modestia præcipuè se explicat. Denique eadem Lex Naturalis quæ dominia distribuit, eadémque justitia seu voluntas jura sic cuique data conservandi, quæ aliis prospicit & nobismet-ipsis, uti ostendimus, dirigit insuper, limitátque affectum illum parentum erga suos liberos qui σοφὸν dicitur, & communi bono præ cæteris utilissimus est. Sunt enim liberi mistum quiddam è nobismet-ipsis & aliis; ideóque necesse est ut virtus, quâ determinamur ad nostri & aliorum curam, peculiari ratione spectet eos in quibus nos cum aliis jungimur & commiscemur, & utraque pars objecti hujus virtutis jungitur. Atque hinc tam sedula est in omni Republica posteritatis cura, in Legibus de successione in bona & sæpe in officia defunctorum. Ex hoc autem articulo facillè cuivis patet & Beneficentiam erga alios, Pactorum vim ac fidem, Gratitude, Temperantiam, Frugalitatem, Modestiam, σοφὸν non posse plenè explicari, nisi priùs tradatur, aut supponatur jurium divisio quâ nostrum ab alieno distinguitur; & præterea elucescit eandem Legem universalem, quâ hæc divisio fit & conservatur, ad harum omnium virtutum exercitium homines obligare, atque ad omnes reliquas quæ aut in his continentur, aut exinde profeminantur.

§. XI. Denique omnes particulares morum Regulæ, seu Leges, tam quibus populorum diversorum jura ab invasione aliorum muniuntur, quàm quibus summorum imperiorum auctoritas fundatur, ac conservatur à seditionibus res novas molientium, & subditorum jura à potentiorum vi defenduntur, ex eodem præcepto de distribuendis dominiis, cum respectu ad Commune Bonum, derivantur. Dixi autem in hoc præcepto auctoritatem Civilem fundari, quoniam manifestum est regiminis Civilis constitutionem longè efficacius esse medium ad communem humani generis fœlicitatem pacémque tuendam, quàm æqualis divisio rerum,
quæ

quæ cum dominio civili non consistit. Hobbius tamen æqualem hujusmodi distributionem rerum, juriùmque omnium Lege Naturali præcipi contendit, & in hac æquitatem naturalem voluit consistere, vocabulorum scilicet similitudine ductus; uti illum decuit qui ratiocinationem omnem à verbis pendere frequenter inculcat. Hanc autem doctrinam de æquali jurium distributione guttatim instillat, *Lib. de Civ. cap. à sect. 13. ad 19.* Non tamen libet iis refutandis immorari, quoniam & nihil habent quod prudentem fallere possit, & præterea id cui cætera omnia in nituntur, nempe necessarium esse ad pacem consequendam ut pro æqualibus habeantur omnes homines, *artic. 13.* ipsi Hobbio non videtur idoneum medium ad eundem finem, nempe pacem & securitatem acquirendam, sed potestatis coercivæ constitutionem requirit quæ ejusmodi æqualitatem statim absorbebit, uti patet ex ejus *capite 5°.* Perniciosum nihilominus est do cuisse distributionem æqualem Legibus Naturalibus præcipi, quoniam ipso fatente illæ sunt prorsus immutabiles *cap. 3. §. 29.* ideóque ex illius principiis inæqualis distributio dominiorum, etsi necessaria sit prorsus ad constitutionem Monarchiæ, nunquam esse poterit licita, quia erit Legi Naturali contraria.

§. XII. Id potiùs hîc annotandum est, distributionem omnigenorum dominiorum à nobis deductam esse è Lege quæ Civitatis nullius constitutionem supponit, adeóque non pendet à voluntate Magistratûs Civilis, unde apta est dirigendis actionibus Civitatum diversarum, & limitibus assignandis qui ne à principibus quidem sunt perrumpendi. Quoniam autem tali tantùm Lege necessaria ad singulorum foelicitatem contra omnium omnino hominum invasionem muniuntur, sequitur tali tantùm Lege pacem inter omnes posse stabiliri, & eam reipsâ stabilitam fore quantum fieri potest virtute Legis, & potestatis seu juris hominibus indè concessi, nec majus quicquam quærendum. E contrario autem si dominiorum limites è sola voluntate

eorum qui summâ rerum potiuntur in qualibet Civitate figantur, & refignantur pro libitu, nullâque sit regula à natura finis optimi seu Boni Communis mediiorumque illuc naturaliter tendentium determinata cui parere tenentur illorum voluntates in actibus externis (quod ubique docet Hobbius,) nihil est quod Legis vigorem habet quo civitates omnes à perpetuis inter se bellis coerceat; nulla Lex Civitatum rectores ad quærendum bonum publicum subditorum, & ad conservanda ipsis sua jura in actibus externis obligabit; ipsorum enim voluntas, quam solam Legem is agnoscit, in contrariam partem ferri potest. Nulla insuper Lex factionem satis potentem ad evertendam Civitatem prohibebit à læsæ Majestatis crimine. Hoc enim ipso quòd ponitur factio Civitate potentior, nulla restat in Civitate potentia coerciva quâ vel obedientes tueatur vel rebelles puniat; ideòque juxta principia Hobbiana non datur securitas necessariò requisita ut Leges naturales, v. g. de servanda fide, obligent ad externos actus, ideòque hæc Lex non obligabit, sed licebit Civitatem pactis constitutam dissolvere: adeòque quælibet Civitas in plures comminui poterit in infinitum, idque licitè per Hobbianam doctrinam, quoniam non violabitur ulla Lex eo in casu obligans; scilicet, nec Lex Naturæ, quia illa propter defectum securitatis eo in casu non obligabit ad actus externos, juxta ejus *cap. 3. §. 27.* nec lex Civilis, quia illæ rebellionem aut crimine læsæ Majestatis non violantur juxta illius dicta *cap. 14. §. 21.*

§. XIII. Lex autem illa universalis justitiæ quam proposuimus, hoc ipso quòd in respectu ad Commune Bonum generale ponit fundamentum domini divini & humani in res & personas, Regimen omne Naturaliter constitutum (quale est Dei in omnes creaturas, & Parentum in suam sobolem) docet agnoscere ac tueri: Atque hoc imprimis medio succurrit humanæ Naturæ necessitatibus, & secundùm exemplaria commodissimas politiæ formas, sicubi desint, constituendas

stituendas esse monet, ac pacem cum iis colere qui non sunt sub eodem regimine. Ideoque hinc fit ut & auctoritas Legum Divinarum concedatur dictatis Rationis multa generaliter circa bonum universi clarè præcipientibus naturaliter, id est à voluntate Primæ Causæ naturam rerum constituentis : & ut locus amplissimus relinquatur Legibus (ut appellant) positivis, quas specialius in datis circumstantiis dirigentes, aut Revelatio Divina, aut auctoritas humana in eundem finem superaddit. Quinetiam generales illæ Leges Naturales de cura Boni Publici, & de constitutione & conservatione Domini postulant, ut & Deus & homines videant, ut, siquando Legem ullam positivam ferre velint, evidentia satis dent indicia voluntatis suæ de novæ Legis sanctione ; hæc enim ad illius promulgationem sunt necessaria, sine qua nemo potest obligari. Hinc necesse est ut si Deus per Revelationem quicquam velit imperare, manifestum prius fiat illud imperium cum ejus Legibus immutabilibus naturâ notis per omnia consistere. Certum enim est divinam rationem sibimet non posse contradicere ; atque insuper requiritur ut voluntas ejus de additione novæ Legis indicetur iis quibus illa fertur, donando nunciis suis vim futura contingentia sine errore aut furo prædicendi, aut edendi vera miracula. Hinc etiam homines qui summâ rerum potiuntur, cum Leges sanciant, imprimis monent, eas ad publicam utilitatem spectare, adeoque ad eundem scopum cum Legibus Naturalibus collimare ; aliâque addunt signa aut testimonia quibus notum fiat eas illorum auctoritate reipsâ promulgatas fuisse.

CAPUT VIII.

De virtutibus Moralibus sigillatim.

EXplicato tandem Domini ortu, ac progressu ejus per omnem societatem, Sacram nempe, Civilem, eamque quæ inter diversas conspicitur Civitates, nec non inter Familiæ partes obiter indicato; transire jam libet ad specialem virtutum Moralium minùs latè patentium descriptionem. Nonnulla quidem de iis suggestimus in præcedentibus, ubi eas ostendimus contineri ut partes in Benevolentia universali à Naturæ Lege imperatâ. Verùm quia earum actus proprii in ea solùm conspiciuntur materia, quæ in nostra est, de jure, potestate, & in iis distinguitur inter debita & gratuita, inter superiores & inferiores, inter diversas civitates, & ejusdem civitatis membra, ac inter Ecclesiæ aut Familiæ partes, aliquid generatim de constitutione domini in Res & Personas, è quo hæ omnes differentiæ oriuntur, necessariò erat tradendum; idque è principiis quæ non supponerent obligationem ad speciales actus virtutum, erat deducendum.

Imprimis autem notandum est, quòd quemadmodum Justitia universalis ideo est debita morum perfectio, quoniam universali lege de constituendis & servandis suis cuique juribus præcipitur ejusmodi voluntas, seu animi propensio, ita virtutes omnes particulares ideo nobis inesse debent, seu ideo obligamur ad eas, quia à particulari aliqua lege Naturæ, quæ in universali illa quam diximus continetur, imperantur. Suâ quidem naturâ, si nulla foret Lex, bonæ sunt, quia ad Bonum universi statum faciunt: Sed obligatio Moralis, & indè nata debiti natura sine respectu ad

ad Legem saltem Naturalem intelligi non potest. Quinetiam ipse honos, à quo actus suâ naturâ boni *honestatis* titulo insigniuntur, seu *honesti* dicuntur, indè totus videtur provenire, quòd illi Lege Naturaliter patefactâ summi Rectoris laudantur, præmiisque maximis (inter quæ censenda est Bonorum laus consentiens) cohonestantur. Rectè tamen illi dicuntur Naturaliter liciti, & honesti, quoniam lex illa quâ tales fiunt non pendet ab arbitrio potestatis Civilis, sed ex ipsis rerum naturis modo antea explicato necessariò nascitur, éstque naturâ non mutatâ prorsus immutabilis.

§. II. Leges autem speciales Virtutum Moralium hâc ratione ex universalis justitiæ Lege deduci possunt. Datâ lege singulorum jura constituyente, ac conservante unicè propter Commune omnium Bonum à singulis promovendum, ad hæc duo tenebuntur singuli in ordine ad hunc finem: (1) ad tribuendum aliis talem portionem eorum quæ ipsorum fidei committuntur, quæ partem sibimet-ipsis eundem ob finem necessariam non absorbeat: (2) ad reservandum sibimet-ipsis eum suorum usum, quo aliis etiam plurimum profint, aut qui cum aliorum Bono saltem consistat.

Ad harum Legum explicationem observandam venit, (1) quòd alii & nos ipsi sunt termini totum systema Rationalium in cujuslibet animo dividentes; quique ad Deum atque ad homines indifferenter referantur: unde & illius honos in consideratione Boni Communis ab hominibus erit spectandus; & ipse erga alios Rationales secundùm regulas virtutum moralium agere ex analogia facillima possit intelligi. Lex autem prior quæ propter Bonum Commune alios spectare jubet, *Liberalitatem* præcipit, & virtutes illas quæ stricto sensu *homileticæ* dicuntur (lato enim sensu omnis pars justitiæ universalis conservationem cum aliis juvat, adeoque *homiletica* dicatur:) posterior autem Lex, *Temperantiam* imperat & *Modestiam* circa ea quæ nobis ip-

sis ita reservanda sunt ut nos interim toti publicis utilitatibus inferviamus, Deo scilicet, humano generi, & patriæ ac familiæ nostræ peculiari modo. In utraque autem utrumque membrum divisionis, id est totum cujus nos & alii partes sumus, in considerationem venit, adeoque singulæ virtutes publico bono præ cujusvis privato prospiciunt, licet harum aliæ unam totius partem respicere dicantur immediatius quàm aliam. Hanc ob causam videantur fortè hæ justitiæ partes, adeoque speciales omnes virtutes, non satis à se invicem distingui sed confundi. Verùm qui diligentius rem perpenderit videbit mutuam tantùm earum inter se connexionem naturalem, & reciproca quæ ipsæ sibi invicem ac communi felicitati afferunt auxilia, vix aliter commodius posse exprimi. Ideoque virtutes hæ à nemine dici debent confundi, nisi qui Naturam ipsam confusionis insimularet; quoniam iisdem motibus sanguinis, & iisdem arteriis ac venis totius corporis valetudini prospicit, & unius partis speciatim. Sic, exempli gratiâ, Natura Animalis colatione sanguinis per vasa hepatis hæc duo præstat: (1) aliis omnibus partibus sanguinem idoneum præparat (qui aliter icterum induceret) hepatis nutriendi non obliviscens: (2) hepatis nutrimentum affert, aliarum simul partium non oblita. Sic munus hepatis publicum cum privato naturaliter quidem complicatur, at non confunditur. Seorsim hæc duo intelligi possunt, & iis sic consideratis nonnulla propria possunt attribui; atque hoc sufficit ad negandam confusionem. Hæc tamen duo à se invicem reipsâ separari non possunt in statu valetudinis, seu dum natura manet imperturbata. Sic nec salvâ Justitiâ aut Bono publico, subordinatæ illæ virtutes à se invicem realiter divelli possunt; nulla tamen est confusio dum singulæ seorsim considerari possint, per respectum ad partes quibus immediatè prospiciunt, licet ultimò totius felicitati inferviant. Idem est utriusque legis, adeoque omnium virtutum in iis imperatarum finis ac effectus ultimus; proximi

imi autem quos spectant fines, & effectus quos assequuntur, non minùs sunt varii quàm variæ sunt partes systematis Rationalium agentium, quibus singulis in ordine ad totius statum optimum consulere licet.

§. III. Hinc autem intelligere licet quam ob causam (non admodum explicitè) hominum animis semper obversatur Commune Bonum, etiam cùm secundùm virtutis normam agunt; Partem scilicet ejus aliquam immediatè prosequuntur, sed quam aliunde probè nôrunt cum cæteris ejus partibus foeliciter congruere, & ad totius hujus constitutionem requiri. In omni autem actu secundùm virtutem multa sunt quæ evincunt Communis Boni curam nunquam seponi. In iis enim semper curatur ut unusquisque se intra fines suorum jurium contineat, ac ut aliena non invadat. Limitata autem hujusmodi jura spectari nequeunt, sine aliquo respectu ad aliorum jura, adeoque ad aliorum omnium Bonum, propter quod singulorum dominia sunt limitata. Civitates omnes earùmque fundatores explicitè respiciunt & agnoscunt divisionem generalem Dominiorum, quâ Deo quædam tribuuntur velut sacra, aliisq; Gentibus sui assignantur limites, hoc ipso quòd ditionis suæ terminos agnoscunt, Religionem exercent, cum aliis Civitatibus ineunt fœdera & commercia. Privati autem hoc ipso quòd se suæ civitatis legibus subjiciunt, ac intra earum fines se continent, dum virtutibus operam navant, necessariò hæctenus cum sua Civitate cæterisque consentiunt de generali illa Dominiorum divisione velut necessariâ ad universi Bonum. Denique quoniam in singulis virtutibus paratus habetur animus ad jura sua tribuenda Deo hominibusque omnibus, nempe tum aliarum Civitatum, tum concivibus nostris, eadèmq; familiâ sociatis, idque hoc semper ordine ut primas partes teneant jura Dei, secundas ea quæ pluribus Gentibus communia sunt, tertias Civilia, & sequantur minorum Societatum vincula, qualia sunt Municipia, Collegia, Familiæ; hinc facilè infertur præcipuum finem

nem earum esse Commune totius Systematis Rationalium Bonum : quippe hoc reipsâ non distinguitur à Bono partium illarum in eo inter se ordine consideratarum, iisque societatis vinculis inter se unitarum. Ex hoc fine, ejusque partibus ordine jam insinuato spectatis sumenda est mensura actuum, & affectuum omnium, ita ut illi excessu aut defectu peccare meritò dicantur, si quando plus vel minus ulli parti tribuerint quàm totius Bonum hoc modo conservandum patiatur. Hâc ratione è certis notisque regulis, nempe Legibus quæ jura Dei, Gentium, Civitatis cuiusque propriæ, partiumque singularum minorum Societatum determinant, certus modus actionum facilè inveniri potest, ut extra dubium sit eos omnes actus intra mediocritatem consistere, qui nullam ex his Legibus violent; certum etiam omnem actum indè discedere seu vitiosum esse qui aliquam harum Legum violet. Supponimus autem Leges has intra se consentire ita ut minorum Societatum jura cum juribus Superiorum per omnia consistent. Nempe in familiis nihil imperari jure posse quod adversetur Legibus Civitatis, cujus eæ partes sunt. In Civitatibus nihil juberi contrarium Legibus omnes Gentes obligantibus, (quales sunt de dividendis dominiis, seu proprietatibus non violandis, de fide servandâ &c.) In his nihil adversari Dominio Dei in suas creaturas. Tota enim obligandi vis quæ inferioribus Legibus inest, ab illa Superiorum derivatur; ideoque eâ penitus caret quicquid prioribus illis Legibus repugnat. Inferior enim Potestas superioris Legem nequit abrogare, quanquam libertatem à superioris lege relictam multis modis limitare possit; quoniam potestas ulterius determinandi in casibus à superiore non determinatis cum subordinatione optimè consistit, immò & præcipua est ratio ob quam subordinati Rectores constituuntur.

§. IV. Explicatâ jam mensurâ mediocritatis quæ in Virtutibus Moralibus requiri solet, facile est ipsas sigillatim describere, quoniam earum essentia consistit in propensione voluntatis

voluntatis ad obsequium præstandum Legibus è generali Lege Justitiæ deductis. Consideremus itaque duas illas Leges quas è Lege dominia propter Bonum Commune constituyente derivari paulò antè indicavimus. Earum prior hunc in finem jubet ita aliis nostra communicare, ut interim nobis reservemus id quo nostram fœlicitatem prosequamur. Satis intelligitur hoc imperari, quoniam manifestò necessarium est ad Communem fœlicitatem, sine qua ineptum est privatam nostram sperare, uti antehac latè deductum est. Hâc Lege continentur tum monitum de donationibus, in quibus retributio vel nulla expectatur, vel tota relinquatur voluntati & opportunitatibus illius qui beneficium accipit; tum etiam præceptum de illa benevolentia, minore quidem sed utilissimâ, quæ in omnigenis conventionibus, pactis, & commerciis exercetur, in quibus aliquid aut pollicemur, aut præstamus aliis sub conditione ab illis implendâ. Impertiamus autem aliis vel res nostras, vel operam, vel utrumque. Voluntas huic Legi obsequendi spectatur vel in operibus beneficis, quæ ejus effecta sunt propria, adeoque signa naturalia; vel in ejus signis voluntariis. Ad caput prius pertinet Liberalitas; ad posterius homileticæ virtutes.

§. V. Liberalitas itaque est justitia in operibus conspicua, aliis nostra gratis impertiens. Placuit autem justitiam loco generis ponere, ne cogerer pluribus verbis voluntatem Legi Naturæ obsequendi exprimere; atque ut eodem verbo ejus necessitatem, veramque mensuram à Lege sumendam indicarem. Justitiæ enim omnis pars ad Legem exigenda est, immò & omnis Lex cui agens subest consideranda est, nempe Dei tam naturalis lex quàm positiva, leges Gentium, & Civiles, & Municipales, atque minorum Societatum, antequam actio pronunciari possit justa seu virtutis naturæ congrua. In his enim omnibus finis optimus ejusque partes singulæ spectantur; nempe Dei honos, Civitatum diversarum pax & commercia inter se, propria singularum

singularum politia, minorum societatum ac familiarum opulentia & securitas: & vetatur omnis excessus ac defectus in donationibus liberis quo quicquam horum labefactetur; præcipitur autem ejusmodi rerum, operarumque erogatio libera, quæ singulis partibus hujusce finis suo ordine stabilendis & ampliandis inserviat.

Quoniam autem impossibile est erogationem liberalem tueri nisi accedat honestum acquirendi, & quæsitæ conservandi studium, jubetur hoc etiam præceptis monitisque deductis à consideratione ejusdem finis ejusque partium singularum eodem ordine consideratarum; adeoque eadem liberalitas quæ primario rectè erogandi voluntatem denotat, secundo saltem connotat voluntatem ejusmodi præceptis obsequentem in acquirendo & conservando: illa dicitur *Providentia*, & opponitur tum *Rapacitati*, tum *improvidæ Negligentiæ*: hæc autem *Frugalitas* aut *Parsimonia*; quæ opponitur hinc *sordidæ* Euclionum *parcitati*, illinc τὴν ἀσώβια. Sic scilicet Justitiæ in acquirendo, & in conservando sint definitiones Providentiæ hujusce & Frugalitatis, eademque justitiæ in erogando analogæ sunt iisque ministrant.

Pro varietate autem objectorum in quæ præcipitur erogatio, variis nominibus insignitur Liberalitas: Nam si illa se exerat in rebus quæ publicis usibus insigniter deserviunt, *Generositas* dicitur, cui opponitur hinc ambitiosorum profusio, illinc sordidorum homunculorum abjectus animus. Erga miseros *Misericordia* appellatur, & speciatim erga pauperes *Eleemosynarum donatio*. Erga peregrinos *Hospitalitas* dicitur, præsertim si domo excipiantur. In his autem omnibus beneficentiæ mensura desumitur ex eo quod maxime ad varias summi finis partes, scilicet ad Pietatem quâ Societas quædam inter Deum & homines continetur, ad mutua auxilia, fidem & commercia inter varias Civitates, ad Concordiam reliquaque officia partium ejusdem Civitatis, & ad florentissimum statum minorum Societatum ac familiarum, qui salvis prioribus obtineri potest. Hæc autem
visum

visum est distinctiùs inculcare in determinanda hujus primæ specialis virtutis mediocritate, ut non esset opus plura adjicere ad indicandam rationem quâ sequentium virtutum vera mensura certissimè investigetur.

§. VI. Transeamus jam ad homileticas virtutes quæ in obsequio eidem huic Legi præstito consistunt. Universaliter autem eas sic definio. Virtus homiletica est justitia aliis benefaciens per signorum voluntariorum usum Comuni Bono opportunum.

Finis expressam mentionem feci in definitione non propter necessitatem, quia respectus ad illum in justitiæ generali notione includitur quippe illa tota eò collimat, sed propter perspicuitatem.

Signorum autem *arbitrariorum* nomine intelligo, præcipuè quidem Sermonem, verùm etiam præterea respicio ad corporis gestum, & habitum, nec non ad omnes vultûs motus qui animi indicium voluntarium significant. In his omnibus verum modum servant *Gravitas*, & *Comitas*. In sermonibus autem speciatim intra optimos limites nos coercent *Taciturnitas*, *Veracitas*, quæ in promissis *Fidelitas* dicatur, & *Urbanitas*: de quibus sigillatim pauca dicemus.

Gravitatem & *Comitatem* meliùs explicare nequeo quàm considerando quòd in actibus omnigenis justitiæ erga alios requiruntur vera agentium Prudentia, & Benevolentia amplissima, uti antea ostendimus. Conversatio autem hominis in qua omnimoda conspiciuntur justæ Prudentiæ signa, *Gravis* dicitur. Ea autem in qua eximiæ Benevolentiae signa omnia relucent, *Comis* est. Quapropter *Gravitatem* definirem virtutem homileticam quæ Prudentiæ signis idoneis conspicua est. *Comitatem* verò virtutem homileticam eximiæ benignitatis indicium insignem. Facilè autem hæc duo inter se conveniunt, uti Prudentia & Benignitas vera, quarum indicia proferunt. Hinc eorum opposita facilè intelliguntur: nempe Gravitati repugnant, hinc affectata quædam *Severitas* morum & rigor, cum quis aut pluribus hu-

hujusmodi signis utitur quàm finis natura postulat, aut iis quæ vel honori divino, vel hominum fœlicitati (quæ partes illius sunt) commodè non inserviunt, aut ubi quisquam dum signa studiosè sectatur rem ipsam negligit: illinc autem eidem repugnat *Levitas*, quam è contrariæ virtutis vitiique descriptione facilè intelliget lector. Pari ratione *Comitati*, ac morum benignæ elegantiae opponuntur illinc *Assentatio*, seu adulatoriæ Gnathonis artes, illinc *Morositas*. Verùm quoniam Sermo Mentis interpretis est præcipuus, & humano generi proprius, ideóque Lex Naturæ de prudenti benevolentia erga alios opportunè significanda specialius & distinctius verbis nostris modum præscribit, eúmque variæ virtutes diligenter observant. Imprimis enim præcipitur ut aliquando à sermone abstineamus, quoties nempe aut Reverentia erga Deum, aut alios nobis superiores id postulat; aut ne arcana imperii Civilis, aut amicorum, aut familiæ, aut quæ nos ipsos spectant, revelentur in ullius detrimentum, dum salvo communi Bono fœlicius celari possent; hujusmodi Legibus obsequitur *Taciturnitas*, quæ est virtus homiletica silentium agens communi Bono opportunum. Huic in excessu opponitur intempestiva sermonis parcitas, quæ communicationi scientiæ, præcipuisque societatis humanæ beneficiis mirum in modum officit. Deinde verò eâdem lege præcipitur ut ad Bonum commune opportunè alios alloqueremur; non autem occurrit unius virtutis nomen quod observantiam huic Legi præstandam adæquatè uno verbo exprimat: *Prudens* fortasse illa dici possit *παρρησία*, seu loquendi libertas justa debitæque, & consistit in animi promptitudine ad ea omnia verbis exprimenda quæ ratio dicat communitati rationalium ullatenus profutura. Verba autem de quibus hæc lex præcipit vel respiciunt præterita ac præsentia, de quibus hunc in finem jubet ita rem enunciare uti illa se habet quatenus nobis compertum est, atque hoc præstat *veracitas*; vel respiciunt futura à nobis facienda, de quibus præcipit ut ea promittamus aliis

quæ

quæ in communem cedant utilitatem; idque vel absque conditione, vel sub conditione, prout finis optimi natura postulaverit. E promissis autem de quibus inter plures convenit fit conventio, contractus aut pactum, atque hinc omne fere commercium inter rationales. Non occurrit tamen speciale aliquod nomen virtutis quæ ad faciendas promissiones hujusmodi ac contractus bono publico utilissimos rationales determinet, at virtus illa quæ promissa ac pacta ejusmodi servet, *Fidei* aut *Fidelitatis* nomine ubique celebratur. Ejusdem interim est animi & virtutis pacta talia inire velle, & inita observare: Nec licitum quidem est pacta observare, nisi talia sint quæ per leges naturæ salvo communi Bono, seu licitè fieri possent. Tantùmque abest ut justitia omnis (quæ propriè consistit in Legum observantia) resolvi possit in fidem pactis præstandam, ut è contrà antea quàm sciri possit an pactum aliquod implendum sit, certum esse debet illud pactum Legum Naturalium jussu aut saltem permissu in initum esse. Denique summa Benevolentia in sermonibus nostris non exprimitur, nisi jucundum quiddam iis opportunè, pro cujusque facultate, admisceatur; quod præstat *urbanitas*. Huic autem virtuti ab omnibus maximi finis partibus limites iidem figuntur, qui cæteris. Cautum enim est universaliter ut nihil, ne per jocos quidem, dicatur quod Dei honorem aut humani generis fœlicitatem minuat; atque hoc fiet si nec Religionis Leges, nec jura Gentium, nec Civilia, nec minorum Societatum, ac familiarum, aut singulorum hominum, turpi & procaci dicacitate omnibus contemnendâ & deridendâ propinentur. Illi autem qui dum jocos sectantur in has Leges impingunt, *Scurrilitatis* meritò insimulantur. Illi autem qui sermonis *Festivitatem* innocuam aut in suâ conversatione prorsus negligunt, aut in aliena condemnant, in *Rusticitatem* incidunt. Sufficiat autem hæc dixisse de prima Lege speciali, è justitiæ Lege universali derivatâ, ac de ejus ramulis diversis, unâ cum virtutibus quæ iis sunt conformes.

§. VII. Secunda autem Lex specialis virtutum Moralium sic derivatur ex universalis justitiæ lege. Datâ lege (justitiæ universalis) singulorum jura constituyente ac conservante, unicè propter Commune omnium Bonum à singulis promovendum, tenentur singuli secundò sibi met-ipsis in Bonorum suorum usu ita consulere ut aliis etiam universis plurimùm inserviant, aut illorum saltem Communi bono nihil detrahant. Hæc autem verba eandem habent sententiam cum iis quæ scripta sunt paulò antè, ubi duas Leges speciales è justitiæ Lege generali deduximus. Huic Legi obsequium præstat limitatus ille erga nosmet-ipsos amor, qui intra illos limites se continet quos universalis justitiæ Lex, Deo, hominibûsque aliis omnibus sua jura tribuens, præscribit. Quoniam autem limitata hæc *φιλαυτία* in hâc lege naturali imperatur, idque in ordine ad finem nobilissimum, non potest non esse justa & honesta. Immò verò quemadmodum ostendimus singulis quædam jura necessariò danda fuisse, ut omnibus bene esset; pari ratione colligendum est, necesse esse ut singulis imperetur constans rerum suarum usus in suam ipsorum Fœlicitatem, totius communitatis fœlicitati subordinatam; quoniam totius Fœlicitas è singularum partium fœlicitate constat; adeóque illius curâ imperatâ, hujus quoque curam in illa imperari necesse est; nec singulorum fœlicitas ab aliis procurari potest, si ipsi seipsum negligant.

Quandoquidem autem singulorum partes essentielles sunt Animus & Corpus; utriusque cultus idoneus ad Communi Boni procurationem: isque per media huic fini aptè congruentia (qualia sunt tantùm jura nostra in res & personas) imperari intelligitur. Non opus est autem quicquam de cultu animi specialiter hîc inculcare, quoniam tota Moralis Philosophia, eaque omnia quæ ipsi inserviunt, est ille cultus Mentis quo ipsa in hunc finem instituitur. Corporis autem nostri cura in ordine ad hunc finem imperatur in iis Moralis Philosophiæ præceptis, seu legibus, quorum observatio

servatio *Temperantiæ* nomine insignitur. Leges enim Morales de cibo, potu, somno, exercitiis & venere hinc distinguuntur à præceptis Diæteticis de iisdem rebus quæ traduntur à Medicis, quòd ad finem superiorem in Moralibus dirigantur hæc omnia, quæ Medici ad singulorum valetudinem (qui finis Medicinæ est immediatus) facere contenti sunt indicâsse. Ego certè illum *Temperantiâ* *i. e.* virtute præditum non dixerim, qui præcepta Diætetica universa diligentissimè observârit, si ad Leges communi Bono prospicientes, atque adeò ad earum finem nullatenus respexerit. Sufficiet tamen ad virtutem si in agentis animo generalis sit propensio ad ea facienda quæ Deo, & hominibus universim grata sunt, quæ ex habituali intentione hunc finem prosequendi oritur, adeoque ex assensu practicis ejusmodi propositionibus, legibusque olim dato. Tota enim vis habituum practicum oritur ex assensu intellectûs practicum propositionibus olim dato, & in memoria adhuc permanente.

§. VIII. *Temperantiæ* itaque Definitio sit hujusmodi, Est *Justitia* erga nosmet-ipsos in corporis cura bono Communi subordinatâ occupata. Si quis enim dum corpori suo indulget adeò mentis suæ obliviscitur ut ejus facultates obruat, vel minuat, ut rebus sacris aut humanis, civilibus aut domesticis minùs aptus sit, intemperans erit, etsi id aliquando salvâ suâ valetudine ideoque salvis Medicorum Regulis Diæteticis fieri possit. *E. g.* Si quis jejunium Religiosum, quod salvâ sanitate vel observari possit, vel negligi, violârit, aut absque Valetudinis dispendio adeò lautè epuletur ut rem familiarem perdat, & tributis reip. causâ solvendis impar sit, omnino intemperantiæ insimulandus erit. Quinetiam qui voluptates sectando suam labefactant valetudinem, non sibi solùm, sed & amicis suis, suæque civitati quadantenus obsunt; quatenus nempe valetudinis defectu minùs apti sunt omnibus demerendis. Hoc a stimare licet è certa proportionem quam habet valetudo ad vitam. Leges autem

autem Civiles (quæ de rebus majoris tantùm momenti sollicitæ sunt) judicare solent hominem qui sibimet-ipsi vitam eripit, non sibi solum, sed & reipublicæ noxium esse; illam enim cive spoliât, idque inter flagitia maxima meritò numeratur. Huic autem crimini contra bonum publicum commissio eatenus accedit omnis voluntaria valetudinis nostræ diminutio, quatenus vera valetudinis æstimatio ad æstimationem vitæ appropinquat, in ordine præcipuè ad munera publica, quorum functio aliqualis ab omnibus expectatur.

Res adhuc clarior evadet si speciatim consideremus, curam corporis nostri consistere in moderatione cupiditatum naturalium quæ spectant ad conservationem vel individui, vel speciei.

Ad Individui conservationem pertinet *Appetitio* (1) *Ciborum*, cui à fine prædicto, ejusque omnibus partibus modum præscribit *Abstinentia*: cui opponuntur & nimia sui *Maceratio*, & *Ingluvies*. (2) *Potuum*, quorum desiderio limites ponit *Sobrietas*, cui *Ebrietas* opponitur. (3) *Somni*, cujus appetitioni præsidet *vigilantia*, quæ sibi oppositam excutit *somnolentiam*. (4) *Recreationum* seu *exercitiorum*, cui virtus mensuram statuens nomen proprium non habet (quantum nemini,) nec vitia ei in defectu, aut excessu opposita. (5) *Ornamentorum* ad Decorum externum in utensilibus, vestibus, & ædificiis pertinentium. In his modum observat *Mundities* & *Elegantia* singulorum conditioni proportionata; cùm autem superat animus delicatus, & ab eo deficit, *Sordities* ac *Squalor*.

§. IX. Ad speciei denique Conservationem pertinet *appetitus Veneris*, cui ab iisdem regulis terminos figit *Castitas*, quos perumpit *Incontinentia*: illius autem varias species nimis sanè notas non opus est enumerare. Atque faciliè hinc perspicere licet quâ ratione multis modis injurii sumus aliis dum Genio nostro indulgemus; nempe, tum quatenus qui seipsum lædit, vulnus infligit membro Familiæ, Civitatis, humani

humani generis quod, dum sanum est, innumeris modis in aliorum cedit emolumentum; tum quatenus hinc sequitur neglectus aliquis pietatis, ac omnium severiorum studiorum, quibus prorsus inidoneus fit *intemperans*, unde detrimentum patitur totum systema Rationalium, quod hinc emolumentum jure possit postulare. Mitto quòd ex Intemperantia stimulatur animus ad aliena rapienda quo suis cupiditatibus satisfiat; quòd annonæ accendatur pretium in egenorum grave incommodum. *Quid non ebrietas designat, &c?* Publica autem incommoda quæ ex Incontinentia fluunt, & turpiora sunt quàm ut salvâ Verecundiâ enarrari possint, & magis manifesta quàm ut ea dicere opus sit. Sufficiat dixisse in perpetrationse scelerum hujus generis socium necessariò requiri, unde vitium intra unius pectoris claustra contineri nequit, sed ad plures dimanat; hinc familiæ & hæreditatum jura perturbantur; unde malum latens serpit, omnesque premit qui è læsa familia, aut hæreditate quicquam jure speraverant; atque adeò Civitates integræ in angustias hinc rediguntur, totiùsque generis humani conditio fit deterior.

Nec minùs manifestum est notas Civitatis leges tam in Cœlibatu, quàm in Conjugio id agere ut non solùm castorum mentes ac corpora juventur, verùm etiam ut familiæ subinde novæ fundentur, veteresque conserventur, ut amicitia per affinitates è nuptiis ortæ latius spargantur; unde oritur arctior necessitudo, & societas inter partes ejusdem civitatis, atque etiam inter membra diversorum regnorum, totiùsque adeò generis humani.

Hanc opinor ob causam Ratio naturalis gentes plerasque omnes docuit, postquam auctum esset multarum familiarum numero genus humanum, & avitæ cognationis per originem ab iisdem primis Parentibus tractam memoria penè esset extincta, conjugia prohibere inter personas quæ sanguine se mutuò proximè contingerent, ut amicitia, &

necessitudines arctiores contraherentur inter familias à se invicem longiùs disjunctas, ubi nullam vim haberet cognatio ad eas sibi invicem conciliandas. E. g. Nuptiæ inter fratres & sorores dictatis rationis Communi hominum bono consulentis per latiore[m] sparsionem amicitia[e] ex affinitate oriturae nunc prohibentur, quæ in Mundi primordiis licita fuerunt; quia necessariae ad ejusdem generis humani propagationem, atque ad ortum earum familiarum quas nunc (prohibendo ejusmodi nuptias ad latiùs spargendas amicitias) conservare conatur ratio.

Sic ejusdem Finis summa bonitas justum facit & illam libertatem in initio concedere, & eandem mutato rerum humanarum statu denegare.

Denique quoniam appetitus prolem conservandi, qui *σεργὴν* dicitur, est tantum continuatio illius appetitus quo animalia feruntur ad procurandam primam prolis suae existentiam. Manifestum est *σεργὴν* à respectu ad eundem summum finem, ejusque partes singulas, & excitandam esse & limitandam. Eatenus, scilicet, diligendos esse liberos, quatenus id conferat ad servandum Deo suum in terris honorem, ad gentium omnium, singularum civitatum, ac familiarum foelicitatem. Manifestum interim est foelicitatem totius generis humani quod praesenti saeculo succedet, à prolis educandae cura dependere. Et quoniam proles nostra mistum quiddam est è nobis & aliis, patet ejus curam specimen exhibere virtutum tam ad nos, quam ad alios relatarum.

§. X. Verum ut rite quisque seipsum curet in ordine ad Commune Bonum, non spectandae sunt tantum partes è quibus singuli constamus, Mens nempe & corpus, de quibus haecenus egimus; sed consideranda sunt insuper media etiam remota, quorum ope utraque pars nostri nonnihil jvari possit, quæ generali nomine apud Juris-consultos *bona nostra* dicuntur, & *jura* in res & personas, è quorum copia consistunt *Divitiae & Honores* singulorum.

Eadem

Eadem itaque Lex naturalis quæ voluntatem, omnésque adeò affectus nostros erga nosmet ipsos limitat è respectu ad finem optimum, pari ratione à consideratione omnium partium illius finis affectus omnes limitabit circa acquisitionem, & conservationem divitiarum & honorum. Hæc enim ab omnibus non aliâ ratione quærentur quàm ut media ad possidentium fœlicitatem, cujus mensuram non aliam à singulis expectandam esse ostendimus, quàm quæ Communi omnium fœlicitati subordinatur, aut cum ea saltem consistit. De limitata cura acquirendi, conservandique divitias tanquam de medio ad Liberalitatem necessario obiter antè diximus; eadèmq; sufficiant ad limitandas cupiditates nostras circa eas ut media ad nostram fœlicitatem.

Restat itaque ut paucis moneamus Lectorem hâc lege omnibus illud imperatum esse, ut sibi met honores quærant eâ tantùm mensurâ, iisque mediis quæ non solum consistunt cum corporis, animique sui sanitate, sed etiam cum familiæ suæ cura (ne illam pessundemus honores occupando,) & cum reipublicæ pace, ne seditionem quis molitur ut seipsum evehat; cum cæterarum gentium tranquillitate, ne jura gentium violentur ad ampliandos titulos nostros; cum pietate denique in Deum, ne quis in majestatem divinam, aut in res & officia sacra involet, ut hinc nominis sui gloriam adaugeat. Voluntas his legibus conformis mediocritatem veram adepta est circa honores appetendos, & circa vitandam infamiam; ejusque Virtus *Modestia* dicitur, quæ definiatur Justitia erga nosmet ipsos in honorum cura, bono communi subordinatâ, consistens. Eadem autem vera *modestia* quatenus voluntatem deprimit ne sublimiora quærat quàm quæ cum hoc fine consistunt, *Humilitas* dicitur: quatenus autem animum elevat ad maximorum honorum appetitionem, qui rectâ hujus finis prosecutione se offerunt, vera est *Magnanimitas*. Notum interim suppono ejusdem esse virtutis honorem quærare, ac conservare, & infamiam evitare, ac depellere. Ex his autem, oppositorum natura

facile æstimatur : *Humilitati* enim directè repugnat *Superbia*, quæ in ambitione, arrogantia, & inani gloriatione sese exerit. *Magnanimitati* autem pariter contrariatur *Puſſanimitas*.

§. XI. Percurramus tandem singulas virtutes, & in iis singulis contineri vidimus respectum aliquem ad Bonum totius systematis Rationalium (quod Civitatem, vel regnum Dei latissimo sensu liceat appellare) sive illæ aliis prospiciant, sive nobis ipsis ; utrobique tamen id in fine semper agitur ut omnibus optimè consulatur. Mens autem hominis secundum virtutem agentis Commune hoc bonum prosequitur ordine tam genetico, quàm analytico. Priorem imitatur methodum privatus, dum incipiens à suis unius rebus ita curat ut constitutio, conservatio, aut exornatio familiæ suæ suadet, aut saltem patitur ; familiæ interim suæ non aliter prospicit, quàm major civitatem conservandi cura permittit : Civitatis autem suæ eam tantum habet rationem quam suadet, aut finit gentium aliarum quarumcunque foelicitas illibata, aut etiam promovenda : Genus humanum denique non aliter curat quàm ut salvus sit majestatis divinæ honos, conserventurque jura Regni Dei, quibus res humanæ divinæque omnes continentur. Jura autem omnium jam antè constituta & distributa ut plurimum supponit. At qui præfunt aliis, & potestatem habent hujusmodi distributionem jurium faciendi à respectu ad totum systema initium faciunt, adeoque analyticam methodum potius sectantur. Civitati Dei satis consultum esse pronunciant si Deo velut summo Regi officia summi honoris præstentur, & gentibus universis velut ejus subditis sua in res & personas limitatas jura tribuantur. In singulorum autem juribus propriis curanda sunt jura minorum societatum, præsertim familiarum, in his autem singularis cujusque bona. Hæc itaque methodo uti in prima distributione potestatis in res & personas, seu in prima constitutione jurium propriorum, cum primi parentes (juribus suis Deo reservatis) reliqua omnia inter filios suos dividebant, & facillimum

mum erat, & planè necessarium. Quippe totius systematis rationalium foelicitas finis est ille unicus, naturâ suâ optimus & maximus (quippe summa est omnium bonorum, adeoque naturaliter melior & major quâlibet sui parte, seu quovis alio bono,) quem qui rectè intelligunt non possunt non prosequi, ejusque prosequendi necessitas necessariam facit distributionem, & limitationem potestatis in res & personas, *h. e.* & legibus universis, & singulorum juribus indè natis dat originem. A totius autem cura cùm ad partium curam procedimus, notum est hanc methodum locum habere. Stabilitis autem hisce legibus quibus societas cum Deo inter diversas gentes, necnon inter membra ejusdam civitatis ac familiæ continetur, dantur certæ normæ pietatis, omnigenarúmque virtutum, ut earum nomen actionibus jura religionis, gentium, civitatum, aut familiarum evertentibus impositum neminem posthæc deludat. Constat enim omnes partes Justitiæ universalis (quas breviter recensuimus) omnesque actus singularum virtutum, legibus hisce unicè propter Bonum Commune imperari, idque quia perpetuâ experientiâ manifestum est tales actus humanos naturalem habere vim ac efficaciam aut honorem Deo exhibendi, aut promovendi gentium diversarum pacem & foelicitatem, aut Civitatem aliquam, aut minorem societatem, aut singularem aliquem hominem bonis cumulandi: ex his autem partibus hoc ordine consideratis Commune Bonum integratur.

§. XII. Quinetiam hinc apertissimè explicari potest, quænam sit illa recta ratio prudentis qui justam actionibus humanis mediocritatem meritò præscribat. Tota enim consistit in hujusmodi propositionibus practicis quæ maximum nobis proponunt finem, & media in nostra potestate idonea indicant quibus illa consequamur. Illa autem sunt actus illi humani quos imperant (1) Cultûs leges, (2) cæteræque gentium inter se commercia conservantes; (3) deinde verò civiles & domesticæ, ac singularis cujus-

que dictata experientiæ de naturali efficacia actionum humanarum conformia. Sic ultima tandem resolutio fit in vires naturales actionum ad homines juvandos, aut nocendos, sive sigillatim, sive conjunctim spectatos, ut in familia, propulove uno, aut pluribus. Ex analogia autem ducta ab iis actibus qui ad honorandos homines faciunt, judicamus de iis quæ ad Dei honorem spectant. Experientia autem non minùs evidenter docet quales actus humani proficui sunt, aut nocivi plerisque omnibus, quàm ostendit qualia edulia plerosque nutriunt reficiuntque, qualia contra morbos generant, mortemque accelerant.

§. XIII. Nec sanè difficiliùs experientiã discimus harum propositionum veritatem (*Necesse esse ad Commune Bonum ut fiat distributio rerum, & operarum mutuarum; atque ut ea servetur, ita agendo tam erga alios quàm erga nosmet-ipsos, uti conservatio Gentium, Civitatum, familiarumque, quarum pars sumus, postulaverit*) à quibus omnes leges naturæ & virtutes profluunt; quàm discimus necesse esse ad corporis animati vitam ac valetudinem, ut nutrimentum omnibus ejus partibus impertiatur, atque ut distributio à natura facta conservetur ejusmodi functionibus singulorum membrorum circa se ceterasque partes, quibus partes primò principales, deinde verò etiam minùs principales, infimæque ab obstructionibus liberentur & reparentur, sicubi quicquam absumptum sit, atque ad præscriptam à natura mensuram ac vim crescant.

Utrobique veritas in has, aliásque similes propositiones resolvitur; quòd *Conservantia totum conservant omnes ejus partes, & quòd Conservatio partium minùs principalium seu subordinatarum profuit è conservatione principalium*; quæ quia è definitionibus ejusmodi causarum patent, à natura rerum experientiæ nostræ indicari meritò dicantur. *Definitiones enim è naturis rerum experientiã cognitis discuntur.*

§. XIV. Quinetiam, quemadmodum ab immutabili efficacia

causarum ejusmodi corporearum ad productionem suorum effectuum in corpore animato omnis Physiologiae & Diæticæ certitudo proficiscitur; pariter ab immutabili influentia actuum humanorum in conservationem, aut in detrimentum singulorum hominum, familiarum, Civitatum, Gentiúmque universarum provenit omnis certitudo propositionum practicarum, quæ Leges sunt Naturales, quæque Moralem constituunt Philosophiam, & virtutum omnium naturam determinant.

Porro varietas actionum quæ hominibus præcipitur in variis eorum conditionibus, Familiis, Civitatibus, cæterisque circumstantiis non magis repugnat necessariæ, & constanti curæ omnes quas sæpe diximus finis optimi partes conservandi & perficiendi, quàm diversitas Diætæ in diversis regionibus, ætatibus, & temperamentis hominum repugnat constanti omnium curæ ubique omnia sua membra nutriendi, & ubique satisfaciendi naturalibus necessitatibus, famem sitimque arcendi, somnum capiendi, exercitiis, veneri & affectibus modum præscribendi, juxta naturæ cujusque exigentiam. Scilicet in his, ut in rebus ad bonum publicum necessariis, non possumus pro arbitrio quidlibet agendo finem assequi: Sed limites quosdam finis natura determinat, quanquam Intellectus noster ad *ἀνεβείαν* mathematicam in his assignandis non perveniat. Satis commodè vitam nostram curamus sine Lessiana alimentorum ponderatione: & Bono pariter communi pro virili verè inservimus, etsi quod præcisè optimum est in singulis casibus non poterimus assequi; si modò id, quantum in nobis est, in datis Circumstantiis assequi conemur.

Addendum hîc illud censeo, Commune Bonum rationalium omnium, eo ipso quòd bonorum omnium naturalium est Collectio adeoque bonum maximum, esse aptissimam mensuram à natura determinatam, ut è comparatione aliorum bonorum cum hoc pronuciare verè possimus, an illa magna sint an parva; adeoque an summoperè sint expeten-

da, an aliis postponenda. Eadem autem mensura quâ bonorum inter se ratio æstimatur, malorum pariter omnium æstimationem veram præbet, adeoque indicat quid magis, aut minùs fugiendum aut dolendum sit. Hinc itaque discemus quinam affectus aliis prævalebunt, quinam etiam cedent; siquidem certum est eum tantùm omnium affectuum modum naturæ rationali ac naturæ universi congruum esse, qui exactè respondet veræ æstimationi bonorum & malorum è quibus excitantur.

§. XV. Quoniam autem maximi momenti res est regimen affectuum nostrorum, utpote à quo omnis virtus, omnisque Fœlicitas (quatenus illa est in nostra ullatenus potestate) proficiscitur, illudque (ut priùs innuimus) totum dependet ab agnitione veræ mensuræ bonorum malorumque omnium, secundùm quam judicanda sunt magna vel exigua; ideoque paulò latiùs explicandum duxi quod paulò antè affirmavi, nempe, Commune Bonum hanc esse mensuram, eamque à natura rerum determinatam esse. Hoc autem ex eo patet, quod antea ostendimus, *viz. Bonum omnium rationalium commune, esse finem ad cujus prosecutionem omnes naturaliter tenentur.* Finis autem & notior mediis, & è naturæ rationalis conditione necessaria est mensura ex qua mediorum omnium bonitas major aut minor æstimatur: & posito hoc, velut fine primario, bonum cujusvis singularis habebit rationem medii ad bonum totius systematis rationalium, uti sanitas membri cujuslibet in animali est medium ad sanitatem totius animalis.

Nec insolitum sanè est, rerum quantitates explorare ope mensuræ quæ rerum mensurandarum quantitatem excedat; modò hoc unum provisum fuerit, ut mensura dividatur in partes quantumlibet exiguas quarum singulæ notam habeant ad totum rationem. E. g. Regulâ bipedali aut tripedali utamur quæ dividitur in pedes, pedùmve partes duodecimas, centesimas, aut millesimas ad explorandam lineæ longitudinem quæ decimâ pedis parte brevior sit: Pari planè modo

do quamquam Bonum Commune sit longè maximum, quoniam tamen notæ sunt ejus partes tam majusculæ, quàm admodum exiguæ, earúmque omnium ratio ad totum satîs intelligitur; ideóque hâc mensurâ commodissimè determinare possumus, & quantum sit unumquodque bonum, & inter bona quodnam sit majus, minúsve.

§. XVI. Partes autem in quas Bonum Commune, velut Regula consideratum, dividitur, sunt omnia omnium bona quæ in foelicissimo systematis rationalium statu continentur, eidémque subordinantur: qualia sunt quæ pertinent ad Cultum Dei, seu Religionem; ad gentium pacem & subsidia mutua; quæque ad singularum civitatum, familiarum, personarúmve conditionem beatissimam, quæ servato hoc ordine partium inter se ad totius conservationem, per industriam humanam obtineri potest. Quinetiam quemadmodum è divisione regulæ in pedes, pedis in partes decimas, vel duodecimas, aliásve quilibet, harúmque in centesimas, & sic deinceps, nota fit ratio minimæ particulæ ad totum: ita è noto ordine, ac ratione variorum bonorum, omniúmque ad bonum commune, facilè investigatur ratio boni cujuslibet dati ad maximum illud quod ex omnibus aggregatur. Scilicet è nota ratione veræ alicujus propositionis ad scientiam, scientiæ ad animi tranquillitatem, & affectuum regimen, hujus ad personæ foelicitatem, personæ ad familiam, familiæ ad Civitatem, Civitatis ad gentes universas, harum ad totum Systema rationalium; tandem intelligitur quantum unius veritatis notitia conferat ad bonum universi. Similisque est ratio in æstimandis bonis corporis, ut in sanitate membri minimi, vel in vi vestis cujusvis, aut cibi ad corpus conservandum. Corporis etiam rationem ad hominem integrum, ad familiam, ad civitatem, & tandem ad universum pari modo invenire licet. Denique accuratissimi mensurarum Magistri, Geometras intelligo, hâc uti solent methodo quantitatum rationes determinandi, per collationem

earum cum maxima ad quam ullatenus referantur. Hujus autem methodi ratio ad rem nostram facillimè accommodatur. Nempe, quoniam minimæ quantitates & sensum fugiunt & intellectum, mediæ inter maximas & minimas sunt infinitæ, nec ulla est ratio cur earum una potiùs mensura fieret, quàm altera; immò & eadem respectu minorum quantitatuum magna dicitur, quæ respectu majorum parva habetur. Maxima autem una est, & præ cæteris intellectui nostro magis exposita; quare *aptissima est quæ pro mensura sumeretur, in qua requiritur ut sit determinata & magis nota.* Sic enim Mathematici linearum circulo inscriptarum magnitudinem investigant per earum collationem cum diametro quæ omnium inscriptarum maxima est. Eodémque recidit determinatio sinuum per collationem cum radio in canone mirifico. Sinus enim sunt semisses inscriptarum subtendentium duplum arcuum suorum, & radius est semissis diametri. Notúmque est eandem esse rationem semissis ad semissem, quæ totius ad totum. Sic etiam corpora Regularia mesurantur per comparisonem cum sphæra; corpore nempe maximo cui cætera omnia inscribuntur. Verùm in hujusmodi exemplis nolo multus esse.

In eum tantùm finem hæc de mensura bonorum diximus, ut bonum malúmve reputemus magnum, non prout nos solos magis juverit aut læserit, sed prout communi Fœlicitati plus adjecerit, vel detraxerit: & in comparatione bonorum illud existimemus esse majus, quod publicæ fœlicitatis pars est major; illud minus, quod publicis utilitatibus minus adjicit.

§. XVII. Visum est enim hinc universale remedium deduci posse in omnes inordinatos affectus, è sui amore nimio plerumque ortos, quibus mens humana aut aliis infert injuriam, aut sibimet-ipsi adimit tranquillitatem. Nihil unquam ille perversè cupiet, cui inter bona nihil magnum videtur, præterquam quod ad communem salutem multùm confert:

confert: nunquam ille in publica commoda adeò peccabit ut criminis ullius conscientiam perturbetur; quòd si quid detrimenti patiantur res humani generis ex aliorum flagitiis, aut è causis quæ vires humanas superent, hoc illi non eripiet mentis suæ tranquillitatem; partim quia hæc novit extra suam potestatem collocari, partim quia mutabilitatis cui omnia subjiciuntur probè conscius talia multa indies eventura præsentit & expectat; presertim verò quia tot seculorum experientiam certissimum est, innumeras rerum humanarum vicissitudines totius universi statum meliorem potiùs quàm deteriolem nobis reliquisse, unde spes justa nascitur vix fieri posse ut posteris res aliter succedat.

CAPUT IX.

Confectaria.

§. I. **D**Eductis tandem è Natura præceptis circa mores generalissimis, & virtutibus Moralibus indè sigillatim explicatis, visum est paucis indicare quomodo hæc quæ tradidi præcepta generalia ad alia magis limitata, & vulgò magis usitata nos deducant: hinc enim probabitur etiam specialia illa à Deo per signa naturalia mentibus humanis simul imprimi, eaque iisdem præmiis & pœnis sanciri: hoc autem ostendemus considerando breviter Decalogum & leges Civiles.

Decalogus in duas solet dividi tabulas, quarum prior præcepta continet de moribus nostris erga Deum, posterior de iisdem erga homines tractat: utraque impletur Amore in Deum, hominésque. Manifestum autem est, præceptum quod è Natura hausimus de Benevolentia universali, seu de studio Boni Communis quatenus Deum respicit ut systematicæ intellectualis caput, & homines velut ei subditos, hæc duo in se complecti. Prima autem tabula speciatim continetur in ea parte Legis Justitiæ universalis quâ ostendimus doceri, Necessè esse ad bonum commune, atque adeò ad nostram singulorum foelicitatem indè solùm hauriendam, ut Deo tribuatur quod suum sit, nempe omnia quæ necessaria sunt ut ipsius honos super omnes quantum possumus emineat. Scilicet ut agnoscat omnia maximè interesse ut ipse Dominium habeat in omnes & omnia supereminens. Exercitium talis Domini percipimus eo ipso quòd est causa omnium prima liberrima & prorsus independens. Jus autem seu necessitatem talis in eo Domini, in ordine ad Bonum

num Commune, indè intelligitur; quòd hunc finem perfectiſſimè aſſequi poſſit & velit ille ſolus qui ſapientiâ præditus eſt perfectiſſimâ finis hujus omnes partes & mediâ aptiſſima comprehendente, & voluntate finem optimum, mediâque maximè idonea propter intrinſecam cum ſapientia harmoniam ſemper amplectente, & potentiâ denique quæ in iis quæ ſapientiſſima voluntas elegit præſtandis nunquam deficiat.

§. II. Cognitâ autem ex his naturalibus, atque adedò æternis Dei perfectionibus hæc neceſſitate Domini Divini in ordine ad Commune, quod ſummum eſt, Bonum, cognoſcitur Lex naturalis illud ei tribuens ſecundùm ea quæ antehac explicuimus. Maniſteſtum enim eſt rationem rectam Divinam (quæ Lex quædam eſt ei Naturalis) ab æterno illud ſibi in hunc finem aſſumturam eſſe; & rationem rectam humanam cum primùm exiſtit, & hoc percipit, neceſſariò conſenſuram eſſe; quippe quamdiu recta eſt, à ratione Divina nequit diſſentire. Datâ autem lege de agnoſcendo hoc dominio Divino, dantur leges imperantes ſummum erga illum Amorem, Fiduciam, Spem, Gratitude, Humilitatem, Timorem & Obedientiam, & ſi quid amplius eſt quod exprimitur in Invocatione Divini nominis, & actione Gratiarum, & auſcultatione Verbi Divini, & in devovendo res, loca, tempora, & perſonas illius ſolius honori.

§. III. Hinc fatiſ cavetur ne alium paris Cultûs conſortem admittamus quod primo præcepto vetatur. Neve illum hominibus, aliſve animalibus ſimilem, aut figurâ limitatum corporeâ reputemus; quod prohibetur in ſecundo. Ne perjurio iram ejus provocemus, quod tertium inculcat; atque ut idoneam temporis noſtri partem ejus cultui deſtinemus, quod quartum præceptum inſinuat, exemplo Sabbati. Pari ratione ſecunda Decalogi tabula deduci poteſt ex ea parte legis naturalis de Juſtitia univerſali quâ diximus eam præcipi; Quia neceſſarium eſt ad commune

bonum ut constituentur, & inviolata serventur inter homines singulos distincta dominia in res & personas, eorūque actus: *h. e.* ut fiat distributio ad optimum finem prudenter accommodata, atque ut ea servetur quam ita factam invenimus, quā singulis saltem necessaria concedantur ut è suis singuli se conservent, & aliis usui sint, quorum utrumque ad publicam facit fœlicitatem. Ideo autem necessaria in hunc finem est hæc rerum & actionum seu operarum humanarum partitio inter singulos, quoniam nemo vivere potest nedum fœlix esse sine usu & rerum multarum, & ope ac permissu voluntario multorum hominum; & quoniam salus totius generis humani, quod Bonum Commune apertius respicit, in salute hominum singularium consistit. At si pressius quæramus quid necessariò singulis concedendum est ut omnibus benè sit, comperiemus hæc,

(1) Vitam ac membrorum suorum integritatem conservandi potestatem singulis necessariò tribuendam esse, dum nihil in publica commoda, unius vitâ majora, peccent. Hanc autem salvam esse jubet præceptum sextum, atque adeò limitatam permittit, immò præcipit munitque, *φιλευσίαν.*

(2) Pactorum bono publico subordinatorum vim, fidemq; singulis necessariò firmandam esse. Inter ejusmodi autem pacta illud de conjugio cum primis est humano generi salutare; utpote quo spes omnis successionis, & ingruentis senectutis auxilium continetur. Hanc thori fidem ratam itaque esse jubet singulis præceptum septimum, atque adeò ad affectum eximium erga prolem cujusque hâc ratione certius cognitam munit viam.

(3) Partem quandam in rebus aliis, & operis hominum, singulis necessariam esse, cujus ope vitam suam ac familiam in prioribus concessam sustentare valeant, ac aliorum insuper commodis inservire. Ad bonum itaque Commune requiritur ut & talia singulis bona in prima divisione faciendâ dentur, & postquam data sunt inviolata conserventur. Hoc autem jubet præceptum octavum. Quinetiam ad publicum bonum facit ut singuli in omnibus

omnibus quæ ipsis hætenus concessa sunt illæsi sint non solum ab aliorum factis, sed etiam à verbis & cupiditatibus. De his autem præcipitur in nono, & decimo mandatis. Ex obsequio præceptis hisce negativis simul omnibus præstito confurgit *Innocentia*.

§. IV. Interim manifestum est ad Commune Bonum conducere non modò ut ab aliis lædendis abstineamus, sed ut porro affectibus, verbis & factis alios, datâ occasione, juvemus, in iis quæ mandata hæc innuunt ad finem esse necessaria, quo latissima exhibetur humanitas. Atque his equidem modis bono publico consulitur, tollendo ejus impedimenta, & ponendo affectus benevolos qui per omnes systematis rationalis partes se spargant, & singulis necessaria impertiant. Verùm quemadmodum systema corporeum (juxta principia mechanica) conservatur quidem per motum in omnes ejus partes diffusum, sed requiritur ut ille motus in se recurrat, atque hæc ratione perennis sit: Pari ratione incepta semel universalis Benevolentia per reciprocas Gratitudeis vires reparatur indies, & illius auxiliis, sive etiam illius prospectu, ac spe novas acquirit vires, & in æternitatem adolescit. Per se satè manifestum est peculiarem Benevolentiam rectè ordinatam erga pridem benevolos (quæ definitio sit Gratitudeis) ad communis boni perennitatem multùm conducere. Rectè autem ordinari intelligitur è dictis capite præcedente, quando ita Benefactori prodest ut jus nullius personæ, familiæ, civitatis, nedum Gentium invadat: eamque ob causam visum est de illa agere postquam ex aliis præceptis ostendissem aliorum jura nullatenus esse violanda. Verùm hæc virtus in quinto Decalogi præcepto mandatur, ubi quidem expressius jubetur Gratitude erga parentes, qui benefactores sunt primi post Deum communem omnium parentem; sed hoc exemplo propter rationis paritatem docemur omnibus, qui qualitercunque nobis profuerunt, vices rependere. In his paucis leges omnes naturales singulis præscriptas contineri arbitror,

arbitror, eisdemque legibus ad actus diversorum populorum inter se applicatis Jura Gentium omnia limitari.

§. V. Ab hac epitome Legum Naturæ universaliorum commodus dabitur transitus in considerationem illorum dictaminum rationis quæ omnes dirigunt ad constituendas servandasque societates in quibus Imperium cum potestate coerciva intelligitur. Hæ enim ideo sunt necessariæ ut Leges hæ melius observentur in honorem Dei, generisque humani foelicitatem; eorum verò speciatim, qui hujusmodi Societatum membra sunt. Ideoque datâ lege naturali quæ hujusce finis prosecutionem imperet, datur Lex quæ mediis adeò necessariis, societatis scilicet cum imperio constitutionem, ac conservationem præscribat. Necessitas autem hujus mediis ad hunc finem facillè discitur è communi omnium experientia, in iis quæ familiæ curam spectant, aut ædificationem domûs, aut cujuslibet effecti ad quod plurimum hominum dispar opera requiritur: in his percipimus frustra omnem intûmi operam nisi alii regant, alii verò parent. Manifestum enim est procurationem boni maximi cujus capax est tota rationalium communitas, effectum esse iis quæ dixi magis complexum, & intricatum, idque necessario pendere à concurrentibus auxiliis singulorum, per operam mutuam valdè disparem; ideoque impossibile esse ut provisum illud, expetitumque effectum certò, & constanter obtineatur, nisi rationalium alii aliis perpetuâ serie subordinentur, omnesque adeò summo numini, utpote primo, perfectissimoque rationali parent, Leges quas explicavimus Naturales omnibus gentibus communes observando.

Hæc ut opinor ratiocinatio in multiplici & obvia experientia fundata, ordinis constituendi necessitatem evincit apud homines præjudicio non occæcatis. Verùm quoniam demonstrationes importunè nimis flagitare solent adversarii nostri, conabor digitum intentare versùs principia quædam Mathematica è quibus universaliter demonstratur necessitas notæ subordinationis inter causas quotlibet corporeas

poreas quæ cooperantur ad productionem effecti certò provisi, & destinati: quale est Commune Bonum apud omnes qui Legi Naturæ generalissimæ obtemperare velint. Non aliam enim necessitatem ordinis constituendi esse contendimus, quàm quæ fluit è necessitate hujus finis. Colligimus scilicet è Geometriæ Cartesianæ *lib. 2.* simplicissima effecta è motibus inter se implicatis orta (descriptiones scil. & proprietates linearum curvarum) posse quidem accuratè cognosci, & certò produci, si plures illi motus è quibus oriuntur ita se mutuò consequantur, ut posteriores è prioribus regantur; non autem si talis absit subordinatio. Nec dubium est quin ut linearum, ita etiam superficierum omnimodarum indè generabilium certa determinatio, eandem requirat motuum determinationem. Ab eadem itaque proveniet omnimodarum figurarum quibus corpora terminantur certa generatio. Deinde verò Physiologia (genuina scil. illa quæ è Mathesi prognata est) effecta omnia naturalia è motibus implicatis, & è figuris corporum certâ hujusmodi subordinatione limitatis, produci docet. Ideòque etiam illa effecta naturalia, quibus publica commoda per hominum industriam promoveri certò possint, parili subordinatione motuum ab humanis corporibus proficiscentium esse producenda docebit. Manifestum certè est motus quosdam corporeos hominum requiri ut alii aliis profint, præsertim in Dominii in res & personas acquisitione, usu, aut alienatione, in quibus summa Justitiæ continetur. Ideòque subordinationem inter ejusmodi illorum motus, atque adeò inter homines ipsos constitui necesse est, ut ad ejusdem effecti, Communis scilicet Boni, procurationem conspirent. Denique dum longiusculam hanc deductionem attentius considero, video illam plurimùm contrahi posse hoc modo. Si ne minimum quidem effectum motuum implicatorum, *v. g.* Descriptio Curvæ Geometricæ, absque subordinatione motuum certò peragi possit, multò minùs poterit tam complexum plurimarum causarum effectum, quale

est Commune Bonum, sine tali subordinatione certâ ratione procurari.

Nolui tamen rejicere priorem deductionem, quoniam aliquibus fortasse gratum erit videre aliqualem esse nexum inter Physiologiam, & disciplinam Civilem.

Nihilominus quanquam necessitas ordinis constituendi ut plures foeliciter vires suas uniant in magno quovis effecto conficiendo, ex hujusmodi principiis demonstrari possit; ea tamen non hinc primùm ab hominibus discitur, sed ex obviis quotidie experimentis, qualia antè suggestimus.

Deductâ generaliter Regiminis necessitate ex ejus fine, facile hæc applicari poterunt regimini domestico seu familiae, & deinde regimini Civili, ut partes optimi finis obtineantur: nempe Foelicitas Familiarum primò, mox Civitatum, tandem verò Universi.

§. VI. Ego de his hoc tantùm adjiciam, quòd Quemadmodum in Geometria primum subordinationis exemplum est inter duos motus, quorum alter ab altero regitur, ordo autem magis conspicuus ac notabilis est cùm inter causas paulò plures exhibetur subordinatio: Ita cùm de hominibus agitur, primum quidem exemplum ordinis esse inter virum ac foeminam, in qua naturaliter vir est superior, utpote qui plerumque majores habeat intellectûs vires, & majus corporis robur, adeoque plus confert ad effectum ex eorum societate quæsitum, Commune scilicet utriusque bonum in rebus Sacris & humanis. Nihilominus magis conspicuum est Imperium paternum, postquam liberi è priore illa Societate nati fuerint. Ideoque hinc sumendum est exemplar, hinc etiam petenda est vera origo potestatis tam Civilis, quàm Ecclesiasticæ. Utramque enim in patre primò fuisse necesse erat, propter finem quem dixi necessarium; atque adeò Familia prima erat Societas ordinata, prima scil. Civitas, primaque simul Ecclesia. Ex auctis autem in numerum familiis, in numerum pariter creverunt Civitates & Ecclesiæ. Atque hæc sanè ut cum natura rerum, rectaque

rectâque adeò ratione quæ indè derivatur, consentiunt, ita historiarum antiquissimæ, fidissimæque (Mosaicam intelligo, quæ etiam Divina est) per omnia consonant.

Notandum porro est, quòd ab eodem fine propter quem constituitur Imperium, seu Potestas Civilis, naturaliter & necessariò limitatur. Omne quippe medium fini suo exactè adaptandum est, ut nec ab eo deficiat, nec eum excedat. Ideòque manifestum est, quòd in ordine ad honorem Dei, Gentiumque omnium foelicitatem, non potest fundari Imperium quod jus habeat hæc evertendi. Verùm cum omnia ad hæc absolutè necessaria pauca sint, & admodum manifesta, & in Decalogo uti ostendimus satis apertè exhibeantur, amplissimi sanè sunt limites Potestatis Civilis.

Nihil illis vetitum est, nisi ne necessariam Dominiorum divisionem violent, quâ Deo sua, hominibusque aliis sua assignantur: neve cæteras leges naturales evertant, ad quas conservandas ipsa fundatur, & quarum viribus tota debetur regnantium securitas ac foelicitas. Ideòque hinc nihil illis durius imperatur à Naturæ Conditor, quàm ne suæ foelicitatis, suique Domini fundamenta subruant, neve ipsi se simul cum aliis perdant, necessaria ad Commune Bonum impugnando. Interim tamen, quoniam dictamen Rationis quo constitutio & conservatio regiminis præcipitur est Lex naturalis (uti constat è dictis,) sequitur illud à Deo originem suam trahere, atque ab eo solo assignari limites eos quos diximus, quod ad honorem Imperii plurimum facit.

§. VII. Illud autem peculiare est Summarum Potestatum privilegium, quòd Deus nullam infra se constituit potestatem Coercivam, cujus sit illas punire si quid in Leges Naturæ circa suos subditos peccaverint. Hoc enim si fieret, eadem de causa, alia supra hanc constituenda esset Potestas, quæ ipsam puniret si iniquè punivisset summam quam priùs supposuimus potestatem; & pari ratione su-

periores summis in infinitum essent constituendi quo nihil absurdius cogitari possit. Subsistendum est itaque in iis quibus summum demandatur imperium, iisque nullis pœnis à sua Civitate sunt obnoxii. Illi verò qui eos pœnis subijcere nituntur, ipsam essentiam Imperii Civilis hoc facto quantum in ipsis est tollunt; quia in subditorum statum summos redigunt. Non minùs enim repugnat naturæ regiminis ut in eo omnes sint subditi, quàm ut in eo omnes sint summi. Ordinis (qui regimini intrinsecus est) ratio necessario postulat ut aliquod sit primum, eoque nihil prius: adeoque, in re nostra, necesse est ut sit inter homines in eadem Civitate aliquod primum subiectum Potestatis coercivæ, à quo illam cæteri omnes accipiant; at qui illam ab eo acceperunt, certum est nullam ab eo habere potestatem puniendi ipsum authorem suæ potestatis. Hæc autem non impediunt quo minùs à Deo puniantur, si quid in Leges Naturæ deliquerint summa inter homines imperia. Nam in Civitate Dei, seu Universo subditi sunt qui in Civitate humana sunt summi. Ideoque non potest dici eos jus habere ea faciendi, quæ impunè faciunt inter homines: quoniam Jus significat potestatem ab omni Lege cui subijcitur concessam, adeoque actus jure facti à nullo Legislatore puniri possunt; cum tamen delicta etiam Imperatorum in Leges Naturæ admissa à Naturæ Conditore meritò puniantur. Verùm hâc ratione distinguendo inter impunitatem secundùm Leges Civiles, & plenum jus quod è Legibus Naturalibus & è fine Legum Civilium metiendum est, existimo & Cæsari datum esse quod suum est, & Deo reliquisque ejus subditis quod suum est esse reservatum.

§. VIII. Quàm ampla autem summis Imperiis intra fines Legum Naturalium tribuatur Potestas facilè æstimabit qui perpenderit eas, juxta priùs dicta, se extendere universaliter ad res Divinas & Humanas, Exterorum & Concivium, Belli & Pacis; unde Magistratus ut secundùm eas Bonum Commune prosequatur, erit Custos utriusque

usque Tabulæ Decalogi, & cum exteris jus habebit Bellum Pacémque faciendi, inter suos autem Leges ferendi, judicandi, puniendi, & honores, munera publica, commodaque omnigena conferendi. Quoniam autem publica fœlicitas tam totius generis humani, quàm singularis cujuslibet Civitatis, per instituta, mores, Legesque admodum varias perinde fere (quantum humana assequi potest prudentia) procuretur, & salvâ Republicâ nunc his, nunc illis honores commodaque diversa distribuuntur, sæpe etiam peccatorum venia indulgeatur, aut rigidiùs pœna irrogetur, ubi in meritis nihil est discriminis; manifestum est innumera Regnantium arbitrio permitti, & tutò posse, & solere, quamvis semper ad finis immutabilis curam & permulta media naturaliter necessaria obligentur. Atque hæc sanè neminem latere possunt sine notabili detrimento suæ republicæ, qui ob varias mutationes quæ indies subditorum fortunis & principum beneplacito fiunt, aut qui variorum per Europam regnorum, aut rerum-publicarum instituta inter se contulerit, videritque in singulis prudentes non infœliciter vivere posse, omnésque has Civitates multiplicibus commerciis in pace, & auxiliis mutuis in bello ita se invicem librare, ut à singulis multum conferatur ad eam quâ nunc floret Europa fœlicitatem. Quanquam enim in statu Europæ multa sint quæ adhuc desiderentur bona, multa etiam quæ meritò conqueramur esse mala; est tamen ille valdè felix, si bona omnia quibus fruimur Societatis Civilis, & inter Gentes exteras, numeremus & rectè æstimemus; conferendo illa cum miseriis quæ sequentur, si omnes juxta rationem Hobbianam sibi solis consulerent, & singuli indè jus in omnia sibi vindicarent, séque in bellum contra omnes conjicerent. Oportet autem ea omnia bona tanquam effecta principiorum concordia & propensionum in Commune Bonum numerare, quæ abessent, si principia tantùm discordia & illimitatæ *μααυτίας* locum in hominibus obtinerent; qualia sunt ea-

quæ pro rationis rectæ dictatis in statu naturali suggestit Hobbius. His tandem universaliter ostensis, non opus erit ad nostrum institutum ad singula summorum Imperiorum jura minutim explicanda descendere; nec necesse erit varias Civitatum formas, causâsque è quibus generentur aut corrumpantur exponere, (quod opus est Politicorum;) sed abundè sufficiet ad evincendam nostrorum principiorum utilitatem in disciplina Civili, si paucis probavero adèd Civitatum omnium constitutioni & firmitati repugnare doctrinam Hobbianam iis oppositam, ut per eam aut nunquam constitui possint, aut statim necessariò dilaberentur.

Huc faciunt imprimis omnia illa quæ in omnes homines Hobbius dixit probra, dicta etiam sunt in summa Imperia cujuscunque generis, atque adèd in ipsos Reges, ideòque etiam in nostrum Regem. Ipsi enim Reges humanam naturam non exuerunt cùm induebant purpuram. Immò Regum natura manet, qualis esset si nulla unquam Civitas aut Regnum pactis Hobbianis constitueretur. Tantum scilicet abest ut ab iis mutetur principis animus in melius, ut apertè doceat Hobbius illis eum non obligari, *de Civ. cap. 7. §. 12.* adèd ut nullam Civibus injuriam facere possint quantumcunque ipsos læserint, §. 14. Itaque quæ in homines universaliter tanquam naturaliter & necessariò vera dixit, & pro fundamentis doctrinæ suæ Civilis posuit, scilicet eos lupos, ursos & serpentes (qui ultra famem rapaces non sunt, & non nisi laceffiti sæviunt) sævitiâ & rapacitate superare, *Libro de Homine cap. 10.* Naturamque eos dissociavisse, & ad mutuam cædem aptos produxisse, *Leviath. cap. 13.* aliâque id genus multa. Hæc inquam omnia in Regiam impingunt Majestatem. Ecquis quem talem esse credit, amare possit? Ecquis ei vitam suam ac bona, & spes omnes poterit concedere? Nonne necessariò singuli metuerent ne ipsos sigillatim absorberet? Eadem esset, aut major potiùs ratio cur ipsum fugerent, & pro

hoste

hoſte haberent, quàm omnes alios; quia par illi ineſſet lædendi voluntas, quam omnibus Hobbius affinxit neceſſaria, & major potentia, quippe unitæ in eo eſſent omnium vires.

§. X. Eodem modo Dignitatem Monarcharum, omnémque prorfus Politiam ſubvertunt ea omnia quibus ſuadere conatur Rationem humanam prorfus ineptam eſſe quæ ſit morum regula; utpote quæ inter Bonum & Malum non diſcernat, niſi quatenus illud nobis ipsis fieri cupimus, hoc autem fugimus. *De Civ. cap. 14. §. 17. Bonum* (inquit) *& malum delectatione, aut moleſtiâ propriâ omnes æſtimamus.* Scilicet nemo, ne Rex quidem, conſiderare poteſt aut vult quid aliis proſit aut obſit ſi doctrina Hobbiana eſſet vera. Nullaque relinqueretur ratio cur ad Commune Bonum conſtitueretur aut reſervaretur, quoniam natura hominis (ne Rege quidem excepto, aut Concilio cui ſumma rerum conceditur) juxta illum, ut in capite *de Bono* oſtendimus, bonum aut malum non intelligit, niſi cum relatione ad perſonam quæ verbis illis utitur. Ideoque quicquid Rex imperat velut Bonum, intelligendum eſt Bonum Regi ſeu perſonæ Civitatem repræſentantis, *Leviath. c. 6.* non autem ipsis Civitatis, nedum univerſi, ut alii exiſtimant eos actus eſſe qui & Deo honorem offerunt, & aliquid conferunt ad generis humani felicitàtem. Scilicet hâc ratione omne Regimen inidoneum eſſe facit ad finem propter quem expeteretur, ideoque nimis apertè inſinuat illud prorfus rejiciendum eſſe. Nec ſanari poteſt hoc vulnus ſummis imperiis inſiſtum ope omnium illarum blanditiarum quibus poſtea imperantes adulatur, Bonum nempe aut malum eſſe, juſtum aut injuſtum quicquid ipsis tale pronunciant, quòdque juſta omnia faciunt imperando, injuſta vetando, *de Civ. c. 12. §. 1.* unde ſequitur ipsis in judiciis & pronunciatis hujusmodi eſſe infallibiles, nec opus illis eſſe ut Legis-consultos interrogent, aut cum viris expertis conſilium ineant, ut præſentiant quid in felicitàtem ſuæ Civitatis,

tatis, quid in ejus detrimentum cessurum sit. Nec juvabit quod definiverit Peccatum id solum esse quod quis fecerit vel omiserit, dixerit aut voluerit, contra rationem Civitatis, *de Civ. c. 14. §. 17.* seu illius qui personam Civitatis gesserit, ut alibi sese interpretatur: quòdque hujus rationem pro recta semper à Civibus habendam esse docuerit, *cap. 2. annot. in §. 2.* quoniam & ipse docuit Civitatum imperata esse posse contra rectam rationem (*de Civ. c. 15. sect. 18.*) in rebus religionis, & contra leges naturales (in rebus humanis) quæ sunt dictamina rectæ rationis, *cap. 6. sect. 13. & cap. 7. sect. 14.* & præterea regulam omnem sustulit à natura rerum desumendam secundum quam sua Civitates mandata efficere possint recta, cum expressè docuerit *Lev. c. 6.* nullam esse Boni, mali ac vilis communem Regulam ab ipsorum objectorum natura derivatam. Quin & alibi satis apertè docet, se non credere Civitatis rationem esse reverà rectam rationem, sed ad finiendas Controversias debere litigantes pro recta ratione Judicis hujusce Rationem voluntariè constituere, cujus pronunciatis utraque pars obliganda est; alioquin controversia aut non omnino aut armis dijudicanda est, propter defectum rectæ Rationis à Natura constitutæ, *Leviath. c. 5.* Ubi postea Rectam Rationem comparat chartæ dominantis cui in lusu cum chartis pictis partes præcipuæ, partim ex consensu ludentium, partim etiam casu tribuuntur.

§. XI. In his hoc certè sanum est, in controversiis quas necesse est finiri, ad Commune Bonum facit quòd utraque pars litigans Rationi Civitatis earum decisionem libenter relinquat, & in ea planè acquiescat. Atque hoc communis rectissimæque suadet ratio; quoniam certum est, decisionem hanc aut omnino Rectam fore, aut rectiorem, salvo Communi Bono, haberi non posse. Atque hæc ratio & satis evidens est, & ideo Hobbianæ præferenda, quia supponit alicubi esse inter homines rectam rationem practicam; dirigitque eos ita ut eam vel præcisè assequantur, vel quod

ei proximum est; quod ad foelicitatem humanam, & ad officium nostrum sufficit. Hobbii autem Ratio supponit nullam esse Rectam Rationem à natura constitutam; atque hoc nomine jubet nos stare Rationi Civitatis tanquam Rectæ, quo nihil absurdius aut perniciosius dici potest. Contradicit enim præmissarum altera conclusioni indè deducendæ; adeò ut multò veriùs colligi possit, posito quòd nulla existeret Recta Ratio à natura constituta, ideo Rationi Civitatis non est standum. Eò autem periculosus est Hobbianum hoc ratiocinium, quoniam apud incautos facile eveniat ut perspecta præmissæ falsitas conclusionem quam indè deducere velit haud inutilem suspectam reddat; aut conclusionis nota veritas efficiat, ut præmissa illa falsissima è qua Hobbius eam deducit, videatur esse vera. Interim nihil imperantibus magis contumeliosum dici potest, quàm ipsorum Leges non esse quidem dictata Rectæ Rationis, sed tantùm habendas esse pro talibus, quia per ipsorum fortunam & nostrum consensum illi supremum jam locum occupârunt: aliàs autem & planè contradictorias hisce omnibus Leges pariter ducturas esse ad Communem foelicitatem, parèmq; reverentiam sibi meritò vindicare posse, si ex alea belli, aut callidorum consiliorum successu contingat malè sani capitis hominem superiorem evadere, qui leges feret crudelitati, perfidiæ, ingratitude, & libidini omnium dominandi in omnes & omnia faventes. Nihil est quod homines perditissimos magis animare possit ad seditiones moliendas, ut ipsi, excussis è throno dominis qui nunc regnant, in eorum loca succedant; atque ut indè ipsorum malè sanæ opiniones, pravique affectus exinde profecti, rectæ rationis justorùmque actuum honorem consequantur.

§. XII. 2. Hobbiana doctrina de jure omnium ad omnia (quam in uno capite explicavimus, & refutavimus) in statu naturali homines eâ imbutos in Societatem Civilem coire non probatur, eosque qui dum in statu Civili sunt eam imbi-

berint ad excutiendam omnem Legibus Civilibus obedientiam disponit, hoc est (ipso interprete) ad Crimen læsæ Majestatis. Pars prior hujus assertionis sic probatur. Totum illud jus omnium ad omnia ab ipso Hobbio demonstrativè deducitur è jure se conservandi & defendendi quod recta ratio unicuique tribuit (si credamus illius principiis *cap. 1. sect. 7, 8, 9, 10. lib. de Civ. traditis.*) Porro ipse etiam dixit jus quodvis hoc tantùm modo transferri posse in alterum, cum signis idoneis quispiam declarat, velle se non ampliùs sibi licitum fore resistere alteri hoc juris accipere volenti, prout ei resistere jure antea poterat, *cap. 2. sect. 4.* neminem autem pactis hujusmodi obligari posse alteri non resistere mortem, vulnera, vel aliud damnum corporis inferenti, *c. 2. sect. 18.* & unumquemque ait retinere jus seipsum contra vim defendendi, illudque in Civitatem non transferre cum consentit in unionem illam quâ fit Civitas, *cap. 5. sect. 7.* Ergo (inquam) retinet etiam jus ad omnia, & ad bellum contra omnes ipsamque Civitatem gerendum, si modò illud è jure se conservandi defendendique deduci potest, adeoque in statum Civilem non potest transire.

Facile esset hîc ostendere quemlibet secundùm principia Hobbii esse judicem, an Civitas ipsi mortem aliudve damnum sit illatura necne, adeoque an rebellio ad ipsius defensionem sit necessaria necne; illudque ostendere necessarium esse medium ad cujusque conservationem aut defensionem quod ipse, utpote judex, tale esse pronunciat; immò & rectam illam rationem, quæ antea omnia ad singulorum conservationem necessaria esse docuerat, non postea posse sibimet contradicere, & affirmare pauciora sufficere. Sed hæc quivis Lector Hobbianæ doctrinæ gnarus ipsi objiciat, nec video quid Hobbiius regere possit. Propero itaque ad secundam assertionis nostræ partem quam ægriùs (opinor) feret Hobbiius.

§. XIII. Probari possit hoc eodem argumento, quo modò probavimus jus omnia sibi bello vendicandi transferri non posse;

posse; indè etiam sequitur unumquemque juxta Hobbium, retinere sibi jus in quemlibet adeoque in suam Civitatem bellum gerendi, nisi ipsa singulis jus ad omnia concedat, quod tamen manifestum est, in nulla Civitate concedi posse. Verùm potiùs audiamus Hobbium ipsum; is è jure se conservandi & defendendi prorsus illimitato apertè admodum Civibus concessit libertatem contra Civitatis summam Potestatem se defendendi conjunctis viribus armatis. Capite 21. *Leviathan*. his verbis quæstionem proponit, eique respondet. “ Quid autem si multi simul, contra Civitatis
 “ Summam Potestatem crimen aliquod commiserint capi-
 “ tale, propter quod nisi se defendant expectant mortem,
 “ quæret aliquis, utrùm libertatem illi conjunctis viribus
 “ se mutuò defendendi habeant? habent certè. Nam vitas
 “ suas defendunt tantùm, id quod & Innocenti & Nocenti
 “ æquè licet. Injustitia quidem erat officii violatio pri-
 “ ma, sed quòd arma postea ad se defendendos sumpserint,
 “ crimen novum non est. In Anglicana *Leviathanis* edi-
 “ tione hæc eadem habentur, sed & aliquid audacius, nam
 “ loco ultimæ clausulæ, hæ duæ ponuntur. “ Armorum
 “ sumptio primam officii violationem subsequens, quamvis
 “ esset ut tuerentur id quod fecissent, non est novus actus
 “ injustus: & si sit tantùm ut suas tueantur personas, non
 “ est omnino actus injustus. Ego sanè laudandum censeo
 quòd perversam adeò doctrinam in Latina editione ali-
 quantum correxerit: nihilominus etiam secundæ illæ cogi-
 tationes perniciosæ admodum videntur, & perduellionem
 spirare. Cogitemus enim crimen illud capitale, quod sup-
 ponit multos commisisse, hoc fuisse, Conjurârunt multi in-
 ter se Regem occidere, defertur hoc crimen ab ejus con-
 scio ad Regis aures. Metuunt hinc conjuratores quam
 meruère mortem. Licet illis (inquit Casuista noster) arma
 sumere ut se mutuò defendant, atque id facere crimen no-
 vum non est. Ego verò existimo conjuratores hujusmo-
 di arma capeffentes contra suum Regem, ut pœnam quam

meruere propulſent, bellum gerere illicitum, verè que perduellionis reos eſſe; adeoque hinc aliud eos crimen conjurationi adjicere; quanquam ſub eodem aliquo generali nomine utrumque crimen pariter cadat, utrumque ſit violatio fidei datæ, eſt tamen novum crimen, hoc eſt aliud priori recens additum, omnique actu quo bellum hoc proſequantur ſcelera ſua cumulant. Ad ſeditionem enim & bellum Civile ducit armorum ſumptio contra Summam Poſtatem flagitioſos ad meritum ſupplicium trahere conantem. Nec ſi hoc permiſſum ſit, vetari poſſunt ipſum Regem manus alicui eorum injicientem interficere; quod quàm pernicioſum ſit, aliorum judicio relinquo.

§. XIV. 3. Nonnulla etiam quæ de Legibus Naturæ tradidit omni Imperio Civili ruinam minitantur; ea præſertim quæ de pactorum, de juramentorum obligatione tradidit. Periculofum eſt Civitatibus quòd pacta (quorum vi ſolâ illas conſtitui & conſervari docuit) non obligare aſſerit, niſi cùm fides habetur promittenti. Hoc autem inſinuatur in ipſa pacti definitione ab eo datâ, *de Civ. c. 2. §. 9.* quam explicat, ejusque uſum docet *c. 8. §. 3, & 9.* ubi de fervorum obligatione loquitur. “ Obligatio (ſervorum
 “ ſcilicet) ex pacto oritur; pactum autem niſi fide habitâ
 “ nullum eſt, ut patet è *c. 2. §. 9.* ubi definitur Pactum
 “ eſſe promiſſum ejus cui creditur. Cum beneficio ergo
 “ vitæ condonatæ conjuncta eſt fiducia quâ dominus eum
 “ in libertate corporali relinquit, ita ut niſi interveniſſent
 “ obligatio & vincula practica non modò aufugere, ſed
 “ etiam Dominum conſervatorem vitæ ejus vitâ ſpoliare
 “ poſſit. His paria ſubjungit ſeſtione ejusdem capituli
 9. ubi explicans quibus modis ſervi à ſervitute ſua liberantur, poſtremo in loco affirmat “ Servum qui in vincu-
 “ la conjicitur, vel quoquo modo libertate corporali priva-
 “ tur, alterâ illâ obligatione practicâ liberari. “ Non enim
 “ (inquit) exiſtit pactum niſi ubi paciſcenti creditur, nec
 “ violari poteſt fides quæ non ſit habitâ. Immò docet
 apertiùs

apertiùs §. 4. ejuſdem capitìs, ſervos ſi carceribus aut vinculis cohibentur nihil facere contra Leges naturales ſi dominum ſuum interfecerint. Hæc autem omnia ab eo dicuntur ad explicanda jura imperii, ſeu Civitatis naturalis quæ acquiritur potentiâ aut viribus naturalibus, quantum demum conſtitui ait, cùm bello capti, vel victi, vel viribus ſuis diffidentes victori vel fortiori promittunt ſe ei ſervituros eſſe, ut patet è §. 1. ejuſdem capitìs. Et ex hiftoriis fidiffimis notum eſt, pleraque omnia quæ nunc florent Imperia hæc ratione fuiſſe conſtituta. Pernicioſum itaque eſt omnibus hujusmodi Imperiis, ut (per Hobbiana principia) ſtatim poſtquam Princeps ullo indicio oſtenderit ſe aliquibus ſuorum ſubditorum obedientiam promittentibus non credere, liberentur illi ſuâ ſubjectione, & pactis non obſtantibus, abſque violatione Legum naturalium Regem ſuum illis interficere liceat. Si ſubditus incarceretur & carcerem perfringere poſſit, aut cuſtodes corrumpere ut evadat, à pacta juratâque Regi fidelitate ab Hobbio abſolvitur, rebellionem moveat ſine crimine. Ideo autem periculoſiora ſunt hæc, quoniam ſigna quorum ope dijudicamus an Principes nobis fidem habeant necne, valdè ſunt incerta, eorùmque ſalus multam poſtulat cautelam, unde homines ſuſpicaces facilè concludent fidem ſibi non haberi, ſèque adèò à ſubjectione liberari. Quòd ſi ſolam incarcerationem ſeu privationem libertatis corporalis pro ſigno ſufficiente fidei non habitæ ſumamus (quod tamen Hobbius non probavit,) ea tamen sæpe fit ut cuſtodiantur examinandi qui fortè ſunt innocentes & ob leviora crimina, nunquam ut ſignum ſit voluntatis Principis de ſubdito à ſubjectione pactis debita liberando.

§. XV. Præterea civitatum omnium fundamenta ſubruit quod in libro *de Cive c. 2. §. 11.* docuit, pacta in quibus paciſcentes utrinque ſibi invicem credunt, neutro quicquam ſtatim præſtante, ſi juſtus ex utraque parte metus oriatur, ne pars altera non ſit præſtitura quod promiſit, eſſe

invalida, seu non obligare. Certum enim est pacta quibus Civitates (juxta Hobbium) constituendæ forent, fieri in statu Naturæ, & utramque partem, nempe tam illa quæ regendi potestatem susceptura est adeoque Protectionem pollicetur, quàm illa quæ promittit Obedientiam, nondum posse ea præstare quæ pollicentur; nec dubium est quin metus aliquis in paciscentium animis subinde novus oriatur ne fides illorum fallatur, iique hunc suum metum justum esse censébunt, ideoque (Hobbio docente) justus est, quoniam ipsi sùnt judices, & nemo est qui utramque partem cogere possit. Ergo pacta hæc invalida sunt; adeoque Civitas quæ iis videbatur constitui, velut ædificium labili nixum fundamento, corrui. Verùm sufficiat paucis hîc illud indicâsse, nam totam hanc rem de obligatione Legum Naturalium, illius præsertim quæ pacta respicit, latè tractavimus antea suo in loco.

§. XVI. Pergamus itaque ad ea quæ Hobbius tradidit de juramentis quæ maximum certè Societatis Civilis stabilitum inutile faciunt, adeoque Societatem reipsâ tollunt. Quippe c. 2. §. 22. in margine hoc habet. *Jusjurandum nihil superaddit obligationi quæ est ex pacto.* At in textu magis æquivocè loquitur. *Pactum nudum non minùs obligare quàm id in quod juravimus.* Libenter agnoscimus pactum, cùm nondum ei accesserit juramentum, esse obligatorium. Addimus etiam exinde certum esse, Deum juxta precès licitè jurantis, puniturum fidei datæ violationem, quoniam est transgressio legis naturalis quam Deus sanxit in commune bonum; atque hoc notum esse è natura rerum, adeò ut non opus sit revelatione, aut personâ aliquâ vicem Dei gerente qui votum hujusmodi acceptum esse indicet, quod insinuare videtur Hobbius c. 2. §. 12, 13. Accedit tamen nova obligatio post juramentum, quia alteri tunc legi divinæ obsequium debetur, quâ vetamur sub pœna nova gravissimâque nomen Dei invocare temerè, & ad falsi confirmationem. Nec contra hoc valet exceptio Hobbiana,

Hobbiana, quâ afferit eum qui in juramento divinæ renunciat misericordiæ nisi præstiterit promissum non obligare se ad pœnam, quia semper licitum est pœnam utcunque provocatam deprecari, atque divinâ, si concedatur, frui indulgentiâ ; Obligantur enim tum ad cautionem ne mereantur pœnam, tum etiam ad eam ferendam patienter etiam illi quibus licet pœnam commertam deprecari. His probè expensis cogitent, oro, Lectores quid reliquit Hobbius stabile in Societate Civili, qui nullam obligationem è juramenti supervenire contendit. Falluntur Reges, frustra neque sunt eorum Leges quibus imperatur ut eorum subditi juramentum præstent fidelitatis. Frustra jurant qui illis in secretioribus inserviunt consiliis, aut qui iis proximè ministrant in rebus domesticis, aut armati quibus stipantur satellites. Nullatenus indè magis obligantur in judiciis publicis, aut Testes, aut Judices. Levi scilicet ratiocinio omnes ab obligatione hac absolvit Hobbius, eâdemque operâ Regimen Civile sustulit.

§. XVII. 4. Doctrina Hobbiana de Origine Potestatis Civilis principia quædam continet ejus stabilitati planè repugnantia. Ejus autem origo in civitate, quam vocat Institutivam, hæc est. Transferunt multi propter mutuum metum jura sua omnia in unam personam Civilem (hominem scilicet singularem aut Concilium) per pactum hujusmodi cum singulis Concivibus futuris factum. Ego transfero meum jus in hanc personam eâ conditione si tu tuum jus transferas in eandem, *cap. 6. sect. 20.* & similiter *Leviath. c. 17.* Hoc postquam accepit persona in imperium destinata, facta est Civitas. Reliqua duo genera Civitatum, Despoticum nempe quod est Imperium victoris in victos servatos qui servi dicuntur, & Paternum quod est in liberos susceptos & educatos, adeoque à morte quam Pater inferre potuit servatos, ex iisdem pactis constitui inquit; non quidem expressis, sed implicitis & intellectis; quoniam Ratio scilicet docet Victores Parentésque non aliis condi-

conditionibus parcere vitis in ſua jam poteſtate poſitis; eademque ratio victosque liberosque jubet ſub his conditionibus vitas ſuas accipere. Hæc facile inferri poſſunt è dictis *cap. 1. ſect. 14. & c. 8. ſect. 1, & c. 9. ſect. 2.*

Breviter itaque tota res reſolvitur in tranſlationem juriſm per pacta. At ſi quæramus quomodo ſecundum Hobbium transferunt jura, docet *c. 2. ſect. 4.* id ait tum demum fieri, cum quis declarat velle ſe non licitum ſibi amplius fore alteri reſiſtere, certum quid agenti, prout antea ei jure reſiſtere poterat. Ideoque cives Hobbiani in pactis cum perſona ſummum imperium geſturâ id ſolum illi promittunt, ſe nolle ei reſiſtere quidlibet agenti, aut imperanti (ſalvâ ſemper ſui conſervandi curâ.) Atque ex hoc principio rectè inferit Hobbius, *cap. 6. ſect. 13.* obligationem ad præſtandam obedientiam ſimplicem non immediatè naſci è pacto quo jus omne noſtrum in Civitatem tranſtulimus. Illud ſcilicet pactum obligat tantum ad non reſiſtendum, non ad obediendum imperanti. Et proſectò curta admodum erit poteſtas Civilis ſi ex pacto illo quod integra eſt cauſa eam conſtituendi nemo teneatur illi obedire, ſed tantum non impedire; ne Rex, verbi gratiâ, faciat quæ poteſt ſuis manibus. At (inquit Hobbius) *ex hoc pacto mediatè naſcitur obligatio ad obedientiam, nempe ex eo quòd ſine obedientia jus imperii fruſtra eſſet, & per conſequens omnino conſtituta civitas non fuiſſet.* Ego verò illud potiùs indè ſequi aſſero, Hobbianum pactum de jure transferendo, quod nihil aliud in ſe continet quàm promiſſum de non reſiſtendo, veram & ſufficientem Civitatis geneſin non explicare; quippe hujusmodi jus Imperii fruſtra conferri poteſt, adeò ut (ipſo fatente) eo collato Civitas non ſit conſtituta, quia nemo teneretur ad obedientiam imperanti præſtandam. Et ſecundum Hobbiana principia, tranſlatio juriſ aliter fieri non poteſt; quoniam is in quem jus quodvis transferendum eſt ſupponitur illud antea habere; habet enim jus in omnes & omnia, quo tamen uti non potuit, quia

quia alii jus habebant illi resistendi ; unde hoc tantum pactis removendum erat obstaculum, ut jus in omnes regnandi, quod unicuique competit naturæ suæ coævum, (c. 15. sect. 5.) sublatis impedimentis sese exerat.

Verum transliamus hanc difficultatem, & demus Hobbianos Cives cum pacto de translatione sui juris complicitate pactum de præstatione tantæ obedientiæ quanta sufficeret ut jus imperii non esset planè frustra. Nimis tamen angustis limitibus clauditur Imperium, quod est tantum non frustraneum seu nullum. Præterea, cum ad nullam certam mensuram obedientiæ summis Imperiis præstandæ subditos obliget Hobbius, sed ad tantam solum ut jus Imperii non sit frustra concessum, atque hoc ipsum per consequentiam è pactis de translatione suorum jurium ab ipsis deducendum sit, necessariò illos reliquit judices hujus quæstionis, *Quanta obedientia necessariò præstanda est ut jus imperii ab ipsis non sit frustra translatum?* ipsi enim finem ab ipsis intentum in tali pacto ineundo optimè intelligent; nec sciri potest an actus aliquis sit frustraneus nisi ab eo qui finem illius actûs plenè intellexerit. Hoc autem quàm sit constituto Imperio periculosum nemo non videt. Arbitrio enim suo subditi limites ponent obedientiæ suæ, cum solis legibus à Deo datis, quæ arbitrio hominum mutari non possent, limitandi erant Imperantes, ut antea ostendimus: iisdemq; Legibus naturalibus obligandi erant subditi ad præstandam obedientiam in omnibus manifestâ Lege naturali non vetitis. Observabit ex his prudens Lector, primariam directamque causam summæ potestatis in unaquaque Civitate, secundum Hobbius, esse jus illud imaginarium ad omnia quod fingit ille Naturam omnibus dedisse, adeoque inter cæteros illi qui in Imperium Civile destinatur: pacta autem cæterorum de translatione juris sui in illum tantum remove impedimentum seu resistantiam aliorum quâ cohibeatur exercitium juris illius naturæ Imperantis coævum:

metumque non aliter esse causam constituendi Civitatem, quàm quatenus adegit ad remotionem illius impedimenti; & naturam quam hominibus affingit plusquam belluinam non aliter esse necessariam ad Hobbianæ Civitatis constitutionem, quàm ut est causa hujusce metus; id est, ut causa remota propter quam necesse sit pactis tollere resistantiam illam cæterorum quâ unius in omnes imperandi jus cohibebatur. Apertè satis hoc docet ubi de origine juris Civem puniendi differit *Leviath. c. 28.* in initio, ubi hæc sunt verba. *Jus puniendi quod habet Civitas, id est is qui personam gerit Civitatis, fundatum non esse in concessione Civium. Sed ante Civitatis constitutionem unicuique quidlibet agendi quod ad conservationem sui videretur necessarium jus erat naturale. Atque hoc juris quod habet Civitas Civem puniendi fundamentum verum est.* Et postea. *Itaque illud jus illi (qui summam habet potestatem) non datum est sed relictum.* Manifestum autem est in hac potestate & vim Legis faciendi, & easdem executioni mandandi, & bellum gerendi, adeoq; omnes Imperii nervos contineri. At quid hoc est aliud quàm dicere Imperii cujusvis jura omnibus illis argumentis everti posse quibus evertatur jus omnium in omnia, quod ipsum se perimit infinitis contradictionibus? quodq; ostendimus in capite primo nullâ ratione niti? Hic illud tantum adjiciam, secundum hæc principia quemlibet hostem ac invasorem Dominii alieni par habere jus interficiendi Regis legitimos, ei juri quod Hobbius dat Regibus quo rebelles suos subditos puniant; id quod subditos negligentiores faciet in Regibus suis defendendis ab hostium invasione. Nempe hostis jure invadit quia jus habet ad omnia. Atque Rex rebellem puniendi jus habet, quia jus habuit in statu Naturæ ad omnia, illudque ei adhuc relictum est. Immò quoniam (Hobbio fatente) subditus rebellionem hostis fit, hostis autem omnis jus habet illud primum quemlibet pro suo arbitrio puniendi æquè

ac Rex, sequitur rebellem subditum ipsâ rebellione jus idem obtinere ad Regem suum pro libitu suo puniendum, quod habet Rex ad subditum suum propter quævis flagitia mulctandum.

§. XVIII. 5. Omnia illa quæ jurium nomine summis Imperiis tribuit, ultra ea quæ reliqui de Civili Disciplina scriptores agnoscunt, Civitatum potentiam & stabilitatem necessariò minuunt, si in usum trahantur; eadèmq; ipse iis alibi denegat, unde adulationis causâ primùm ea scripsisse meritò suspicemur. Duas, sed eas quidem præcipuas, afferam instantias. (1) Jus quod illis tribuit quicquid illis libet statuendi per Leges Civiles de nostro & alieno, justo & injusto, honesto & inhonesto, bono & malo. (2) Quòd illos liberos pronunciat ab omni pactorum obligatione. De priore hæc Hobbius *de Civ. c. 12. §. 1. Quod Legislatoꝝ præceperit id pro bono, quod vetuerit id pro malo habendum: is autem Legislatoꝝ est qui in Civitate summum habet Imperium; & paulò pòst, Ante imperia justum & injustum non extitère, ut quorum natura ad mandatum est relativa, Actioque omnis suâ naturâ est adiaphora. Lib. de homine c. 13. sect. 9. Nisi in vita Civili virtutum & vitiorum communis mensura non invenitur, quæ alia esse non potest præter uniuscujusque Civitatis Leges. Nam Leges (inquit) naturales, constitutâ civitate, Legum Civilium sunt pars. Hinc peccatum definit, quod quis fecerit, omiserit, dixerit vel voluerit contra rationem Civitatis, id est contra Leges Civiles, c. 14. sect. 17. Innumera sunt quibus hæc inculcat loca, præcipuè c. 6. §. 9. ubi in fine addit: Leges Civiles esse ejus, qui in Civitate summâ præditus est potestate, de Civium futuris actioibus mandata. Scilicet quicquid ille facere jussit, quanquam è subitaneo aliquo affectu justum illud provenerit, & scriptis Legibus ejusdem deliberatis contradictorium fecerit, Lex tamen est, & Honesti unicum indicium. Docet enim, quòd Leges promulga-*

tæ procedant ab eo qui summum habet Imperium, sciri accuratè & philosophicè non posse nisi ab iis qui ab ore ipsius Imperantis eas acceperint, *c. 14. §. 13.* Applicare autem singulis casibus Leges hujusmodi, mandata nempe arbitraria, hoc est, judicare secundùm Leges, ut in fine ejusdem sectionis docet, sive illud fiat ab ipso summo Imperatore, sive ab alio cui commissa est potestas Leges has promulgandi aut interpretandi. Magnum autem illud Imperantium privilegium (si sic loqui liceat) quod hinc deducere conatur, hoc est, eos nempe peccare non posse, adeoque nec cum ratione culpandos unquam esse; quoniam scilicet non subjiciuntur Legibus Civilibus, quia nemo obligatur sibi, ut docet *c. 12. §. 4.* Ideoque alienum invadere non possunt, cum ex ipsorum voluntate quæ Lex est Civilis quicquid voluerint esse suum, suum est; nihil inhonestum perpetrare possunt, quoniam id solum est inhonestum quod ipsi inhonestum esse volunt, adeoque vetant; sibimet-ipsis autem nihil vetant, nemoque sibi obligatur. Et subdolè sanè dictum est ab Hobbio Imperantes Legibus Civilibus non teneri, quia sunt sanè multæ Leges Civiles quæ subditis tantùm feruntur, eosque ideo tantùm obligant. At Hobbius majus quoddam mysterium insinuare cupit, ipsos nempe nec Naturalibus Legibus, nec aliis per revelationem à Deo datis obligari. Quippe apertè docuit, Leges Naturales non esse propriè Leges, adeoque non propriè obligare, nisi quatenus pars sunt Legis Civilis, (ut antea ostendimus;) ac impossibile esse ut iis contrarietur Lex Civilis *c. 14. §. 10.* & præterea hujus syllogismi duas dedit præmissas, conclusionem à quolibet colligendam relinquens. Summum Imperium non tenetur Legibus Civilibus. Præcepta secundæ tabulæ Decalogi sunt Leges Civiles, *cap. 14. sect. 9. cap. 6. sect. 16. cap. 17. sect. 10.* Ergo præceptis illis Decalogi (quæ reverà Naturales sunt Leges) non tenetur. Alibi etiam docuit Scripturas Sacras integras

integras non aliter esse Leges nisi quatenus à summo Imperio in Legis Civilis (quàm pro arbitrio licet mutare) partem assumuntur, ideo scripturæ præceptis non tenebitur, *Lev. c. 33.* His scilicet rationibus curavit Hobbius pro summa sua erga Imperantes quolibet veneratione, ut prorsus inculpabiles sint (quantumcunque flagitiosi ab aliis omnibus habeantur,) immò ut iustissimi sanctissimique sint, quoniam illorum actiones suæ voluntati erunt conformes, adeoque semper conveniunt cum unica illa morum Regula. Ego verò nihil Principibus magis probrosus dici posse autumo, nihilque quod ipsos omnibus, tam subditis suis quàm extraneis magis exosos, atque adeò nihil quod certius avertat omnium Benevolentiam, quæ firmissimum est regnantium præsidium. Hæc enim pro illis apologia aperte admodum concedit ea omnia, quæ contra principes objicere solent eorum hostes insensissimi. Eorum scilicet actiones nullis certis regulis seu legibus depromptis è natura optimi finis aut mediorum naturaliter illi fini adaptatorum, ullatenus regi: atque adeò prorsus enormes esse. Aperte in his profitetur se non aliter eos à criminibus objectis defendere posse, quàm conando ostendere eorum actiones non esse exigendas ad Normam Legum naturalium aut scripturarum eo sensu quo alii iis obtemperare debent, sed flectendas esse has regulas ad arbitrium Principum ut nihil aliud significant quàm quod illi voluerint, & hâc tantùm ratione illos probari posse immunes à flagitiis, quæ falsò plerumque iis objiciunt seditiosi. At certè tale patrocinium rejicient omnes boni Principes, ut aperte falsum non minùs quàm ipsis contumeliosum. Immo inter malos nemo est adeò perditis ex omni parte moribus, quin aliquas suarum actionum certâ aliquâ regulâ præter suam voluntatem probari sustineat, cupiâtque; ideoque Hobbianam hanc defensionem meritò aspernetur.

§. XIX. Præterea, dum hæc ratione culpam omnem à Principibus amoliri conatur Hobbius, nequissimè iis injurius est; quoniam eâdem operâ omnem ab iis sustulit sapientiæ ac justitiæ laudem. Hæ enim virtutes (cæteræque ideo omnes quæ ab his profluunt) in operationibus illis tantùm conspici possunt quæ reguntur à certis regulis è natura materiæ circa quam versantur derivatis. Sapiencia enim practica consistit in ea peritia quâ finis seu effectus operâ nostrâ naturaliter dignus destinatur; & quâ media naturalem vim habentia sufficientem ad effectûs destinati productionem, eliguntur & applicantur. Ipsâque justitia universalis nihil aliud significat quàm constantem voluntatem cum illa sapientia consentientem quæ effectum destinat aliis omnibus majorem & meliorem, Commune scilicet Bonum, ut antea ostensum est. Nulla itaque virtutis ullius laus relinquatur Principibus, si juxta doctrinam Hobbianam absque omni respectu ad naturam finis ac mediorum & agant ipsi, & aliis agenda imperent. Nemo certè Principum sapiens aut justus est habitus, quia quicquid ipsi in animum venerit, aut quicquid voluerit, id absque respectu ad naturam Dei hominûmque, rerûmque ipsis inservire aptarum effecerit. Si quævis actio sapienter esset instituta, justâque & bona ideo solùm quia à Principe volita, nullum relinqueretur discrimen inter Neronem, hostem humani generis à Senatu judicatum, & Titum quem delicias humani generis dixerunt. Nihil in his laudum generibus quo distinguerentur Tiberius & Caligula, ab Antoninis, Pio nempe & Philosopho. Omnes pariter suæ quæ Imperantis erat voluntati actiones elicuerunt consentaneas. Atque hoc nomine pariter erant Bonæ, Justæ, Honestæ. Verùm humanum genus non potest adedò excæcari quin videat salutem Reipublicæ cujusvis (adeoque illam omnium Gentium) effectum esse naturale, quod non à quibuslibet actionibus Principis aut Civium produci potest, sed quod
necessariò

necessariò procurandum est quærendo applicandóque (in Legibus, Judiciis, totâque administratione reipublicæ) causas naturales idoneas ad conservandas vitas, fortunas, mentésque hominum in statu perfecto. Illæ autem Causæ non aliæ sunt quàm actiones tales, quales antea ostendimus in Naturæ Legibus imperari. Voluntaria nempe divisio rerum & operarum mutuarum, quæ singulis saltem necessaria ad vitam, valetudinem, mentísque institutionem tribuantur, eadémque inviolata conserventur; virtutum omnigenarum exercitium, & Regiminis Civilis, sicubi deesset, constitutio, aut conservatio illius quam constitutam invenimus. Ideóque nisi Principes Leges ita condiderint, itaque summam reipublicæ administrârint ut pateat eos ad finem hunc respicere, & media necessariis illis aliquatenus consentanea adhibere, Legum reverentia necessariò minuetur. Quippe naturâ suâ homines, utpote rationales verique notitiâ aliquatenus præditi, illud solum necessariò magni faciunt quod constat esse magnum; adeóque illam reipublicæ administrationem quam cernunt ad bonum publicum, quod omnium effectuum humanæ industriæ est longè maximum, maximi faciunt & velut divinam venerantur. At quoniam è contrâ infra dignitatem vulgarium hominum subsidunt qui in rebus etiam levioribus agunt absque respectu ad finem, aut media sumunt inidonea; & multò magis est infra dignitatem Principum in re gravissima, ubi interest totius Civitatis, cæco prorsus impetu agere sine communis salutis cura per media naturaliter huic fini accommodata; ideóque non possunt homines tanti facere Principum Leges in quibus manifestò deprehendunt aliquid contrarium & repugnans mediis ad hunc finem necessariis, quæ in Legibus Naturæ antea explicatis continentur. Fatemur interim quòd ubi actibus diversorum generum idem finis bonus obtineatur, (tales autem actus adiaphori dicuntur,) non est expectandum ut gravis aliqua indicaretur causa.

cur unum genus adiaphorum potiùs imperetur quàm aliud. Sufficit quòd eo qui imperatur modo finis quærendus obtineatur. Tale enim Imperium est verè rationale; nec minùs rationale est obsequium tali imperio præstitum, siue in rebus Ecclesiasticis, siue in Civilibus. Præterea etiam fatemur non opus esse ut Legis omnis tota ratio particulatim omnibus exponatur; sufficiat si summo fini mediisque necessariis eò ducentibus non repugnet, aut eò aliquatenus conducat; ideòque solent Principes in præfationibus Legum rationes ex utilitate publica, notisque æquitatis regulis breviter proponere, ut manifestum est è multis constitutionibus Justiniani & Leonis in corpore juris Civilis conspiciendis, tum etiam in plerisque regni nostri statutis. At è contrario, apertè docere, è Civitatis seu Legis tantùm Imperio fieri ut actus ullus bonus sit, contrariùsque malus, adeòque utilissimos actus, si non imperentur, ad bonum publicum nihil facere, bonùmque effectum ex iis naturaliter secuturum esse præsciri non posse à Legislatoribus, (quæ sequuntur ex Hobbianæ opinionæ,) hoc est brutum seu irrationale facere Principum Imperium, & brutam Civium observantiam; quorum utrumque, & utrisque contumeliosum est, & Civitatis ruinam minatur. Quippe si quidlibet bonum fiat hoc ipso quòd à Principe imperetur, nullo opus concilio in quo deliberarent quibus tandem mediis Civitatis saluti optimè consuleretur. Quodlibet medium hoc ipso quòd imperatur optimum fieret. Eadem enim vis quæ dare potest actionibus naturam boni, dare poterit etiam gradus quoslibet bonitatis, adeòque quaslibet actiones optimas facere seu reipublicæ præ cæteris omnibus maximè salutares. Princeps autem qui hanc suo Imperio vim inesse crediderit, frustra cum expertis consultabit. Imperium ejus, utcunque temerarium, optimum semper existimabit: Experietur autem talia sibi suisque perniciosissima.

§. XX. Ideo autem Principibus pernicioſior eſt hæc doctrina, quoniam eâdem operâ quâ illos in temeritatem impellit, omnem ſimul ſpem tollit corrigendi quicquam in eorum Legibus, ſi fortè quicquam in iis per humanam imbecillitatem minùs rectè ſtatutum fuerit. Suſtulit enim Hobbius omnem meſuram Boni præter ſolam voluntatem Imperantium, atque adeò nihil reliquit quo illa emendetur ſi fortè peccaverit. Nilominus videmus omnes ubique civitates Regésque ingenuè & libenter agnoſcere in Legibus ſubſequentibus ſe obſervâſſe multa non ſatis proviſa in Legibus priùs latis, multaque ſe per experientiam didiciſſe Reipublicæ eſſe minimè ſalutaria, quæ antea exiſtimârunt fore ſaluberrima; adeòque apertè profitentur ſe ex effectis naturalibus actuum humanorum comperire quales tandem ſint publicè utiles ſeu boni, nec poſſe bonos facere quoſcunque actus libeat imperare. Huc pertinet omnis correctio Legum Civilium & Judiciorum ſecundùm eas latorum, per æquitatem & notas regulas Legis Naturalis. Cui nullus relinquitur locus ſi ſola Lex Civilis (ſeu Principis voluntas iis ſignis promulgata) eſſet morum norma. Certum eſt autem nullam Civitatem diu conſiſtere poſſe in qua tali æquitati non ſit locus: Atque adeò in omnibus quas novimus Civitatibus multa (præter Legum ſententiam) ex æquo & bono dijudicanda relinquuntur. Quapropter privilegium hoc quod Hobbius Principibus concedit ab ipsis ubique rejicitur. Denique ipſe etiam Hobbius ſibiſmet hac in re contradicit, adimítque Civitatibus quod ipsis priùs indulſerat. Sic c. 6. §. 13. poſtquam attuliſſet exemplum aliquod mandatorum iniquorum in quibus obedientiam præſtare Civitati negat Civem teneri, ut ſi jubeatur ſeipſum interficere, vel Imperantem, vel Parentem, addit hæc verba. *Multi*

alii sunt casus in quibus cùm mandata aliis quidem factu inhonesta sunt, aliis autem non sunt, obedientia ab his præstari, ab illis negari jure potest: atque id salvo jure quod Imperanti concessum est absolutum. Nam illi in nullo casu jus adimitur eos interficiendi, qui obedientiam negabunt. Cæterùm qui sic interficiunt, etsi jure concesso ab eo qui habet, tamen eo jure aliter atque recta ratio postulat utentes peccant contra Leges Naturales, id est contra Deum. In his verbis observo (1) Hobbium fateri quædam esse quibusdam inhonesta quæ illis imperentur voluntate summæ potestatis seu Lege Civili; unde sequitur Legem Civilem non esse unicam mensuram Inhonesti, quod tamen alibi docuit. (2) Eum fateri Imperantes dum puniunt cives Legibus suis obedientiam negantes peccare posse contra rectam Rationem, Leges naturales, & Deum; quanquam alibi docuerat eorum mandata esse non posse contra Legem Naturæ, propter pacta subditorum de obedientia absoluta c. 14. §. 10. (3) Contradictionem implicat quod affirmat Imperantes posse jure suo uti aliter atque recta ratio postulat. Nemo enim potest habere jus agendi contra rectam rationem, quoniam jus Hobbio ipso definite est libertas quam quisque habet facultatibus naturalibus secundùm rectam rationem utendi c. 1. §. 7. Quin & alibi, nempe c. 7. sect. 14. docet summa Imperia multis modis peccare contra cæteras Leges naturales, ut Crudelitate, Iniquitate, Contumeliâ, aliisque vitiis quæ sub stricta injuriæ significatione non veniunt; id est, non sunt pactorum violationes.

De postremo hoc crimine videbimus posthæc. Hic notandum tantùm est eum agnoscere multis vitiis inquinari posse voluntates eorum qui jus habent Leges Civiles ferendi; unde sequitur ipsum certum quendam agendi modum ipsis Imperantibus præscribere, adeoque

que non omnia relinquere illorum voluntati : unde colligere licet subditos certè non minùs talibus Naturæ Legibus obligari, adeóque non omnes eorum actus Imperantium arbitrio relinqui, nisi velint in Deum peccare ut nomini obtemperent. Atque hæc sanè falsus est Hobbius, agens de officiis quæ hominibus debentur. His paria agnoscit in iis quæ ratio naturalis præcipit, circa cultum & observantiam Deo debitam. Nam *c. 15. §. 18.* postquam docuisset obedientiam præstandam esse Civitati Deum sub imagine colere jubenti (hoc est apertè imperanti idololatricam) aliáq; id genus absurdissima, fatetur hujusmodi imperata esse posse contra rectam rationem, ideóq; peccata esse in iis qui imperant : & *c. 14. §. 10.* agnoscit Civitates respectu Dei non esse sui juris, nec dici Leges ferre, adeóq; leges ferre non posse in contumeliam Dei. Unde infero rationem Civitatis non semper esse rectam, adeóque nec semper esse mensuram Boni, Honesti & Justi ; sed tum demum cum conformis est naturæ rerum, aut actionum de quibus pronunciat; atque ideo Hobbius sibi repugnare dum alibi, nempe *c. 14. §. 17.* peccatum definit nihil aliud esse præterquam quod fit contra Rationem Civitatis.

§. XXI. Restat secundum exemplum enormis potestatis quam Civitatibus tribuit Hobbius, quod minùs latè patet quàm prius, & sub eo potuisset comprehendi: verùm quia seorsim illud tradidit Hobbius, & quia peculiaribus premittitur absurditatibus, visum est illud seorsim considerare, nempe Eos qui in summo sunt imperio, nullis cuiquam pactis obligari. Nostrum erit ostendere, hoc ipsis Juris nomine datum, ipsorum potestatem reverà minuere aut perfundare ; ipsúmque ne híc quidem sibi satis constare. Hoc ab ipso generaliter pronunciat *c. 7. §. 14.* & deducitur è dictis §. 7, 9, 12. ejusdem capituli, in quibus de pactis tantùm cum Civibus suis loquitur, quibus Imperantes negat obligari, ideóque nullam Civibus suis injuriam facere posse.

Inauditum fanè hoc eſt dogma, & purè Hobbianum; Epicurus enim, à quo cætera pleraque hauſit, quanquam reliquas juſtitix partes plurimum labefactaverit, iſſque non aliam tribuat vim quàm quæ à pactorum fide derivetur, hanc tamen in omni ſtatu inconcuſſam eſſe voluit. Audiamus itaque rationem Hobbii quâ tam inſolens Paradoxum fulcitur. Ea vero tota petenda eſt è *cap. 7. ſect. 7.* ubi Populum nemini Civium obligari docuit. Cætera enim ſummarum Potestatum genera, nempe Curia Optimatum, & Monarcha, à populo juxta doctrinam Hobbianam omnia ſua jura recipiunt, adeoque eâdem ratione à pactorum obligatione liberantur quâ liberatur Populus. Eam autem Hobbii verbis dicto loco poſitis accipite. “ Poſtquam Civitas conſtituitur, ſi Civis cum Populo paciſcitur fruſtra eſt, “ quia Populus voluntate ſuâ voluntatem Civis illius “ (cui ſupponitur obligari) complectitur, ideoque liberare ſe poteſt arbitrio ſuo, & per conſequens jam “ actu eſt liber. Nempe vis hujus ratiocinii in hoc ſita eſt, quoniam Civis poteſtatem habet quemlibet liberandi ab obligatione pactorum cum ſe initorum, renunciando nempe ſuo juri, omnemque ſuam poteſtatem tranſtulit in populum; ergo populus poteſt ſe liberare à ſuis pactis; & quod poteſt facere, vult. Reſpondemus autem (1) Nullâ ratione probari poſſe quod in Civitatis conſtitutione futuri Cives conſenſerint hoc etiam Populo dare, ut poſſit ſe omni pactorum cum iſſis faciendorum obligatione liberare. Non eſt enim hoc neceſſarium ad Civilis Imperii conſtitutionem, immò eſt prorsus contrarium ſini propter quem conſtituitur, communi nempe omnium ſaluti. Neceſſe eſt (fatemur) ut renuncient omni juri cogendi eos qui ſummum Imperium obtinent. Verùm alia manet obligatio quâ tenetur Populus pacta cum Civibus inita ſervare.

vare. Obligatio nempe Legis naturalis, ex auctoritate & sanctione divinâ fluens. Hujus beneficium & tutò possint Cives sibi reservare, & præsumendum est quòd id volunt, quia ad finem communem est necessarium. Immò sanè credo nec licitum esse Civibus hanc dare Imperantibus licentiam fidem suam violandi, nec licitum Imperantibus eam oblatam accipere, propter vim Legis naturalis indispensabilem, quâ propter commune bonum utraque pars Dei auctoritate tenetur, quantum in ipsis est, facere ut fides pactorum sit inviolabilis.

(2) Respondeo falsam esse illam consequentiam è qua immediatè deducitur Hobbii conclusio. Potest Populus se liberare arbitrio suo; Ergo actu est liber. Ejus autem falsitas indè constat, quoniam pari planè consequentiâ contradictoria conclusioni Hobbianæ propositio inferri potest. Nempe sic. Potest populus se non liberare (à pactorum obligatione) arbitrio suo; Ergo actu non est liber. Utrobique à posse ad velle in agentibus liberis non valet consequentia. Tota ratio propter quam, secundùm Principia Hobbiana, magis valet prior quàm posterior consequentia, hæc est, quòd præsumat ille humanum genus, ipsòsque adeò Imperantes, id semper necessariò velle quòd aliis est malum, si vel tantillo major potentia volentibus indè accedat. Verùm observet obsecro Lector, quantopere Civibus suis exosos, indèq; reipsâ impotentes, hoc faciat Imperantes. Quidni pariter inferamus Populum velle negligere securitatem Civibus necessariam? quia potest hoc facere; indèque omnis statim Civitas dissolveretur, quia nemo (juxta Hobbium c. 6. §. 3, 4.) intelligitur Civitati se submisisse, seu transisse è statu belli adversùs omnes, si ipsius securitati non sit satis consultum, pœnis nempe tantis ut apertè majus sit malum Civem læsisse quàm non læsisse. Potest autem Civitas licitè aliquan-

do de pœnis fontibus infligendis diſpenſare. Nihilominus pernicioſum eſt indè colligere eam liberam eſſe ab obligatione ad pœnas malis infligendas.

Maniſteſtum opinor ex his factum eſt, Hobbium non fatiſ probâſſe inſolens hoc Dogma quæ Imperantes obligatione pactorum cum ſuis Civibus initorum liberos pronunciat. Eâdemque operâ nonnulla ſuggeſſimus è quibus patet illud Civitatibus pernicioſum eſſe. His tamen hoc adjiciendum eſſe cenſeo. Summa Imperia nec conſtitui poſſe nec conſervari ab hominibus ratione ſuâ utentibus, niſi propter finem iis communem: id eſt, niſi conſtet eorum regimen futurum eſſe medium ad publicam ſalutem, eorum præſertim à quibus conſtituitur & conſervatur. Hoc autem quoniam eſt futurum, dependens ab Imperantium voluntate, non aliter conſtare poteſt quàm è promiſſis pactiſve (quibus addantur juramenta) imperium gerentium, & ex eorum cura ut hæc impleantur fideliffimè. Sublatâ itaque ab Hobbio talium pactorum obligatione, tollitur omnis ratio cur ſubditi ſperarent Imperantes hæc pacta præſtituros eſſe; omnis pariter evaneſcit ratio cur Imperantes de fide ſua ſervanda ſint ſolliciti; adeoque omnis tollitur ratio cur aut conſtituerentur aut conſervarentur Imperia, ipſaque ideo collabuntur neceſſarió. Porro, ut nulla prorfus ſecuritas ſubditis relinqueretur è verbis imperantium, adjicit Hobbius Juramentum obligationi Pactorum nihil addere *c. 2. §. 22*. Ideoque ubi obligatio pactorum nulla eſt (ut in caſu quo Principes paciſcuntur juxta doctrinam Hobbianam) Juramentorum ſimiliter iis additorum in Coronatione & Fœderibus nonnullis, nulla erit obligatio. Hoc autem non ſolùm miſeram facit ſubditorum conditionem, ſed & Principum, quibus, ſi vera foret hæc aſſertio, nulla unquam fides à ſubditis ſuis deberetur, nullaque

iis relinquatur via quâ certos faciant homines qui de iis bene merebuntur, eos præmiis quæ promiferunt eſſe fruituros. His autem ſublatis vires Principum evaneſcunt, nervique omnes Regiminis Civilis ſucciduntur, quibus ſuos ciere poſſint ad quicquam fideliter aut fortiter agendum in Bello aut Pace.

§ XXII. Videmus nunc quid ſentiat Hobbius de Civitatum pactis cum aliis Civitatibus. Id autem facile intelligamus ex iis quæ antea dicta ſunt de ſtatu Naturæ, in quo Leges naturales contendit non obligare ad actus externos. At fidem ſervare ſeu pacta præſtare eſt Legis naturalis mandatum, actusque externus hîc requiritur. Sic *cap. 5. ſect. 2.* affirmat inter arma (ſeu in ſtatu belli omnium contra omnes) ſilere Leges naturales, ſi ad actiones externas referantur. Modumque illum qui obſervari ſolet in bello nationis contra nationem non eſſe ita accipiendum tanquam ad id aſtringerentur Lege naturali. Verum apertius alibi quæſtioni noſtræ reſpondet, nempe *c. 13. §. 7.* *Status, inquit, Civitatum inter ſe naturalis, id eſt hoſtilis, eſt; neque ſi pugnare ceſſent, idcirco pax dicenda eſt, ſed respiratio, in qua hoſtis alter alterius motum vultumque obſervans ſecuritatem ſuam non ex pactis, ſed ex viribus & conſiliis adverſarii æſtimat. Atque id jure naturali, ut cap. 2. artic. II. oſtenſum eſt, ex eo quòd pacta in ſtatu nature quoties juſtus metus intercedit ſunt invalida; oſtenſum eſt & in Leviath. c. 13. Reges, inquit, & perſonæ ſummam habentes poteſtatem omni tempore hoſtes inter ſe ſunt, &c. Quenam autem ſit juſta cauſa metuendi ne altera pars non præſtitura ſit quod promiſit, ea quæ metuit erit ju- dex, c. 2. ſect. II. ideòque quælibet nova ſuſpicionis cauſa ſufficiet, ut pactum mutux fidei (qualia ſunt omnia ſœdera inter Civitates) irritum fiat, ut patet partim ex antea citatis, partim è *Leviathanis c. 14.* quoniam*

niam (scilicet) nulla est potentia coerciva supra utramque Civitatem, quæ faciat ut hæc ab illa non decipiatur. Ex his principiis Hobbius Principibus jus dedit quoties libuerit fidem aliis Principibus datam fallendi: Hoc autem etsi libertatis specie illis adblandiri videatur, reipsâ tamen eorum vires plurimum minuit, omnemque fere iis adimit securitatem. Nulla enim Civitas sibi sola sufficit, nec se tueri valet contra omnium vicinarum impetus, nisi cum aliis societur per fœdera commercii ac mutui auxilii. Atque hoc sentiunt etiam illi Principes qui aliis sæpius, & magis temerè fidem violant. Quippe statim postquam cum uno populo aut Monarcha ruperunt fœdera, necesse habent se corroborare per fœdera cum aliis inita ne soli contra omnes dimicent. Ideoque mutant pacta, non omnia rejiciunt; & suam condemnant perfidiam hoc ipso quòd in aliorum fidem se recipiunt. Præterea manifestâ constat experientiâ, civitates omnes aliarum potentiam Fœderum ope limitare; & præcipuam partem Prudentiæ politicæ consistere in cognitione variorum modorum quibus per Fœdera libentur hostium vires: his autem nullus esset locus si pacta mutuæ fidei inter diversas Civitates essent invalida, juxta doctrinam Hobbianam. Hæc si vera fuissent Rex noster, dum per invalescentem in Britannia rebellionem è ditionibus suis exulabat, jure potuisset (horresco referens) occidi à Gallis, Hispanis, Batavisque apud quos commorabatur; idque postquam amicitiam illi per pacta promisissent. Verùm Deus ipsis meliora docuit per Naturæ Leges eorum mentibus impressas; quamvis Hobbius eo ipso tempore doctrinam suam perfidiæ faventem, velut demonstratam in *Cive* suo per Galliam & Bataviam venditabat, eandemque in *Leviathane* tum edito inter Anglos inculcabat. Denique
 si sta-

si status Civitatum inter se necessariò hostilis esset ac bellicus, & in eo vis & dolus essent virtutes cardinales ut docet Hobbius *Leviath.* 13. nullum esset inter Civitates commercium, unde plurimis omnes carerent commodis quibus nunc fruuntur; nulla Regibus è commerciis accrescerent vectigalia, adeóque magna pars divitiarum quibus nunc muniuntur tolleretur; nulla esset Legatorum incolumitas, immò nullus eorum usus; frustra enim esset inire fœdera si cùm quælibet interveniat suspicio de præstatione statim fiunt invalida, juxta *Leviath.* 14. Hæc scilicet sunt privilegia quæ munificè Regibus offert Hobbius, hæc ~~diver~~ ~~adver~~ quæ illis donat. Nihilominus operam adeò sedulam quam videri vult Principibus navare ipse meritò suspectam fecit, quoniam apertè profitetur quòd adulari aliis est ipsos honorare, quia (scilicet) signum est quòd Protectione vel auxilio eorum indigemus *Leviath. cap. 10.* Editionis Latinæ p. 45. Notum autem est quòd falsam etiam quæ non credimus de quopiam dicere, modò magna videantur, est essentielle adulationi. Meritò ergo suspicentur Principes Hobbium tanta illis tribuere, non quia vera crediderit, cùm sibi toties contradixerit; sed quia videbantur esse, & quia crediderit se illos honorare adulando.

§. XXIII. 6. Quæ de crimine læsæ Majestatis in subditis docuit Hobbius, si conjunctim cum præcipuis illius opinionibus propriis considerentur, ad perpetrandum hoc crimen eos animant, adeóque ad Regiminis Civilis subversionem apertè faciunt. Docuit enim c. 14. §. 21, 22. hoc peccatum Legis Naturalis transgressionem esse, non Civilis. Adeóque hujus Criminis reos puniri non jure Imperii, sed jure belli; non ut Cives malos, sed ut hostes Civitatis. Pronum autem est hinc colligere, Civem rebellionem suâ se eximere posse è statu subditi,

& se transferre in statum hostis, seu statum naturalem. Indè verò mox sequetur rebellem hunc recuperâsse jus naturale morte mulctandi Regem suum à quo defecit, pariter atque Rex jus habet illum occidendi. In statu enim hostili, seu naturali Hobbiano paria sunt utrinque jura. Sequetur insuper Civem non aliâ pœnâ dignum esse ob crimen læsæ Majestatis, quàm illâ cui exponitur, si jus suum ad necessaria vitæ conservandæ tueatur in statu naturæ. Tunc enim ut hostis tractabitur ab alio quovis, qui jus ad omnia sibi vendicet. Immò verò apertè docuit Hobbius *Leviath.* c. 28. malum hostibus (quanquam antea Cives fuerint) inflictum nomine pœnæ non comprehendi. Unde sequitur nulli pœnæ obnoxios esse rebelles, quanquam exponantur calamitatibus statûs naturalis. Præterea cum innumeræ sint in plerisque Civitatibus, nostrâ præsertim, Leges Civiles quæ pœnas gravissimas statuerint in reos criminis læsæ Majestatis, nihil Legibus magis repugnans dici potest quàm eos sub pœna non cadere, aut eorum crimen non esse transgressionem Legis Civilis quæ pœnam illis interminatur. Ridicula est evasio, quâ dicit superfluum esse obligationem ad id ad quod antea obligati erant, per Legem nempe Naturalem. Pluribus certè vinculis fortiùs ligatur, qui uno priùs ligatus fuerat. Præterea ipse multis modis Legis naturalis obligationem minuere vel etiam tollere conatus est, ideóque auxiliis à Lege Civili ferendis opus erat, ut qui ab eo docti omnem iis reverentiam excusserant, Civilis potestatis metu in officio aliquatenus continerentur. Manifestum enim est ea omnia quæ obligationem Legum naturalium minuunt aut tollunt, illius præsertim quæ de pactorum fide servanda præcipit, eatenus crimen læsæ Majestatis aut extenuare aut tollere, adeóque homines in pessimum illud

illud scelus pellicere. Ideoque, velit nolit Hobbius, in hoc crimen homines sollicitat, quoties affirmat Dictamina hæc rationis improprie dici Leges, & esse tantum Theoremata de iis rebus quæ ad conservationem hominum conducunt, ut *Leviath. cap. 15.* & *de Cive, cap. 3. sect. 33.* ubi dicit ea quatenus à Deo in scriptura lata sunt proprie esse Leges, sed si ab illo quæramus unde Scriptura Sacra Lex sit? Respondet *Leviath. c. 33.* Illos quibus Deus non revelavit supernaturaliter quod Scripturæ ab illo sint, nullâ, ut eas recipiant, Authoritate obligari præterquam ejus qui summam habet in Civitate potestatem. Is enim solus est Legislatores. Ex his colligitur, Legem naturalem etiam quatenus in Scriptura continetur, proprie non esse Legem nisi per auctoritatem Civilem. Quanquam enim agnoscit paulò antè esse eam Legem Dei, & auctoritatem habere manifestam. Quoniam tamen auctoritatem hanc non aliam esse docet quàm quæ omni doctrinæ morali, si vera sit, attribuenda est, innuere vult eam non esse sufficientem ut Leges proprie dictæ fiant nisi civilis accesserit auctoritas. Ex his sequetur crimen læsæ Majestatis nullâ Lege proprie dictâ vetari, adeoque proprie non esse crimen. Nam Lex naturalis quæ eam vetat, non est Lex proprie dicta secundum Hobbium; & secundum eundem, hoc crimen non est transgressio Legis à Civili Auctoritate stabilitæ. Huic etiam Crimini favent illa omnia loca quibus docuit Leges naturales (sumamus exempli gratiâ hanc de pactis servandis quâ perduellio vetatur) non obligare ad actus externos (v. g. non vetare actum externum Regicidii) nisi sufficiens cuivis detur securitas ab injuriis aliorum omnium, ut *cap. 5. §. 1, 2, &c.* per Civilem potestatem, quæ cogere possit utramque partem ad obedientiam Legibus naturalibus præstandam. At hic

docet Imperium illud Civile nec constitui, nec conservari posse tutum à crimine læsæ Majestatis, nisi virtute obligationis Legis naturalis; quæ si ad externos etiam actus non pertingat, non erunt securi Reges à perduellione. Quapropter necesse est ut fateatur Imperium Civile, atque obligationem ad obedientiam Civilem è cujus violatione totali nascitur crimen læsæ Majestatis, fundamento niti quod ipse docuit esse planè invalidum, nisi dum sui effecti viribus fulciatur. Impossibile autem est ut effectum dum nondum existit vires subministret suæ causæ, cujus ope producendum est primò, & deinde conservandum. Quicquid autem invalidum facit fundamentum obligationis ad obedientiam civilem, id crimen læsæ Majestatis (quâ tota simul obedientia Civilis excutitur) minuit, vel potiùs nullum esse declarat. Denique ad perduellionem homines animant principia Hobbiana, quatenus omnia summi Imperii jura æqualiter concedunt iis qui per seditionem, aut nefarium Regicidium ad thronum ascenderunt, ac Regibus titulo justissimo auctoritatem suam acquirentibus. Patet hoc, quoniam apertè profitetur *c. 15. §. 5.* è naturali jure omnium in omnia unicuique esse jus in omnes regnandi ipsi naturæ coævum. Ideoque quicumque potentiam omnem superiorem quâcunque ratione excutere potest, hoc ipso removet impedimentum omne quo prohibetur jure suo uti; & postquam thronum occupaverit, secundùm hæc principia dicetur jure imperare, adeoque non erit Tyrannus. Hinc est quòd Hobbius suis opinionibus satis congruè affirmat, in tempore seditionis & belli Civilis duo fieri summa Imperia ex uno, *c. 6. §. 13.* Scilicet Belli Civilis auctor rebellionem suâ summum acquisivit in ejusdem sceleris conscios Imperium, & jure se suosque contra Regem suum defendere potest;

ut

ut antea ostendimus è disertis verbis *Leviathanis*. Hinc etiam rectissimè, in Epistola *Leviathani* præmissâ, fatetur, se ita summas potestates defendere uti olim Anseres Capitolini Romanos qui Capitolium tenuerunt, clangore suo defendebant; non enim illis magis favebant quàm Gallis eorum hostibus, sed parati fuerunt eodem modo Gallos defendere, si illi Capitolium occupâssent. Comparet Lector (si tanti videatur) epistolam præmissam Anglicanæ Editioni *Leviathanis*, quæ prodiit quo tempore triumphabat in Britannia rebellio, & Rex legitimus exulabat (ubi apertius hoc profitetur) cum eadem Latinè editâ & aliquantisper immutatâ, ubi visum est illud tectius innuere, postquam Rex optimus jura sua recuperâssêt. Mihi ea quæ hæcenus dicta sunt satis videntur probare, Hobbium, dum præ se fert munera Principibus unâ manu offerre, alterâ manu gladium in eorum Pectora perfidè adigere.

F I N I S.

Errata in Prolegomenis nostris.

Sect. 9. l. 1. lege earum. Sect. 14. l. 2. l. quæ pag. seq. lin. penult. post consonam, interpone, sensumque gratissimum benev. &c. Sect. 18. l. 22. pro hæc l. sic. Sect. 23. l. 12. à summitate pag. l. consensio. Sect. 24. prope finem Sect. l. conservat omnes ejus partes. Sect. 27. l. penult. pag. dele fundamentum, & scribe frustraneum.

Errata sic Corrige.

PAg. 3. lin. 1, & 2. lege gratulamur. p. 4. l. 20. l. in sequente. p. 9. l. 4. l. vi talium. p. 12. l. 17. l. divisionis. p. 15. lin. penult. l. quicquam ei. p. 17. l. 13. l. nullum. p. 23. l. ult. l. literarum. p. 29. l. penult. l. Ethice. p. 33. l. 29, 30. dele parenth. p. 37. l. ult. l. distinguatur. p. 40. l. 13. l. in motu. p. 41. l. 22. l. dimensiones. p. 45. l. 15. ad 22. sunt Hobbii verba, deoq; alio caractere imprimenda. p. 49. l. 2. l. in pari jure. p. 53. l. 21. l. suppeditat. p. 55. l. 12. verba in parenth. posita sunt mea: eaq; quæ lin. 16, & 17. habentur, ideóq; alio caractere imprimenda. p. 57. l. 1. l. repugnet. p. 16. l. 1. l. quatenus. p. 62. l. 27. verba parenth. sequentia sunt Hobbii, ideóq; &c. ibid. l. 31. pro suppono enim l. Affero autem. p. 67. primæ duæ lin. è verbis meis consistunt, ideóque &c. p. 69. l. 19. l. affirmamus. p. 70. l. 9. dele paulò antè laudata. p. 71. l. 20. l. prohibere. p. 73. l. 11. l. disciplinam. p. 74. in initio Sect. 3. l. videbimur. & lin. seq. l. evicerimus. p. 76. l. 30. l. in capite. & lin. tres ult. usq; ad Ego non mea verba sunt, ideóq; &c. p. 76. l. 6. l. eam. p. 79. l. 10. l. Rectam rationem, & rectitudinis. l. 12. post humana, interpone, & inde oria judicia. & l. 17. pro enim l. etiam. p. 80. l. 9. l. quantum. p. 85. l. 1. l. quod. p. 86. l. 30. l. sibi met ipsi. p. 88. l. 1. l. honinum. p. 89. l. 30. dele punctum post facientibus. p. 91. l. 1. l. humorum. p. 99. l. 14. dele que. p. 101. l. 5. l. millenarum. p. 103. l. 10. pro naturam l. perennaturam. p. 112. l. 22. l. totâ. p. 125. l. ult. l. monet. p. 129. l. 29. l. à ratione. p. 133. l. 7. l. effectis. p. 136. l. 3. dele tam. p. 135. l. 32. l. accommodari. p. 144. l. 10. l. fatui. p. 146. l. 19. l. genuina. p. 152. l. 15. l. oppertuna. l. 28. l. affectuum. p. 153. l. 18. l. ædificia. p. 155. l. 15. l. propositionibus. p. 164. l. 30. l. manante. p. 167. l. 26. l. bon. p. 168. l. 32, 33, 34. mea continent verba, ideóq; &c. p. 169. l. 20. post tradendum esse pon. comma, & interseratur eamque. ibid. l. 21. pro est l. si. p. 185. l. 6. l. singulorum felicitatem. p. 191. l. 24. l. cautum. p. 194. l. 30. l. Legis prohibentis. p. 201. l. 4. l. perquam. p. 207. l. 17. l. felicitas cuiusq; p. 208. l. 11. l. quadam enim. p. 212. l. 11. post reitii interserere actionibus. ibid. l. 27. l. Hæc tamen non. p. 220. l. 7. l. perfundum. p. 221. l. 30. l. cessurum. l. 33 l. incerd. p. 226. l. 3. post Epicurus interserere Deo. p. 228. l. 12. l. proprius. p. 229. l. 27. l. indicia. p. 232. l. 1. l. verum. p. 233. l. 3. l. unde. p. 240. l. 2. l. premitumur. p. 243. l. 7. l. Religionis. lin. ult. sic corr. duorum uterque duobus aliis eget, ut beate vivat; partèrque populus quilibet duorum populorum eget commercio. p. 244. l. 13. l. acceptum. p. 245. l. 1. l. omnes. l. 7. l. respicimus. l. 11. l. minutiarum. l. 16. l. monui. p. 247. l. 22. dele verè rationali. p. 248. l. 5. dele a. p. 251. l. 19. l. docemur. p. 253. l. 14. l. particularis. p. 255. l. 25. l. ille. p. 256. l. 2, & 3. dele hæc tantum ratione concludam. p. 259. l. 30. pro omnes obligationes l. causis obligationis. p. 272. l. 23. l. ubi. p. 277. l. 28. post lapsus interpone est. lin. ult. l. facile. p. 278. l. 17. dele illum. p. 284. l. 12. l. censum. p. 191. l. 19. l. rationalibus. p. 292. l. 5. l. Rationalium. p. 293. l. 28. l. possit. p. 296. l. 9. pro & l. velui. p. 299. l. 6. l. indicia. p. 303. l. 4. l. cognita. p. 314. l. 15. l. securitatis. p. 315. l. 6. pro ut l. &. l. 33. post tantum adde est, ut. p. 316. l. 5. l. accedentibus. p. 317. l. 16. dele (r) p. 320. l. 24. l. vortices. p. 323. p. 29. l. pro portione. p. 343. l. 10. l. ipsique. p. 348. l. 32. l. arbitrio. p. 354. l. penult. l. secundum hæc exemplaria. p. 362. l. 18. l. justitia l. 20. l. etique. p. 368. l. 27. l. eum. p. 371. l. 18. l. iucupando. l. 32. l. qui in recta &c. p. 372. l. 31. l. illum. p. 376. l. 5. l. affectus. p. 389. l. 16. l. qui observavit mutationes que indies in subditorum fortunis è principum beneplacito licite fiunt. p. 391. l. 2. l. necessariam. p. 393. l. 33. pro uno l. primo. lin. ult. pro probatur. l. patitur. p. 396. l. 27. l. patitur. & simili. l. 31. p. 398. l. 3, & 5. pro illa l. illam. p. 403. l. 33. dele justum. p. 414. l. 5. pro que l. quod. p. 415. l. 7. l. videmus. p. 416. l. 30. l. ipsos.

Minutiora, quæ in interpunctione, aut in accentibus misis aut malè collocatis consistunt, omnium.

Sciat tamen Lector tot Errata non sunt Typographo imputanda, sed imperito juveni, qui Autographum nostrum in usum Typographi transcriptit.

Non potui per temporis angustias examinare, an errata aliqua fuerint in Citationibus. Certus interim sum me bonâ fide loca omnia Hobbii in Autographo meo citasse. Ubi liber Hobbii non nominatur sed caput & sectio, intelligitur semper liber *De Civitate*.

